

ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΠΡΟΣ ΔΙΑΔΟΣΙΝ ΩΦΕΛΙΜΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

Ίδρυθείς τῷ 1899 ὑπὸ Δ. Βικέλα

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΚΑΙ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

ΔΗΜ. ΛΟΥΚΟΠΟΥΛΟΥ

Ο ΡΟΥΜΕΛΙΩΤΗΣ ΚΑΠΕΤΑΝΟΣ ΤΟΥ 1821

ΑΝΔΡΙΤΣΟΣ ΣΑΦΑΚΑΣ

ΚΑΙ ΤΟ ΑΡΧΕΙΟ ΤΟΥ

1931

Πίνακας περιεχομένων

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	5
ΠΡΟΛΟΓΟΣ.....	6
Α'. Ο ΚΑΠΕΤΑΝ ΑΝΔΡΙΤΣΟΣ ΣΑΦΑΚΑΣ.....	8
1821.....	12
1822.....	13
1823.....	15
1824.....	18
1825.....	23
1826.....	29
1827.....	32
1828.....	35
Τò τέλος του Σαφάκα.....	37
1829.....	40
1830.....	41
ΑΝΕΚΔΟΤΑ.....	42
«Έδω τò λέει ó Σαφάκας».....	42
«Τò óρίζω τò γιατάκι κι ó,τι θέλω θά τò κάμω».....	42
«Πέντε φύσα και μία ρούφα.».....	43
ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑ.....	44
Β. ΤΟ ΑΡΧΕΙΟ ΤΟΥ.....	47
1774.....	48
1 Όμολογία του χωριού Άρτοτίνας.....	48
1816.....	50
2 Ταβίλι Άναγνώστη στον Άντρίτζο Σαφάκα.....	50
1820.....	51
3 Γράμμα του Βελή, γιου του Αληπασά.....	51
1822.....	54
4 Προκήρυξη προσ. Διοικήσεως Δυτ. Χέρσου Έλλάδος.....	54
5 Γράμμα Άρχιμ. Άρσενίου στον καπ. Σαφάκα.....	55
6 Του Γεωργάκη Πλατανιώτη γράμμα.....	56
7 Του Μαυροκορδάτου γράμμα.....	57
8 Ίσον από τον λογαριασμόν των έξόδων του στρατηγού Σαφάκα: ένα παρόμοιον έμεινεν εις την διοίκησιν και ένα του έστάλη.....	59
1823.....	60
9 Προκήρυξη Υπουργείου Πολέμου.....	60
10 Υπουργείον Πολεμικών, Περίοδος Β.....	61
11 Η όμολογία των Κλαπαϊτών και τὰ άλλα χωρία, Βλαχοχώρια.....	61
12 Γράμμα Ίσμαήλ Πασά στους προύχοντες των Κραββαροχωρίων.....	62
13 Έγγραφο τής προσωρινής Διοικήσεως Ναυπλίου.....	63
14 Κατάλογος δια τόν λουφέ Κλιπά και τὰ άλλα Βλαχοχώρια.....	65
15 Δευτέρι δια τόν λουφέ του Καπετάνου.....	66
1824.....	67
16 Συμφωνητικό των καπεταναίων που μαζεύτηκαν την 1 Ίανουαρίου 1824 στο Μεσολόγγι.....	67
17 Έγγραφο του Μαυροκορδάτου από Μεσολόγγι.....	69
18 Όμολογία των Βετολιστιάνων.....	70
19 Όμολογία έπαρχιωτών Κραββάρου.....	71
20 Ο Μαυροκορδάτος από τò Μεσολόγγι συσταίνει τόν έπαρχο Κ. Πηλάλα.....	72
21 Η ένεργούσα έπιτροπή από τò Άνατολικò έλπίζει να θεραπεύση óικον. ανάγκας.....	72
22 Ο Μαυροκορδάτος για τήν υπόθεση Σαδήμα.....	73
23 Ο Μαυροκορδάτος επίσης για τήν υπόθεση Σαδήμα.....	75
24 Ο Μαυροκορδάτος για τήν υπόθεση Σιαδήμα.....	75
25 Ο Λιβερίου απ' τò Μεσολόγγι.....	76
26 Ο Μαυροκορδάτος απ' τò Μεσολόγγι.....	77
27 Απόφαση Συνέλευσης Σαλώνων.....	78
28 Τò Δευτέρι δια τόν λουφέ του καπετάνου και του έπαρχου και τὰ έξοδα των προεστών και του Πηλάλα τόν λουφέν.....	80
29 Όμολογία των Κραββαρίτων δια τò άρματολίκι.....	82
30 Ο έπαρχος του Κράββαρη Κ. Πεταλάς.....	83
31 Ο Μαυροκορδάτος απ' τò Μεσολόγγι.....	84
32 Ο Άνδρέας Κολοτρόπλος από Άγια Κυριακή.....	85
33 Ο κ. Πεταλάς από Μεσολόγγι.....	86
34 Η Διοίκηση του Ναυπλίου για τις ύπερβασίες του άρχιερέα του Λιδωρικίου.....	87

35	Ό Δήμος Σκαλτζᾶς περιγράφει τὴ μάχη τῆς Ἄμπλιανης.....	88
36	Ό Ν. Λουριώτης ἀπ' τὸ Μεσολόγγι.....	89
37	Τὸ Ἰπουργεῖο τοῦ πολέμου νὰ δεχθῆ ὑπὸ τὴν ὄδηγία του τὸν Πηλάλα.....	90
38	Μήνυμα ἀντάμωσης του Δήμου Σκαλτζᾶ.....	90
39	Γιὰ τὸ φόνου τοῦ Παπαναγιώτη ἀπ' τὴν Ἐλετσου.....	91
40	Ό Πιστιόλης καὶ Κωνσταντῆς ἀπ' τὴν Ἄμπλιανη.....	93
41	Ἐπίπληξη τῆς Διοικήσεως γιὰ τὸ φόνου τοῦ Παναγιώτη.....	94
42	Γράμμα Γ. Καναβοῦ.....	95
43	Ἡ προσωρινὴ Διοίκ. τῆς Ἑλλάδος εἰδοποιεῖ ὅτι στέλλει παραστάτην τῆς ἐπαρχίας Κραββάρων τὸν Γεώρ. Καναβοῦ.....	97
44	Ό Νικόλας Ράγκος ἀπ' τὰ Σάλωνα.....	98
45	Ό Παναγιώτης Νοταράς στὸ Δήμο Καλτσᾶ ἀπὸ Σάλωνα.....	99
46	Ό Λιδωρικίου Ἰωαννίκιος πρὸς Παπανδρέα στὴ Λομποτινᾶ.....	99
47	Ό Νικόλαος ἀπ' τὰ Σάλωνα.....	101
48	Ἡ Προσωρ. Διοικήσεις ἀπ' τὸ Ναύπλιο.....	102
49	Κατάλογος διὰ ὅσους στρατιώτας ἔχω εἰς τὴν ὄδηγιάν μου.....	103
50	Κατάλογος (β') στρατιωτῶν.....	111
51	Κατάλογος (γ') διὰ ὅσους συντρόφους στρατιώτας ἔχω εἰς τὴν ὄδηγιάν μου.....	116
1825.....		121
52	Διάταξις τῶν δημοσίων προσόδων ἐκ τῶν προϊόντων τῆς γῆς.....	121
53	Συμφωνητικὸ Σκαλτζᾶ καὶ Ἄνδρ. Σαφάκα γιὰ τὸ μέρασμα τῶν προσόδων Λιδωρικιοῦ.....	122
54	Ἡ προσ. Διοίκ. τῆς Ἑλλάδος γιὰ νὰ στρατολογήσῃ 150 ἀκόμη.....	122
55	Ἡ προσ. Διοίκ. τῆς Ἑλλάδος γιὰ νὰ ἐνισχύσῃ τὸ Σκαλτζᾶ.....	123
56	Ἡ προσ. Διοίκ. τῆς Ἑλλάδος ἀναγνωρίζει ἐνοικιαστὴ τὸ Ν. Χρυσοβέργη.....	123
57	Ό Γεωρ Πεσλῆς ἀπ' τ' Ὀρφανὸ.....	124
58	Ἀπόφαση τοῦ Κριτηρίου Σαλώνων.....	125
59	Ό ἐπαρχος τοῦ Σαλώνου Γιάννης Μαρούκας.....	125
60	Ό Γληγόρης Λιακατᾶς ὁ Ἄσπροποταμίτης στὸ Νάκο Μάμαλη.....	127
61	Ἐπαινος τῆς Διοικήσεως στὸν Ἄνδρίτσο Σαφάκα.....	128
62	Ἡ προσ. Διοίκ. τῆς Δυτ. Ἑλλάδ. εἰδοποιεῖ Σαφάκαν ὅτι ὁ Σουλτζε Κόρτζης σκοπεύει νὰ πάη στὰ Σάλωνα.....	129
63	Ἡ προσωρ. Διοίκ. ἐγκλείει διαταγὴν Ἐκτελεστικοῦ.....	131
64	Ό Ἄνδρίτζος Σαφάκας πρὸς τὴν Τριμελῆ Σαλώνων ἐπιτροπῆ.....	131
65	Ό Χαραλ. Παπαπολίτης ἀπ' τὰ Σάλωνα.....	132
66	Ό Ἄνδρίτζος Σαφάκας ἀπὸ Γραμμὴν Ὁξυὰ στὴν ἐπιτροπῆ τῆς Ἀνατολ. Ἑλλάδος.....	133
67	Ό Χαραλ. Παπαπολίτης ἀπὸ Μέγαρο.....	135
68	Ό Καραϊσκάκης, Βαλτινὸς καὶ Κοντογιάννης ἀπ' τὸν Πλάτανο στὸν Σαφάκα.....	136
69	Λογαριασμὸς ἐξόδων ἀπὸ 1 Ἀπριλίου 1825 καὶ ἐδῶθεν.....	138
70	Ό Κωσταντῆς Βουλπιώτης ἀπὸ Μπερίστα γιὰ τὴ σύνοδο τῶν Κραββαριτῶν.....	146
71	Ἡ προσωρ. Διοίκ. τῆς Ἑλλάδος ἐγκλείει καὶ ἀποστέλλει στὸ ἐκτελεστικὸ Σῶμα λογαριασμὸν Σαφάκα.....	147
72	Λογαριασμὸς (β'). τοῦ στρατηγοῦ Ἄνδρ. Σαφάκα.....	148
73	Ἐγκριση πιστώσεως στὸ στρατηγὸ Σαφάκα.....	149
74	Ὁμολογία τῶν Βενέτικων διὰ τὸ ἀρματολίκι.....	150
75	Ἡ ὁμολογία τῶν Βενέτικων ὅπου ἔδωκαν τοῦ Κ. Σαφάκα διὰ τὸ ἀρματολίκι.....	150
76	Τὰ ὅσα μεράζει ὁ καπετάνος διὰ λουφέν.....	152
1826.....		155
77	Τοῦ Καπετάν Σαφάκα ἀναφορὰ πρὸς τὸ Ἰπουργεῖον τοῦ Πολέμου.....	155
78	Ἡ Προσ. Διοίκ. τῆς Ἑλλάδ. ὑποβάλλει λογαριασμὸ τοῦ Σαφάκα γιὰ 300 ἄντρες.....	157
79	Λογαριασμὸς (γ') Ἀνδρίτζου Σαφάκα.....	158
80	Διορισμὸς Σαφάκα εἰς Καπετανίαν Λιδωρικίου.....	158
81	Ἀμνηστίας χαρτὶ ὑπὸ Ρεσίτ Μεχμέτ.....	159
82	Διαταγὴ στοὺς καπ. Ἀπόκουρου, Κράββαρη καὶ Μαλανδρίνου.....	159
83	Ό Φειζόπουλος πρὸς τὸ Σαφάκα γιὰ τὴν οἰκογένειάν του.....	160
84	Ό Κωσταντίνος παπᾶς γράφει γράμμα στὸ Σαφάκα ἀπὸ Στύφακα.....	161
85	Ἡ Διοικ. Ἐπιτρ. τῆς Ἑλλάδ. πρὸς τοὺς ὄπλαρχηγούς τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος.....	162
86	Ό Χριστάκης Σιαδήμας στὸ Σαφάκα.....	163
87	Σημείωση γιὰ τὸ δέκατον τοῦ Βαρουσιοῦ Λιδωρικίου.....	164
88	Ἡ ὁμολογία τὸ Βιλαγέτι (Λιδωρικίου).....	166
89	Δευτέρι διὰ τὸ μπακαγὲ τῆς δεκατιᾶς.....	167
90	Ἀποδεικτικὸ τοῦ Σαφάκα στὸν Ἀναγνώστη Κιτζόπουλο.....	168
91	Ταβίλι Σαφάκα στὸ Θανάση Κωσταντινόπλο.....	168
1827.....		169
92	Σημείωμα γιὰ ἔξοδα - ἔσοδα.....	169

93 Σημείωμα λογαριασμοῦ.....	170
94 Σημείωμα διὰ τὰ φῶνια στὸ Ζητούνι.....	171
95 Ἐπιστολῆς μέρος.....	172
96 Τὰ χωριὰ τοῦ Λιδωρικιοῦ ἐκλέγουν καπετάνο τὸ Σαφάκα.....	172
97 Γράμμα τοῦ Καραϊσκάκη ἀπ' τὸ Δίστομο.....	174
98 Ἄλλο γράμμα τοῦ Καραϊσκάκη ἀπ' τὸ Δίστομο.....	174
99 Ὁ Λάμπρος Βέικος ἀπ' τὸ Λουτράκι.....	175
100 Ὁ στρατηγὸς Καραϊσκάκης ἀπ' τὴν Ἀττικὴ.....	176
101 Ὁ Σαφάκας στὸν κὺρ Σπυρ. Τρικούπη καὶ Γ. Αἰνιᾶνα γιὰ τὸ Βεληχογιιάτζη.....	177
102 Ὁ Ἰωαννοῦλης Νάκος ἀπὸ Δαμαλᾶ.....	178
103 Ὁ Γιαννάκης Πανόπουλος καὶ Ἀναγνώστης Ζωρογιαννόπουλος στὸ Σαφάκα.....	180
104 Ὁ Ἰωαννοῦλης Νάκος ἀπὸ Πόρο.....	181
105 Ἐπιστολὴ χωρὶς ἐξώγραμμα στὸν Καπ. Σαφάκα ἀπὸ προεστοὺς Λιδωρικιοῦ.....	182
106 Ὁ Χαρ. Παπαπολίτης ἀπὸ Δαμαλᾶ στὸ Σαφάκα.....	183
107 Ὁ Κίτζος Τζαβέλας ἀπὸ Πειραιᾶ.....	184
108 Ἁγιαθymiῶτες, Βουνιχωρίτες, Πεντεορμιῶτες ἀπὸ Κάριο.....	186
109 Μπουγιουρδὶ ἀμνηστείας.....	187
110 μπουγιουρδὶ διορισμοῦ τοῦ Σαφάκα καπετάνου τοῦ Λιδωρικιοῦ.....	188
111 Στὸν Ἀσημάκη βεκίλη τοῦ Βιλαετίου, ὁ Λουκάς.....	189
112 Ὁ Ἄνδρ. Σαφάκας στὸ δάσκαλο ἀπ' τὸ Ζητούνι.....	190
113 Ὁ Ἀνδρίτζος Σαφάκας στὸ γυιό του Γιαννάκη.....	190
114 Ὁ Ἀνδρίτζος Σαφάκας στὸ δάσκαλο ἀπ' τὸ Ζητούνι.....	191
1928.....	192
115 Ὁ Ἀνδρίτζος Σαφάκας στὸ δάσκαλο ἀπ' τὸ Ζητούνι.....	192
116 Ὁ Ἀνδρίτζος Σαφάκας στοὺς γιουὺς του ἀπ' τὸ Ζητούνι.....	192
117 Ὁ Ἀνδρίτζος Σαφάκας στὸ γυιό του ἀπ' τὶς Μυξάτες.....	193
118 Σημείωμα λογαριασμοῦ γιὰ γρόσσια.....	194
119 Ὁ Φακίτζας ἀπ' τὸ Παλιοκάτουνο.....	194
120 Ἐπιστολὴ Σαφάκα στὸ γυιό του ἀπ' τὸ Λιδωρίκι.....	195
121 Ὁ Χαράλ. Παπαπολίτης ἀπ' τὰ Τριζόνια.....	196
1829.....	197
122 Ὁ Πιστιόλης ἀπ' τὰ Σάλωνα.....	197
123 Ὁ Εὐάγ. Κοντογιάννης ἀπ' τὴ Σέλιανη.....	197
124 Ὁ Παπανικόλας τοῦ Παπαμιχάλη ἀπ' τὸν Ἐπαχτο.....	198
125 Ὁ Ἀναγνώστης Κίτζου πρὸς τὴν Ἀνδρίτζαινα Σαφάκα.....	199
1830.....	200
126 Ἀναφορὰ Καπετάνισσας Ἄνδρ. Σαφάκα στὸν ἔκτακτο ἐπίτροπο τῆς Ἀνατολ. Ἑλλάδος.....	200
127 Σημείωμα γιὰ ὅσα ἔλαβε ὁ Πιστιόλης.....	201
128 Ὁ Ἰωάν. Παπαδημητριάδης ἀπ' τὸ Καρπενήσι στὸ Γιαννάκη Σαφάκα.....	201
129 Χρεωστικὸ στὴν Καπετ. Σαφάκαινα.....	202
130 Ταβίλι τοῦ Ἀναγνώστη Ζαρογιάννη.....	203
1833.....	204
131 Τὸ ὑπουργ. τῆς Δικαιοσύνης στὸν Ἰωάν. Σαφάκα.....	204
132 Ἡ Ἀνδρίτζαινα Σαφάκαινα πρὸς τὸν Βασιλικὸν ἑπαρχον Ναυπακτίας.....	204
1834-1888.....	206
133 Ὁ Ζαρόπουλος ἀπ' τὸ Λιδωρίκι στὴ Σαφάκαινα.....	206
134 Ἡ Ἀνδρίτζαινα Σαφάκαινα στὸ γυιό της Γιάννο.....	206
135 Κατάλογος στρατιωτῶν.....	207
136 Σημείωμα χρεῶν.....	209
137 Σημείωμα χρωστοῦμενων.....	210
138 Σημείωμα γιὰ ἀποθεσιμιὸ τῆς Σαφάκαινας.....	211
ΟΜΟΛΟΓΙΕΣ ΠΑΛΙΕΣ ΠΟΥ ΒΡΕΘΗΚΑΝ ΣΤΟ ΑΡΧΕΙΟ ΤΟΥ ΚΑΠ. ΑΝΔΡ. ΣΑΦΑΚΑ.....	212
139 ὁμολογία χρεωστικὴ τοῦ 1790.....	212
140 ὁμολογία γιὰ τὰ κεφαλικά πρόβατα τοῦ 1801.....	213
141 ὁμολογία χρεωστικὴ τοῦ 1801.....	213
142 ὁμολογία χρεωστικὴ τοῦ 1806.....	214
143 ὁμολογία χρεωστικὴ τοῦ 1807.....	214
144 ὁμολογία χρεωστικὴ τοῦ 1810.....	215
145 ὁμολογία χρεωστικὴ τοῦ 1812.....	215
146 ὁμολογία χρεωστικὴ τοῦ 1820.....	216
ΟΝΟΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΡΑΓΜΑΤΑ.....	218
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ δελὶς Εἰσαγωγῆ δ Προλόγου.....	256

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Μιάς κι άποφάσισα νά δημοσιέψω τὸ Ἄρχεῖο τοῦ Καπετάν Σαφάκα, σκέφτηκα, ἂν πρέπει νά διατηρήσω τὴν ὀρθογραφία καὶ τὶς ἀνορθογραφίες ποὺ ἔχουν τὰ λογιῶν λογιῶν ἔγγραφα. Βρῆκα ὀρθότερο ν' ἀκολουθήσω τὴ γνώμη κείνων ποὺ θεωροῦν περιττὴ κι ἀνώφελη τὴ διατήρηση τῆς ὀρθογραφίας στὴ δημοσίευση ἱστορικῶν ἔγγράφων. Ὁ ἱστορικός, ποὺ διαβάζει τέτοια ἔγγραφα, σ' ἓνα σκοπὸ μονάχα ἀποβλέπει: πῶς ν' ἀντλήσῃ ἱστορικὲς εἰδήσεις καὶ νά συμπληρώσῃ τυχόν ἱστορικὰ χάσματα. Σὲ τί λοιπὸν θὰ ὠφελοῦσε μιὰ τέτοια ματαιοπονία; Μπορεῖ νά πῆ κανεὶς μάλιστα πῶς δυσκολίες θὰ πρόστενε, ἂν ἀκολουθοῦσε τὴν ἀντίθετη γνώμη, κι ἐπιχειροῦσε νά δημοσιέψῃ ἀναλλοίωτα ὀρθογραφικῶς τὸ κείμενο ὅπως εἶναι στὰ ἔγγραφα. Τὸ μάτι τοῦ ἀναγνώστη θὰ ξαφνιαζόταν κάθε λίγο καὶ λιγάκι ἀπὸ ἀσυνήθιστες ὀρθογραφίες, καὶ πολλὰς φορὲς τερατώδεις ἀνορθογραφίες: ὁ νοῦς του θὰ ξέφευγε ἀπ' τὸν κύριο σκοπὸ τῆς ἀνάγνωσης, γιατί θὰ προσπαθοῦσε νά σχηματίσῃ πρῶτα τὶς συνηθισμένες ὀρθογραφικὲς εἰκόνες κι ὕστερα νά κατανοήσῃ τὸ κείμενο. Πρὸς τί λοιπὸν κοντὰ στὴ ματαιοπονία ἑνὸς συγγραφέα νά ἀκολουθήσῃ καὶ ὁ μάταιος κόπος τοῦ ἀναγνώστη;

Νά, οἱ λόγοι ποὺ με ἐπεισαν νά δημοσιέψω τὰ ἔγγραφα τοῦ Ἄρχείου ἀκολουθῶντας τὴ σημερινὴ γνώριμή μας ὀρθογραφία. Μονάχα διατήρησα τὴν ἀπόδοση τοῦ φθόγγου «τσ» με τὰ γράμματα τζ, ὅπως συνήθιζαν κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὰ ἔγγραφα ποὺ βρῆκα στὸ Ἄρχεῖο Σαφάκα, δημοσιεύω κι ἕξ ἄλλα ποὺ σώζονται στὰ Γεν. Ἀρχεῖα τοῦ Κράτους καὶ στὰ Ἀρχεῖα τῶν Ἀγωνιστῶν στὴν Ἑθν. Βιβλιοθήκη. Ἐνα μοῦ ἐπέτρεψε κι ἀντέγραφα ὁ κ. Γιάννης Βλαχογιάννης καὶ τ' ἄλλα πέντε ὁ κ. Σ. Κουγέας. Εὐχαριστῶ καὶ τοὺς δύο θερμὰ γιὰ τὴν εὐγενικιά τοὺς προθυμία. Με βοήθησαν ἔτσι νά συμπληρώσω πολλὰ χάσματα στὴν ἱστορία τοῦ Σαφάκα, καὶ τὸ ἔργο μου νά παραδοθῇ στὴ δημοσιότητα ὅσο τὸ δυνατόν συμπληρωμένο.

Δ. ΛΟΥΚΟΠΟΥΛΟΣ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Τὸ ὄνομα τῆς οἰκογένειας Σαφάκα ἔσβησε μὲ τὸ θάνατο τοῦ Γιάννη Σαφάκα, τοῦ μεγαλύτερου προύχοντα τῆς Ἀρτοτίνας, συνταγματάρχῃ, βουλευτῇ, καὶ πληρεξούσιου σ' ἐθνικὲς συνελεύσεις, τῆς ἐπαρχίας Δωρίδος. Τ' ἀρχοντικὸ ὅμως σπίτι κι ἡ μεγάλη κτηματικὴ περιουσία τῶν Σαφακαίων μένουσ' ὅπως ἦταν. Τὰ κληρονόμησε μὲ διαθήκη ὁ ἀνεπιφύλακτος ἀπὸ αἷμα καὶ γυναικοσυγγένεια τῆς οἰκογένειας Μιλτιάδης Κουτσαγγέλου, πολιτικὸς τοῦ τόπου, καὶ δήμαρχος γιὰ τριάντα χρόνια στὸν ὄρεινὸ δῆμο τῆς Βωμέας.

Δυὸ καλοφτειασμένοι τάφοι στὸ προαύλιο τῆς Παναγίας, ἐκκλησιᾶς τοῦ χωριοῦ, ποῦ μὲ δικὰ του χρήματα ἔχτισε ὁ καπετ. Γιάννης Σαφάκας κοντὰ στὸ σπίτι του, διακονοῦν τὴ μνήμη τῆς οἰκογένειας καὶ τοῦ κληρονόμου. Μαρμαρένιος σταυρὸς μὲ ἀνάγλυφη τὴν προτομὴ τοῦ τελευταίου γόνου, στημένος στὸ κεφάλι τοῦ τάφου ἀπ' τὴ μακαρίτισσα τώρα γυναίκα του, Αἰκατερίνη, ἀπὸ τὸ μεγάλο γένος τῆς ἐπαρχίας Δωρίδος τῶν Ἀναγνωστοπουλαίων, εἶναι ἡ τελευταία ἠχώ μιᾶς καπετανίστικης δόξας τοῦ μεγάλου σηκωμοῦ τοῦ 1821¹

Σὰν σὲ μουσεῖο στοργικὰ φυλαγμένα διατηρεῖ ἡ κληρονόμα οἰκογένεια τοῦ Κουτσαγγέλου στὸ μεγάλο ὄντ'α τοῦ ἀρχοντόσπιτου ὅλα τὰ ἱστορικὰ κειμήλια τῆς οἰκογένειας Σαφάκα. Παλιὰ δρεπανωτὰ σπαθιά, καρυοφύλλια μ' ἀσημένια κοντάκια, ἀσημοκομποῦρες, ἀσημόκουπες, φλωροκαπνισμένα κεντητὰ τάσια κι ἓνα παλιὸ μπαϊράκι στολίζουν τὸ βορεινὸν τοῖχο τῆς σάλας. Ὁλοζώντανη ἡ παράδοση τῆς λεβέντικης γενιᾶς τοῦ 21, ποῦ μᾶς χάρισε τὴ λευτεριά.

Ὅλο κι ἐξέσταινε τὴν καρδιά μου πάντα ἡ κρυφὴ ἐλπίδα πὼς κάτι πιὸ ἱστορικὸ μαρτύριο τῆς οἰκογένειας καὶ τοῦ τόπου κρύβεται μέσα σ' ἓνα τέτοιο ἀρχοντόσπιτο. Καπετάνος σὰν τὸν παλιὸν Ἀνδρίτσο Σαφάκα, ποῦ ἐπρόσφερε πολλὰ στὸν ἑλληνικὸ ἀγῶνα τῆς Ρούμελης, ἦταν νὰ βάλῃ ὁ νοῦς σου πὼς δὲ θὰ διατηροῦσε καὶ κάποια ἀλληλογραφία; Ἐνα ἱστορικὸ ἀρχεῖο δὲν ἔπρεπε νὰ κρύβεται μέσ' σὲ καμμιὰ ἀπ' τὶς παλιὲς κασέλες; Τέτοια ἐρωτήματα ἐπρόβαλα στὸν ἑαυτό μου ὅσες φορές πῆγα νὰ περάσω τὸ καλοκαίρι στὰ ὠραῖα βουνά, ποῦ εἶδα γιὰ πρώτη φορὰ τὸ φῶς τοῦ ἡλίου. Κι ἀλήθεια δὲ βγήκα γελασμένος. Μὲ δικαίωσε στὶς ἐλπίδες μου ὁ κ. Βασίλης Κουτσαγγέλος, ἑξαδελφός μου, τὸ ὑστερινὸ παιδὶ τῆς οἰκογένειας τοῦ μακαρίτη Μιλτιάδη Κουτσαγγέλου.

Τὸ καλοκαίρι τοῦ 1927 μὲ τὴν ὀλοπρόθυμη συνδρομὴ καὶ τῆς χήρας μάνας του βρήκαμε ἓνα παλιὸ σακκὶ γεμάτο παλιόχαρτα ἐκεῖ σὲ κάποια γωνιὰ τοῦ κατωγιοῦ τοῦ σπιτιοῦ πεταμένο σὰν ἄχρηστο. Αὐτὸ εἶχε φυλαγμένα ἐκεῖνα ποῦ τόσα χρόνια περίμενα καὶ ζητοῦσα, μὰ καὶ κάτι παραπάνω. Τὸ σακκὶ ἔβγαλε ἀπὸ μέσα ὄχι μονάχα τὸ ἀρχεῖο τοῦ καπ. Ἀνδρίτσου, ἀλλὰ καὶ τὸ ἐπίσης σπουδαῖο καὶ πλουσιώτερο σὲ χαρτιά ἀρχεῖο τοῦ γιοῦ του, Γιάννη Σαφάκα, ποῦ ἔλαβε μέρος σπουδαῖο στὰ ἀντάρτικα ἐπαναστατικὰ κινήματα τῆς Θεσσαλίας τὸ 1854 καὶ τὸ 1878. Τὰ χαρτιά

1 Ἡ Ἐπιγραφή πάνω στὸ μαρμαρένιο σταυρὸ μὲ χρυσὰ γράμματα γράφει : «Ἰωάννης Σαφάκας, Συνταγματάρχης, πληρεξούσιος εἰς τὰς δύο ἐν Ἀθήναις συνελεύσεις καὶ εἰς ἕξ περιόδους βουλευτῆς Δωρίδος, γεννηθεὶς τῷ 1819 ἀπεβίωσε τὴν 28 Ὀκτωβρίου 1893».

ἀνακατεμένα, ὅπως ἦταν, σὰν τὰ σακκιασμένα καλαμποκόφυλλα, μὲ προσοχὴ τὰ ξεχώρισα ἔχοντας τὴν πρόθυμη βοήθεια τοῦ κ. Β. Κουτσαγγέλου. Παράδωσα τὸ νεώτερο ἀρχεῖο μὲ τὴ σύσταση νὰ φυλαχτῆ καὶ πῆρα τὰ χαρτιὰ τοῦ παλαιότερου ἀρχείου.

Καμμιά ἀντίρρηση δὲ βρῆκα στὸ νὰ δημοσιέψω τὸ ἀρχεῖο τοῦ καπ. Ἀνδρίτσου κι ἐπιστρέψω στὴν οἰκογένεια τὰ πρωτότυπα. Γι' αὐτὸ κι αἰσθάνομαι τὴν ἀνάγκη νὰ εὐχαριστήσω καὶ δημόσια τὸν κ. Β. Κουτσαγγέλο γιὰ τὴν εὐγενικιά του προσφορά. Μοῦ ἔδωκε ἔτσι τὴν εὐκαιρία νὰ ἀσχοληθῶ μὲ τὴν ἱστορία τῆς ἰδιαίτερῆς μας πατρίδας, ποὺ τόσο κι οἱ δυὸ μας ἀγαποῦμε. Μὰ τὸ περισσότερο εἶναι πὼς αὐτὸς κάνει κι ἓνα μνημόσυνο ἔτσι, ἴσως τὸ πιά μεγάλο στοὺς προγόνους ποὺ τόσα ἡ οἰκογένειά του ὀφείλει. Ἔτσι κι οἱ δυὸ ὀφειλέτες - αὐτὸς σὰν κληρονόμος κι ἐγὼ σὰν πνευματικὸ παιδί τῆς οἰκογένειας Σαφάκα, ὄντας βαφτισμένος ἀπ' τὰ χέρια τῆς μακαρίτισσας Γιαννάκαινας Σαφάκα - βγάνουμε ἓνα χρέος ποῦ ὀφείλαμε στὸ σπίτι ποῦ ὑπηρετήσε τὴν Πατρίδα σὲ δύσκολους καιρούς. Βγάνουμε καὶ τὸ χρέος ποὺ ἔχουμε σὰν διαβασμένοι νὰ ρίξουμε φῶς στὴ σκοτεινὴ ἀκόμη ἱστορία τοῦ χωριοῦ μας, χωριοῦ ποῦ γέννησε ἓνα Θανάση Διάκο, ἓνα Σκαλτσοδῆμο, ἓνα Σαφάκα καὶ τόσους ἄλλους μικρότερους ἥρωες. Γιατὶ ἔχω τὴν πεποίθηση πὼς, ἂν κάποτε γραφτῆ πλατιὰ ἡ ἱστορία τοῦ ἑλληνικοῦ σηκωμοῦ τοῦ 1821, θὰ φανῆ ξάστερα τι ἐπρόσφερε σὲ ἡρωϊσμὸ καὶ αἷμα τὸ ὄρεινὸ τοῦτο χωριὸ τῆς Ρούμελης, ἡ Ἀρτοτίνα, ποὺ πολὺ χαρακτηριστικά, μὰ καὶ σωστὰ ὡς τὰ χτές ἀκόμα εἶχε παρμένο τὸ ὄνομα «καπετανοχώρι».

Α΄ Ο ΚΑΠΕΤΑΝ ΑΝΔΡΙΤΣΟΣ ΣΑΦΑΚΑΣ

Τὴ ντόπια προφορική παράδοση, πὼς ἡ οἰκογένεια τοῦ Καπ. Ἀνδρίτσου Σαφάκα ἤρθε στὴν Ἀρτοτῖνα ἀπ' τὸ χωριὸ τῆς Φθιώτιδος Μπρούφλιανη, μᾶς τὴ δεβαιώνει καὶ ἡ γραφτὴ «ὁμολογία τοῦ 1773 γιὰ τὴν μπάσταινα ποὺ εἶχαν δοσμένη». Ἐπίσης βεβαιώνει πὼς τὸ παλιὸ ὄνομα τῆς οἰκογένειας δὲν ἦταν «Σαφάκας», ἀλλὰ «Καραδήμας». Καὶ ὅτι ὁ Καραδήμας, πατέρας τοῦ Ἀνδρίτσου ἤρθε καὶ κατοίκησε στὸ χωριὸ τὸ ἔτος 1773. Τὸ βγάνω ἀπ' τὴ διαφορὰ τῆς χρονολογίας ποὺ δείχνει τὸ ἔγγραφο. Μέσα γράφει «1774», ἀπ' ἔξω στὸν τίτλο «1773». Βέβαια πρῶτα γράφτηκε ἡ ὁμολογία καὶ μετὰ ὁ τίτλος. Πὼς αὐτὴ ἡ διαφορὰ τῆς χρονολογίας: Ἡ ἐξήγηση εἶναι εὐκόλη. Ὁ γραφιάς² τῆς «ὁμολογίας» μέσα ἔγραψε τὸ ἔτος ποὺ πούλησε τὸ χωριὸ τῆς μπάσταινα στὸν Καραδήμα. Τὸ χέρι ποὺ κρατοῦσε τὸ χαρτὶ καὶ ἔγραψε τὸν τίτλο τῆς τὸ ὠδήγησε ἢ θύμηση τοῦ ἐρχομοῦ στὴ νέα πατρίδα. Κι εἶναι ἄλλο χέρι, χωρὶς ἄλλο· τὸ χέρι τοῦ Καραδήμα. Ἦρθε λοιπὸν στὰ 1773 ὁ Καραδήμας στὴν Ἀρτοτῖνα. Αὐτὸ τὸ ἔτος εἶχε στὸ νοῦ του, ὅταν ἔγραφε τίτλο στὸ ὁμολογῶ· τὸ 1774 ποὺ ἀγόρασε τὴ μπάσταινα καὶ ἔγινε χωριανὸς τὸ ἀγνόησε.

Ὅπως κι ἂν ἔχη τὸ ζήτημα, « ἡ ὁμολογία» ποὺ βρήκαμε στὸ ἀρχεῖο τοῦ Καπ. Ἀνδρίτσου, μᾶς δίνει τὴν εἶδηση, πὼς τὴν 3 Αὐγούστου στὰ 1774 ὁ Καραδήμας με θέληση τοῦ χωριοῦ ἔγινε « ραγιᾶς³». Ἀγόρασε γιὰ 43 γρόσια τὴν παρατημένη περιουσία τοῦ Κουτσίκη. Οἱ προεστοὶ τῆς Ἀρτοτῖνας τὸν ἀναγνώρισαν γιὰ χωριανὸ καὶ νοικοκύρη με ὁμολογία τους γραμμένη ἀπ' τὸν ἴδιο τὸν κουτσάμπαση τοῦ χωριοῦ Ἀναγνώστη Φασίτσα.

Τὸ πὼς γεννήθηκε λοιπὸν ὁ Ἀνδρίτσος Σαφάκας στὴν Ἀρτοτῖνα, δὲ χωρεῖ συζήτηση, ποῖο ἔτος ὅμως ἀκριβῶς γεννήθηκε, δὲ μπορούμε νὰ τὸ ποῦμε. Ἐκεῖνο ποὺ με βεβαιότητα μπορεῖ νὰ εἰπωθῆ εἶναι τὸ, πὼς πρὶν ἀπ' τὰ 1800 κι ἐκεῖ ἀνάμεσα στὰ χρόνια ποὺ πέρασαν ἀπ' τὸ 1774 ὡς τὰ 1800 πρέπει νὰ γεννήθηκε. Κι αὐτὸ τὸ βγάνουμε ἀπ' τὸ ταβίλι τοῦ «Ἀναγνώστη», ποὺ ἔδωκε στὰ 1816 τοῦ Ἀνδρίτσου Σαφάκα, γιὰ κάμποσα χρήματα ποὺ χρωστοῦσε ὁ πατέρας του στὸν πατέρα του, Καραδήμα. Ὁ πατέρας τοῦ Σαφάκα βέβαια τότε θὰ ἦταν πεθαμένος κι αὐτὸς κοντὰ στὸ νοῦ ἡλικιωμένος, καὶ χωρὶς ἄλλο παραπάνω ἀπὸ 20 χρονῶν, κοντὰ στὴ γνώση λοιπὸν πρὶν ἀπ' τὰ 1800 γεννημένος.

Τώρα μᾶς μένει κι ἓνα ἄλλο ἀκόμα ζήτημα νὰ ἐξετάσουμε. Πὼς ἀπὸ «Καραδήμας» ἔγινε «Σαφάκας»;

2 Ὁ πρὸχροντας τῆς Ἀρτοτῖνας Ἀναγνώστης Φασίτσα.

3 Κι ἀπὸ ἄλλο παρόμοιο ἔγγραφο τῆς ἴδιας ἐποχῆς τοῦ χωριοῦ τῆς Εὐρυτανίας Τέρνου πληροφοροῦμαι πὼς τότε ἐπικρατοῦσε τὸ ἔθιμο: ὅταν μιὰ περιουσία ἔμενε ἀφεντὴ στὸ χωριὸ ἔπρεπε νὰ δημεύεται πρὸς ὄφελος τοῦ κοινοῦ. Τὴν πωλοῦσαν σὲ ξενοχωρίτη ποὺ ἐρχόταν νὰ κατοικήσῃ ἐκεῖ κι ἦταν δίχως περιουσία. Ἔτσι τὸν ἔκαναν «ραγιᾶ», δηλ. νοικοκύρη καὶ ἱκανὸν γιὰ νὰ πλερώνῃ τὰ βασιλικά δοσίματα. Ὁ προκάτοχος γινόταν ἀπόξενος. Κι ἂν κατὰ τύχη γύριζε στὸ χωριὸ, τοῦ ἀφαιροῦσαν τὸ δικαίωμα νὰ ἐνοχλήσῃ τὸ νέον ἀφέντη με τὸ νὰ ζητᾶ τὴ μπάσταινα = περιουσία του.

Τὸ ὄνομα «Σαφάκας» μοῦ εἶναι κι ἀπ' ἄλλοῦ γνωστὸ. Νά. Στὴ Λάσπη, χωριὸ κοντὰ στὸ Καρπενήσι εἶναι οἰκογένεια Σαφάκας⁴. Στ' Ἄγραφα τῆς Θεσσαλίας ἐπίσης. Καὶ στὰ Κράββαρα κάπου εἶναι Σαφακαῖοι, ἀλλὰ κι ἐδῶ στὴν Ἀθήνα εἶναι κάποιος γαλατᾶς Σαφάκας. Μὲ τοῦτες τὶς οἰκογένειες καμμιὰ σχέση δὲν ἔχει ὁ δικός μου Σαφάκας. Στὸ Λεοντᾶρι τῆς Ἀρκαδίας ἐπίσης εἶναι οἰκογένεια μὲ τ' ὄνομα Σαφάκας.

Ἡ ἔτυμολογία τῆς λέξης μοῦ εἶναι γνωστὴ. «σαφάκ» στὰ τούρκικα θὰ πῆ αὐγὴ, φῶς, ὅ,τι λέει ἀπάνω κάτω τὸ ἀρχαῖο ἑλληνικὸ «θέμα» λυκ καὶ τὸ λατινικὸ lux. «Σαφάκας» λοιπὸν πρέπει νὰ σημαίνει φωτεινός, γιατί ὄχι καὶ μεταφορικὰ ἔπειτα ὀρμητικὸς, γενναῖος, παλληκᾶρι; Λοιπὸν γιὰ ποιὸ λόγο ὁ Ἄνδρίτσος, «Καραδήμας» βέβαια στὴν ἀρχή, πῆρε τὸ ὄνομα «Σαφάκας»; Τὴν ἐξήγηση μᾶς τὴ δίνουν ἀνάλογα παραδείγματα. Ὅλοι ξέρουμε πῶς οἱ χωριάτες μας ἔχουν τὴ μανία νὰ κολλοῦν παρατσούκλια. Τόσο αὐτὴ ἡ μανία εἶναι μεγάλη, ὥστε σὲ χωριὸ ὀλάκερο πολλὲς φορὲς δὲ βρίσκεις ἄνθρωπο χωρὶς τὸ παρατσούκλι του. Μάλιστα μ' αὐτὸ εἶναι γνωστὸς ὁ κάθε ἄνθρωπος.

Τέτοια παραγκώμια σιγὰ σιγὰ ἐπικρατοῦν καὶ γίνονται ὀνόματα ἐπίσημα. Πολλὲς εἶναι οἱ αἰτίες ποὺ σοῦ κολλοῦν ἓνα παρατσούκλι καὶ πιάνει. Δὲ μ' ἐνδιαφέρει ὅμως ἐδῶ νὰ ξεδιαλύνω τέτοια πράγματα. Ἐκεῖνο ποὺ θέλω νὰ πῶ εἶναι τοῦτο; Ὁ Ἄνδρίτσος Καραδήμας, εἴτε γιὰ τὸν ἓνα εἴτε γιὰ τὸν ἄλλο λόγο πῆρε κάποτε τὸ παρανόμι «Σαφάκας», τὸ ἀναγνώρισε, τὸ τίμησε καὶ μ' αὐτὸ πέθανε.

Δὲν εἶναι δύσκολο νὰ μαντέψουμε ἀκόμα πῶς καὶ γιατί ἀκολούθησε τὸ στρατιωτικὸ στάδιο. Ζοῦσε σ' ἓναν τόπο ἀλήθεια μπαρουτοθρεμένο. Ἡ Ὁξυὰ καὶ τὰ Βαρδούσια ποὺ ἔβλεπε γύρω του ἦταν τὰ ὀχυρώτερα κλεφτολήμερα. Ξακουσμένοι καπεταναῖοι μὲ τὰ μπουλούκια τους ἀφῆκαν ἀθάνατη μνήμη σὲ τούτη τὴ βουνίσια χώρα. Τσάμ-Καλόγερος, Γούλας, Θανάσης Διάκος, Σκαλτσοδήμος δὲν ἀφῆκαν ραχοῦλα ποὺ νὰ μὴν φτειάσουν καὶ ταμπούρι, καὶ νὰ γράφουν τὸνομά τους⁵. Καὶ σήμερα ἀκόμα ἓνα μέρος τῆς ντόπιας γεωγραφίας εἶναι γνωστὸ μὲ τὰ τοπωνύμια ποὺ τὸ δικὸ τους πέρασμα ἔδωκε. «Τοῦ Τσάμ-Καλόγερου τὰ ταμπούρια», «Τοῦ Πορτοκάλλη τὰ ταμπούρια», «τοῦ Γούλα τὴ ράχη», «τοῦ Σκαλτσοδήμου ὁ ἔλατος», «τὸ κελλὶ τοῦ Διάκου» κι ἓνα σωρὸ ἄλλα μαρτυροῦνε τὴ γερὴ δουλειὰ ἔκαναν ἐκεῖνον τὸν καιρὸ τόσα σκολεῖα κλεφτῶν καὶ ἀρματωλῶν μέσ' στὴν καρδιὰ τῆς Ρούμελης.

4 Κι ἀπ' αὐτὴ κάποιος στρατ. Χρ. Σαφάκας πολέμησε στὰ Καγκέλια (Καρπεν.) Ἰπάτη, Καλλιακούδα Σωβολάκο, Ἀράχωβα, Δίστομο, Νικόκαστρο, Τριζόνια, Μαχαλᾶν Ξηρομέρ. (κοιτ. φακελ. X. Σαφάκα. Ἀρχεῖα Ἀγωνιστῶν Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης). Ἄλλος Κωνστ. Σαφάκας σκοτώθηκε στὴν ἔξοδο τοῦ Μεσολογγίου.

Ἦταν ἀπ' τὸ Σύντεκνον τοῦ Βάλτου (κοιτ. φακελ. K. Σαφάκα. Ἀρχεῖα Ἀγωνιστῶν. Ἐθνικῆς, Βιβλιοθήκης).

5 Στὴν Ὁξυὰ γύριζε τὸ μπουλούκι τοῦ Τσάμ-Καλόγερου. Μιὰ μέρα τράβηξε τέτοιος ἀνεμοστρόφιλας ποὺ μποροῦσε νὰ σηκώσῃ ἄνθρωπο καὶ τὸν πετάξῃ. Ὁ καπετάνος βλέποντας τὸν κίντυνο ἀγκάλιασε μιὰ ὀξυὰ ἐπίσης κι ἄλλοι πιαστῆκαν ἀπὸ κοντὰ του. Γλύτωσαν. Δυὸ ἄλλοι σύντροφοι ποὺ δὲν πρόφτασαν, ἔπαθαν. Ἐναν τὸν πέταξε στὰ τσαρπόλια μιανῆς ὀξυᾶς κι ἐδεκεῖ πέθανε. Τὸν βρῆκαν τὴν ἄλλη χρονιά. Ἄλλον τὸν πέταξε πολὺ μακριὰ τὸν σκότωσε. Ὁ Τσάμ-Καλόγερος ἔβγαλε τὸ μαχαίρι, πελέκησε τὴ φλούδα τῆς ὀξυᾶς ποὺ πιάστηκε καὶ σημείωσε τὴ μέρα καὶ τὸνομά του. Ἀπὸ τότε λέγεται «Γραμμμένη Ὁξυὰ» αὐτὸ τὸ δέντρο.

Σ' έναν τέτοιον ἐλεύτερο ἀγέρα κλέφτικης κι ἀρματολιστικής λεβεντιάς ἀνάπνεε κι ὁ Σαφάκας τὴν ἐποχὴ ποὺ ζοῦσε. Τὰ βουνὰ μύριζαν ἀπὸ μπαρούτι κι οἱ λαγκαδιές ἀντιλαλοῦσαν ἀπ' τὰ τουφέκια. Καθένας ποὺ τῶλεε ἢ καρδιά του, ζήλευε τὴ λεύτερη ζωὴ τοῦ βουνοῦ. Αὐτὴ τῶδινε τὰ μέσα γιὰ δράση, ν' ἀποκτήσῃ τὴ δόξα, νὰ ὑπηρετήσῃ καὶ τὴν σκλάβια τοῦ πατρίδα.

Αὐτὴ τὴ ζωὴ ἀκολούθησε καὶ ὁ γιοῦς τοῦ Καραδήμα, Ἀνδρίτσος Σαφάκας.

Δὲν ξέρουμε βέβαια πῶς ἄρχισε τὸ στάδιό του, ποιὸν ἀπ' τοὺς καπεταναίους τῶν βουνῶν ἐκείνων ἀκολούθησε, ποιά ἦταν τὰ πρῶτα κατορθώματα ποὺ ἔκαμαν ξακουστὸ τὸνομά του. Ὅλα αὐτὰ εἶναι κρυμμένα στῆς λησμονιάς τὸ σκοτάδι. Ἄξαφνα μᾶς πετιέται σὰν καπετάνος πρωτύτερα ἀκόμα ἀπ' τὰ 1806 ποὺ παίρνει τὸ «ταβίλι τοῦ Ἀναγνώστη». Τὸν Ἀπρίλη στὰ 1806 βρίσκεται στὴν Ἅγια Μαύρα πρόσφυγας καταδιωγμένος μὲ χίλιους τριακόσιους ἄλλους κλέφτες ἀπὸ τὸν τύραννο Ἀλῆ-πασᾶ⁶. Στὰ χρόνια τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, 1812, τὴν ἐποχὴ ποὺ ὁ Βελῆς πῆρε τὸ πασαλίκι τῆς Λάρισας σκληρὰ καταδιώχτηκαν - λέει ἢ ἱστορία⁷ - τὰ Λαζόπουλα, οἱ Βλαχαβαῖοι, οἱ Μπουκοβαλαῖοικι ὁ Σαφάκας.

Ποιὸ ἔτος παντρεύτηκε, μᾶς εἶναι ἄγνωστο. Ἀπ' τὴν προφορική παράδοση ὅμως τῆς Ἀρτοτίνας ξέρουμε ποιά πῆρε γυναῖκα. Πῆρε, λέει, τὴ Χρυσούλα ἀπ' τὸ γένος τῶν Κουτουκαίων. Σοῖ μὲ τέτοιο ὄνομα σήμερα στὴν Ἀρτοτίνα δὲν ἀκούεται, ἕνας μαχαλᾶς ὅμως λέγεται Κουτκείκα κι ἐκεῖ εἶναι τὰ σπίτια τῶν Λαμπραίων ποὺ ἔρχονται εὐθεῖα γραμμῇ ἀπ' τὴ γενεὰ τοῦ Κουτούκου.

Ὑστερα ἀπ' τὸ διωγμὸ ποὺ ἔπαθε ὁ Σαφάκας, ἔδωκε τὸ ραῖι στὸ Βελῆ, τὸ γιοῦ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ κι ἀπὸ τότε κι ὕστερα ἀναγκάστηκε νὰ ὑπηρετήσῃ τὸ Ἀληπασαλίτικο «ντουβλέτι». Ὁ ἀφέντης του τὸν ἤξερε γιὰ πιστὸ «χουσμειάρη» καὶ δικό του ἄνθρωπο ὡς τὰ 1820. Κι αὐτὸς κι ὁ Μαρκαντώνης, ἕνας ἄλλος Κραββαρίτης καπετάνος, στάθηκαν γιὰ πολὺν καιρὸ στὸ «χισμέτι» του⁸.

Καὶ στάθηκαν ἀπ' ἀνάγκη. Ποιὸς μποροῦσε τότε νὰ τὰ βάλῃ μὲ τ' ἀνήμερο θηρίο τὸν Ἀλῆ πασᾶ;⁹ Στὰ 1820 ὅμως εἶχαν ἀλλάξει τὰ πράματα. Τὰ πονηρὰ σχέδια τοῦ τύραννου τῶν Γιαννίνων ξεσκεπάστηκαν. Τὸ Τούρκικο ντουβλέτι τὸν κήρυξε ἀποστάτη κι ἐχτρό του. Τὰ βασιλικά στρατεύματα τραβοῦσαν γιὰ τὴν Ἠπειρο. Ἀφέντης ὁ Βελῆς ἔπιασε τὴν Πρέβεζα κι ἀπὸ κεῖ ἔβανε τὰ δυνατὰ του, νὰ κρατήσῃ μὲ τὸ μέρος τους ὅσο πιὸ πολλοὺς μποροῦσε ἀπ' τοὺς κλέφτες καὶ καπεταναίους. Ποιὸς κρατιόταν ὅμως τότε σὲ κείνη τὴ μπερδεμένη κατάσταση ἀπὸ κάτω ἀπὸ τὸ σπαθὶ τοῦ τύραννου ποὺ εἶχε κάψει καρδιές καὶ καρδοῦλες; Ὅλοι κοίταζαν μὲ ποιὸν τρόπο νὰ λύσουν μιὰ γιὰ

6 Τὴν πληροφορία μοῦ ἔδωσε ὁ κ. Βλαχογιάννης διευθυντῆς τῶν Γενικῶν Ἀρχείων καὶ τὴν πῆρε ἀπὸ ἀνέκδοτο χειρόγραφο.

7 Κοίτα Ἀραβαντ, Ἱστορ. Ἀλῆ πασᾶ. ἔχδ. 1895, σελ. 223. Καὶ πολλοὶ γερόντοι Ἀρτοτινοὶ ἔχουν ἀκουστὰ ἀπ' τοὺς παλιούς γι' αὐτὸν τὸ διωγμὸ.

8 Κοίτα τὸ γράμμα τοῦ Βελῆ ἀπ' τὴν Πρέβεζα στὸν Ταῆρ Τζιαπάρη καὶ Μέτο Μουσταφᾶ στὸ Μεσολόγγι (ἀριθ. ἐγγρ. 3).

9 Ἀλλὰ μήπως δὲν ὠφέλησε αὐτὴ ἡ πολιτική; Θὰ γινόταν ἐπανάσταση χωρὶς τὸν Ἀλῆ πασᾶ; καὶ τὸ σπουδαιότερο, θὰ πετύχαινε δίχως αὐτόν;

πάντα τούς λογαριασμούς τους. Ν' απαλλαχτοῦν ἀπὸ μακροχρόνια δουλεία, πὸν βαριὰ πίεζε τὰ στήθια τοῦ Ἔθνους. Εἰκονικὰ τότε πῆρε τὸ μέρος τοῦ βασιλικοῦ στρατοῦ κι ὁ Σαφάκας περιμένοντας τὴν κατάλληλη στιγμή νὰ ξεσπαθῶση ἐνάντια στὸν Τοῦρκο καὶ νὰ φροντίση κι αὐτὸς γιὰ τὸ ξεσκλάβωμα τοῦ Ἔθνους.

www.pentalofo.gr

1821

Τὴν 28 Μαρτίου στὰ 21 ἐπανεστάτησε τὸ Λιδωρίκι μὲ καπετάνο τὸ Δῆμο Σκαλτσᾶ. Ἐπανεστάτησαν κι οἱ ἄλλες ἐπαρχίες τῆς Στερεᾶς ἢ μιὰ κοντὰ στὴν ἄλλη, τὸ σήκωσαν καὶ στὸ Βραχώρι τὴν 28 τοῦ Μάη. Ὁ Σαφάκας δὲ φαίνεται γιὰ ἐπαναστάτης στὰ Κράββαρα¹⁰. Τί νὰ συνέβαινε τάχα; Εὐκόλη εἶναι ἡ ἐξήγηση. Ἡ ἐπαρχία τῶν Κραββάρων (σήμερα Ναυπακτίας) ἦταν μερασμένη τότε σὲ δυὸ καζάδες. Ὁ ἓνας ἔπαιρνε ὅλα τὰ χωριὰ ὅσα εἶναι ἀπ' τὴ Στράνομα κι ἀπάνω ὡς τὴν Ὁξυὰ ὅπου τὸ τελευταῖο χωριό, ἡ Σιτίστα. Στὸν ἄλλον μέσα ἦταν ὁ Ἐπαχτος μὲ τὸ κάστρο του καὶ τὰ χωριὰ τοῦ Κάτω κι Ἀπάνω Βενέτικου. Ὁ πρῶτος καζὰς λεγότανε «τῶν Κραββάρων», ὁ δεύτερος «τοῦ Βενέτικου». Τὰ Κράββαρα εἶναι δύσβατος τόπος. Ὅ,τι βουνὰ καὶ γκρεμῆλες, ὅ,τι ποτάμια καὶ ρέματα εἶχε ὁ Θεός, τὰ σώριασε σὲ τοῦτο τὸ κομμάτι τῆς Ρούμελης. Χωριὰ καὶ χωριουδάκια σὰ χελιδονοφωλιές κρέμονται στὰ πλάγια ἀπ' τὰ βουνὰ ἀνάμεσα σὲ λαγγαδιές καὶ ποτάμια. Σ' ἓναν τέτοιο τόπο ποτὲ δὲν πάτησε τούρκικο πόδι. Θέριεue δῶ λοιπὸν τὸ δέντρο τῆς λευτεριᾶς ἀδιάκοπα, ὅσο οἱ Τοῦρκοι κρατοῦσαν τὴν Ἑλλάδα. Τὸ πότιζαν μὲ τὸν ἰδρῶτα τους οἱ λεβέντες Κραββαρίτες κουβαλῶντας τὸ καλαμπόκι ἀπ' τοὺς κάμπους ποὺ πατοῦσε τὸ βρώμικο ποδάρι τοῦ τυράννου. Σπάνιο ἦταν νὰ ἰδοῦν Τοῦρκο εἰσπράχτορα νὰ περάσῃ τὰ χωριὰ αὐτὰ.

10 Ἀπὸ πιστοποιητικό (ἀριθ. Ἀρχ. Ἀγωνιστῶν στὴν Ἐθν. Βιβλ. 12181) τοῦ στρατιωτικοῦ Κωνσταντίνου Ἀλτάνη ποὺ ὑπηρέτησε τὴ πατρίδα ἀπὸ 1821-1822 ὑπὸ τὸν Ἀνδρίτσο Σαφάκα παίρνομε τὴν πληροφορία πὼς ὁ καπετάνος μας πολέμησε τοὺς ντόπιους Τοῦρκους στὸ Λιδωρίκι τὸ 1821 καὶ στὶς Θερμοπύλες τὸν Ὁμὲρ Βρυώνη. Ἐλαβε μέρος καὶ στὴν 1η πολιορκία τοῦ Ἐπάχτου καὶ πολέμησε στὸ Ἀντίρριο καὶ στὸν Ἄετὸ τῆς Ὑπάτης τὸν Ὁμὲρ Βρυώνη καὶ Ἰσμαήλ Ζητουριάτη.

1822

Τὸ Γενάρη τοῦ 1822 ὁ Ἀνδρίτσος Σαφάκας «ἠνδραγάθησε κατὰ τῶν ἐχθρῶν καταδιώξας αὐτοὺς ἀπὸ Καρπενήσι ἕως Μαυρίλου¹¹».

Ἡ προσωρινὴ Διοίκηση τῆς Ἑλλάδος πῆρε εἶδηση γιὰ τὸ ἀνδραγάθημα τοῦτο ἀπὸ γράμμα ποῦ τῆς ἦρθε ἀπὸ τὸ Λιδωρίκι¹². Ὁ ὑπουργὸς τοῦ πολέμου ἔγραψε στὸν καπετάνο ἐπαινετικὰ γιὰ τὸ κατόρθωμά του. Τὸν τίμησε μὲ τὸ ἀξίωμα τοῦ ὑποχιλιάρχου καὶ τοῦ ἔδωκε τὸ δικαίωμα νὰ ἐκλέξη γιὰ τὸ σῶμα του 4 ἑκατοντάρχους, 8 πεντηκοντάρχους, 16 εἰκοσιπεντάρχους, 4 σημαιοφόρους, 40 δεκάρχους καὶ νὰ ἔχη ὑπὸ τὴν ὄδηγία του 400 στρατιῶτες. Τοὺς μισθοὺς ὅλου τοῦ προσωπικοῦ θὰ τοὺς ἔστελνε ἡ διοίκηση, ὅταν θὰ λάβαινε ἀπ' τὸν καπετάνο τὸν κατάλογο ποῦ θὰ εἶχε γραμμένα τὸ ὄνομα τοῦ κάθε ἀξιωματικοῦ καὶ στρατιώτη.

Ὁ μισθὸς ἐκανονίστηκε: γιὰ τὸν καπ. Σαφάκα 250 γρόσ. τὸν μῆνα, γιὰ κάθε ἕναν ἀπ' τοὺς ἑκατοντάρχους 100 γρόσ., γιὰ τοὺς πεντηκοντάρχους ἀπὸ 50 γρόσ., γιὰ τοὺς εἰκοσιπεντάρχους ἀπὸ 30, γιὰ τοὺς σημαιοφόρους ἀπὸ 50, γιὰ τοὺς δεκάρχους ἀπὸ 25, καὶ γιὰ κάθε στρατιώτη ἀπὸ 20 γρόσια τὸ μῆνα. Σύμφωνα μὲ τὴν ἀπόφαση ποῦ ἔλαβαν οἱ προύχοντες καὶ καπεταναῖοι ὅσοι μαζεύτηκαν στὸ Βραχώρι τὴν 29 Φεβρουαρίου στὰ 1822 ὁ Καπ. Ἀνδρίτσος Σαφάκας διωρίστηκε χιλίαρχος¹³.

Ἀπὸ τότε κι ὕστερα σὰν καπετάνος τοῦ Κράββαρη ἔκαμε «γενναῖα κατορθώματα: μάχεται περὶ πίστewς καὶ πατρίδος... Τὰ παιδαριώδη καὶ χαμερπῆ καμώματα καὶ φρονήματα μερικῶν δοξομανῶν καὶ αἰσχροκερδῶν Κραββαριτῶν δὲν τὸν ταράζουν». Ὅλοι οἱ προύχοντες τοῦ Κράββαρη τὸν ἀναγνωρίζουν γιὰ ἀρχηγὸ τῶν ἀρμάτων καὶ πρόθυμα τὸν ἀκολουθοῦν στὸν «ἱερὸν ἀγῶνα». Τὸν παρακινοῦν μάλιστα νὰ ἐπιχειρήσῃ καὶ τολμηρότερα κινήματα.

Ποιὰ εἶναι «τὰ γενναῖα κατορθώματα» ποῦ ἐνθουσιάζουν τὸν Κραββαριτῆ Ἀρχιμανδρίτη Ἀρσένιο νὰ γράψῃ ἀπ' τὸν Πλάτανο στὸν καπετάνο τὴν 14 Ἀπριλίου στὰ 1822 καὶ νὰ τὸν παρακινήσῃ νὰ μὴ δειλιάσῃ ἀπ' τὰ καμώματα μερικῶν Κραββαριτῶν, μᾶς τὸ λέει ὁ Σπυρ. Τρικούπης¹⁴. Μὲ τοὺς Κραββαριτες του τὴν 2 Ἀπριλίου, τὸ ἴδιο ἔτος ὠρμησε μαζὶ μὲ ἄλλους καπεταναῖους μέσα στὴν πόλη, τὸ Πατρατζίκι¹⁵. Αὐτὸς ἀπὸ πάνω ἀπ' τὸ βουνὸ μὲ τοὺς δικούς του κι οἱ Πατρινοὶ καπεταναῖοι κάτω ἀπ' τὸν κάμπο ρίχτηκαν καὶ μπόρεσαν ἔτσι νὰμποῦνε μέσα καὶ νὰ διώξουν τοὺς Τούρκους.

11 Χωριὸ στὸ πλάι τοῦ Βελουχιοῦ κατὰ τὸ μέρος τῆς Φθιώτιδος, ἕξ ὥρες βορειότερα ἀπ' τὸ μετερίζι του.

12 Κοίτα Ἀρχεῖα τῆς Ἑλληνικῆς Παλλιγγεσιᾶς σελ. 243.

13 Τὸ ψήφισμα εἶναι δημοσιευμένο στὰ Ἀρχεῖα τῆς Ἑλληνικῆς Παλλιγγεσιᾶς καὶ ἡ προκήρυξη βρέθηκε στὸ Ἀρχεῖο τοῦ καπ. Σαφάκα (ἀριθ. ἐγγρ. 4).

14 Ἱστορία Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως ἔκδοσ. Λονδίνου 1856 Τομ. Β'. σελ. 277 καὶ παρακάτω.

15 Πατρατζίκι εἶναι ἡ Ὑπάτη. Ἔτσι λεγόταν κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Ἐπαναστάσεως. Καὶ σήμερα ἀκόμα οἱ Λιδωρικιώτες καὶ Κραββαριτες λένε: πάω στὴν Πάτρα, ἐννοῶντας τὴν Ὑπάτη. Καὶ τὸ Δυτικὸ μέρος τῆς Φθιώτιδος λέγεται: Πατρινό. Οἱ κάτοικοι: Πατρινοί. (Κοίτ. Αρχ. Στρατηγ. Μακρυγιάννη, σελ. 509).

Άπ' τήν 1 Μαΐου ως τις 10 Ίουνίου έχει πιασμένο και πάλι τὸ ἀγαπημένο του ταμπούρι πάνω στὴ Ὁξυά. Ὑστερα ἄφησε τὸν ἀνεπιό του, ἀντιστράτηγο Πιστιόλη (ἀπ' τὴν Καστριώτισσα τοῦ Μαυρολιθαριοῦ στὸ πλάϊ τῆς Καταβόθρας) νὰ κρατῆ τὴ ράχη, κι αὐτὸς φροντίζει νὰ δώσῃ βοήθεια στὸ Μεσολόγγι στέλνοντας τὸν κουμπάρο του Ἀναγνώστη Καναβὸ καὶ τὸ Γιαννάκη Μιχαλόπουλο γιὰ κεφάλι.

Ἦταν ἡ ἐποχὴ ὁποῦ ὁ Ρεσιτ Πασᾶς μαζί με τὸν Ἰσμαήλ Πλιάσα τὸν Ἀρβανίτη, πέρασαν τὸν Ἀμπρακικὸ καὶ βγήκαν στὸ Λουτράκι κοντὰ στὴ Βόνιτσα¹⁶. «Τὰ ἐκεῖ στρατόπεδα ἦταν σίγουρα (τὰ δικά μας δηλ.) καὶ στερεά. Ὁ Ἀνδρέας Ἰσκος με τὸ Ράγκο ὁποῦ εἶχαν σύγχυσι, ἀγαπήθηκαν κι ἔτρεχαν προθύμως στὸ στάδιον τοῦ γένους καὶ τῆς ἐλευθερίας». Ὁ Μαυροκορδάτος ποῦ εἶχεν ἔρθει στὸ Ντουγρί¹⁷ γιὰ νὰ καταρτίσῃ τὸ δικὸ του στρατόπεδο ἀπελπισμένος ἀπ' τις ρωμέικες γκρίνιες τῶν καπεταναίων τῆς Ἀκαρνανίας τοῦ γράφει: «οἱ ἐδικοὶ μας συνάζονται ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη ὄχι μόνον νὰ μὴν τοὺς ἀφήσουν νὰ κάμουν κανένα κίνημα εἰς τὸ Κάρλελι¹⁸, ἀλλὰ καὶ νὰ ἀφανίσουν ὅσους ἐτόλμησαν νὰ ἔμβουν μέσα». Τὸν παρακινεῖ λοιπὸν, «ἐπειδὴ ἡ περίστασις δὲν ἐπιδέχεται ἀργοπορίαν», νὰ στείλῃ ἕνα τῶν καλυτέρων κολιτζήδων (ὑποκαπεταναίων) με ἀρκετοὺς στρατιώτας καὶ «νὰ πάγῃ νὰ ἐνωθῆ με τοὺς στρατιώτας τοῦ χιλιάρχου Σαδῆμα ἢ με ἄλλους ἀπὸ ἄλλα μέρη διὰ νὰ κτυπήσουν τὸν ἐχθρὸν καὶ νὰ ματαιωθοῦν οἱ σκοποὶ του, οἱ ὁποῖοι ἀποβλέπουν πάντοτε εἰς τὸν ἀφανισμόν τῆς Ἑλλάδος».

Ἦταν ἡ ὥρα, «καθ' ἣν ἔπρεπε νὰ ὑπερασπισθοῦν τὴν πατρίδα», κι ὁ Σαφάκας κατάρτισε τὸ στρατόπεδό του στὴ Δερβέκιστα¹⁹, ἕνα χωριὸ τοῦ Ἀποκούρου (σήμερα τμήμα τῆς ἐπαρχίας Τριωνίδος). Στις 10 τοῦ Αὐγούστου ὁ ἴδιος ἀναχώρησε μαζί με τὸ Σαδῆμα γιὰ τὴν Ἀκαρνανία. Τὸ βρῆκε πιὸ καλύτερο νὰ σταθῆ αὐτὸς κεφάλι σ' ἕνα τέτοιο πατριωτικὸ κίνημα κι ὄχι νὰ στείλῃ «ἕνα τῶν κολιτζήδων» κατὰ ποῦ τοῦ ἔγραφε ὁ Μαυροκορδάτος.

Στὴν Ἀκαρνανία ἔμεινε δυὸ ἀπάνω κάτω μῆνες ὡς τις 8 Ὀκτωβρίου μ' ὅλη τὴ δύναμή του ποῦ ἦταν κι ἀρκετὰ σημαντικὴ²⁰. Δυστυχῶς τὸ στρατόπεδο τοῦ Μαχαλά στὸ Ξηρόμερο σκορπίστηκε. Ἡ Ἀκαρνανία ὅλη προσκύνησε. Δὲν ἄφηναν οἱ μικροφιλοτιμίες καὶ τὰ καμώματα τῶν ντόπιων καπεταναίων νὰ πετύχῃ ὁ σκοπὸς τῆς ἐκστρατείας αὐτῆς, κι ὁ Σαφάκας γύρισε στὰ Κράββαρά του. Οἱ πασαδες ἀνεμπόδιστα τράβηξαν γιὰ τὸν κάμπο καὶ πολιορκήσαν τὸ Μεσολόγγι, ὅπου βρῆκαν τὸ ρόζο ποῦ τοὺς ἀνάγκασε νὰ λύσουν τὴν πολιορκία καὶ νὰ πάθουν ὅσα γράφει ὁ Τρικούπης στὴν ἱστορία του.

16 Κοίτα Τρικούπ. Ἱστορ. Ἔπ. Τόμ. Β'. σελ. 319.

17 Στὴν ἀκρὴ τῆς Τριωνίδας λίμνης, ἀνάμεσα Βραχώρι καὶ Κεφαλόδρυσσο κατώστρατα ἀπ' τὸ δημόσιο δρόμο. Ἐκεῖ καὶ Μετόχι τοῦ μοναστηριοῦ Παναγίας τὴν Προυσιώτισσας.

18 Ὁ Νομὸς Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας, ἀπὸ τῆς Φράγγικης ἤδη ἐποχῆς λεγόταν Κάρλελι δηλ. τόπος τοῦ Καρόλου. Με τὸ ὄνομα αὐτὸ κατέλαβον οἱ Τούρκοι καὶ κυβέρνησαν τὸ Βιλαέτι.

19 Μετωνομάστηκε ἀπὸ τριῶν ἐτῶν σὲ Ἀνάληψη.

20 Ἐγγραφο ὑπ' ἀριθ. 8 τοῦ Ἀρχεῖου Σαφάκα.

1823

Ἡ ἀποτυχία τῆς ἐκστρατείας τῶν ἐχθρῶν στὴ Δυτικὴ Ἑλλάδα κι ὁ συντριμμός τους μπροστὰ στὴ μάντρα ποὺ ὤρθωσε ἡ πολιτικότητα τοῦ Μαυροκορδάτου, δὲν ἦταν ἀρκετὰ νὰ βάλουν τὴν ἀπελπισία στὴν Τουρκικὴ Διοίκηση. «Οἱ ἐχθροὶ... ἐτοιμάζουσι νέας δυνάμεις διὰ νὰ προσβάλωσιν τὰ σύνορα τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος». Ἡ Προσωρινὴ Διοίκηση τῆς Τριπολιτοῦσας «ἐτοιμάζει νέαν ἐκστρατείαν καὶ ἐλπίζει τρόπαια. Ὁ γενναιότατος χιλιάρχος Ἄνδρίτσος Σαφάκας προπορεύεται εἰς τὴν ἐκστρατείαν τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος καὶ διορίζεται νὰ στρατολογήσῃ εἰς τὴν ἐπαρχίαν Κραββάρων». Τὸ πῶς τὸν ἀκολούθησαν πρόθυμα οἱ Κραββαρίτες του δὲ χωράει συζήτηση. Ἡ Κυβέρνηση κατὰβαλε τοὺς μισθοὺς τῶν στρατιωτῶν, μὰ καὶ τοῦ καπετάνου τους ἡ ἐπιρροή ἦταν ἀπαραμείωτη. «Ἡ ἐν γένει πατριωτικὴ διαγωγή τοῦ Σαφάκα, ἡ προθυμία καὶ ὁ ζῆλος του ποὺ τρέχει εἰς κάθε κίνδυνον τῶν ἀδελφῶν του, εἰς βοήθειαν τῶν συναγωνιστῶν του καπεταναίων καὶ εἰς διαφέντευσιν τῶν γειτόνων του καταφρονῶν πάντα κίνδυνον ἰδιαίτερον καὶ ἀποφεύγει κάθε χαμερπῆ καὶ ἀναξίαν πρόφασιν, ὅπου πολλοὶ προβάλλουν... ποὺ τρέχει ἀόκνως εἰς τὴν φωνὴν τῆς πατρίδος», εἶναι κεῖνα ποὺ κάνουν τοὺς πατριῶτες του νὰ μὴ τὸν παρακούουν ποτέ, ὅταν θὰ ζητήσῃ τὴ συνδρομὴ τους.

Ὁ «ἐξαιρετικὸς του ζῆλος» γιὰ τὰ κοινὰ εἶναι ξακουσμένος σ' ὅλα τὰ κατσάβραχα τῶν Κραββάρων, «Αὐτὸς εὐρέθη» - γράφουν στὴν ὁμολογία τους τῆς 4 Ἰουλίου (Σεπτεμβρίου) 1823 τὰ πάνω Κραββαροχώρια - «ὅταν τὰ βρῆκε ἡ σφίξις», καὶ τ' ἀποφάσισε «νὰ κλειστῆ μέσα στὸ βράχο τῆς Κλεπᾶς²¹». «Αὐτὸν θὲ νάχουν καπετάνο σ' ὅλη τὴ ζωὴ τους», μ' αὐτὸν ἀντάμα θὰ πεθάνουν. Τοῦ δίνουν ἐξουσία ἀπόλυτη νὰ δίνη «τὸ νιζάμι» σ' ὅποιον παρακούσῃ τὶς διαταγές του.

Ἡ «σφίξις» ποὺ βρῆκε τὰ χωριά ἦταν τὸν καιρὸ ποὺ πέρασε ὁ Σκόντρα πασᾶς μὲ τοὺς Ἀρβανῖτες του. Κέρδισε τὴ μάχη τῆς Καλλιακούδας ὕστερα ἀπ' τὸ δοξασμένο, ἀλλὰ κι ἄδικο θάνατο τοῦ Μάρκου Μπότσαρη στὸ Καρπενήσι, καὶ κατέβαινε στὸ Μεσολόγγι. Ὁ Πλάτανος, ὁ Τέρονος, ἡ Περίστα, ἡ Κόνισκα καὶ τὸ Νεχώρι ψευδοπροσκύνησαν. Ἐγγραψαν γράμμα στὸν Ἰσμαῆλ ἀγᾶ οἱ προύχοντες Πρωτόπαπας καὶ Σωτήρης, Πλατανιώτες, Πρωτόπαπας, ὁ Κονισκιώτης κι ὁ Ἀναγνώστης Σκουλάς καὶ Τριαντάφυλλος σὰν κεφάλια τῶν χωριῶν παρακαλῶντας τον νὰ τοὺς δεχτῆ. Ὁ πασᾶς εἶχε τὸ ὄρδι του στὴν Ἀνιάδα, ἓνα Καρπενησιώτικο χωριὸ στὰ πλάγια τῆς Καλλιακούδας. Ὁ «βαλεσῆς Νεπάχτου καὶ Κάρλελι Ἰσμαῆλ πασᾶς» τοὺς γράφει λοιπὸν νὰ ἔρθουν ἐκεῖ καὶ αὐτὸς θὰ τοὺς παρουσιάσῃ στὸ Βεζύρ Μουσταφᾶ πασᾶ γιὰ νὰ προσκυνήσουν.

Τὰ πάνω χωριά, Μικρὴ καὶ Τρανὴ Παλούκοβα, Βοϊτζά, Ζηλίστα, Κοτουλίστια, Στρομίνιανη, Συνίστα, Ἀβόρανη, ἓνα ὀλάκερο Κραββαρίτικο «κόλι» δὲν τὸ θεώρησε πρέπο νὰ δώσῃ τὸ ραῖ. Κλείστηκαν στὸ «Βράχο» τους τώρα στὴ σφίξις κι ἄφησαν τὸν Τοῦρκο νὰ περάσῃ.

21 Πάνω ἀπ' τὰ Στενὰ τοῦ Φεῖδαρη σπηλιὰ ἀπόρθητη. Τὴ διακρίνει κανεὶς ἀπ' τὸ ποτάμι. Εἶδος ἀποκλείστρα παρόμοια μὲ τὴν τῆς Ἀρτοτίνας, τοῦ Προυσοῦ κλπ.

Ὁ Σκόντρα πασᾶς ἀπ' τὰ «Τρία Πηγᾶδια²²» καὶ τὸ «Σταυροῦ²³» πήρε τὸ δρόμο κατὰ τὸ Νεχώρι - (καὶ σήμερα Τουρκόδρομο τὸν λένε οἱ χωριάτες²⁴) -. Οἱ Νεχωρίτες καὶ οἱ Ἄϊ-Δημητριάνοι ὄλοι ἔπιασαν τὰ ἀπόδιαβα τοῦ Καρφοπεταλιᾶ: (βουνοῦ δυσκολοπάτητο) μὴν τοὺς πάρουν μπροστὰ οἱ Τοῦρκοι. Καὶ σήμερα ἀκόμη οἱ ντόπιοι δείχνουν τὰ «Ταμπούρια» ποὺ ταμπουριάστηκαν γιὰ νᾶβρη τῆ σωτηρία του κείνος ὁ κόσμος.

Ὁ Σκόντρας πέρασε τὸ Φεΐδαρη καὶ ἤρθε στὸν Ἄϊ-Δημήτρη, τὸ χωριό. Τὸ βρῆκε ἔρημο. Ἔκαψε σπίτια, ἄρπαξε, τᾶκαμε ὅλα στάχτη καὶ κουρνιαχτό. Ὅ,τι δὲ μπόρεσαν δὲν ἔκαμαν οἱ Ἀρβανῖτες, 18 ἡμέρες ποὺ ἔμειναν ἐκεῖ²⁵.

Ὁ πασᾶς ἔστησε τὸ ὄρδι του κεῖ ποὺ λένε τώρα οἱ Ἄϊ-Δημητριάνοι «τὰ Ἀχούρια». Ἔμεινε ἀπὸ τότε τὸ ὄνομα, γιὰτὶ ἐκεῖ πάχνιασαν τᾶλογα τοῦ βεζύρη. Αὐτὸ τὸ μέρος τὸ ὠρίζε τὸ Μοναστήρι τῆς Κοζίτσας, ποὺ ἀπέχει τρεῖς πᾶνω κάτω ὤρες ἀπ' τὸν Ἄϊ-Δημήτρη.

Ξαπόστασε λίγο πολὺ τ' ἀσκέρι τὸ Τούρκικο, ἔπειτα τράβηξε γιὰ κάτω. Τ' ὠδήγαε κάποιος Καλαθᾶς ἢ Καραγιάννης Νεχωρίτης. Τὸν εἶχαν δώσει γιὰ ριέμι (ὄμηρο) οἱ χωριανοὶ του. Ἦταν ἔξυπνος ἄνθρωπος καὶ πατριώτης. Ὁδηγώντας τοὺς Τούρκους τοὺς πέρασε ἀπ' τὸν κάτω δρόμο ποὺ πέφτει παρακάτω ἀπ' τὸν Πλάτανο καὶ φτάνει στὴ «Βρωμοφτελιᾶ²⁶». Πρῶτα γιὰ νὰ φυλάξῃ τὰ χωριά ἀπ' τὸ χαλασμό καὶ ὕστερα νὰ δώσῃ καιρὸ στοὺς Κραββαρίτες νὰ τοὺς ριχτοῦν ἀπὸ πίσω στὶς πλάτες σὲ μέρη στενὰ καὶ ζαβὰ. Πήγαινε μὲ τὴν ἐλπίδα πὼς τὸ εἶχαν καὶ μπροστὰ πιασμένο οἱ πατριῶτες του γιὰ νὰ δώσουν καλὸ μάθημα στὸν ἐχθρό. Γελάστηκε· ἀλλὰ αὐτὸς ἔκαμε μιὰ φορὰ κείνο ποὺ ἔπρεπε σὲ κείνην τὴν περίσταση. Ἐρριξε τὸ τούρκικο ἀσκέρι κάτω στὴ Μπουγουνιᾶ (θέση στὸ ποτάμι ποὺ κατεβαίνει ἀπ' τὴ Λομποτινὰ καὶ σμίγει μὲ τὸ Φεΐδαρη κοντὰ στῆς Ἀρτοτίβας τὸ γεφύρι). Τὸ ποτάμι ἔχει τριανταπέντε περάματα σ' αὐτὸ τὸ μέρος. Τόσες εἶναι οἱ κυκλάδες του ἀνάμεσα στὰ βράχια. Γιὰ νὰ βγῆς κάτω, θὰ περάσῃς 35 φορὲς τὸ νερό. Βλέποντας ὁ πασᾶς πὼς σὲ τέτοια ρημότοπα τὸν ὠδηγοῦσε νὰ περάσῃ τὸ στράτευμά του, κάτι κακὸ ὑπονοιάστηκε. Θύμωσε μὲ τὸν Καλαθᾶ καὶ τραβοῦσε ἀπ' τὸ θυμὸ τὰ γένειά του. Τάρριξε ὅλα τὰ φταιξίματα στὸν Καραγιάννη. Αὐτὸς ὁ πονηρὸς δικαιολογήθηκε:

- Δὲν ἤξερα, πασᾶ μου, πὼς θὰ εἶχε τόσα περάματα τὸ ποτάμι, εἶπε. Γι' αὐτὰ τὰ χάλια κανέναν ἄλλον ἀπ' τὴν κατεβασιᾶ δὲ φταίει! Αὐτὴ εἶναι ἡ αἰτία ποὺ τὰ ἔκαμε περισσότερα ἀπὸ ὅσα τὰ φανταζόμουν.

Φτηνὰ τὴ γλύτωσε ὁ ἔξυπνος Κραββαρίτης. Τὸ Σκοντριάνικο ἀσκέρι πέρασε κατὰ τὸν κάμπο πέρα στὴν Πεῖνα (τοῦ Ἀβαρίκου καὶ Δαρβέκιστας περιφέρεια) καὶ πάει στὸ Μεσολόγγι²⁷.

22 Σύρραχο τῆς Ὁξυᾶς.

23 Διάσελος τῆς Ὁξυᾶς.

24 Ἀκούεται καὶ τοπωνύμιο τοῦ Σκόντρα.

25 Ὅπως λέει ἡ ντόπια παράδοση.

26 Ἡ Πλατανιώτικη παράδοση λέει πὼς ὁ τουρκικὸς στρατὸς πέρασε μέσα στὸν Πλάτανο καὶ ἔκαψε καὶ κάμποσα σπίτια (Κοῖτ. «ἡ Ναυπακτία» Σωτ. Κωτσοπούλου, σελ. 141 καὶ παρακάτω).

27 Οἱ Πλατανιώτες λένε, καθὼς ἔχουν ἀκουστὰ ἀπ' τοὺς παλιούς, πὼς οἱ Τοῦρκοι ποὺ χάλασαν τὸν Πλάτανο πέρασαν ἀπ' τὴν Ἀρτοτίβα καὶ ἀνταμώθηκαν μὲ τὸ Σκόντρα στὴν Πεῖνα. (Κοῖτ. «ἡ Ναυπακτία» Σ. Κωτσοπούλου, σ. 141 καὶ Ἱστορ. Ναυπάκτου I. Κοτίνη σ. 46).

Σ' αὐτὴ τὴν περίσταση βέβαια μποροῦσε νὰ ριχτῆ ἀπὸ πίσω ὁ καπ. Σαφάκας μὲ τὸ Ἀπάνω Κόλι. Δὲν τὸ ἔκαμε. Ποιὸς ξέρει γιατί. Παραδέχομαι πὼς τὸ πάθημα τῆς Καλλιακούδας ποὺ χάθηκαν τόσα παλληκάρια, τὸν δείλιασε.

Δὲ θὰ εἶχε φαίνεται καὶ τὰ ἀπαιτούμενα χρηματικὰ μέσα. Αὐτὸ μᾶς τὸ βεβαιώνει καὶ ἡ ἀναφορὰ ποὺ ἔκαμε στὴ διοίκηση γιὰ νὰ τοῦ στείλῃ χρήματα νὰ πληρώσῃ τοὺς στρατιωτικοὺς μισθοὺς. Κι ἔλαβε τὴν ἀπάντηση, μονάχα στοὺς πόρους τῆς ἐπαρχίας του νὰ στηρίξῃ τὶς ἐλπίδες γιὰ κάθε στρατιωτικὸ ἔξοδο. Κι ἀπὸ αὐτοὺς ὅμως ἀπελπισμένος ἦταν. Εἶχαν ὑποσχεθῆ μὲν γραφτῆ ὁμολογία τὰ **Βλαχοχώρια** νὰ τοῦ καταβάλουν δύο χιλιάδες γρόσια γιὰ λουφέδες, ὅταν κλείστηκε στὴ Σπηλιὰ τῆς Κλεπᾶς καὶ μόλις κατώρθωσαν νὰ τοῦ δώσουν 1.005 στὶς 30 Νοεμβρίου 1823. **Τὸ δόσιμο χαλάει τὸ τάξιμο ὄχι.** Παντοῦ καὶ πάντοτε ἰσχύει ἡ παροιμία, βλέπεις.

Τὸ ἔτος τοῦτο φαίνεται καὶ σὰν μέλος τῆς Β'. Ἐθνικῆς Συνελεύσεως τῶν Ἑλλήνων στὴν Ἐπίδαυρο κι ὑπογράφεται ἀπὸ μέρος τῶν ὀπλαρχηγῶν ὁ Σαφάκας²⁸.

28 Κοίτ. Μάμουκα Τόμ. Β' σελ. 158.

1824

«Ἡ ἐσωτερικὴ ἀκαταστασία καὶ τὸ ἔμβασμα τῶν ἐχθρῶν καὶ ἡ γύμνωσις καὶ ὁ σκορπισμὸς τῶν κατοίκων ἀπὸ τόνα μέρος, κι ἀπ' τ' ἄλλο τὸ οἰκονομικὸν τῶν μισθῶν τῶν στρατιωτικῶν, ποὺ ἦταν οἱ καθ' αὐτὸ αἰτίες τῶν ἀταξιῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης», ἀνάγκασαν τοὺς καπεταναίους τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος νὰ μαζευτοῦν στὸ Μεσολόγγι τὴν 1η Ἰανουαρίου τοῦ 1824. Σκέφτηκαν πῶς θὰ διορθώσουν τὰ πράματα· ὕστερα ἀπὸ πολλὲς συζητήσεις ποὺ ἔγιναν, ὑπόγραψαν καὶ συμφωνητικὸ, ἓνα εἶδος ὀργανισμοῦ. Τὸν ὑπόγραψε κι ὁ Καπετάν Ανδρίτσος Σαφάκας. Σύμφωνα μ' αὐτὸν ὠρίσε ὁ Μαυροκορδάτος σὲ 100 τοὺς στρατιῶτες, ποὺ ἔπρεπε νὰ κρατᾶ ἡ σὰ μισθωτοὺς στὴν ἐπαρχία του. Μισθὸς τους ἦταν 20 γρόσια τὸν μῆνα, καὶ γρόσια 600 τὸ χρόνο γιὰ κάθε ἓναν ἀπ' τοὺς ὁ ἀξιοματικούς ποὺ ἔπρεπε νὰ ἔχη τ' ἀσκέρι τοῦ Καπετάνου τοῦ Κράββαρη. Χίλια γρόσια τὴν τριμηνία εἶχε νὰ παίρνη γιὰ μισθὸ του ὁ Σαφάκας, «χωρὶς νὰ τοῦ ἀφαιρεθῆ καὶ τὸ δικαίωμα νὰ λάβῃ ἐν καιρῷ τῆς ἀποκαταστάσεως τῶν πραγμάτων, ὅ,τι ἀνῆκε περισσότερον ἀναλόγως τῶν μισθῶν του²⁹».

Ἐκεῖνον τὸν καιρὸ, (Γενάρη στὰ 24), στὴ Βετολίστα καὶ τὰ ἄλλα Κραββαραχώρια ἀπ' τὴν Ἀβόρανη ποὺ εἶναι στὸ πλάι τῆς Ὁξυᾶς ὡς τὴν Ἀμόρανη κάτω ποὺ βρίσκεται κοντὰ στὸν Ἐπαχτο, «ἐστάθη μιὰ τέτοια κλεψιά ποὺ δὲν ἄφησαν λιανὸ πρᾶμα οὔτε γελάδι». Οὔτε τὰ ζευγάρια τους δὲν τολμοῦσαν νὰ βγάλουν ὄξω ἀπ' τὸ σπίτι οἱ ἄνθρωποι. Τοὺς τὰ ἄρπαζαν μπροστὰ ἀπ' τὰ μάτια τους οἱ κατσικοκλέφτες. Ἐνα κακὸ μεγάλο στὸν κόσμο, μιὰ ἀπελπισία ποὺ τοὺς ἔκαμε νὰ ζητήσουν κάποια «ἐλάφρωση» ἀπ' τὸν καπετάνο τους, τὸ Σαφάκα Τοῦ ἔδωσαν ἐξουσία «νὰ κάμῃ τέτοια σφίξη ὥστε νὰ βρεθοῦν οἱ κλέφτες καὶ νὰ λείψῃ ἡ αἰτία τοῦ κακοῦ». Σ' αὐτὸ τὸν βοήθησαν κι «οἱ ἐπιστάτες καὶ δημογερόντοι τοῦ κάθε χωριοῦ». Αὐτοὶ καλοῦσαν τὸν καπετάνο νὰ βάλῃ τὴν τάξη, ὅταν ἐρχόταν στὰ χέρια τους καμμιά καταγγελία, ἢ τύχαινε καμμιά ἄλλη χωριανὴ διαφορά.

Ἀπ' τὶς 20 τοῦ Γενάρη καὶ κεῖθε ὁ καπ. Σαφάκας συνεργάζεται στενὰ καὶ μὲ τὸν ἔπαρχο τοῦ τόπου Κων. Πεταλᾶ. Σὰν στρατιωτικὴ ἐξουσία αὐτὸς τοῦ δίνει ἓνα ἀριθμὸ στρατιῶτες γιὰ ἐκτελεστικὴ δύναμη τὸ ἴδιο κι ὁ καπετάνος τοῦ Καρπενησιοῦ Γιολδάσης. Μ' αὐτὸν τὸν τρόπο κρατιέται ἡ ἐπιρροή τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας ποὺ τὴν ἀντιπροσωπεύει ὁ Ἄλ. Μαυροκορδάτος στὸ Μεσολόγγι.

Ἀλλὰ καὶ μόλα ταῦτα ἡ κατάστασις δὲν καλυτερεύει. Λεῖπει τὸ χρῆμα. Ὁ Φλεβάρης εἶχεν ἔρθει κι ἡ Διοίκηση δὲ μπορούσε νὰ στείλῃ οὔτε ὀβολὸ γιὰ τοὺς μισθοὺς τῶν στρατιωτῶν. Ὁ ὀργανισμὸς ποὺ ὑπόγραψαν τὴν 1 Ἰανουαρίου οἱ καπεταναῖοι στὸ Μεσολόγγι, ἔμεινε ἄγραφο χαρτί. Τὰ παράπονα πᾶνε κι ἔρχονται. Ἡ πείνα εἶναι κακὸς σύμβουλος πάντα. «Ἀκαταστασίαι, ἄρπαγαί, καταχρήσεις ἐθνικῶν εἰσοδημάτων ἐγένοντο στὴ χώρα». Καὶ σὰν νὰ μὴν ἔφταναν αὐτὰ τὰ κακά, εἰσχώρησε καὶ μιὰ σύγχυση φοβερὴ ἀνάμεσα στοὺς καπεταναίους γιὰ τὸ: «τί εἶσαι σὺ καὶ τί εἶμαι ἐγώ.» Τὸ αἰώνιο ρωμέϊκο φιλότιμο!

29 Κοιτ. ἔγγραφο ὑπ' ἀριθ. 56 καὶ 57.

Άφήνω τι γινόταν παραπέρα. Έδω όμως σε τούτα τὰ μέρη άφορμή τής σύγχυσης και τής ταραχής έδωκε τὸ καπετανλίκι τοῦ Άποκούρου. Αὐτὸ τὸ κρατοῦσε ὁ Ζυγιώτης καπετάνος Χρ. Μακρῆς³⁰. Τοῦ τὸ εἶχε παραχωρήσει ἡ Διοίκηση τοῦ Μεσολογγίου. Ὁ ντόπιος καπετάνος Κ. Σαδήμας ποὺ γεννήθηκε σ' ἓνα βουνίσιο χωριὸ στὸ πλάι ἀπ' τὰ Άραποκέφαλα, - Γκερτοβὸ τὸ λένε, - τὸ θεωροῦσε γιὰ προσβολή νὰ καπετανεύη στὸν τόπο του ξένος μὲ τὸ ἔτσι θέλω τοῦ Μαυροκορδάτου και χωρὶς τὴ δική του θέληση. Καταλάβαινε και τὶς πλάτες γερεὲς ἀπὸ πίσω. Οἱ Γιολδασαῖοι, βλέπεις, ἦταν μὲ τὸ μέρος του, γιατί τὸν εἶχαν γαμπρὸ ἀπ' ἀδερφή τους και τὸν ὑποστήριζαν· ἔδιωξε λοιπὸν τὸν καπ. Χρ. Μακρῆ ἀπ' τὸ καπετανλίκι τ' Άποκούρου. Τὸ πῆρε αὐτός, μόνος του και χωρὶς τὴ θέληση τής Διοίκησης.

Μὰ και ὁ Μακρῆς εἶχε τοὺς δικούς του. Άφήνω ποὺ εἶχε μὲ τὸ μέρος του τὴ νομιμότητα, εἶχε και τὸν καπετάνο τοῦ Λιδωρικιοῦ, τὸ Σκαλτζᾶ ποὺ τὸν ὑποστήριζε· εἶχε κι ὄλους τοὺς φίλους τοῦ Μαυροκορδάτου.

Πῆγαν στ' αὐτιὰ τής διοίκησης αὐτὰ τὰ δυσάρεστα. Προσπάθησε μὲ κάθε τρόπο νὰ συμβιβάση τὰ πράγματα. Ἐπέμεινε στὸ δίκιο, τὸ νόμιμο τοῦ Μακρῆ. Μεταχειρίστηκε πρῶτα τὰ μαλακὰ μέσα νὰ πείση τὸ Σαδήμα νὰ τραβήξη χέρι. Ποῦ ν' ἀκούση αὐτὸς ὅμως! Ἔ, τότε πιά ἀποφάσισε νὰ ἀγριέψη. Ἐτσι κατάντησε νὰ χωριστοῦν οἱ καπεταναῖοι σὲ δυὸ ἀντίθετα στρατόπεδα ἔτοιμα νὰ πιαστοῦν. Τὶ τοὺς ἔμελε τοὺς καπεταναῖους πῶς οἱ ἐκστρατεῖες τής Άρτας και τοῦ Ἐπάχτου ἐματαιώνονταν! Αὐτοὶ κοίταζαν νὰ βγάλουν τὰ μάτια τους τὴ στιγμή ποὺ ὁ Τοῦρκος αὐτὸ ἴσια ἴσια ζητοῦσε γιὰ νὰ κάμη σίγουρα τὴ δουλειά του!

Σ' αὐτὴ τὴ δεινὴ περίσταση ὁ πάντα φρόνιμος καπετάνος μας Σαφάκας πῆρε τὸ μέρος τοῦ Μαυροκορδάτου και σὰ συμβιβαστικὸς ἄνθρωπος ποὺ ἦταν, ἔφερε ἀποτέλεσμα. Κατάφερε τὸ Σιαδήμα νὰ παραιτηθῆ ἀπὸ τὸ καπετανλίκι τοῦ Άπόκουρου. Ὁ καπ. Χρ. Μακρῆς πῆρε τὸ καπετανλίκι του και πάλι. Ὅλα ἔγιναν μέλι και γάλα. Ὁ Σαφάκας «φάνηκε ἄξιος στρατηγός».

Άπὸ τὸ ἓνα στὸ ἄλλο τὰ κακὰ. Τὴν ἴδια ἐποχὴ κι ὁ μικροκαπετάνος Γιάννης Βλάχου ἔκαμε κάμποσες ἀνακατοσοῦρες ἐκεῖ ὄξω ἀπ' τὸν Ἐπαχτο στὰ Βενέτικα χωριά. Νέες σκουτοῦρες και βάσανα πάλι στὴ Διοίκηση. Ὁ Σαφάκας ὅμως διώρθωσε τὰ πράματα μπαίνοντας μεσίτης ἀνάμεσα Μαυροκορδάτου και Βλάχου.

Ἐστερα ἀπὸ τέτοιο γενικὸ ξεχαρβάλωμα ποὺ ἔφεραν οἱ διχόνιες κι οἱ ἄλλες ἀκαταστασίες στὴ Δυτ. Στερεὰ Ἑλλάδα - ἀφήνω δὲ στὸ Μωριᾶ τί γινόταν! - ἔγινε ἡ Συνέλευση τῶν Σαλώνων³¹ τὸν Ἀπρίλη τοῦ 24 γιὰ νὰ βάλῃ τὰ πράματα στὴ θέση τους. Ὁ καπ. Σαφάκας πῆρε μέρος κι ὑπόγραψε τὰ πρακτικά της. Συνεννοήθηκε κι ἦρθε κεῖ μαζί μὲ τὸ Βύρωνα και Μαυροκορδάτο ἀντάμωσαν και τὸν Ὀδυσσεά και τὰ εἶπανε.

Τὰ ἀποτελέσματα τής προσπάθειας δὲν ἄργησαν νὰ φανοῦνε. Μπῆκε κάποια τάξη κι ἀκολούθησε ἡσυχία. Ἐπ' τὸ δευτέρι του τῆς 4 Μαΐου βγαίνει πῶς τὰ Κραββαροχώρια κατάβαλαν τὰ διωρισμένα. Πῆρε ὁ Καπετάνος τὸ λουφέ του, πῆρε κι ὁ ἔπαρχος τὰ δικά του, πλερώθηκαν κι οἱ προεστοὶ τὰ ἔξοδά τους κι ὁ Πηλάλας τὸ λουφέ του. Ὅλοι ἔμειναν εὐχαριστημένοι μὲ τὸ παραπάνω.

30 Ἄλλος τοῦτος Μακρῆς ὅχι ὁ γνωστὸς καπετάνος Μεσολογγίου Δημήτρης Μακρῆς.

31 Κοίτα Ἱστορία Τρικούπη, Γ'. τομ., σ. 128.

Τὰ χωριά ἀπὸ Ἀβόρανη ὡς στὴ Στράνομα «ἀνεμπιστεύονται» καὶ πάλι τὴν τύχη τους στὸν καπ. Ἀνδρίτσο Σαφάκα. Τὸν βάνουν κεφάλι στ' ἄρματα τῆς ἐπαρχίας ἀπὸ Ἄϊ - Γιώργη ὡς σ' Ἄϊ - Δημήτρη, ἓνα ὀλάκερο ἐξάμηνο. Τοῦ δίνουν τὸ δικαίωμα νὰ ὀδηγή τὸς Κραββαρίτες ὅπου αὐτὸς νομίσῃ πὼς εἶναι ἀνάγκη. Ὅλοι οἱ προεστοὶ ἦταν στρεχτοὶ κι ὑπόγραψαν τὴν ὁμολογία τους.

Τὸν Ἰούνιο στὰ 24³² ὁ ἐπαρχος τῆς ἐπαρχίας Κ. Πεταλᾶς κατέβηκε στὸ Μεσολόγγι νὰ φροντίσῃ στὴ Διοίκηση νὰ στείλῃ τὸ κάθε τι ποὺ χρειάζεται ὁ καπ. Σαφάκας γιὰ τὸ στρατό του. Ὁ Μαυροκορδάτος ἔβαλε τὰ δυνατά του νὰ ἱκανοποιήσῃ τὸ φίλο του Καπετάνο. Ἐκοψε ἀπ' ἀλλοῦθε νὰ στείλῃ τὰ χρειαζόμενα. Βλέπεις, καὶ τὸ δάνειο ποὺ ὅλο καὶ περιμέναν, ἀκόμα δὲν ἦρθε.

Τὰ πολλὰ ἔγγραφα ποὺ ἄλλαξαν ὁ Σαφάκας μὲ τὸν Ἐπαρχο καὶ τὸ Μαυροκορδάτο μαρτυροῦν μὲ ποιὲς δυσκολίες γινόταν ὁ ἐφοδιασμὸς τῶν στρατοπέδων ἐκεῖνον τὸν καιρό. Ταχυδρομεῖα δὲν ἦταν· πεζοὶ ἔπρεπε νὰ πᾶνε καὶ νὰ φέρνουν τὰ γράμματα. Ζῶα ἔπρεπε νὰ στέλνουν οἱ χωριάτες νὰ παραλάβουν τὰ ἀναγκαῖα. Νὰ τοὺς λὲς καὶ νὰ μὴν πηγαίνουν! Κι ὅταν κάποτε πῆγαιναν γυρίζοντας ν' ἀπαρατᾶνε τὰ φορτώματα ὅπου κι ὅπου. Ὅλα δηλ. τὰ χάλια ὅσα παρουσιάζονται σ' ἓνα λαὸ ἀνοργάνωτο καὶ κακορίζικο.

Μὲ τὸν Καπετάνο, καὶ χωριανό του Δῆμο Σκαλτσᾶ, ποὺ ἦταν κεφάλι στ' ἄρματα τοῦ Λιδωρικιοῦ ποτὲ δὲν τὰ χάλασε ὁ καπ. Σαφάκας. Ἐχουν ταχτική ἀλληλογραφία. Εἶναι σὰν ἀδέρφια. Μὲ τι ἐνθουσιασμὸ γράφει τὰ ἀποτελέσματα τῆς μάχης τῆς Ἄμπλιανης³³ σὲ γράμμα τῆς 17 Ἰουλίου στὸ φίλο του Σαφάκα ὁ Σκαλτσοδήμος! Ἐχει παράπονο ἀπ' τοὺς ἄλλους καπεταναίους, ἀπ' αὐτὸν ὄχι. «Εἶπαμε νὰ τραβήσωμεν χέρι ἀπὸ τὰ καπάκια³⁴ καὶ τουρκολατρεῖες καὶ ὅποιος εἶναι τέτοιος νὰ πάρῃ ὁ Διάβολος», λέει.

Τὸν Ἰούλιο στὰ 24 ἦρθε καὶ τὸ Δάνειο. Ἡ Διοίκηση στέλνει μερδικὸ καὶ στὸν καπ. Σαφάκα καὶ γιάτρεψε κάμποσες οἰκονομικὲς πληγὲς τοῦ ἀσκεριοῦ του.

Τὸν ἴδιο μῆνα ὁ καπ. Πηγάλας μὲ τοὺς δικούς του ἦρθε κι ἀνταμώθηκε μὲ τὸν Καπετάνο τῶν Κραββάρων. Ἐτσι διάταξε ἡ ἐπιτροπὴ τοῦ Πολεμικοῦ ἀπ' τὸ Ναύπλιο.

Τοῦτον τὸν καιρὸ ὁ Δερβίς πασᾶς τὸ λογάριαζε στὰ σοβαρὰ πιά νὰ πάρῃ τὰ Σάλωνα. Ἐχοντας τὸ ὄρδι του στὸ Λιανοκλάδι ἔστειλε δυὸ πασᾶδες μὲ 6 χιλ. πεζοὺς καὶ χίλιους καβαλλαρέους νὰ πιάσουν τὴ Γραβιά κι ἀπὸ κεῖ νὰ τραβήξουν. Οἱ Ἕλληνες ἔπιασαν γερὰ ταμπούρια στὴν Ἄμπλιανη καὶ τοὺς καρτεροῦσαν.

Τὴν 8 Ἰουλίου ἓνα μέρος τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ ἐπάτησε τὸ Λιδωρίκι. Τ' ὠδήγησε ὁ Ἀμπάζ πασᾶς σ' ἐκεῖνα τὰ μέρη γιὰ πλιατσικολόγημα. Ρῆμαξαν τὸν κοσμάκη οἱ Τοῦρκοι. Ὅχτῶ χιλιάδες πρόβατα κι ἑκατὸ ἄλογα τὰ τραβοῦσαν γιὰ τὸ στρατόπεδο τῆς Γραβιάς. Πάνω στὴ Μουσουνίτσα ἀνάμεσα στὰ Βαρδούσια καὶ τὶς Καταβόθρες τὸ τάγμα τοῦ Σκαλτσοδήμου δυναμωμένο κι ἀπὸ Κραββαρίτες ἔκαμε

32 Ἀπὸ 7 ὡς 22 Ἰουνίου στὰ 1824 πῆγε ὁ Σαφάκας μαζί μὲ τὸ Δυσσέα, Γκούρα, Καραϊσκάκη, Καλτσοδήμο κι ἀνταμώθηκαν στ' Ἀνάπλι· ἐκεῖ ἀποφάσισαν νὰ μὴ μείνῃ πιά Ρουμελιώτης στὴν Πελοπόννησο. (Κοίτα Ἀρχ. Μακρυγιάννη σελ. 118).

33 Κοίτα Ἱστορία Τρικούπη, τομ. Γ'. σελ. 151.

34 Ψευτοπροσκύνημα.

τουφέκι. Ήρθε κεί κι ό καπ. Σαφάκας νά δώση βοήθεια στό φίλο του³⁵. Στις 20 Ίουλίου μαζί με τόν Μήτσο Κοντογιάννη πήγε στην Ύπάτη (Νιόπατρα) κι έπιασαν τὰ περίχωρα για νά έμποδίσουν τόν έχθρό νά στρατοπεδεύση (Chroniques du Levant, σ. 57). Στό τέλος του Αύγουστου ό καπετάν Σαφάκας ήρθε στην Άμπλιανη. Έδω βρίσκονται κι οί άλλοι καπεταναίοι. Έχουν πιασμένο τόν διάβα για κάθε άπρόοπτο. Βλέπεις, εκεί ήταν τόν κλειδί Ζητουνιού και Σαλώνων. Κατ' ανάγκη θα έπρεπε νά διαβή ό Τουρκός για νά πάρη τὰ Σάλωνα.

Άπ' τήν Άμπλιανη κατεβαίνοντας άντάμωσε στην πόλη τούς φίλους του Σκαλτσόδημο και Καραϊσκάκη και τὰ κουβέντιασαν.

* * *

Έκει κατά τόν Σεπτέμβρη έγινε ένας σκοτωμός άπ' τούς άνήκουστους στό Κραββαρίτικο χωριό Έλετσού³⁶. Τά Καλατζόπουλα³⁷ σκότωσαν τόν Παπαπαναγιώτη και τήν παπαδιά του. Ξέκαμαν ένα σπίτι άπ' τὰ πρώτα του χωριού. Η προσωρινή Διοίκηση στ' Άνάπλι πήρε είδηση για τόν τρομερό αυτό έγκλημα. Τήν είδοποίησε φαίνεται ό Γεώργ. Καναβός. Έστειλε λοιπόν στον καπ. Σαφάκα διαταγή νά πιάση τούς Καλαντσοπουλαίους και νά τούς στείλη δεμένους για νά δώσουν λόγο για τήν πράξη τους.

Ό καπετάνος άπ' τήν Άμπλιανη τράβηξε ίσια στα Κράββαρα. Άφηκε στό πόδι του τὰ πρωτοπαλλήκαρα Πιστιόλη και Ντιλεζάκη.

Στήν ύπόθεση αυτή όμως δέ φέρθηκε καλά ό καπετάνος μας. Άντι νά πιάση «τούς καθ' αυτό φονείς», έπιασε τόν Παναγιώτη, άδερφό του Χρήστου Παπαδόπουλου, άθωον άνθρωπο - καθώς τουλάχιστο πληροφόρησε τή Διοίκηση ό Γεώργ. Καναβός - και δέν έφτασε πού τόν σκότωσε, αλλά έγύμνωσε και τόν σπίτι του. Δέν ξέρουμε βέβαια ξεκάθαρα πώς έγινε αυτή ή δουλειά, για νά ρίξουμε τήν ευθύνη όλη στον καπ. Σαφάκα, αλλά μιās και σκοτώθηκε άνθρωπος άπ' τὰ χέρια του ή Κυβέρνηση με τόν δίκιο της έπρεπε νά μανιώση. Πιό πολύ όμως μάνιωσε για τόν φόνο ό πρώτος προύχοντας του τόπου Γ. Καναβός. Του γράφει ένα γράμμα μαύρο και καημένο! Τόν κατηγορεί πώς έκαμε παραπάνω άπ' ό,τι είχε δικαίωμα και καθήκον νά κάμη. Σκοτώνει, λέει τούς βιλαετλήδες του, πού τούς βρήκε άπ' τόν παππούλη του. Άπ' τήν άφορμή αυτή βρήκε καιρό νά βγάλη και τὰ παλιότερα άχτια του ό Καναβός. Άφηκε, λέει, - για τόν Σαφάκα λεύτερον τόν υποκαπετάνο του Μακρυγιάννη νά κάνη ό,τι του κατέβη. Κι έτσι χωρίς νά τόν σκεφτή πήγε και τόν πείραξε σε δικές του ύποθέσεις και σ' άτομικά του συμφέροντα. Όλα αυτά τὰ έκτροπα πήγαν στ' αυτιά τής

35 Τρικούπη, Τόμ. Γ'. σελ. 151. Κοίτα και τὰ Chroniques du Levant σ. 56. Γράφουν: 4 Ίουλ. Οί Τουρκοί θέλοντας ν' άποπλύνουν τήν ήττα πού έπαθαν άπό τόν Σκαλτσά και Σαφάκα, έβάδισαν καταπάνω στους Έλληνες, Ήταν 12 χιλ. και τούς νίκησαν και τούς κυνήγησαν ως τή Γραβιά. Τότε ήρθε βοήθεια ό Μακρής και ρίχτηκε καταπάνω στους Μωαμεθανούς. Μπροστά στους άνταμωμένους Έλληνες Σκαλτσά, Σαφάκα, Μακρής δέ βάσταξαν έφυγαν και σταμάτησαν στην Νευρόπολη. (Οί χρονολογίες δέ συμπίπτουν, αλλά για τήν ίδια μάχη κάνει λόγο τόν χρονικό).

36 Σήμερα τόν χωριό λέγεται Έλατού, άπ' τὰ πολλά τὰ έλατα.

37 Οί πρόγονοι τής πολιτευόμενης οικογένειας του Κραββαρη των Καλαντζόπουλων.

Προσωρινής Κυβερνήσεως στὸ Ἀνάπλι. Κι ἀναγκάστηκε νὰ πάρη ἀπ' τὸ Σαφάκα τὴν ἐμπιστοσύνη της. Διόρισε «ἐπίτηδες παραστάτην» τῆς ἐπαρχίας τῶν Κραββάρων τὸ Γεώργ. Καναβὸ νὰ βάλῃ τάξη στὰ ἐπαρχιακὰ πράγματα καὶ νὰ ἐνεργήσῃ κι ἐκλογή γιὰ νέο καπετάνο τοῦ Κράββαρη.

Τὶ καὶ πῶς ἔγιναν τὰ πράγματα ἔτσι ποὺ ἦρθαν, κανένα χαρτὶ ἀπ' ὅσα βρήκαμε στὸ Ἀρχεῖο δὲ μᾶς τὸ λέει. Στὸ τέλος τοῦ Ὀκτωβρίου στὰ 24 ὁ καπ. Σαφάκας βρίσκεται καὶ πάλι στὰ Σάλωνα.

Τὸ Νοέμβριο στὰ 1824 ὅμως δὲν ξέρουμε ποῦ βρίσκεται. Ὁ Πιστιόλης, ὁ ἀνεψιὸς του ὡστόσο καὶ τὸ πρωτοπαλλήκαρό του, ὁ Ντιλεζάκης πάντα μένουν στὴν Ἄμπλιανη. Κρατοῦν τὸ δερβένι μαζί με τοὺς ἄλλους Ἑλληνας. Τὸ Δεκέμβριο τοῦ 1824 ὅταν γινόταν ὁ ἐμφύλιος πόλεμος, ὁ Σαφάκας μαζί με τὸν Καραϊσκάκη, Πανουργιά, Καλτσοδημο, Διοβουνιώτη καὶ Σουλιῶτες μπῆκαν στὸ Μωριᾶ. Ἐφτασαν στὴν Κερπηνή καὶ χάλασαν τὸ σπίτι τοῦ Ζαήμη. (τὸ γράφει ὁ Μακρυγιάννης στὸ Ἀρχεῖο του σελ. 136).

Τὶ δρόμο πῆραν τὰ πολιτικὰ πράματα τοῦ Κράββαρη ὕστερα ἀπ' τὶς ἐνέργειες τοῦ Καναβοῦ γιὰ νέα ἐκλογή καπετάνου, δὲν ξέρουμε. Καμμιά σχετικὴ εἶδηση δὲν ἔχουμε. Σὰν ἀποτραβηγμένος κατὰ τὸ Λιδωρίκι φαίνεται τότε ὁ καπετάν Ἀνδρίτσος.

1825

Τὴν 1 Μαρτιοῦ τοῦ 25 μαζί με τὸ φίλο του Σκαλτσᾶ κι ἄλλους προεστούς τῆς ἐπαρχίας νοίκιασε «τὰς προσόδους³⁸» τοῦ Λιδωρικιοῦ.

Ὑστερώτερα παρουσιάζεται καὶ πάλι καπετάνος τοῦ Κράββαρη. Ὁ «Πρόεδρος τοῦ ἐκτελεστικοῦ ἐν Ἄργει» τοῦ στέλνει διαταγὴ νὰ στρατολογήσῃ 150 ἀκόμα παλικάρια· νὰ τοὺς φτειάσῃ τρακόσους. Ὁ κατάλογος ποῦ βρήκαμε στὸ Ἀρχεῖο του ἔχει γραμμένους 299 Κραββαρίτες Λιδωρικιώτες, Ἀγραφιῶτες καὶ Πατρινούς (Πατρατζίκι). Τὸν ἀκολουθεῖ κι ἓνας ἡγούμενος ἀπ' τὸ μοναστήρι τοῦ Σωτήρος με τοὺς δικούς του. Αὐτὸ τὸ μοναστηράκι διαλυμένο κι ἐρημωμένο σήμερα βρῖσκεται πάνω στὸ Τρίκοβο, βουνὸ τῆς Λομποτινᾶς.

Τὴν 16 τοῦ Μαρτίου διατάχτηκε ὁ Σκαλτσοδημος ἀπ' τὴν Κυβέρνηση «νὰ πιάσῃ τὰς θέσεις τῶν συνόρων». Ὁ Σαφάκας τὸν ἀκολούθησε με τοὺς Κραββαρίτες του³⁹. Κι ἔκαμε τὸ καθήκον του, ὅπως ἔπρεπε, στὰ σύνορα. Μᾶς τὸ λέει τὸ ἐπίσημο ἔγγραφο τῆς προσωρινῆς Διοίκησης τοῦ Μεσολογγίου κι ἡ ὑπογραφή τοῦ ἄλλοτε δυσαρεστημένου κουμπάρου του Γ. Καναβοῦ.

Τώρα ἦταν οἱ παραμονές ποὺ ἄρχιζε ἡ δεύτερη πολιορκία τοῦ Μεσολογγιοῦ⁴⁰. Ἄλλοι ἀπ' τοὺς Καπεταναίους ἐρχόντανε κι ἐκλείονταν στὸ κάστρο, ἄλλοι γύριζαν ὄξω νὰ φυλᾶνε τὸν τόπο. Ἄλλοι ἐτοιμάζονταν νὰ χτυπήσουν τὸν Τοῦρκο ἀπ' ὄξω. Ὁ Σαφάκας ἔπρεπε νὰ συνεννοηθῇ «μὲ ὅλους τοὺς κατὰ τὰ μέρη του στρατιωτικούς ἀρχηγούς καὶ νὰ πιάσῃ ἐκεῖνες τὶς θέσεις, ὅπου ἐγνώριζε ἀναγκαίως, ἕως νὰ προφθάσῃ ἡ βοήθεια ἀπὸ τὴν Πελοπόννησον, καὶ τότε αὐτὸς ἀπὸ τὰ Κράββαρα καὶ οἱ πολιορκημένοι ἀπὸ μέσα νὰ κάμουν εἰς τοὺς ἐχθροὺς ἐκείνο ποὺ τοὺς πρέπει· καὶ νὰ πάθουν καθὼς ἔπαθαν καὶ εἰς τὴν Ἀμπλιανην.»

Ὁ καπετάνος μας λοιπὸν δὲν παύει τὴ συνεννόηση με τοὺς κλεισμένους στὸ Κάστρο τοῦ Μεσολογγιοῦ.

Τὴν 22 Ἀπριλίου οἱ ἐχθροὶ ἔχοντας ἀρχηγὸ τὸ Μπανούση Σέβρανη πάτησαν τὴ Σεργούλα, πατρίδα τοῦ ἀρχιπροεστοῦ τῆς Δωρίδος Παπαπολίτη κοντὰ στὸ παράλιο. Ἀπὸ κεῖ τράβηξαν ἴσια στὰ Κράββαρα περνώντας τὸ Μόρνο. Τὰ ἀνατολικά χωριὰ τοῦ Κράββαρη κιντύνευαν ἀπ' αὐτὴ τὴν ἐπιδρομὴ. Ὁ Σαφάκας με τοὺς Κραββαρίτες ἔπιασε ὅλες τὶς διαβάς τῆς ὄροσειρᾶς τῆς **Παπαδιᾶς**· βουνοῦ ποὺ πιάνεται ἀπ' τὸν Ἐπαχτο καὶ προχωρεῖ βορεινὰ ὡς ποὺ συνδέεται με τὸ Βλαχοβούνι τοῦ Λιδωρικιοῦ.

38 Ἡ Κυβέρνηση τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ὅπου δὲν γνώριζε τὸ σκυλὶ τὸν ἀφέντη του ἀπ' ἀνάγκη προτιμοῦσε γιὰ νοικιαστὲς καπεταναίους ἢ συγγενεῖς καπεταναίων. Ἔτσι κυβερνητικὰ καὶ ἀτομικὰ συμφέροντα γίνονται ἀλληλέγγυα.

39 Κοίτα ἔγγραφο. ἀριθ. τῆς σειρᾶς 5. 3.

40 Ἀπὸ 1 Ἀπριλίου ὡς τέλος Αὐγούστου εἶχε δύναμη στρατ. 300 (κοίτ. τὸ ἔγγραφο)

Ἔκαμε δυὸ μάχες, τὴ μιὰ στὰ Βελβίτσαινα καὶ τὴν ἄλλη ψηλὰ πάνω στὴ ράχη τῆς Παπαδιάς κοντὰ στὴ Λομποτινά⁴¹. Ἐπολέμησε γενναῖα καὶ ἐνίκησε. Σκοτώθηκαν πενήντα Ἀρβανῖτες. Πῆρε καὶ πολλὰ λάφυρα.

Δὲν τόλμησαν οἱ Τοῦρκοι νὰ τραβήξουν παραμέσα στὶς κατοπιές. Γύρισαν κατὰ τὸν καζὰ τοῦ Μαλανδρίνου κι ἔκαψαν τὴ Βυτρινίτσα καὶ τὴν Ξυλογαϊδάρα.

Τὴν 4 τοῦ Μάη στὰ 1825 γράφει ὁ Παπαπολίτης, ὁ μεγαλύτερος προεστὸς τοῦ Λιδωρικιοῦ ἀπ' τὰ Σάλωνα, ὅπου σὰν ἀντιπρόσωπος τῆς ἐπαρχίας πάντα μένει. Λέει στὸν καπετάνο τοῦ Κράββαρη, καὶ φίλο του, νὰ στείλῃ τὰ ζῶα του «νὰ σταλθοῦν τὰ ἀναγκαῖα... διὰ νὰ ἐξοικονομηθῇ τόσον τὸ ἰδικόν του ὅσον καὶ τὰ ἄλλα πλησίον του στρατόπεδα». Κι ἀπ' τὸ γράμμα ποὺ πῆρε ὁ Σαφάκας παίρνει καὶ τὴν εἶδηση πὼς οἱ ἐχθροὶ ἔφτασαν στὴν Ξυλογαϊδάρα⁴². Πὼς ὁ Γκούρας, ὁ Νάκος καὶ ὁ Πανουριάς, οἱ καπεταναῖοι ξεκίνησαν ἀπ' τὰ Σάλωνα νὰ πᾶνε νὰ τοὺς βαρέσουν. Τὰ Ἑπειρωτικὰ στρατεύματα ὡς τρεῖς ἡμιση χιλιάδες δὲ μπόρεσαν νὰ περάσουν στὴ Ρούμελη. Ἦταν ἔλλειψη ἀπὸ καΐκια⁴³ στὴ Βοστίτσα⁴⁴. καὶ μόνον καμμιὰ ἑκατὸν-πενηνταριὰ πέρασαν στὴ Βυτρινίτσα στὶς 3 τὸ βράδυ.

41 Κοίτ. Τρικ. Τόμ. Γ'. σ. 245. Τὸ μέρος αὐτὸ εἶναι ἕνας δάσελος ἀνάμεσα στὰ χωριά Βελβίτσαινα Ἐλετσού καὶ Λομποτινά.

Γιὰ τῆ μάχη τῆς Παπαδιάς νὰ τὴ γράφῃ ὁ Φαρμάκης στὸν ἑπαρχο Σαλώνων Γιάννη Μαρούκα, (Κοίτ. Περιοδ. Προπύλ. Γιάν. Βλαχογιάννη. τόμ. Α', σελ. 48. ὅπου δημοσιεύει τὴν ἐπιστολὴ του):

Πρὸς τὸν ἐξοχώτατον ἑπαρχον τοῦ Σαλώνου Κύριον Ἰωάννην Μαρούκαν καὶ κυρίους ἐπιστάτας τῆς ἐπαρχίας προσκυνῶ.

Νὰ ἐνεργήσετε τοῦ καπετάνιου Νάκου τοὺς λουφέδες, τοὺς λουφέδες τῶν δέκα ὀκτὼ συντρόφων ὅπου τοὺς λείπεται νὰ τοὺς δώσῃ γρ. 2025 ἤτοι δύο χιλ. εἴκοσι πέντε, ὅπου λείπεται ἀπὸ 35 Νοεμβρίου ἕως ὀκτὼ Ἀπριλίου, ὅπου εἶναι μῆνες 5 καὶ μισὸς καὶ ἐνεργᾶτε του νὰ μοῦ τοὺς στείλῃ ὅταν μὲ σφίξουν οἱ συντρόφοι καὶ δὲν ὑπομένουν ἄλλο. Ἄν ἐρωτᾶτε τὰ ἐδῶθεν οἱ Τοῦρκοι ἤλθον εἰς Παπαδιά τοῦ Κράββαρου καὶ ἐκλείστη ὁ Σαφάκας καὶ ἐπολέμησεν, ἐπῆγα καὶ ἐγὼ ἀπὸ τίς πλάτες μὲ καμμιὰ πενηνταριὰ συντρόφους ὅπου εἶχα μαζί μὲ τοῦ Καναβοῦ ἴσια μὲ τίς δώδεκα ἡ ὥρα καὶ τοὺς ἐπολεμήσαμε καὶ τοὺς χαλάσαμε καὶ φύγαν. Ὁ χαλασμός του ὅμως ἔγινε μεγάλος, ἐσκοτώθηκαν καμμιὰ πενήντα Ἀρβανῖτες στὸν τόπο καὶ λαθωμένοι ποῖς ἤξερει ἀπὸ τὸ ταμπούρι καὶ ἀπὸ ἐμᾶς, τοὺς ἐπήραμε καὶ μερικὰ ἄρματα κι ὅσοι σύντροφοι δικοί μου ἦταν μαζί μου ἐφορτώθησαν ἄρματα. Μᾶς ἤλθαν γράμματα καὶ ἀπὸ τὸ Μεσολόγγι καὶ μᾶς γράφουν ὅτι εἶναι δυναμωμένοι καλὰ. Ταῦτα μὲν καὶ μένω εἰς τοὺς ὀρισμούς σας καὶ νὰ ἔχωμεν τὴν ταχείαν σας ἀπόκρισιν.

1835 25 Ἀπριλ. ἀπὸ Παπαδιά Κραββάρου

Ἐδικός σας, Φαρμάκης σᾶς προσκυνῶ

Ἀκόμα κάνω τεφτέρι στοὺς συντρόφους Φαρμάκης. Χρῆστος Ντζέτος, Ταρκαζίκης. Ἡλίας Μπομπούτης, Γληγοράκης, Καλατζῆς, Ἀνδρέας Δημητρακόπουλος, Κωνσταντῆς Σταματόπουλος, Γιάννης Σταματόπουλος, Κωνσταντῆς Μπριζόπουλος, Γιάννης Καλόγερος, Γιάννης Γερτάκης, Φώτης Ζάραλης, Νικολάκης Τρίγκος, Κόης Καραγεώργου, Γεωργάκης Γκανόπουλος, Νικολόπουλος Θανάσης.

42 Σήμερα Καλλιθέα κατὰ τὸ παράλιον τῆς Δωρίδος (τότε Καζὰς Μαλανδρίνου).

43 Ὅλη ἡ μεταξὺ Μωριᾶ καὶ Ρούμελης συγκοινωνία τότε γινόταν μὲ καΐκια. ὅπως δὲ καὶ πρὶν ἀπὸ τριάντα χρόνια. Μὰ καὶ σήμερα ἀκόμα τὰ καΐκια δὲν ἔλειψαν μὲν πού ὑπάρχουν καὶ τόσα ἄλλα μέσα.

44 Αἴγιον.

Τὴν ἴδια μέρα ὁ Σαφάκας ὄντας στὸ ὄρδι τῆς Ὁξυᾶς γράφει στὴν «Τριμελῆ» τῶν Σαλῶνων καὶ στοὺς στρατηγούς πῶς ἔμαθε γιὰ τοὺς Τούρκους. Βρῆκαν λέει ἐμπόδιο μπροστά τους τὰ στρατεύματα τοῦ Γκούρα, Νάκου καὶ Πανουριᾶ κι ἀναγκάστηκαν νὰ γυρίσουν κατὰ τὸ μέρος τοῦ Λιδωρικιοῦ καὶ τῶν Κραββάρων. Αὐτὸς ἔχοντας νὰ κάμῃ μὲ τοὺς Καρπενησιῶτες Τούρκους καὶ μὲ τοὺς ἄλλους ποὺ ἀπ' τὸ Πατρατζίκι τραβοῦσαν γιὰ δῶθε, δὲν ἤξερε ἀπὸ ποῦ νὰ προφυλαχτῆ. Ἀπὸ τὸ Σελιχτάρ Πόντα τοῦ Καρπενησιοῦ καὶ τὸν Ἀληπασᾶ τοῦ Πατρατζικιοῦ ἢ ἀπὸ τὸ μέρος τοῦ Ἐπάχτου καὶ τοῦ Λιδωρικίου, ὅπου σκορπίστηκαν καὶ πάλι τὰ Τούρκικα ἀσκέρια; Κι ὁ κίντυνος αὐτὸς νὰ τὸν ἀπειλῆ τώρα ποὺ οὔτε 12 μέρες δὲν εἶχαν περάσει ἀκόμα ἀπὸ τότε ποὺ ἔκαμε τὸ τουφέκι στὴν Παπαδιά (22 Ἀπριλίου).

Τὴν εἶδηση αὐτὴ τοῦ τὴν ἔδωσαν οἱ δικοὶ του, ὅσοι εἶχαν πιάσει στὰ **Λειβαδάκια**⁴⁵ πάνω ἀπὸ τοῦ Σίμου, δὲν ἦταν ὅμως σωστή. Οἱ Τούρκοι εἶχαν τραβῆξει κατὰ τὰ Σάλωνα περνώντας τὰ Πεντεόρια ποὺ εἶχαν πιασμένα οἱ καπεταναῖοι τῆς Ἀνατολικῆς Ρούμελης. Αὐτὸς ἔπρεπε νὰ ριχτῆ λοιπὸν ἀπ' τὶς πλάτες μὲ τοὺς Κραββαρίτες του.

Τὸ Μᾶη καὶ Ἰούνιο ὁ καπ. Σαφάκας συντηροῦσε δυὸ στρατόπεδα, τὸ ἓνα στὴ **Γραμμὴν Ὁξυᾶ** καὶ τὸ ἄλλο στὴν **Ἀλογόβρουση**, τὸ πρῶτο Βορεινὰ καὶ τὸ δεύτερο Ἀνατολικὰ τῆς Ἀρτοτίνας. Ἐχθροὶ εἶχαν ζωσμένον τὸν τόπο ἀπὸ ὀλοῦθε. Μέρος ἀπ' αὐτοὺς προχωροῦσε στὰ Σάλωνα κι ἀπὸ κεῖ τὸ εἶχε γιὰ τὸ Λιδωρικό ἄλλο μέρος ἀπειλοῦσε ἀπ' τὸ Πατρατζίκι καὶ τρίτο ἀπ' τὸ Καρπενήσι. Τοῦτο θὰ ἀκολουθοῦσε τὴν ὄροσειρὰ τῆς Ὁξυᾶς, θὰ περνοῦσε, κοντὰ στὸ ὄρδι τοῦ Σαφάκα, τὴ Σιτίστα, Ἀρτοτίνα καὶ θὰ ἀντάμωνε μὲ τ' ἄλλα δύο. Ἀρχηγοὶ τοῦ Τουρκικοῦ στρατοῦ ἦταν ὁ Σελιχτάρ Πόντας κι ὁ Ἀληπασᾶς. Φόβος καὶ τρόμος ἔπιασε τοὺς κατοίκους τῶν ὄρεινῶν αὐτῶν μερῶν, ποὺ δὲν εἶχαν ἰδῆ στὰ μάτια τους ὡς τώρα Τούρκο. Ὅλοι ἐπῆραν τὰ ἔχοντά τους κι ἔπιασαν τὴν **Ἀποκλείστρα**⁴⁶ στὸ Βαρδοῦσι ἀπάνω, μιὰ θεοσπηλιὰ ποὺ ἂν τὴν κρατᾶς, ἐχθρὸς δὲν τολμᾶ νὰ σὲ πλησιάσῃ. Καὶ πέτρες ἀκόμα κυλῶντας κάτω ἀπὸ κεῖνα τὰ βράχια μπορεῖς νὰ ἐμποδίσῃς ὅσαδῆποτε ἐχθρικὰ στρατεύματα. Ἄλλοίμονο στὸν κοσμάκη ὅμως τί τράβηξαν ἐκεῖ πάνω κλεισμένοι! Πεινασμένοι, διψασμένοι! ζοῦσαν μόνον κρέας τρώγοντας· κι ὅσοι μποροῦσαν νὰ ἔχουν ἀπ' αὐτό. Οἱ πιὸ πολλοὶ ὅμως διατηριόνταν στὴ ζωὴ μὲ τὰ χορτάρια καὶ τὰ βλαστάρια τοῦ βουνοῦ.

Λεῖποντας ὁ καπ. Σαφάκας τότε, θὰ ἐχάνονταν ὅλος ὁ κόσμος. Αὐτὸς ἀλύπητα ἐξώδεψε ὅ,τι εἶχε καὶ δὲν εἶχε γιὰ νὰ συντηρήσῃ τὰ δυὸ του στρατόπεδα καὶ τὰ γυναικόπαιδα. Ἐμφύχωσε τοὺς ἀνθρώπους ποὺ εἶχαν κατατρομάξει ἀκούοντας πῶς ἔρχονται οἱ Τούρκοι: ἔφτασαν στὴν Ὁξυᾶ, πέρασαν τὴ Σιτίστα...θὰ πολιορκήσουν τὸ Βαρδοῦσι, ἄκουες. Τὰ ὀνόματα Σελιχτάρ Πόντας καὶ Ἀληπασᾶς μὲ τὶς 5 χιλιάδες Τούρκους περνοῦσαν ἀπὸ στόμα σὲ στόμα καὶ σκόρπιζαν πανικό. Ὅλη τὴν ἐλπίδα τους ἐκεῖνος ὁ ἄοπλος κόσμος τὴν εἶχαν στὸν καπ. Ἀνδρίτσο Σαφάκα. Μὰ κι αὐτὸς φάνηκε ἄξιός νὰ δικαιώσῃ τὶς ἐλπίδες τους, ἄξιός τῆς πατρίδος μ' ὅλον ὅπου καμμιά συντρομὴ δὲν πῆρε ἀπ' τὴν προσωρινὴ Διοίκηση τοῦ Σάλωνα, ἂν κι ἔγραψε μὲ πικρὸ παράπονο καὶ παράστησε τὴν κατάντια τοῦ τόπου. Ὅλοι οἱ Ἕλληνες βαστοῦσαν γερὰ

45 Τὸ ἴδιο ὄνομα ἔχει καὶ σήμερα τὸ τοπωνύμιον.

46 Καὶ σήμερα ἀκόμα σώζεται τὸ ξερότοιχο ποὺ ἔχτισαν, εἶδος κάστρο, κι ἡ τάπια ποὺ εἶχαν κάμει γιὰ πόλεμο.

τῆ Γραμμῆν Ὁξυὰ καὶ τὴν Ἀλογόβρυσον· καὶ ἦσαν ἀρκετοὶ νὰ κρατήσουν τοὺς Τούρκους νὰ κάμουν τὸ χρέος τους, ἂν τυχὸν ἔκαναν κίνημα γιὰ τὰ βουνά, ὅπως ἔφεραν τὰ χαμπέρια οἱ Πατρινοί, πῶς τάχα δυὸ «κολῶνες» τραβοῦσαν ἢ μιὰ κατὰ τὸ Μακρυκάμπι (ἀνάμεσα Ὑπάτης καὶ Λιδωρικίου) καὶ ἡ ἄλλη κατὰ τὴν Ὁξυά.

Ὁ Σαφάκας, γιὰ νὰ πετύχη στὴν προσπάθειά του πρότεινε στὴ Διοίκηση διάφορα μέτρα. Πρῶτα-πρῶτα τῆς ἔλεγε νὰ διορίσῃ στρατηγὸν τὸν Καραϊσκάκη στ' Ἄγραφα, ποῦ κάνει δουλειά, σαστίζει τοὺς Τούρκους εἰς ὅλα τὰ μέρη. Ἐπειτα νὰ γράψῃ στὴν Κυβέρνηση, πῶς ἂν θέλῃ Στερεὰ Ἑλλάδα πρέπει νὰ στείλῃ χωρὶς ἀναβολὴ καράβια μὲ Μωραϊτικὸ στρατὸ στὸν κόρφο τῶν Σαλώνων γιὰ νὰ χαθοῦν οἱ ἐχθροὶ ἀμέσως. Νὰ ἀσφάλισῃ καὶ τὸ σκάλωμα τῆς Βυτρινίτσας γιὰ νὰ γίνεται ἐλεύθερα ὁ ἐφοδιασμός. Ἀλλιῶς πάει ἡ Ρούμελη, χάνεται.

Στὶς 21 Ἰουλίου, μίᾳ ἡμέρᾳ ὕστερα ἀπὸ τ' Αἰ-Λιὸς βρίσκουμε τὸ Σαφάκα πάλι στοῦ Σίμου, ἓνα μεγάλο Κραββαροχώρι, τῆ δῶθε μεριά ἀπ' τὴ Δερβέκιστα τοῦ Ἀποκούρου. Ἐτοιμάζεται γιὰ κίνημα τοῦ Μεσολογγίου. Ἔχει μαζί του καὶ τοὺς Σουλιῶτες Τζαβέλα καὶ Φωτομάρα. Ἐκεῖ κοντὰ (2 ὥρες βορειότερα ἀπὸ τοῦ Σίμου), στὸν Πλάτανο ἦταν καὶ ὁ Καραϊσκάκης μὲ τὸ Γ. Βαλτινὸ καὶ Βαγγέλη Κοντογιάννη. Περιμένουν τὸ Χ. Σαδῆμα ἀπ' τ' Ἀπόκουρο καὶ τὸν Πεσλῆ ἀπ' τὸν Αἰ-Βλάση. Ὁ Χρ. Μακρῆς εἶχε τὸ νοῦ του νὰ ἐμποδίσῃ τὸν Ἀγκουκίῶρη μὴν τοὺς βαρέσῃ ἀπ' τὶς πλάτες.

Ὅλοι οἱ καπεταναῖοι ἔχουν τὸ νοῦ τους στὸ Μεσολόγγι. Τὴν 22 Ἰουλίου ἀνταμώθηκαν παρακάτω στὸν «Ἄμπουλα⁴⁷» ἔτοιμοι μὲ τὰ παραοῦλα τους γιὰ τὸ «τερτιπικὸν κίνημα», ὅπως τὸ ὀνομάζει ὁ τετραπέρατος Καραϊσκάκης. Ἀπ' τὸν «Ἄμπουλα» τράβηξαν ὅλοι τους γιὰ τὴ Δερβέκιστα, ἓνα κεφαλοχώρι τοῦ Ἀποκούρου ποῦ τὸ βρίσκει κανεὶς μπροστά του ὅταν πάῃ γιὰ τὸ Μεσολόγγι. Εἶναι τόπος παράμερος καὶ ἀπὸ ἐχτροὺς δυσκολόπαρτος.

Ὅλο τὸ σχέδιό τους ἦταν νὰ μπάσουν κάμποσα τουφέκια στὸ κάστρο μέσα καὶ νὰ βαρέσουν καὶ τὸν Κιουταχῆ ἀπ' ἔξω. Μὰ γιὰ νὰ πετύχη, χρειάζονταν χρήματα· καὶ ἀπ' αὐτὰ δὲν εἶχαν γιὰ νὰ μπαλώσουν τὴν περίστασι. Καὶ νὰ ἔχῃς νὰ κάμῃς μὲ στρατιῶτες ποῦ ἦταν ἀπένταροι. Ὅσο γιὰ τὴν τόλμη, αὐτὴ δὲν ἔλειπε· βρίσκονταν κείνοι ποῦ τοὺς βαστοῦσε νὰ πᾶνε νὰ κλειστοῦνε στῆς φωτιᾶς τῆ φλόγα, ἀλλὰ πῶς μὲ ἀδειανὴ τὴν τσέπη! Ὁ καπ. Σαφάκας μὲ πολλὰς ἀναφορὰς τοῦ ζήτησε χρηματικὴ βοήθεια ἀπ' τὴν Κυβέρνηση, ἀλλὰ ἄδικα· μήπως καὶ αὐτὴ εἶχε ὀβολὸ στὴν κάσα γιὰ νὰ τοῦ στείλῃ; Ὅλοι οἱ καπεταναῖοι ὅ,τι εἶχαν στὴ δύσκολη αὐτὴ περίστασι τὸ πρόσφεραν καὶ ὁ Σαφάκας δὲ δίστασε νὰ δώσῃ «ὄλο τὸ εἶναι του» γιὰ νὰ πλερωθοῦν οἱ μισθοὶ τῶν παλικαριῶν ποῦ εἶχαν τὴν τόλμη νὰ κλειστοῦν στὸ κάστρο μέσα. Καὶ νὰ κάμῃ τὴ θυσία αὐτὴ ὕστερα ἀπὸ τὸν ξετομαριασμὸ ποῦ ἔπαθε ἓνα καλοκαίρι ἀπὸ τὰ τόσα καπετανάτα ποῦ γύριζαν στὰ Κραββαρίτικα χωριά: Καραϊσκαῖοι, Τζαβελαῖοι, Φωτομαραῖοι, ποιὸς καὶ ποιὸς δὲν πέρασε κείνον τὸν καιρὸ ποῦ βρόνταε τὸ κανόνι στὸ Μεσολόγγι ἀπ' αὐτὰ τὰ φτωχὰ τὰ χῶματα! Μὲ τὰ πολλὰ τέλος κατώρθωσαν νὰ δώσουν 10 μηνῶν μιστοὺς οἱ καπεταναῖοι σ' αὐτοὺς ποῦ πῆραν τὴν ἀπόφασιν νὰ πᾶνε στὸ Μεσολόγγι μέσα. Τοὺς προκατάβαλαν τὸ χρῆμα καὶ ἔτσι τράβηξαν καὶ πῆγαν.

47 Ἄμπουλας εἶναι πηγὴ ποῦ ἀναβλύζει τὸ νερὸ τῆς ἀπὸ τὰ κάτω πρὸς τὰ πάνω, Ἀπὸ τὸν ἄμπουλα λείπει ὁ κρουνοὺς ποῦ θὰ τὸν ἔκανε βρύση.

Τὸ Νοέμβριο μῆνα, τὸ ἴδιο ἔτος βρίσκομε καὶ πάλι στὴ Λομποτινὰ τὸν καπ. Σαφάκα. «Κάνει ἐτοιμασία γιὰ κίνημα τὸν κατήφορο⁴⁸». Προετοιμάζει καὶ «σύνοδο» τῶν Κραββαριτῶν. Πολλοὶ ἀπ' τοὺς προύχοντας τῆς ἐπαρχίας εἶχαν μαζευτῆ στὴν Περίστα, ἓνα χωριὸ ἀπόκεντρο, στὸ πλάι τοῦ Ξηροβουνιοῦ ἀνάμεσα στὸ Φεΐδαρη καὶ Πλάτανο. Οἱ καταχρήσεις στὰ μέρη τοῦτα ἦταν πολλῆς κι οἱ προεστοὶ τὸ βρῆκαν γιὰ καλύτερο ἐδῶ νὰ μαζευτοῦνε. Ὁ καπ. Σαφάκας ἀπ' τὴ Λομποτινὰ ἔγραψε γράμμα στὴν Περίστα καὶ κατακρίνει τοὺς προεστοὺς, γιὰτὶ διάλεξαν ἓνα χωριὸ ἀπόκεντρο γιὰ «σύνοδο⁴⁹». «Σὰ νὰ χάθησαν ἄλλα μεγαλύτερα καὶ κάπως στὴ μέση τῆς ἐπαρχίας χωριὰ καὶ πῆγαν κι ἔπιασαν τὴν ἄκρη.» τοὺς ἔγραφε. Οἱ προύχοντες κατάλαβαν τὸ λάθος τους, πῆραν καὶ τοὺς δημογερόντους τῶν ἄλλων ἐκεῖ κοντὰ χωριῶν καὶ τράβηξαν γιὰ τὴ Βετολίστα. Τὸ χωριὸ ἐτοῦτο ἀπ' τὰ παλιὰ τὰ χρόνια ἀκόμα ἦταν σὰν κέντρο τοῦ Κράββαρη⁵⁰. Ἐδῶ καὶ πολυκοσμία ἦταν, καὶ περισσότερη ἀσφάλεια εἶχε ὁ τόπος, καὶ τὰ μεγαλύτερα τζάκια τοῦ τόπου ἐδῶ κοντὰ κατοικοῦσαν, (Καναβαῖοι⁵¹, Καλαντσοπουλαῖοι⁵² καὶ ἄλλοι). Στὴ Βετολίστα λοιπὸν ἦρθαν ὅλοι. Ἐκεῖ ἦρθαν κι οἱ ἄλλοι προεστοί, οἱ «Βλαχοχωρίσιοι» καὶ μίλησαν «τὰ ἀναγκαῖα τῆς ἐπαρχίας, γιὰτὶ ἡ ἐθνικὴ συνέλευση ζύγωνε» καὶ οἱ Κραββαρίτες ἔμειναν οἱ ὅλο ὑστερινοὶ ἀπ' τὶς ἄλλες ἐπαρχίες.

Τὰ χωριὰ τῆς Ναυπακτίας ὅσα βρίσκονται ἀπ' τὴ Στράνομα καὶ κάτω ὡς τὴ θάλασσα τοῦ Ἐπάχτου κι ὡς τὴ Βαράσοβα, πάνω ἀπ' τὸ Κρουονέρι⁵³ ἀπ' τὸν καιρὸ τοῦ Βενετσάνου ἀκόμα πῆραν τὸ ὄνομα «Βενέτικο». Τάχα βενέτικὸς τόπος σὰν ἀπ' ἀντίθεση πρὸς τὸ μεσόγειο, τὰ Κράββαρη⁵⁴. Ἀπ' ἀνέκαθε ἐτοῦτα τὰ χωριὰ μαζὶ μὲ τὸν Ἐπαχτο εἶχαν δικό τους Καζά, χωριστὴ διοίκηση ἀπ' τ' ἄλλα Κραββαροχώρια, δικό τους Καπετανλίκι. Τὸ Κάστρο τοῦ Ἐπάχτου μὲ διπλᾶ καὶ τριπλᾶ ζωνάρια τείχια, μὲ τάπιες ἀπ' τὸν καιρὸ τοῦ Βενετσάνου ἀκόμα χτισμένες καὶ τὸ κάθε ἄλλο χρειαζόμενον γιὰ τὸ κλείσιμο, ἦταν μιὰ Τούρκικη φωλιὰ δυσκολόπαρτη. Ἀπ' τόνα μέρος τοῦτο, ἀπ' τ' ἄλλο τὰ Καστέλια⁵⁵, παραπέρα ἀπ' τὴ Βαράσοβα τοῦ Κιουταχῆ τ' ἀσκέρια σὰν ἐχτρικὴ ἀλυσίδα ἔσφιγγαν τὰ Βενέτικα χωριὰ.

Οἱ Βενέτικοι⁵⁶ εἶχαν στενοχώρια ἀπ' τοὺς Τούρκους τοῦτον τὸν καιρό. Πότε τὰ πράγματά τους ἄρπαζαν, πότε σκλάβους ἔπαιρναν ἀπ' αὐτούς. Πότε τὸ ἓνα, πότε τ' ἄλλο κακὸ πάθαιναν οἱ χωριάτες. Ἡσυχία δὲν εἶχαν τὰ χωριὰ τους. Γιὰτὶ ὅλοι τους ἦταν ξωμάχοι, ποιὸς ζευγολάτης, ποιὸς τσοπάνος, τὸν περισσότερό τους καιρὸ τὸν περνοῦσαν ὄξω στὰ χωράφια καὶ τὰ λειβάδια, κι οἱ Τούρκοι μὲ τὴν ἀνέσια τους μποροῦσαν νὰ κάνουν τὸ κακὸ ποὺ βούλωνταν. Δὲν εἶχαν νὰ φοβηθοῦν τίποτε. Καὶ τὸ χειρότερο ἀπ' ὅλα στοὺς χωριάτες ἦταν, πὼς δὲν ὑπῆρχε στρατιωτικὴ δύναμη νὰ τοὺς βοηθήσει. Τὴν 1 λοιπὸν Δεκεμβρίου στὰ 25 ἐπῆγαν καὶ παρακάλεσαν «τὸν

48 Ἀπὸ 1 Σεπτεμβρίου ὡς τέλους Νοεμβρίου εἶχε 297 στρατιῶτες, 2 σημαιοφόρους κι ἓνα γραμματικὸ, ὅλους ὅλους 300. (κοίτ. σχετ. λογ/μό)

49 Οἱ Κραββαρίτες ἔκαναν σύνοδο γιὰ νὰ στείλουν ἀντιπρόσωπο στὴν Ἐθνικὴ Συνέλευση.

50 Σήμερα βρίσκεται στὴν παρακμὴ του.

51 Στὴ Λομποτινὰ μιὰ ὥρα μακριά.

52 Στὴν Ἐλατοῦ, μισὴ ὥρα μακριά.

53 Τέρμα τοῦ σιδηροδρόμου ΣΒΔΕ.

54 Καὶ τὴν ἄλλη Αἰτωλία, τὸ Κάρλελι, ὅπως ἔλεγαν.

55 Ρίο καὶ Ἀντίρριο.

56 Καὶ σήμερα ἀκόμα ἀκούονται στὸ ὄνομα Βενέτικοι.

γενναιότατον στρατηγόν Άνδρίτσον Σαφάκαν καὶ τὸν ἔβαλαν στὸν τόπον τῶν ἀρμάτων, ὅπου νὰ τοὺς συνάξῃ ὅλους αὐτὸς καὶ νὰ τοὺς ἔχῃ μαζί του». Ὅποιος δὲ θελήσῃ ν' ἀκολουθήσῃ μ' αὐτὸν καὶ νὰ ὑποταχῆ, τὸν ἔκαμαν «νοικοκύρη ὅπου νὰ κάμῃ τὸ χρέος του... ἴδιον νοικοκύρη στὸ Βενέτικο μέσα, νὰ κάμῃ ἐκεῖνο ὅπου τὸ καλὸν τῆς πατρίδος». Ἐμειναν στρεχτοὶ οἱ δημογέροντες τοῦ τόπου καὶ ὑπόγραψαν καὶ τὶς ὁμολογίες ποὺ ἦταν ἀνάγκη.

www.pentalofo.gr

1826

Ἀπ' τὸν Ἀπρίλη τοῦ 1825 ἀκόμα δύο στρατόπεδα συντηροῦσε ὁ καπ. Σαφάκας, τὸ ἓνα στὸ μέρος τοῦ Πατρατζικίου καὶ τ' ἄλλο στοῦ Ἐπάχτου, ὅπως εἶπαμε. Τὸ ὑπουργεῖο τοῦ Πολέμου τὸν διάταξε νὰ «συγκροτήσῃ» γενικὸ στρατόπεδο χωρὶς νὰ ἐξετάσῃ κι ἂν θὰ μπορούσε, ἀφοῦ ὡς τώρα ζοῦσαν μὲ χόρτα. Καὶ μήπως ἦταν εὐκόλο νὰ βροῦν κι ἀπ' αὐτά; «Δὲν ἐστάθη τρόπος νὰ λάβῃ ὁ καπετάνος οὔτε δρᾶμι ἀπὸ ἐθνικόν». Κι ἐνῶ ὅλο τὸ τίποτές του εἶχε δώσει αὐτὸς γιὰ νὰ συντηρῇ ὄχι μόνο τοὺς δικούς του, ἀλλὰ καὶ τὰ Σουλιώτικα ἀσκέρια καὶ τοῦ Καραϊσκάκη τὸ σῶμα, ποὺ ὅλο τὸ καλοκαίρι περπατοῦσαν πότε δῶ καὶ πότε κεῖ στὰ Κραββαροχώρια! «Γδύθηκε καὶ δὲν τοῦ ἔμειναν οὔτε τὰ καθημερινὰ του ἔξοδα». Ἐξαφανίσθη κι ἡ ἐπαρχία τῶν Κραββάρων ἀπ' τὰ βαρδαρίκια⁵⁷. Χαλάστηκε κι αὐτὸς κι ὁ τόπος. Οἱ ἄλλοι καπεταναῖοι τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος μὲ λιγώτερα βάρη ἐπανωθίῳ τους πῆραν ἀπὸ καιρὸ «μίαν ποσότητα χρημάτων», καὶ τὸν περασμένο Αὐγούστο κάμποσα ἀκόμα χρήματα ἀπ' τ' Ἀνάπλι. Στὰς δέκα Ἰανουαρίου στὰ 26 ἔκαμε ἀναφορὰ καὶ παραπονέθηκε στὸ ὑπουργεῖο τοῦ πολέμου ὁ Σαφάκας. Ζητεῖ νὰ τοῦ στείλουν λίγα μετρητὰ μὲ τὸν ἄνθρωπο ποὺ ἔστειλε τὴν ἀναφορά, γιὰ νὰ ἐξοικονομήσῃ τὴν περίστασι, γιὰτι δὲ μπορούσε νὰ ὑποφέρῃ ἄλλο στὰ χάλια ὅπου κατάντησε, ἐπίσης καὶ τροφὲς καὶ πολεμοφόδια. «Τὰ στρατόπεδα διαλύονταν ἀπ' ὅλα τὰ μέρη, οἱ κάτοικοι τῶν ἐπαρχιῶν κιντύνευαν νὰ αἰχμαλωτιστοῦν τὸ χειμῶνα τοῦ 20. Πολλὲς μάλιστα φυγὲς χριστιανῶν αἰχμαλωτίσθησαν κιόλας ἀπ' τοὺς ἐχτροὺς κάτω στὸ Βενέτικο. Βλέπεις εἶχαν νὰ κάμουν μὲ Σουλτᾶνο καὶ μ' Ἀράπη. 12 χιλιάδες εἶχε ὁ Κιουταχῆς, χιλιάδες τακτικούς Ἄραβες ὁ Ἰμπραήμης. Κοντὰ σ' αὐτοὺς κι ἄτακτοι 5 χιλιάδες. Κι αὐτοὶ ὅλοι νὰ βρίσκονται στὴν ἐτοιμασία γιὰ τὸ μεγάλο γερούσι.

Κάμποσους σκλάβους χριστιανούς ποὺ ξέφυγαν ἀπ' τὰ καράβια τοῦ Τοπάλπασα κι ἔπεσαν στὸ στρατόπεδό του, ὁ καπ. Σαφάκας τοὺς ἔστειλε στ' Ἀνάπλι.

Οἱ κάτοικοι τοῦ Κράββαρη καὶ τῶν ἄλλων γειτονικῶν ἐπαρχιῶν πέθαιναν ἀπ' τὴν πείνα. Μὲ βελάνια καὶ μὲ μαυροκαλάμποκο ζοῦσε ὁ κόσμος⁵⁸. Καὶ σάμπως εἶχαν καμμιά ἐλπίδα πὼς θὰ καλυτερέψουν τὰ πράματα τὸ ἐρχόμενο; Ψωμί καὶ σφαχτὰ τοὺς τὰ εἶχαν φάει τὰ ἐλληνικὰ στρατόπεδα. Τοὺς ξέκαμαν ὀλότελα.

Σ' αὐτὴ τὴν περίστασι οἱ ἄλλοι στρατηγοὶ παρακίνησαν τὸν καπ. Σαφάκα νὰ φύγῃ ἀπ' τὴ Δερβέκιστα ποὺ εἶχαν πιασμένη καὶ ἔστησαν τὸ ὄρδι τους, καὶ νὰ πάγῃ στὰ Κράββαρα καὶ τὸ Λιδωρίκι, νὰ «προβλέψῃ» τροφὲς γιὰ τὰ στρατόπεδα νὰ μὴ διαλυθοῦν ὥσπου νὰ λάβουν τὴν ἀπόφασιν γιὰ τὸ μεγάλο κίνημα, νὰ χτυπήσουν τοὺς Τούρκους ἀπ' ὄξω⁵⁹. Ἡ ἀνάγκη βλέπεις ἦταν πολὺ μεγάλη. Ἀπὸ τὶς 7 τοῦ Γενάρη ὁ Ἀράπης ἄρχισε νὰ ρίχνῃ μπόμπες πάνω στὸ Κάστρο· χαλασμὸς Κυρίου γινόταν. Ἦταν ἀνάγκη νὰ φτάσῃ ὁ Ἑλληνικὸς στόλος.

57 Ἐπιβαρύνσεις

58 Τὸ λέει ἡ παράδοσι. Μαυροκαλάμποκο εἶναι τὰ σπέρματα ποὺ βγάζει ἡ λεγόμενη σκούπα: τὸ καλαμποκοειδὲς φυτὸ ποὺ σπέρνουν γιὰ νὰ κατασκευάζουν τὶς σκούπες ποὺ σκουπίζουμε τὰ σπῖτια μας.

59 Ἐξῶθεν νὰ φέρουν δηλαδὴ ἀντιπερισπασμό.

Τῆς μοίρας ἦτανε γραφτὸ ὅμως νὰ χαλάσῃ τὸ Μεσολλόγι. Τίποτα δὲν ἔκαμαν τὰ «τερτιπικὰ» κινήματα τοῦ Καραϊσκάκη καὶ τῶν ἄλλων καπεταναίων τῆς Ρούμελης ποὺ εἶχαν πιασμένη τὴ Δερβέκιστα. Ἔπρεπε νὰ χαλαστῇ ὁ κόσμος, ὅπως χαλάστηχε γιὰ ν' ἀποχτήσῃ ἡ Ἑλλάδα τὴ δόξα ποὺ τῆς χρειάστηκε νὰ μπῆ στὴν ἀθανασία τῆς ἱστορίας, νὰ ἀποχτήσῃ τὴ λευτεριά της.

Τὸ πάρσιμο τοῦ Μεσολογγίου, ἐσήμανε τὸ πέσιμο τῆς Ρούμελης καὶ πάλι στὰ νύχια τῶν τυράννων. Ὅλοι οἱ καπεταναῖοι της ἕνας κοντὰ τὸν ἄλλον ἀπ' ἀνάγκη φευτοπροσκυνοῦσαν καὶ ζητοῦσαν «τὸ ἔλεος» τοῦ Βεζύρ Ρεσίτ Μεχμέτ πασᾶ. Δεχόντανε ἀπ' αὐτὸν διορισμοὺς καπετανάτων καὶ συχωροχάρτια. Τὸ ἴδιο ἔκαμε κι ὁ καπετάνος μας. Στὸ Ἀρχεῖο ποὺ σώθηκε, βρῆκα τὸ χαρτὶ τῆς ἀμνηστειάς του, ἀπὸ 1η Ἰουνίου 1826, γραμμένο στὰ Σάλωνα. Τοῦ συγχωρήθηκαν τὰ περασμένα, ἔδωκε «τὸ μουτεπέρικο ριγένι του» καὶ τοῦ δόθηκε ἡ ἄδεια νὰ περιφέρεται σ' ὅλον τὸν καζᾶ Λιδωρικίου μαζί με τὸν ἐπιτόπιο Τοῦρκο διοικητῆ, τὸν Ἄγᾶ «νὰ κάμῃ καλὰ τὸ βασιλικὸ ραγιά, νὰ τὸν φυλάγῃ ἀπὸ κακοὺς ἀνθρώπους».

Καὶ γιὰ νὰ τὸν κολακέψῃ καὶ πιὸ πολὺ σὰν ἐξοχώτερο ἀπ' τοὺς ἄλλους ὁ πονηρὸς Τοῦρκος ξαπόλυσε κι ἄλλο μπουγιουρδί του στοὺς καπεταναίους τοῦ Ἀποκούρου Χρ. Σαδῆμα, τῶν Κραββάρων Μακρυγιάννη καὶ τοῦ Μαλανδρίνου Γιάννη. Τοὺς διατάζει νὰ ὑπηρετοῦν πιστὰ στίς διαταγές τοῦ καπ. Σαφάκα, ὄντας βρεθῆ στὴν ἀνάγκη νὰ τοὺς ζητήσῃ βοήθεια γιὰ βασιλικές ὑποθέσεις.

Τὸ πὼς φευτοπροσκύνησε ὁ καπ. Σαφάκας - κι αὐτὸ καλὰ καλὰ δὲν τὸ ξέρουμε, γιὰτὶ ποιὸς μπορεῖ νὰ μᾶς βεβαιώσῃ ὅτι τὰ συχωροχάρτια ποὺ σκορποῦσε ὁ βαλεσιῆς τῆς Ρούμελης Κιουταχῆς, δὲν τάκανε ἐπίτηδες νὰ κολακέψῃ τὸν κάθε δυνατὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης; - φαίνεται ἀπ' τὴ φροντίδα ποὺ κάνει γιὰ ν' ἀσφάλισῃ τὴ φαρμελιά του. Ἐγραψε στὸ Μωριᾶ, στὸ φίλο του στρατηγὸ Μελετόπουλο νὰ τοῦ βρῆ μέρος νὰ τὴν τοποθετήσῃ. Τοῦ ἀπάντησε ὁ Φειζόπουλος στίς 27 τοῦ Ἰουνίου, νὰ τὴν στείλῃ ἐκεῖ, κι αὐτοὶ γιὰ ὅλα θὰ φροντίσουν. Ἦταν ὁ καιρὸς τότε ποὺ κάθε ἕνας κοίταζε πὼς θὰ γλυτώσῃ τὸ κεφάλι του πρῶτα καὶ τοὺς δικούς του ὕστερα. «Ὅποιος εἶχε τὸν τρόπο, περνοῦσε στὸ Μωριᾶ πέρα, ἄλλοι πήγανε στὰ νησιὰ ποὺ κρατοῦσαν οἱ Ἄγγλοι. Ἀλλὰ μήπως κι ἐκεῖ τοὺς δέχονταν; Ὁ Κάλαμος ποὺ σὰν σὲ οὐδέτερο ἔδαφος μποροῦσαν νὰ βροῦνε σωτηρία οἱ πρόσφυγες γέμισε ἀπὸ γυναικόπαιδα. Ἄλλουνοὺς δὲ χωροῦσε πιά.»

Κανεὶς δὲ γνώριζε νὰ σοῦ πῆ, τί θὰ γίνῃ ἐκεῖνο τὸ καλοκαίρι στὰ 1826 ἦταν μιὰ ἀβεβαιότητα. Θαρθῆ τὸ Ρωμείκο, θὰ ξανάρθῃ ὁ Τοῦρκος; Ἐλπίδα καὶ φόβος κρατοῦσε μετέωρους τοὺς Ρουμελιῶτες. Μιὰ ἀβέβαιη ἐνοχλητικὴ κατάσταση ὡσποῦ ἦρθε τέλος ἡ προκήρυξη τῆς 24 7/βρίου (Σεπτεμβρίου) ἀπ' τ' Ἀνάπλι νὰ σκορπίσῃ καὶ πάλι τὸ θάρρος ποὺ εἶχαν χάσει μετὰ τὸ πάρσιμο τοῦ δοξασμένου Μεσολογγίου.

* * *

Τὸ ὄνομα «Καραϊσκάκης» ἐκείνον τὸν καιρὸ γύριζε ἀπὸ στόμα σὲ στόμα: σκόρπιζε τὸ φόβο καὶ δυνάμωνε τὶς ἐλπίδες γιὰ ἕνα καλύτερο μέλλον. Οἱ Καπεταναῖοι τῆς Ρούμελης ἀφήνουν τὸ Σατανᾶ καὶ συντάσσονται μετὰ τὸ Χριστό. Σηκώνουν καὶ πάλι μπαϊράκι κατὰ τὴν Τουρκιὰ καὶ τροχᾶνε τὶς πάλες. Ὁ Ἄνδρίτσος Σαφάκας μπῆκε ἀπ' τοὺς πρώτους στὸ πλευρὸ τοῦ ἀδερφικοῦ φίλου του Καραϊσκάκη, ποὺ ἦρθε νὰ διώξῃ τὸν Κιουταχῆ. Εἶναι ὁ καπετάνος τοῦ Λιδωρικίου κι ἔχει στίς διαταγές του τοὺς

καπεταναίους τῶν Κραββάρων, τοῦ Μαλανδρίνου καὶ τοῦ Ἀποκούρου. Ὁ καπετάνος Χρ. Σαδήμας, ὁ γυιὸς τοῦ Κ. Σαδήμα, ποὺ χάθηκε στὸ χαλασμὸ τοῦ Μεσολογγίου, τοῦ γράφει ἀπ' τὸ μοναστήρι τῆς Δερβέκιστας στὰ μισὰ τοῦ Ὀκτωβρίου. Τὸν ὀνομάζει πατέρα του, γιατί κι αὐτὸς τὸν θεωροῦσε γυιό του. Ἡ ἀγάπη ποὺ συνδέει τὸν καπετάνο τοῦ Ἀποκούρου μὲ τὸν καπ. Σαφάκα δὲν εἶναι μοναδική. Τὸ ἴδιο κι οἱ ἄλλοι καπεταναῖοι ἀγαποῦν πολὺ τὸν παλιὸ καπετάνο τοῦ Κράββαρη, τὸ φρόνιμο κι ἄξιο στρατηγὸ σ' ὅλες τὶς δεινὲς περιστάσεις.

Στὸ τέλος τοῦ Ὀκτωβρίου στὰ 26 κι οἱ προυχόντοι τῆς ἐπαρχίας Λιδωρικίου ἀναγνωρίζουν γιὰ καπετάνο τους τὸ Σαφάκα. Κανόνισαν μὲ ὁμολογία τοὺς λουφέδες ποὺ θὰ δίνουν γιὰ ἓνα ξάμηνο ἀπὸ Ἄϊ-Δημήτρη (26 8/βρίου) ὡς τὸν ἐρχόμενο Ἄϊ-Γιώργη (28 Απρ. 27). Καὶ εἶχε νὰ «φυλάττη τὸ βιλαέτι τους ἀπὸ κακοὺς ἀνθρώπους⁶⁰».

60 Τὸ ἔτος τοῦτο πῆρε μέρος στὴν Γ' Ἐθν. Συνέλευση ὁ Σαφάκας ποὺ ἔγινε στὴν Ἐπίδαυρο. (Κοίτα Μάμουκα Τόμ. Δ' σελ. 53).

1827

Στις 22 του Γενάρη στα 27 ή έπαρχία Λιδωρικίου απ' άκρη σ' άκρη είναι ζωσμένη στ' άρματα. Μικροί και μεγάλοι οί Λιδωρικιώτες «ίδιοθελήτως και κοινή γνώμη» εκλέξανε γι' άρχηγό των άρμάτων της έπαρχίας τον στρατηγόν κι έπαρχιώτη τους Ανδρίτσο Σαφάκα. Γνωρίζοντας την έμπειρία του στα στρατιωτικά, δώσανε όλη την πληρεξουσιότητα να διοική και να κρίνη τ' άρματα της έπαρχίας τους και να τους φυλάγη απ' τους έχτρούς. Γνωρίζοντας τον πατριωτισμό του έμπιστεύτηκαν την ύπαρξή τους και την παράδωσαν να την φυλάγη σαν ίερή παρακαταθήκη. Έγραψαν την όμολογία και την ύπόγραψαν όλοι οί «έπιστάτες» και δημογερόντοι.

Την 6 Φεβρουαρίου ο καπ. Σαφάκας πήρε γράμμα του Καραϊσκάκη απ' τó στρατόπεδο του Διστόμου. Τόν κολακεύει σ' αυτό. Τόν θεωρεί έναν απ' τους συνεργάτες του ο Καραϊσκάκης στο μεγάλο άγώνα που ανάλαβε να τελειώσει. Θα είχε φαίνεται ξεκινήση να πάη εκεί ο Καπετάνος· του συστáινει λοιπόν να γυρίση πάλι στο Λιδωρίκι του, και «να σταθῆ καθώς και πρότερον με την συνηθισμένην του φρόνησιν, και να στέκη άγρυπνος με άνοικτόν όμμα». Άρκετη βοήθεια για τον Καραϊσκάκη θα ἦταν να του στείλη τον άνεψιό του Πιστιόλη. Άλλά και πριν πάει ακόμα στα χέρια του Σαφάκα τó γράμμα, ο Πιστιόλης είχε φτάσει, βέβαια μ' έντολή του καπετάνου μας κι άκολουθήσε τó μεγάλο στρατηγό της Ρούμελης που κυνηγάει τον Κιουταχῆ.

Τις 7 Φεβρουαρίου τó ίδιο έτος ο Καραϊσκάκης έστειλε τον καπετάν Τριαντάφυλλο⁶¹ απ' τó Δίστομο στου Μαλανδρινου. Τόν διώρισε καπετάνο των άρμάτων του Καζά εκείνου και διάταξε τον καπ. Σαφάκα να χουν συνεννόηση σε κάθε τους στρατιωτικό κίνημα, «για κάθε ύπόθεση της Πατρίδος». Κι όλον τó νοῦ τους έπρεπε να τον έχουν στα Σάλωνα. Έκει να τρέξουν, αν «εις τὰ εν Λιδωρικίω δέν ἦταν ανάγκη».

Την 8 Μαρτίου έγραψε κι καπ. Λάμπρο Βείκος απ' τó Λουτράκι. Γνώρισε στο Σαφάκα όλα τὰ νέα της Συνέλευσης και τον έρχομό του στρατηγού Τσιώρτση.

Τόν ίδιο μήνα ο Σαφάκας έγραψε κάποιον γράμμα στους στρατηγούς Νάκο, Πανουριά και Δυοβουνιώτη «μ' ένα πολλά ύπεροπτικόν ύφος». Τó διάβασε κι ο Καραϊσκάκης και του έγραψε πίσω πώς ἦταν «παλαβωμένος». Δέν ἤξερε τι έλεε σε κείνο τó γράμμα· θα παραπονιόταν, φαίνεται, γιατί τον άφησαν μόνο του πίσω για ν' άκολουθήσουν αυτοί τó στρατόπεδο της Άττικής.

Οί φόβοι του καπ. Σαφάκα για την πολιτική τύχη της Ρούμελης ἦταν μεγάλοι. Δέν τους έβγαλαν ούτε και τὰ μεγάλα κατορθώματα του Καραϊσκάκη στην Άράχοβα και τó Δίστομο. Γι' αυτό φρόντισε να άσφαλίση την οίκογένειά του στέλνοντάς την στο Μωριά. Την παράλαβε ο άρχοντας της Βοστίτσας Μεσσηνέζης και την τοποθέτησε «στο πολλά έξαίρετον μοναστήριον, με κρυώτατον νερόν, του Άγίου Νικολάου άπέναντι στο Διακοφτό». Για την καλή της τοποθέτηση φρόντισαν κι οί καλοί φίλοι του Σαφάκα, και πρώτα απ' όλους ο παλιός φίλος Μελετόπουλος, ο στρατηγός.

61 Κοίτα «Έλληνικά Γράμματα», χρόνος β', σελ. 27.

Στὴν ἀρχὴ τοῦ Ἀπρίλη οἱ Τούρκοι ποὺ κρατοῦσαν τὸ κάστρο τοῦ Ἐπάχτου, ὡς 5 χιλιάδες, τοῦ εἶχαν ριχτῆ στὰ γερά ἀπὸ κάτω ἔχοντας ἀρχηγούς τὸ Βεληκογιιάτζη καὶ Χατζιατὰρ τοῦ Κουτζαλῆ. Ἔνα τους ἀσκέρι τράβηξε γιὰ τὰ Κράββαρα καὶ πῆρε τὴν Ἀμόρανη, Γρανίτσα, Βελβίτσαινα κι ἄλλα Κραββαροχώρια.

Ἄλλο ἀσκέρι ἦρθε ἴσια κατ' ἀπάνω του καὶ δυὸ φορές τὸν χτύπησε, χωρὶς νὰ καταφέρῃ τίποτα. Ὁ Βεληκογιιάτζης γύρισε κάτω στὸν κάμπο τοῦ Μόρνου κι ἔπιασε τὸ χάνι τοῦ Φεράτ Ἐφέντη μὲ τοὺς πιὸ παλικαράδες Τούρκους. Εἶχε σκοπὸ νὰ ξαναχτυπήσῃ τὸ Σαφάκα. Αὐτὸς ἦταν στὴ Βαρνάκοβα⁶², τὸ μοναστήρι. Ἀπὸ κεῖ ἔγραψε στοὺς καπεταναίους Δυοβουνιώτη, Πανουριᾶ καὶ Γ. Ράγκο νάρθουν κι αὐτοί. Ἦρθαν καὶ τὸ Ἑλληνικὸ στρατόπεδο στήθηκε στὸ μοναστήρι. Ἦταν ἀνάγκη νὰ σταθῆ γιατί ἀπ' τὸ Καρπενήσι τοὺς φοβέριζε κι ὁ Τουρκολάτρης Γιολδάσης ποὺ γέμιζε τὰ χωριὰ τοῦ Κράββαρη μὲ προκηρύξεις καὶ τὰ καλοῦσε νὰ προσκυνήσουν τοὺς Τούρκους εἰδ' ἄλλως θὰ τὰ χαλάσῃ.

Ἀπ' τὸ τέλος τοῦ Ἀπρίλη καὶ πέρα τὸν ἐφοδιασμὸ γιὰ τὰ στρατόπεδα τῆς Ρούμελης τὸν ἀνάλαβε μιὰ ἐπιτροπὴ Ἀντικυβερνητικὴ ἀπὸ τρία πρόσωπα. Ἔνας ἀπ' τοὺς τρεῖς ἦταν ὁ Ρουμελιώτης Γιαννούλης Νάκος, γνωστὸς καὶ φίλος τοῦ καπετάν Σαφάκα.

Ἡ φιλία τους ἦταν παλιά, καὶ τώρα ἦταν καιρὸς νὰ δειχθῆ κι ἀπ' τὰ δύο μέρη ἡ μπέσα⁶³. Εὔρε τὸν ἄνθρωπό του ὁ καπετάνος Λιδωρικίου γιὰ νὰ γιατρέψῃ ὅλες τὶς οἰκονομικὲς πληγὲς τοῦ στρατοπέδου του ποὺ τόσο πρωτύτερα ὑπόφερε. Κι ἦταν μεγάλες καὶ στὸν καιρὸ ποὺ ἔπρεπε, γιατί ἡ ἐπαρχία του τίποτα δὲ μποροῦσε νὰ βοηθήσῃ σὲ χρηματικὸ. Τὴν ἐξάντλησε τὸ ντόπιο στρατόπεδο καὶ τὰ ξένα ἀσκέρια ποὺ ἀπ' ἀνάγκη κρατοῦσε ὁ τόπος. Κι ὁ ἴδιος ὁ Καραϊσκάκης, ἕναν ὀλάκερο μῆνα γύριζε μὲ τ' ἀσκέρι του στὸ Λιδωρίκι. Ἔπαθε μεγάλο χαλασμὸ ὁ κόσμος, ὅπως ἄλλοτε τὰ Κράββαρα.

Στις 20 τοῦ Ἀπρίλη ἔγραψε γράμμα στὸν καπ. Σαφάκα ὁ ἀδερφικός του φίλος Κίτσος Τσαβέλας ἀπ' τὸν Περαιᾶ. Τοῦ ἐξιστορεῖ γιὰ τὴ μάχη τοῦ Φαλήρου καὶ τὸ χαμὸ τῆς Πατρίδας ἀπ' τὸ θάνατο τοῦ μεγάλου στρατηγοῦ Καραϊσκάκη. Ἦταν ἀλήθεια τόσος μεγάλος ὁ χαμὸς! Καθένας ὕστερα ἀπ' αὐτόν, ἔβανε στὸ νοῦ του τὸ κακὸ ποὺ περίμενε τὴν καίμενη τὴ Ρούμελη.

Κατάλαβε, ποῦ βάραγε ὁ νοῦς τοῦ καπετάν Σαφάκα σ' αὐτὴ τὴ δύσκολη περίσταση ὁ συνεπαρχιώτης του πληρεξούσιος στὸ Δαμαλᾶ Χαραλ. Παπαπολίτης, καὶ τοῦ ἔγραψε νὰ πάρῃ τὴν οἰκογένειά του ἀπ' τὸ Διακοφτό. Νὰ τὴ στείλῃ στὴν Αἴγινα ὅπου θὰ ἦταν πιὸ ἀσφαλισμένη σὰν σὲ νησί.

Στὸ τέλος τοῦ Μάη τὰ Σαλωνίτικα χωριὰ Ἁγία Θυμία, Βουνιχώρα, Πεντεόρια καὶ Καροῦτες ἔπαθαν Τούρκικη καταδρομὴ. Ὅλοι οἱ χωριάτες γιὰ νὰ σώσουν τὸ κεφάλι τους κουβαλήθηκαν στὸ Κάριο⁶⁴, μιὰ σπηλιὰ σὰ φρούριο στὸ πλάι τῆς Γκιώνας, 2 ὥρες παραπάνω ἀπ' τὸ Λιδωρίκι κοντὰ στὰ χωριὰ Συκιὰ καὶ Λευκαδίτι. Ἀπ' τὸ βράχο

62 Ἡ γνωστὴ Βυζαντινὴ μονὴ στὴν ἐπαρχία Δωρίδος.

63 Καθὼς γράφει ὁ Νάκος.

64 Διηγοῦνται γιὰ τὸ Κάριο: Ἦταν κάποιοι παπᾶς στὸ ἀπάνω μέρος τῆς σπηλιάς. Ἔνας Ἀρβανίτης τὸν πλησίασε. Ὁ παπᾶς σκόπευσε νὰ τὸν φονεύσῃ. - Μὴ παπᾶ, τοῦ λέει. Ἄν κάμης φόνου δὲ θὰ ξαναλειτουργήσῃς! - Κι ἂν μὲ σκοτώσῃς σύ, θὰ ξαναλειτουργήσω! Τοῦ ἀπαντᾶ ὁ παπᾶς. Ἐρριξε καὶ τὸν σκότωσε. (Παράδοση)

τουτον ἔγραψαν οἱ κλεισμένοι στὸν καπ. Σαφάκα καὶ τὸν παρακάλεσαν νὰ τοὺς πάρη στὴν προστασία του. Νὰ λυπηθῆ τὸ ντουινὰ καὶ τὴ φτώχεια ποὺ ἦταν ἐκεῖ μέσα κλεισμένη. Δὲν εἶχαν ἄλλοῦ τὴν ἐλπίδα τους πρῶτα στὸ Θεὸ κι ὕστερα στὴ γενναιότη του. Ἔκλιναν =(συναίνεσαν) λοιπὸν νὰ τοὺς γράψῃ στὰ δικά του τεφτέρια ἀφοῦ δὲν εἶχαν κανέναν πατριώτη τους προστάτη.

Τῆς Ἀττικῆς τὰ ἀτυχήματα ἦταν τέτοια, ποὺ δύσκολο ἦταν νὰ βασταχθῆ στὰ πόδια τῆς ἡ ἐπανάσταση τῆς Ρούμελης. Οἱ Τοῦρκοι πῆραν - καὶ μὲ τὸ δίκιό τους - θάρρος. Οἱ καπεταναῖοι ξαναθυμήθηκαν τὰ παλιά τους «καπάκια». Τὰ «ράγι μπουγιουρδιά» σκορπιούνταν στοὺς καπεταναίους μὲ ὅση εὐκολία σκορπιούνταν κι ὕστερα ἀπ' τὸ πάρσιμο τοῦ Μεσολογγίου.

Ἔτσι καὶ στὸν καπ. Σαφάκα ἤρθε ἀπ' τὸν Εὐριπο τὸ «ράγι μπουγιουρδί» του, γιατί «μεταμεληθεὶς ἐπρόσπεσεν εἰς τὸ μερχαμέτι τοῦ ντουβλετιοῦ», Οἱ Ραγιάδες τώρα τοῦ Λιδωρικίου παρακάλεσαν τὸν πασᾶ τοῦ Εὐριπου νὰ τοὺς δωρίσῃ καπετάνο καὶ πάλι τὸν Σαφάκα. Κι ὁ πασᾶς τοὺς ἄκουσε κι ἔκαμε τὸ χατήρι τους. Τὸν ἀναγνώρισε καπετάνο ὄχι μόνον στὸ Λιδωρίκι, ἀλλὰ καὶ στὸ γειτονικὸ Καζᾶ τοῦ Μαλανδρίνου. Γιὰ τὴν οἰκογένεια ἔκαμε, ὅτι τὸν συμβούλεψε ὁ φίλος του Παπαπολίτης. Τὸν Νοέμβριο τοῦ 27 φρόντισε καὶ τὴν πῆγε στὴν Αἴγινα. Ἐκεῖ τῆς γράφει καὶ ἀπὸ καιρὸ σὲ καιρὸ παίρνει γράμματά της.

Στὸ τέλος τοῦ Νοεμβρίου ὁ Σαφάκας βρίσκεται στὸ Ζητούνι. Ἀπὸ κεῖ γράφει μὲ τὰ ἴδια του τὰ χέρια γράμμα σὲ κάποιον δάσκαλο⁶⁵ ποὺ τὸν εἶχε παραπάνω ἀπὸ φίλο, καὶ ἄνθρωπο τοῦ σπιτιοῦ του. Τὸν εἶχε φαίνεται ἀντιπρόσωπο σ' ὅλες τὶς ἀτομικὲς του ὑποθέσεις σὰν ἔμεινε πάντα στὴν πατρίδα του, τὴν Ἄρτοτινα, αὐτὸς ὄντας ξενητεμένος. Μ' αὐτὸν τὸν ἄνθρωπο ἦταν περισσότερο παρὰ μὲ συγγενεῖς του συνδεμένος. Στέλνει καὶ παίρνει γράμματα γιὰ ὅλα τὰ σπιτικά του πράγματα μ' αὐτὸν συνεννοεῖται.

Σὲ ποιὰ ψυχικὴ κατάσταση τάχατες νὰ βρισκόταν ὁ καπ. Σαφάκας, ὅταν στὰ τελευταῖα στὸ γράμμα τοῦ γράφει, νὰ πῆ: «νὰ διαβάζουν καὶ παρακλήσεις οἱ παπάδες καὶ καλογέροι;» Δηλ. οἱ παπάδες τοῦ χωριοῦ κι οἱ καλογέροι στὸν Ἄϊ-Γιάννην τὸν Πρόδρομο, τὸ μοναστήρι ποὺ ἄλλοτε καλογέρεψε ὁ Θανάσης Διάκος.

65 Κουτσίκης λεγόταν αὐτὸς ὁ δάσκαλος, καθὼς μὲ πληροφόρησε κάποιος γέρος ἀπὸ τὴν Ἄρτοτινα. Ἄπ' ἄλλοῦ δὲ μᾶς εἶναι γνωστὸ τὸ ὄνομά του.

1828

Τὸ Γενάρη στὸ 1828 ὁ καπ. Σαφάκας βρισκόταν στὸ Ζητούνι. Στὶς 5 γράφει στὸν «ἐπιπόθητό» του δάσκαλο τῆς Ἀρτοτίνας. Στὶς 14 Φεβρουαρίου ἔγραψε ἀπὸ κεῖ καὶ στὴν οἰκογένειά του, ποὺ ἦταν στὴν Αἴγινα πιά τώρα ἢ γριὰ μητέρα του δηλ., ἢ γυναῖκα του, Χρυσούλα, τὰ παιδιὰ του Γιαννάκης, Βασιλάκης κι ἡ μονάκριβη κόρη του Δημητρούλα ποὺ ἔγινε ὕστερῶτερα σύζυγος τοῦ Κουτσαγγέλου. Μαζὶ μὲ τὴν οἰκογένειά του ἦταν κι οἱ συγγενισσές του, ποὺ τὶς εἶχε κι ὑπηρέτριες φαίνεται, Κατερίνα καὶ Λεμονιά.

Στὴ Λαμία μένοντας, περιμένε νὰ ἔλθῃ ὕστερα ἀπὸ λίγες μέρες τὸ πρωτοπαλίκαρό του, ὁ Ντιλεζάκης γιὰ νὰ τὸν ἀφήσῃ, «νὰ σταθῇ μὲ τὸν αὐθέντην τους», κι αὐτὸς νὰ πάῃ στὸ Λιδωρίκι. Ἀπὸ κεῖ εἶχε σκοπὸ νὰ γράψῃ καὶ πάλι στὴν οἰκογένειά του.

Ἀπ' τὸ γράμμα του καταλαβαίνουμε πὼς θέλει νὰ φυλάξῃ κάτι μυστικὸ ποὺ μ' ὅλα ταῦτα ὅλο καὶ πῆγαινε στ' αὐτιὰ τοῦ κόσμου. «Καὶ καμμία χρεῖα νὰ μὴν ἔχετε καὶ ἀηκοῦτε τὸν κόσμο, τί σᾶς λένε», γράφει μὲ τὰ ἴδια του τὰ χέρια. Τὸ μυστικὸ ἦταν πὼς ὁ αὐθέντης τὸν ἔστειλε ριέμι (ὄμηρο) στὰ Γιάννενα.

* * *

Τὴν 23 τοῦ Φλεβάρη ἦταν στὶς Μυξάτες, χωριὸ κοντὰ στὴ Λαμία, Τὸν ἔφερε ὁ δρόμος γιὰ νὰ περάσῃ ἀπὸ κεῖ πηγαίνοντας στὴ «δυστυχιμένη πατρις διὰ νὰ ἰδῇ βρίσκει ἐκείνους ποὺ ἀνέμεναν νὰ τοὺς σιμάσῃ καὶ ἄς ὄψωνται οἱ αἴτιοι». Οἱ αἴτιοι βέβαια ἦταν αὐτοὶ ποὺ τὸν ἔκαμαν γιὰ νὰ γίνῃ ριέμι στὸν Τοῦρκο. «Ἐκεῖνοι ποὺ ἀνέμειναν», εἶναι ὅσοι ἀπ' τοὺς συντρόφους του ἔμειναν πιστοὶ ἀκόμα κι ἔτοιμοι νὰ τὸν ἀκολουθήσουν στὰ Γιάννενα. Προσκαλεῖ καὶ τὸν ἄλλοτε γραμματικὸ του Ἄναγνώστη⁶⁶, νὰ εὔρη τρόπο νὰ πάῃ στὸ Λιδωρίκι «καὶ νὰ μὴ φοβᾶται ὁ γερόλαος⁶⁷». Ἦταν φαίνεται κι αὐτὸς στὴν Αἴγινα.

Πηγαίνοντας στὴ δυστυχιμένη του πατρίδα, εἶχε συντρόφους τοὺς πάντα πιστοὺς του χωριανοὺς Παλασκωνάκη, Σταμάτη, Στεφανῆ καὶ Μακροῆ, ποὺ ἦταν παλικάρια ξακουσμένα ὅλοι τους, ἕνας κι ἕνας.

Τὴν 28 τοῦ Μαρτίου βρίσκεται ἀκόμα στὴν Ἀρτοτίνα. Ταχτοποιεῖ τοὺς λογαριασμοὺς καὶ τὰ σπιτικά του μαζὶ μὲ τὸν ἀγαπητὸ του δάσκαλο.

Τὸν Αὐγούστο (13) ἦταν στὸ Λιδωρίκι. Ἀπὸ κεῖ ἔστειλε τὸ Φωλιᾶ, ἕναν ἔμπιστό του ἄνθρωπο στὴν Αἴγινα γιὰ νὰ πῆ στοματικὰ στὴν οἰκογένειά του τὰ καθέκαστα, ὅσα τοῦ συμβαίνουν.

66 Κοίταξε παρακάτω στὰ ὅσα διηγεῖται ὁ κ. Χρονόπουλος ἀπὸ τὸ Καρπενήσι.

67 «Γεροντολαγὸς βορτοκατεχάρης» = ἔμπειρος στὶς λοξοδρομίες. Οἱ γεροντολαγοὶ οἵτινες βεβαίως δὲν ἔχουσι δυνάμεις νὰ ταχυπορῶσι, διαφεύγουσι τοὺς κυνηγετικὸς σκύλους διὰ λοξοδρομιῶν. (Καρπάθου, Μανωλάκης σελ. 21).

Έπειτα άπ' τίσ 13 Αύγουστου χάνομε τόν καπ. Σαφάκα άπ' τήν άλλήλογραφία. Φαίνεται λοιπόν, ότι τόν Αύγουστο τοῦ 1828 τράβηξε για τὰ Γιάννενα ως ριέμι τών Τούρκων μαζί με όλα τὰ πιστὰ παλικάρια του. Ποιός άκριβώς ήταν ό λόγος που έπιάστηκε δέν τόν ξέρουμε. Εύκολο όμως είναι νά καταλάβουμε, ότι ό Κιουταχής για νάναι άσφαλισμένος άπό κάθε κίνημα τοῦ καπ. Σαφάκα που άν και δυο φορές άμνηστεύτηκε ήταν πάντα έπίφοβος έχτρος, έλαβε αυτά τὰ μέτρα.

Στίς 11 7/βρίου ή οικογένεια τοῦ Καπετάνου βρίσκεται και πάλι στόν Άϊ-Νικόλα, τὸ μοναστήρι που είναι άντίκρυα στὸ Διακοφτό. Έκει πέθανε και ή γριά μάνα τοῦ Σαφάκα.

Στήν Άρτοτίνα βρισκόταν τότε ό άνεψιός του Πιστιόλης, ό γνωστός «άντιστράτηγος» άπ' τήν Καστριώτισσα.

Ήρθε κι ό Παπακώστας, άλλος άνεψιός του (άδελφός τοῦ Πιστιόλη), ένα άπό τὰ πρωτοπαλικάρα του με τ' άσκέρι, τὰ λείψανα φαίνεται τών όπαδών τοῦ Σαφάκα.

Τὸ τέλος τοῦ Σαφάκα.

Στὰ 1828 λοιπόν, ἀπάνω κάτω ἐκεῖ κοντὰ στὸ τέλος τοῦ Αὐγούστου ὁ καπ. Σαφάκας βρέθηκε ριέμι τοῦ Κιουταχῆ στὰ Γιάννενα. Τὰ καθέκαστα τοῦ πηγαίμου του ἱστορικῶς δὲ μπορεῖ νὰ τὰ ξεδιαλύνουμε.

Μὲ τὸν ἐρχομὸ τοῦ Καποδίστρια ὅμως βρῆκε τρόπο κι ἔφυγε κρυφὰ ἀπ' τὰ Γιάννενα μαζί μὲ τοὺς συντρόφους του, ἔχοντας σκοπὸ νὰ στρατολογήσῃ καὶ νὰ κινηθῆ ἄλλοτε πάλι κατὰ τοῦ ἐχτροῦ. Περνῶντας ἀπ' τὰ τουρκοπατημένα μέρη ἔπαιρνε μὲ τὸ μέρος του ὅσους μποροῦσε καὶ ζητοῦσε μυστικὰ τὴ συντρομὴ τῶν Ἑλλήνων γιὰ νὰ πετύχῃ τὸ σκοπὸ του⁶⁸.

Τέλος ἔφτασε χωρὶς νὰ πάθῃ τίποτα στὰ σύνορα τῶν Ἀγρᾶφων ἐκεῖ κατὰ τὸ Βάλτο. Νόμιζε πὼς θὰ βρῆ εὐχρηστὴ φιλοξενία καὶ ἀδερφικὴ συντρομὴ ἀπ' τὸν παλιὸ του φίλο κι ἀδερφοποιτὸ Σωτῆρη Στράτο ἢ Τουρκοσωτῆρη. Ποῦ νὰ ξέρῃ ὁ δυστυχημένος Σαφάκας πὼς ὁ φίλος του τὰ εἶχε ἕνα μὲ τοὺς Τούρκους καὶ βρισκόταν σὲ συνεννόησιν μὲ τὸν Κιουταχῆ!

Ἦρθε στὸ σπίτι τοῦ τάχα φίλου του κι ἔφαγε ἀπὸ τὸ δῆθεν φιλόξενο τραπέζι. Ὅταν ὅμως περνοῦσε τὸν Ἄσπρο μαζί μὲ τοὺς συντρόφους του ἐκεῖ κοντὰ στὴ Μαροδάχα ποῦ εἶναι τὸ γεφύρι τῆς Τατάρνας, ὅπως λένε, βρῆκε τὸ θάνατό του. Ὁ Τουρκοσωτῆρης ἔστειλε ἀπὸ πρωτύτερα δικούς του ἀνθρώπους καὶ δολοφόνησαν

68 Γράφει ἡ ἐφημερίδα «Αἰὼν» στὸ φύλλο τῆς 5 Ἀπριλίου 1844:

«Φθάσαντος τοῦ ἀειμνήστου Κυβερνήτου κατὰ τὸ 1828 ὁ Στρατηγὸς Σαφάκας εὐρισκόμενος ἐνέχυρον παρὰ τοῖς Ὀθωμανοῖς εἰς Ἰωάννινα, ἔφυγε κρυφίως ἐκεῖθεν μὲ τὸν σκοπὸν νὰ στρατολογήσῃ κατὰ τοῦ ἐχτροῦ. Διερχόμενος οὗτος ἀπὸ τὰς διαφόρους Τουρκικὰς ἐπαρχίας ἐλάμβανε μυστικῶς συνδρομὴν ἀπὸ τοὺς Ἑλληνας, ἐξ ὧν ὅσοι προεθυμῆθησαν νὰ τὸν ἀκολουθήσωσιν ἀπῆλθον εἰς τὰ σύνορα τῶν Ἀγρᾶφων, ὅπου ἤλπιζε νὰ λάβῃ τὴν μεγαλυτέραν βοήθειαν ἀπὸ τὸν Σωτῆρη Στράτου ὄντα ἀδελφοποιητόν του καὶ παλαιὸν φίλον του, Ἄλλ' οὗτος διὰ νὰ δεῖξῃ ἀφοσίωσιν καὶ πίστιν εἰς τοὺς Τούρκους, καὶ ἰδίως εἰς τὸν Κιουταχῆ, ἔσπευσε νὰ δολοφονήσῃ διὰ τῆς αἰσχροτέρας ἀπάτης τὸν δυστυχῆ Σαφάκαν, μὴ φεισθεὶς οὐδὲ τῆς ζωῆς τοῦ ἀνεψιοῦ τούτου καὶ τῶν λοιπῶν συντρόφων του. Διὰ νὰ κάμῃ δὲ περιφανεστέραν τὴν ἀπιστίαν καὶ τὸ ἐγκλημὰ του, ἀπέκοψεν ὄλων τούτων τὰς κεφαλὰς καὶ τὰς ἐπρόσφερε δῶρον εἰς τὸν ἀρχηγόν του, Κιουταχῆ, ὅπως εἰς ἀνταμοιβὴν τὸν διώρισε καπετάνον εἰς ὄλην τὴν ἐπαρχίαν Ἀγρᾶφων κατὰ τὸ τέλος τοῦ 1839. (Καὶ ἡ ἴδια ἐφημερίδα «Αἰὼν» τῆς 24 Ἰουνίου 1844 ἀπὸ λόγου βουλευτῆ ποῦ μιλάει ἐνάντια στὸ Ν. Στράτο). «Ἐνῶ, Κύριε ταγματάρχα, τὸν Γρίβαν ἀποκαλεῖ δῆμιον καὶ σφαγέα, ποῖον ἐπίθετον θέλεις νὰ δώσῃς εἰς τὸν ἐξάδελφόν σου διὰ τὸν προδοτικὸν πρὸς τὸν ἀδελφοποιητόν του Σαφάκα τρόπον; Τοῦτον φεύγοντα κρυφίως ἐξ Ἰωαννίνων ὁ ἐξάδελφός σου Τουρκοσωτῆρης δὲν προσεκάλεσεν εἰς τὴν οἰκίαν καὶ τὸν ἐφιλοξένησεν, (ἂν τοῦτο δύναιτο νὰ ὀνομασθῆ φιλοξενία), καὶ ἔπειτα στήσας κατ' αὐτοῦ ἐνέδραν εἰς τὴν θέσιν Σμαροδάλαν τὸν ἔσφαξεν ἀπανθρώπως; Διὰ τὴν πρὸς τὸν Κιουταχῆν ἀποστολὴν τῆς κεφαλῆς τοῦ δυστυχχοῦ Σαφάκα δὲν διωρίσθη καπετάνος τῶν Ἀγρᾶφων;

άναντρα και τὸ Σαφάκα και τοὺς συντρόφους του⁶⁹. Καὶ γιὰ νὰ δείξῃ πίστη κι ἀφοσίωση στοὺς Τούρκους ἔστειλε τὰ κεφάλια τους στὸν Κιουταχῆ. Ἔτσι, μὲ τέτοιον τρόπον ἄτιμο πῆρε τὸ καπετανλίκι τῶν Ἀγράφων. Τοῦ τῶδωκε ὁ ἀφέντης του ὁ Κιουταχῆς, ποὺ τόσο πιστὰ τὸν ὑπηρέτησε.

Ἡ δημοτικὴ ποίηση ἔπαιξε τὸ ρόλο της. Κεῖνα τὰ χρόνια δυὸ τραγούδια συνταιριάστηκαν και τὰ τραγουδοῦσαν στὰ χωριά τῆς Ρούμελης. Μᾶς τὰ ἔσωσε ὁ Passow στὴ συλλογὴ τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν ποὺ ἔκαμε.

Τὸ ἓνα λέει:

Τρεῖς περδιοῦλες κάθονταν ψηλὰ στὰ Λιθαρίτσια,
Ἢ μιὰ εἶχε παρδαλὰ φτερά, ἢ ἄλλῃ εἶχε γαλάζια·
Κι ἢ τρίτῃ ἢ κατάμαυρη μοιριολογᾶει και λέγει.
- Τ' εἶν' τὸ κακὸ ποὺ γίνηκε στὸν καπετάν Σαφάκα!
Προφῆς ἀπὸ τὰ Γιάννενα μέσ' ἀπ' τὸ Κᾶστρο βγῆκε,
Και πῆρε δίπλα τὰ βουνά, δίπλα τὰ κορφοβούνια.
Νύχτα και μέρα περπατᾶει δρόμους και μονοπάτια,
Μονάχος καταμόναχος γυμνὸς και πεινασμένος·
Εἰς τὴν Τατάρνα ἔφτασε, στὴν ἐκκλησιὰ ἐμπῆκε,
Κι ἔταξε χρυσοκάντηλο νὰ φέρῃ νὰ κρεμάσῃ,
Ἄν φτάσῃ πέρα στ' Ἄγραφα ποὺ εἶχε δικούς και φίλους
Κι εἶχε και φίλο γκαρδιακὸ τὸν καπετάν Σωτήρη,
Φίλον ἀπὸ μικρὰ παιδιὰ και βλάμην στὸ Βαγγέλιο.
Ἔφτασε και τὸν εὔρηκε και γλυκοφιληθήκαν·
Και τί τὰ θέλει τὰ φιλιὰ και τὰ γλυκὰ τὰ λόγια;
Τὴν ἄλλῃ μέρα πέσανε τρία πικρὰ ντουφέκια,
Ἐκεῖ ποὺ τρῶγαν κι ἔπιναν μὲ τὸ Σωτήρη Στράτο,
Ψῆλῃ φωνίτσαν ἔβγαλε μὲ ματωμένη γλῶσσα;
- Βλάμη, γιατί μὲ σκότωσες, μὲ πῆρες στὸ λαιμό σου;
Λόγγοι βαῖστε τὰ κλαριά, βουνά χαμηλωθῆτε,

69 Μονάχα ἓνας γλύτωσε, καθὼς ἔχουν ἀκουστὰ οἱ παλιοὶ ὁ Παλασκωνάκης ἀπ' τὴν Ἀρτοτίνα. Ποιὸς ξέρει πὼς ξεκλέφτηκε κι ἔφυγε. Πῆγα στὸ μέρος ποὺ δολοφονήθηκε ὁ καπ. Σαφάκας. Εἶναι δῶθε ἀπὸ τὸ μοναστήρι τῆς Τατάρνας κατὰ τὸν Ἀγραφιῶτη και λέγεται ἀκόμα «στοῦ Σαφάκα». Νὰ πῶς μοῦ διηγήθη τὸ χαλασμὸ ἓνας γέρος ἀπὸ τὸ χωριὸ Τατάρνα

«Ἐνας Παλιοκατουινιώτης, ὁ Δυώτης, πῆρε τὸ Σαφάκα γιὰ νὰ τὸν περάσῃ στ' Ἄγραφα νὰ διαβῆ νὰ πάῃ στὸ Λιδωρίκι. Αὐτὸς ἦταν προδότης. Ὅταν ἔφτασαν στὴν Τατάρνα (μοναστήρι), δὲν τὸν ἔκαμε ἀπὸ τὴ ραχοῦλα στὴ Δεντριᾶ, ὅπου θὰ περνοῦσε ἀσφαλῆς. Τὸν ὠδήγησε ἀπ' τὴ λαγγαδιὰ στὴ θέση Κουμάσια (- ἢ στενούρα αὐτὴ ἀρχίζει μόλις τελειώσει μικρὸς κάμπος, οἱ Βαρείς -). Ἦταν λόγγοι σὲ κείνο τὸ μέρος. Ἀνάμεσα ἀπ' αὐτὸ περνοῦντας κανεὶς φτάνει στὸ μετόχι τῆς Τατάρνας, Ἄϊ-Γεώργης.

Σ' αὐτὴ τὴ λαγγαδιὰ τὸ εἶχαν πιασμένο οἱ ἄνθρωποι τοῦ Σωτήρη Στράτου. Ἐρριξαν και βάρεσαν τὸ Σαφάκα. Λάβωσαν και τὸ Δυώτη. Παραπονέθηκε αὐτὸς τότε, γιατί νὰ γίνῃ αὐτό.

- Βαρέσαμε τὸ λεβέντη· τί ἤθελες, νὰ λυπηθοῦμε σένα τὸν προδότη; τοῦ ἀπάντησαν.

Τὸν Σαφάκα τὸν ἔθαψαν στὸ χωριὸ τὴν Τατάρνα ἢ στὸ Μετόχι τοῦ Ἄϊ-Γεώργη καλὰ δὲν ξέρω.

Αὐτὰ τάκουσα ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ μακαρίτη τοῦ πεθεροῦ μου Γρηγοράκη, ποὺ ἔζησε 110 χρόνια κι ἦταν παλικᾶρι τοῦ Κατσαντώνη. Τὴ θέση αὐτὴ ποὺ βάρεσαν τὸ Σαφάκα τὴ λένε ἀκόμα «στοῦ Σαφάκα».

Κων. Καράθαντος

ἐτῶν 85 ἀπὸ τὴν Τατάρνα.

Νὰ πάη στή μάμμα μ' ἡ φωνή, στή δόλια μου γυναῖκα.
Καὶ σὺ ἀγέρα πάρε την, ν' ἀκούση ὁ κόσμος ὅλος,
Νὰ μάθη πὼς ἐγλύτωσα ἀπ' τῶν Τουρκῶν τὰ νύχια,
Καὶ μ' ἔφαγεν ὁ βλάμης μου, ὁ ἄπιστος ὁ Στράτος.
(Passow 268. Ζαμπέλ. 671, 93).

Τὸ ἄλλο:

Ἦταν ἡ μέρα βροχερὴ κι ἡ νύχτα χιονισμένη,
Σαφάκα, καπετάνε μου, κι ἄξιό μου παλικάρι.
Πόφυγες ἀπ' τὰ Γιάννινα ὀπούσανε ριέμι.
Καὶ στή Σαρτάνα πέρασες ἀπὸν ἀπ' τὸ γεφύρι,
Καὶ τὸ σταυρό σου ἔκανες, τὸ Θεὸ παρακαλοῦσες,
πότε νὰ βρῆς τοὺς φίλους σου καὶ τὸ Σωτήρη Στράτο.
Τὸν εἶχες φίλο κι ἀδερφὸ καὶ Βλάμη στὸ Βαγγέλιο.
Πικρὸ καρτέρι σόκαμε στὸ μοναχὸ τὸ δέντρο·
Τρία τουφέκια σόριξε τὰ τρία ἀράδα ἀράδα.
Τὸνα σὲ πήρε ξώδεμα καὶ τ' ἄλλο μέσ' στὸ χέρι.
Τὸ τρίτο τὸ χειρότερο στή μέσ' ἀπὸ τὰ φρύδια.
- Λόγγοι χαμηλῶστε τὰ κλαριά, βουνὰ ν' ἀναμεριστῆτε,
Νὰ πάη φωνὴ στή μάμμα μου, στή μαύρη μου γυναῖκα,
Καὶ σεῖς ἀγέρες πάψετε ν' ἀκούση ὅλος ὁ κόσμος,
Βγήκε ὁ Σωτήρης ἄπιστος κι ἀρνήθη τὸ Βαγγέλιο.
(Passow No 268).

1829

Άπο τὸ γράμμα τῆς 17 Μαΐου 29 τοῦ Βαγγέλη Κοντογιάννη ἀπὸ Σέλιανη⁷⁰ τῆς Φθιώτιδος στὸ Βασίλη Σαφάκα μαθαίνουμε πὼς ὁ καπ. Άνδρίτσος εἶναι πιὰ «μακαρίτης». «Μακαρίτη» λέει καὶ τὸ Ντιλεζάκη ἄλλο γράμμα τοῦ Άναγνώστη Κίτζου γραμμένο τὴν 9 8/βρίου στὴν καπετάν Άντρίτζαινα «εἰς Άρτοτίνα».

www.pentalofo.gr

70 Σήμερα τὸ χωριὸ γράφεται Μάρμαρα.

1830

Τὴν 26 Ἰανουαρίου 1830 ἡ Καπετάνισσα Σαφάκα ἔκαμε ἀναφορὰ στὸν ἕκτακτο ἐπίτροπο τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος καὶ παραπονιέται γιὰ τὴ διαγωγὴ τοῦ Αναστάση Λιδωρίκη ἀπέναντί τῆς. Λέει καὶ γιὰ τὸν ἄντρα τῆς «δουλεύσας τὴν πατρίδα ἐβοήθησεν ὅπως ἐδυνήθη τοὺς πατριώτας του καὶ τέλος δι' αὐτοὺς ἔγινε θῦμα».

www.pentalofo.gr

ΑΝΕΚΔΟΤΑ

Για τόν καπετάν Σαφάκα και τούς συντρόφους του, που τὰ ἔσωσε ἡ προφορική παράδοση.

«Ἐδῶ τὸ λέει ὁ Σαφάκας».

Κάποτε ἦρθαν σὲ φιλονεικία οἱ σύντροφοί του. Δὲ συμφωνοῦσαν γιὰ τὴ θέση ποὺ ἔπρεπε νὰ πιάσουν καὶ νὰ χτυπήσουν τοὺς ἐχθρούς. Ἄλλοι ἀπ' αὐτοὺς ἔλεγαν: Νὰ ταμπουρωθοῦμε σὲ τοῦτο τὸ μέρος, ἄλλοι σὲ κείνο. Ἦρθαν σχεδὸν στὰ χέρια. Ἄστραφταν κουμπούρια καὶ γιαταγάνια. Ἐνας ἀπ' τοὺς πιὸ πιστοὺς καὶ ὑπάκουους συντρόφους του τότε, γιὰ νὰ πάψη τὸ κακὸ, ἐπειδὴ καὶ ὁ ἐχθρὸς κοντοζύγωνε στὰ ταμπούρια:

- Ἐδῶ τὸ λέει ὁ Σαφάκας ὁρέ! Εἶπε.

Κι ἔρριξε καὶ τὴν πρώτη τουφεκιὰ καταπάνω στοὺς ἐχθρούς ποὺ ζύγωσαν.

Ἀπὸ κεῖ καὶ δῶθε ἔμεινε παροιμία: Ἐδῶ τὸ λέει ὁ Σαφάκας, ποὺ λέγεται ἅμα ἡ ἀνάγκη τὸ ἐπιβάλλει νὰ γίνῃ κάτι ποὺ δὲν ἐπιδέχεται ἀναβολή.

* * *

«Τὸ ὀρίζω τὸ γιατάκι καὶ ὅ,τι θέλω θὰ τὸ κάμω».

Οἱ Ἀρτοτινοὶ Ἀντώνης Λιάρος καὶ ὁ Παλασκωνάκης, ἦταν ἀχώριστοι σύντροφοι τοῦ καπ. Σαφάκα. Ὁ Λιάρος εἶχε φήμη πὼς εἶναι πολὺ ἐπιτήδειος νὰ φτειάνῃ τὸ καλύτερο γιατάκι γιὰ νὰ κοιμᾶται στὸ οὐρδί τους. Ὁ Παλασκωνάκης ἦταν καλὸ παλικάρι, ἀλλὰ δὲν ἔπιανε τὸ χέρι του, ἦταν ἀδέξιος ἄνθρωπος. Τὸ γιατάκι του ἦταν πάντα κακορίζικο.

Κάποτε σὲ μιὰ ράχη ποὺ στρατοπέδευαν, ὁ Λιάρος ἔβαλε ὅλη τὴν τέχνη του καὶ ἔφτιασε γιατάκι περίφημο. Ὁ Παλασκωνάκης τὸ ζήλεψε. Ἐπιθυμοῦσε νὰ εἶχε ἓνα ἔστω καὶ κατώτερο, ἀλλὰ ποὺ νὰ τὸ βρῆ!

Τί κάνει λὲς τότε!

- Θὰ κοιμηθῶ καὶ ἐγὼ στὸ γιατάκι σου κοντὰ σὲ σένα! λέει στὸ Λιάρο. Ἦταν ἀρκετὰ μεγάλο καὶ χωροῦσε καὶ τοὺς δυὸ μιὰ χαρά. Ὁ Λιάρος δέχτηκε τὴν πρόταση τοῦ συντρόφου του καὶ ὅσες μέρες ἔμειναν ἐκεῖ κοιμοῦνταν ἀγκαλιά. Κάποια μέρα ὅμως ὁ Παλασκωνάκης, ποὺ ἦτανε καὶ ἀστεῖος: - Ἐγὼ, λέει θὰ φτιάσω δικό μου ξεχωριστὸ γιατάκι! Κι ἔκαμε πὼς θὰ χ... στὸ γιατάκι τοῦ Λιάρου, ποὺ ὡς τώρα κοιμόντανε μαζί. - Μή! τοῦ λέει ὁ σύντροφός του.

- Τὸ ὀρίζω, λέει ὁ Παλασκωνάκης, τὸ γιατάκι κι ὄ,τι θέλω θὰ τὸ κάμω!

Ἔτσι ἔμεινε παροιμία: **Τὸ ὀρίζω κι ὄ,τι θέλω θὰ τὸ κάμω.** Καὶ λέγεται, ὅταν ἓνας θέλει νὰ ἀποδείξῃ πὼς εἶναι κύριος σὲ κάποιο πράγμα ποῦ τοῦ ἀρنيοῦνται τὴν πλέρια κυριότητα.

* * *

Κάποτε, ὅταν τ' ἀσκέρι τοῦ καπ. Σαφάκα βρισκόταν στὴ Δερβίκιστα ἓνας ἀπ' τοὺς συντρόφους, ὁ Πέτσας, ἔκλεψε ἓναν κόκορα· τὸν ἔψησε καὶ τὸν ἔφαγε. Αὐτὸ ἦταν ἄσχημο καὶ ἐπρόσβαλλε τ' ἀσκέρι. Ὁ Ζαρονίκος, Ἄρτοτινὸς κι αὐτός, ἀνάλαβε χρέη δικαστῆ νὰ τὸν τιμωρήσῃ. Ἔπιασε τὸν Πέτσα, τὸν ἔκλεισε σ' ἓνα σπίτι κι ἄρχισε νὰ τὸν δέρνῃ πολὺ σκληρά. Ὁ Πέτσας ρέκαξε σὰ βόδι. Οἱ ἄλλοι σύντροφοι γιὰ νὰ μὴν ἀκούωνται οἱ φωνὲς τοῦ κλεφτοκοτᾶ πῆγαν ἀπόξω ἀπ' τὸ σπίτι ἐκεῖνο καὶ χουχούταγαν =(φώναζαν δυνατά). Ἔτσι τοῦ ἔπνιξαν κάθε διαμαρτυρία, γιὰτὶ τὴ θεωροῦσαν ἄδικη.

* * *

«Πέντε φύσα καὶ μία ρούφα.»

Ἦοντας ἔχτιζε τὸ σπίτι τοῦ ὁ καπ. Σαφάκας στὴν Ἄρτοτίνα, κάποιος Ἄρτοτινὸς πῆγε κεῖ νὰ ἰδῆ. Ἡ ψυχοπαίδα τοῦ ἔφερε ἀμέσως καφέ, πρᾶμα ἀσυνήθιστο τότε. Ἔτσι καθὼς ἦταν καυτὸς τὸν παίρνει ὁ χωριάτης καὶ μοναμιᾶς τὸν ρούφηξε σὰν νὰ ἦταν κρασί. Κάηκε, ἀλλὰ προσπάθησε νὰ κρύψῃ τὸ πάθημά του ρωτῶντας τὸν καπετάνο ποῦ κατάλαβε τὶ ἔγινε: Πόσα σοῦ κόστισε τὸ ταβάνι, καπετάνε

- Πέντε φύσα καὶ μία ρούφα· ἀπάντησε πληρωμένα ὁ ἔξυπνος καπετάνος.

(Ἡ παροιμία εἶναι πανελλήνια, μὰ στὴν Ἄρτοτίνα τὶ λένε γιὰ τὸν καπετάν Σαφάκα).

ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑ

Τὸν 7/βριο τοῦ 1928 ὁ ἀγαπητὸς φίλος κι Κ. Τριανταφυλλόπουλος, καθηγητῆς στὸ Πανεπιστήμιο μοῦ ἔστειλε γράμμα ἀπὸ τὸ Καρπενήσι, ὅπου παραθέριζε, καὶ μὲ πληροφόρησε πὼς ὁ ἔμπορος Αρ. Λ. Χρονόπουλος, ἔχει ἀκουστὰ πολλὰ ἀπὸ τὸν παππού του Γιάννη Οἰκονομίδη, γραμματικὸ τοῦ Σαφάκα καὶ μπορεῖ νὰ μοῦ χρησιμέψουν μιᾶς καὶ γράφω τὴν ἱστορία του.

Ἔγραψα στὸν κ. Στ. Καραγεωργό, δημοδιδάσκαλο Καρπενησίου. Ὁ καλὸς φίλος μὲ πολλὴ καλωσύνη ἔγραψε ὅλα ὅσα ἄκουσε ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ Ἀριστείδη Χρονόπουλου καὶ μοῦ τὰ ἔστειλε.

Εὐχαριστῶ ἐδῶ καὶ τοὺς δύο παραπάνω τόσο καλοὺς φίλους: καὶ δημοσιεύω τὴ διήγηση τοῦ κ. Χρονόπουλου ὅπως ἔχει:

«Ὁ παππούς μου Ι. Δ. Οἰκονομίδης⁷¹ στὰ 1821 ἦταν 17 χρονῶν. Ὁ πατέρας του Παπαδημήτρης, ἅμα ξαπλώθηκε ἢ ἐπανάσταση καὶ στὴν Εὐρυτανία, πῆρε τὴν ἄλλη οἰκογένειά του καὶ πῆγε στὴν Ἀποκλείστρα κοντὰ στὴν Καστανιά-Προυσοῦ. Τὸ γιὸ του, τὸ Γιάννη, τὸν ἔστειλε στὴν Ἀρτοτῖνα, στὸ Σαφάκα.

Γνωρίζονταν ὁ παπὰς μὲ τὸ Σαφάκα κι ἔλαβε παραγγελία του νὰ τοῦ τὸν στείλῃ, νὰ τὸν πάρῃ γραμματικὸ του ἐπειδὴ ἤξερε γράμματα (τελειόφοιτος τῆς σχολῆς Καρπενησιοῦ, ποὺ ἰσοδυναμοῦσε μὲ σχολεῖο ἀνώτερο τοῦ σημερινοῦ Ἑλληνικοῦ σχολεῖου).

Ὁ Σαφάκας στὴν Ἀρτοτῖνα μάζεψε σῶμα 600 ἀνδρῶν κι εἶχε ὑπασπιστὴ του τὸν Τερζάκη (;) ἀπὸ τὴν Ἀρτοτῖνα. (Ἰσχυροῦς ὅμως ἀσφαλῶς πὼς πρόκειται γιὰ τὸ Ντιλεζάκη) καὶ γραμματικὸ τὸν παππού μου, τὸν Οἰκονομίδη.

Ἄμα ἔμαθε πὼς κατεβαίνει πρὸς τὰ μέρη αὐτὰ ὁ Κιουταχῆς μὲ 20 χιλιάδες Τούρκους, ὁ Σαφάκας μὲ τὰ 600 παλικάρια του ἀνταμώθηκε μὲ τὸν Καραϊσκάκη⁷² ποὺ εἶχε ἄλλα 600. Στὴ σύσκεψη ποὺ ἔκαμαν οἱ δύο ἀρχηγοὶ τὴν παραμονὴ τῆς μάχης τῆς Ἀμπλιανῆς ὁ Καραϊσκάκης ὑποστήριξε νὰ πιάσουν ἓνα στενὸ μέρος ἀνάμεσα στὰ Κοκκάλια⁷³ καὶ τὴν Ἀμπλιανῆ⁷⁴, ἐνῶ ὁ Σαφάκας ἐπέμενε νὰ τὸ πιάσουν παρακάτω, σὲ ἀνοιχτότερο μέρος. Ἀπὸ λόγος ἐπὶ λόγος πιάστηκαν, καὶ τοῦ Σαφάκα τοῦ ξέφυγε ἡ βρῖσιὰ «ἄντε ἀπὸ κεῖ, ὁρὲ γιὰ τὴν πουτάνας!» Ὁ Καραϊσκάκης καθὼς ἦταν μαῦρος, ἀπομαύρισε κι οἱ τρίχες τῶν μουστακιῶν του ὠρθώθηκαν καὶ πρόβαλαν σὰ μουστάκια λαγοῦ. Τράβηξε τὸ γιαταγάνι του· τράβηξε κι ὁ Σαφάκας, ἀλλὰ πρόλαβαν κι ἔπιασαν τὸν Καραϊσκάκη κάνα δυὸ δικοὶ του, καὶ τὸ Σαφάκα ὁ Τερζάκης κι ὁ Οἰκονομίδης καὶ δὲ χτυπήθηκαν.

Οἱ δύο τελευταῖοι ἐπέμειναν στὸ Σαφάκα καὶ τὸν ἔπεισαν νὰ ζητήσῃ τὸ παρντὸν κι ἔτσι πρόλαβαν τὴ σύγκρουση ποὺ θὰ γενικεύονταν στὰ δύο σῶματα.

71 Καθὼς εἶδαμε παραπάνω ἦταν Ἀναγνώστης ὁ γραμματικὸς τοῦ Σαφάκα. Τὸ ὄνομα ὅμως αὐτὸ τότε τὸ εἶχαν ὅλοι ὅσοι ἤξεραν λίγα γράμματα, γιὰτὶ διάβαζαν στὴν ἐκκλησία.

72 Ἀπὸ δῶ καὶ πέρα εἶναι μῦθος· γιὰτὶ ὁ Καραϊσκάκης εἶχε σκοτωθῆ τότε στὸ Φάληρο

73 Πάνω στὴν ὄροσειρὰ τῆς Ὁξιάς, ὅπου τὰ πολλὰ σπαρμένα κόκκαλα ποὺ λένε πὼς εἶναι τάχα τῶν Γαλατῶν.

74 Κι ἐδῶ εἶναι σύγχυση. Ἡ Ἀμπλιανῆ εἶναι ἄλλη παρὰ κείνη ποὺ ὑποθέτει ὁ διηγούμενος· καὶ ἡ μάχη κείνη ἔγινε στὰ 1823, ἐνῶ ὁ Καραϊσκάκης δροῦσε στὰ 1827.

Τὸ πρῶτὸ ἔγινε ὅ,τι εἶπε ὁ Καραϊσκάκης καὶ στὸ στενὸ μέρος ποὺ καρτεροῦσαν τοὺς Τούρκους ἔγινε ἡ μάχη, ὅπου ἀπὸ τοὺς Τούρκους σκοτώθηκαν 1800-2000 κι ἀπὸ τοὺς δικούς μας ἕνας μονάχα.

Τὴν ἄλλη μέρα ἔγινε ἀνακωχὴ μὲ τὴ συμφωνία ὁ μὲν Κιουταχῆς νὰ πάρη ριέμι (ὄμηρο) τὸ Σαφάκα, ὁ δὲ Καραϊσκάκης ἕναν πασᾶ⁷⁵. Ὑστερα ἀπὸ τὴν ἀνακωχὴ τ' ἀσκέρια τοῦ Σαφάκα καὶ τοῦ Καραϊσκάκη διαλύθηκαν, ὁ δὲ Κιουταχῆς πῆγε στὴ Λαμία φέροντας μαζί του καὶ τὸ Σαφάκα μὲ τὸν Τερζάκη καὶ τὸν Οἰκονομίδη. Ἐκεῖ ὁ Κιουταχῆς τοὺς περιποιήθηκε ἐξαιρετικά. Τὸ Σαφάκα τὸν κρατοῦσε μεσημέρι καὶ βράδυ κι ἔτρωγαν μαζί. Τοὺς ἄλλους δυὸ τοὺς πῆρε μονάχα τὴν πρώτη μέρα μουσαφिरαίους. Κατόπιν ἔτρωγαν ἔξω καὶ ζοῦσαν μὲ τὸ μισθὸ ποὺ τοὺς ἔδινε ὁ Σαφάκας. Στὸν Οἰκονομίδη ἔδινε 500 γρόσια τὸ χρόνο καὶ ὅλα τὰ ἔξοδα τῆς διατροφῆς του. Οἱ ἐπίσημοι Τούρκοι τῆς Λαμίας σχετίστηκαν ὅλοι μὲ τὸ Σαφάκα, γιατί κατὰ τὸ λέγειν τοῦ παπποῦ μου, καὶ πάρα πολὺ ὄμορφος ἦταν· ἄσπρος μὲ μάγουλα κόκκινα, μὲ μουστάκι μεγάλο καὶ ξανθό, μὲ μάτια κρασᾶτα καὶ παλικᾶρι ἀτρόμητο. Στρατηγικὰ προτερήματα δὲν εἶχε σὰν τὸν Καραϊσκάκη. Στὴ Λαμία ἔμειναν ὄμηροι καὶ ἕνα χρόνο.

Ὁ πατέρας τοῦ Οἰκονομίδη, ὁ Παπαδημήτρης, κατὰ τὴν διάρκεια τῆς ἀνακωχῆς πῆγε στὴ Λαμία νὰ πάρη καὶ μισθοὺς τοῦ παιδιοῦ του, γιὰ νὰ ζήσει τὴν οἰκογένειά του στὴν Ἀποκλείστρα. Ἐκεῖ βρῆκε τὸ Στραβόμπεη. Ὁ Στραβόμπεης ἦταν ὁ μεγαλύτερος μπέης τοῦ Καρπενησιοῦ καὶ εἶχε ἰδιοκτησία ὅλα τὰ βοσκήσιμα λιβάδια τῆς πόλεως! Ἄλλὰ στὴ Λαμία τὸν βρῆκε ὁ Παπαδημήτρης σὲ κακὴ, κατάσταση, φτωχὸ κι ἐλεεινὸ. Ἡ ἀθλιότητα τοῦ μπέη τόση ἐντύπωση ἔκαμε στὸν παπᾶ, ὥστε ἔβγαλε τὴ σακούλα του ποὺ εἶχε 40-50 εἰκοσιπενταράκια καὶ τὰ ἔδωκε στὸ μπέη λέγοντας δακρυσμένος: «Πῶς ἦσουν, μπέη μου, καὶ πῶς κατάντησες;»

Ὁ μπέης τὸν πῆρε καὶ πῆγαν καὶ κάθησαν σ' ἕνα ἀπόμερο καφενεδάκι τῆς Λαμίας στρωμένο μὲ φάθες, ποὺ σύχναζαν ὅλοι οἱ ξεπεσμένοι μπέηδες τῆς περιφερείας. Ἐκεῖ ὁ Στραβόμπεης πρότεινε στὸν παπᾶ νὰ τοῦ πωλήσῃ τὰ λιβάδια τοῦ Καρπενησιοῦ γιὰ 500 γρόσια, γιατί ὅπως ἔμαθε ἀπὸ τὸν Κιουταχῆ, θὰ γίνῃ καὶ τὸ Καρπενήσι Ἑλληνικό. Ὁ παπᾶς δὲ δέχτηκε· τὸν παρακίνησε κι ὁ γυιὸς του νὰ τὰ πάρη καὶ τοῦ εἶπε, τὰ λεπτὰ μπορεῖ νὰ τὰ οἰκονομήσῃ ἀπὸ τὸ Σαφάκα, ποὺ ὅπως ξέρεῖ ἀπ' τὴν ἀλληλογραφία του ποὺ κρατεῖ, ἔχει πολλὰ γιατί τοῦ στέλνουν κι ἀπὸ τὸ Ναύπλιο, καὶ μπορεῖ νὰ τὸν δανείσῃ 1000 καὶ περισσότερα γρόσια. Μὰ ὁ παπᾶς καὶ πάλι δὲν ἔστερξε «δὸς μου τὸ μισθὸ σου καὶ 500 γρόσια καὶ μὴν ἐλπίζῃς νὰ ξαναπᾶμε στὸ Καρπενήσι· δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ χρεωθῆς», εἶπε στὸ γυιὸ του.

Ἄμα πέρασαν δέκα μέρες ἀπὸ τότε ποὺ ἔφυγε ὁ παπᾶς, ὁ Κιουταχῆς εἶπε στὸ Σαφάκα: «έτοιμάσου θὰ φύγουμε γιὰ τὰ Γιάννινα». Ὁ Σαφάκας κάλεσε τὸν Τερζάκη καὶ τὸ γραμματικό του, τὸν Οἰκονομίδη καὶ τοὺς σύστησε νὰ πᾶνε μαζί του προσθέσας: «ἐγὼ θὰ τοὺς γελάσω τοὺς παλιότουρκους. Τέσσερες μέρες θὰ καθήσω στὰ Γιάννινα καὶ θὰ φύγω». Ὁ Τερζάκης εἶπε πῶς θὰ πάῃ μαζί του, ὁ Οἰκονομίδης ὅμως δὲ θέλησε νὰ τὸν ἀκολουθήσῃ, καὶ εἶπε: «θὰ πάω νὰ ἰδῶ τοὺς δικούς μου!»

75 Μῦθος.

Τότε ό Σαφάκας τοῦ εἶπε πάλι: «Ἐγὼ θὰ κάμω τέσσερες μέρες νὰ πάω· τέσσερες θὰ μείνω ἐκεῖ καὶ τέσσερες νὰ γυρίσω. Τῆ δεκάτῃ τρίτῃ ἡμέρα ἀπὸ σήμερα θὰ εἶσαι στὸ Καρπενήσι. Στὸ δεῖνα σημεῖο (τὸν τόπο ἀπὸ τὸ Καρπενήσι ὡς στὴν Ἀρτοτίνα τὸν ἤξερε σπιθαμὴ πρὸς σπιθαμὴ ὁ Σαφάκας) θὰ βρῆς γράμμα μου ποῦ θὰ γράφῃ καὶ τὴ φράση: «φιλῶ τὰ μάτια τοῦ Βασιλάκη» - Βασιλάκης ἦταν ὁ μεγαλύτερος γυῖός του - καὶ αὐτὸ θὰ εἶναι σύνθημα ποῦ θὰ σημαίνει: «ἔρχομαι· πήγγαινε στὴν Ἀρτοτίνα· τοὺς καταλόγους τοὺς ἔχεις, μάζεψε παλικάρια ὅσο μπορεῖς περισσότερα».

Χωρίστηκαν καὶ ὁ Οἰκονομίδης ἔφυγε γιὰ τὴν Ἀποκλείστρα, ὁ δὲ Σαφάκας μὲ τὸν Ντιλεζάκη γιὰ τὰ Γιάννινα. Ὅ,τι εἶπε ὁ Σαφάκας τὸ ἔκαμε. Πῆγε στὰ Γιάννινα· καὶ ἀφοῦ κάθησε τέσσερες ἡμέρες, γέλασε τοὺς Τούρκους καὶ μαζί μὲ τὸ Ντιλεζάκη ἔφυγε τὴν πέμπτῃ μέρα κι ἔφτασε στὸ Βάλτο, στὸ καπετανάτο τοῦ Σωτήρη Στράτου ποῦ εἶχε κι αὐτὸς μαζεμένους ὡς ἑξακόσιους.

Ὁ Στράτος τοὺς περιποιήθηκε ἔσφαξε δυὸ κριάρια καὶ τὰ ἔψησε· κάθησαν κι ἔφαγαν τὸ βράδυ. Τὸ πρωὶ τοὺς ἔδωκε ἓναν ἄνθρωπο γιὰ ὁδηγὸ⁷⁶ νὰ τοὺς πάῃ στὸ Καρπενήσι. Ἀλλὰ στὸ γεφύρι τῆς Τατάρνας ποῦ εἶναι στὸν Ἀχελῷο ὁ Σωτήρης Στράτος εἶχε στείλει ἄνθρώπους, οἱ ὁποῖοι ἐδολοφόνησαν τὸ Σαφάκα καὶ τὸν Ντιλεζάκη, γιὰ νὰ μὴν ἀναδειχτῆ ὁ Σαφάκας ἀρχηγὸς καὶ δὲν πάρει ὁ Στράτος τὴ θέση αὐτή.

Ὁ Σαφάκας τὸ βράδυ ποῦ φιλοξενήθηκε, ἀνεκοίνωσε τὰς σκέψεις του στὸ Στράτο· καὶ εἶδε ὁ τελευταῖος αὐτὸς πὼς εἶχε ἀπέναντί του ἄνθρωπο ποῦ εἶχε ἀξία καὶ φοβήθηκε πὼς θὰ τοῦ ὑπέσκαπτε τὴ θέση του.

Ὁ Σαφάκας εἶχε στείλει μὲ ἄνθρωπο τὸ γράμμα μὲ τὸ σύνθημα στὸ συμφωνημένο μέρος, καὶ ὁ Οἰκονομίδης μόλις τὸ ἔλαβε, κίνησε γιὰ τὴν Ἀρτοτίνα. Ἀλλὰ στὸ δρόμο ἔμαθε τὴ δολοφονία τοῦ Σαφάκα καὶ τοῦ Ντιλεζάκη καὶ γύρισε πίσω. Ὑστερα δὲ ἀπὸ λίγες μέρες πῆγε γραμματικὸς στὸν Ἰωάννη Δροσίνη στὸ Μεσολόγγι.

Στὰ 1870 καὶ 1871 ὁ γυῖός τοῦ Σαφάκα Γιάννης ἦταν βουλευτῆς, κι ἦρθε στὸ Καρπενήσι ἐπίτηδες γιὰ νὰ ἰδῆ τὸν γέροντα, τὸν Οἰκονομίδη. Ἔμεινε τέσσερες μέρες μαζί του. Αὐτὸς ἦταν ἓνας ἀσχημάνθρωπος· κι ἐμεῖς παιδιὰ τότε, γιὰ νὰ πειράζουμε τὸν παπποῦ, τοῦ εἶπαμε: «τέτοιος ἦταν ὁ πατέρας του ποῦ μᾶς τὸν παρουσίαζες ὀλοένα γιὰ τὸ ὁμορφότερο παλικάρι!» - «Αὐτὸς, μωρέ, δὲ μοιάζει τοῦ πατέρα του καθόλου· αὐτὸς θὰ εἶναι μπάσταρδος! ἀποκρίθηκε ὁ Γερο-Οἰκονομίδης».

76 Αὐτὸς θὰ εἶναι ὁ Δυώτης ποῦ εἶδαμε παραπάνω.

B. ΤΟ ΑΡΧΕΙΟ ΤΟΥ

www.pentalofo.gr

1774

1

Ὁμολογία τοῦ χωριοῦ Ἀρτοτίνας

1774 Αὐγούστου 8.

Τὴν σήμερον φανερώνομε καὶ ὁμολογοῦμε ἡμεῖς οἱ ραγιάδες ἀπ' Ἀρτοτίνα, γερο-Διαμαντόγιαννος, γερο-Ζουμάς, Τσεργᾶς, Κουτουῆκος, Φάκος καὶ ἐπίλοιποι χωριό, τὴν πάσταινα τοῦ Κουτζήκη τὴ δώσαμε τοῦ Καραδήμα⁷⁷ διὰ γρόσια 43, ἧτοι σαράντα τρία. Καὶ τὴν ἐδώσαμε νὰ τὸν φικειάσωμε ραγιᾶ. Καὶ ἂν ἴσως καὶ ἔρθῃ ὁ νοικοκύρης πίσω, θὰ τραβήσῃ χέρι, εἰδὲ νὰ εἶναι νοικοκύρης ὁ Καραδήμας καὶ γι' αὐτὸ ἐδώσαμε τὴν ὁμολογία μας εἰς τὰ χέρια τοῦ Καραδήμα.

Ἀλῆ Τζάμης
μάρτυρας

Παπαπαγκράτιος
ἀπὸ Πρόδρομο
μάρτυρας

Ἀναγνώστης
Κόκλας
μάρτυρας

Ἀναγνώστης Φασίτσας⁷⁸ μὲ οὔλο τὸ χωριὸ βεβαιώνομε καὶ ἔγραψα.

77 Ὁ πατέρας τοῦ καπ. Ανδρίτζου Σαφάκα λεγόταν Καραδήμας, καθὼς λέει ἡ ἐπιτόπια παράδοση. Ἦρθε ἀπ' τὸ χωριὸ τῆς Φθιώτιδας Μπροῦφλιανη καὶ κατοίκησε στὴν Ἀρτοτίνα. Ἀπὸ τὴν παραπάνω ὁμολογία τῶν προεστῶν τῆς Ἀρτοτίνας μαθαίνουμε πῶς ἀπόχτησε τὴν περιουσία στὸν ξένον τόπο ποὺ ἐγκαταστάθηκε. Κατὰ τὸ ἔθιμο ποὺ ἐπικρατοῦσε τότε ὁ δήμευσε τὸ χωριὸ τὴν ἀπαρατημένη περιουσία τοῦ Κουτζήκη τὴν πώλησε γιὰ 48 γρόσια στὸν ξένο ποὺ δὲν εἶχε ὡς τώρα γωνιὰ νὰ ριζώσῃ. Μ' αὐτὸν τὸν τρόπο ὁ Καραδήμας ἐγίνε «ραγιᾶς», δηλ. ἰδιοχτήτης καὶ αὐτὸς ὅπως καὶ ἄλλοι, γιὰ νὰ μπορῇ νὰ πλερώνῃ τοὺς βασιλικοὺς φόρους. Γιατί, καὶ πότε τὸ παιδὶ τοῦ Καραδήμα, ὁ Ανδρίτζος, πῆρε τὸ παρανόμι Σαφάκας, ποὺ τὸ εἶχε στὰ 1816, ὅπως ἀπ' τὸ ταβίλι τοῦ Ἀναγνώστη φαίνεται, εἶναι ἄγνωστο.

78 Ἀναγνώστης Φασίτσας ἦταν ὁ κουτζάμπασης τῆς Ἀρτοτίνας. Καὶ στὰ 1806 ἀκόμα αὐτὸς εἶναι κουτζάμπασης. Φαίνεται ἀπὸ ἐπιγραφή ποὺ βρίσκεται τειχισμένη στὸν Ἄϊ-Γιάννη τὸν Πρόδρομο κοντὰ στὴν Ἀρτοτίνα, ὅπου καλογερευτήκε καὶ ὁ Θανάσης Διάκος (Κοίτ. Ἡμερολόγ. Μεγ. Ἑλλάδ. 1929 σελ. 129 κεξ.). Ὁ Φασίτσας εἶχε κακὸ τέλος. Τὸν διάταξε ὁ μεγαλύτερος ἀγᾶς τοῦ Λιδωρικιοῦ νὰ κάμῃ ἔρανο στὸ χωριὸ του- ὅπως καὶ τ' ἄλλα χωριὰ - καὶ νὰ φέρῃ τὰ χρήματα στὴν πρωτεύουσα νὰ τὰ δώσῃ γιὰ νὰ κτιστῇ κάποιο σαράϊ. Αὐτὸς ὄντας φιλελεύθερος, ἀντὶς νὰ κάμῃ αὐτὸ σηκώθηκε καὶ πῆγε στὸ Λιδωρίκι. Ἦρθε στὸ μέρος ποὺ ἔχτιζαν οἱ μαστόροι· ἔκοψε τὰ ράμματα πέταξε τὰ σφυριά τους λέγοντας: Δὲν ἔχει ὁ ραγιᾶς νὰ πληρώσῃ ἄλλον κεφαλικὸ φόρο: Πῆγε καὶ στὸν Ἀγᾶ ἔπειτα καὶ τοῦ παραπονέθηκε πικρὰ γι' αὐτὴ τὴν παράνομη φορολογία ποὺ εἶχε ἀξίωση νὰ πληρώσουν οἱ φτωχοὶ ραγιᾶδες. Ὁ Ἀγᾶς προσεποιήθηκε πῶς δὲ θύμωσε, τὸν καλοπῆρε μάλιστα λέγοντάς του: Τὸ δικό σου τὸ χωριό, ἀφοῦ δὲν ἔχει, ἄς μὴν πληρώσῃ τίποτα. Ὁ Φασίτσας παίρνοντας γιὰ εἰλικρινῆ αὐτὴ τὴν ἐξομολόγησιν τοῦ Τούρκου: -Ἔ, τότε. Ἀγᾶ μου, ὄχι σαράϊ νὰ χτίσῃς, μὰ καὶ παλάτι ἀκόμα εὐχομαι. Μόνο τὸ χωριό μου νὰ μὴν πληρώσῃ τίποτα ποὺ εἶναι φτωχὸ καὶ δὲν ἔχει! Εἶπε.

Ὁ Ἀγᾶς περιποιήθηκε ὅσο μποροῦσε τὸν Κουτζάμπασιν τῆς Ἀρτοτίνας. Ὑστερα διάταξε καὶ τοῦ πρόσφεραν καφέ, ὅπου εἶχαν ρίξει δηλητήριο μέσα. Ὁ καημένος. ὁ Φασίτσας ἔπιε ἀνύποπτα τὸν καφέ του καὶ ὕστερα ἀποχαϊρέτησε τὸν Τύραννο καὶ ἔφυγε γιὰ τὸ χωριό του. Ὡσποῦ νὰ φτάσῃ στὰ Πίσω Χωράφια τῆς

[Έξώγραμμα]

1773 Ἡ ὁμολογία τοῦ χωριοῦ γιὰ τὴ Πάσταινα ποῦ μοῦ ἔχουν δοσμένη διὰ γρόσια

Γρανίτσας τὸν ἔκοψε τὸ δηλητήριο. Ἐδεκεῖ ἔπεσε καὶ πέθανε. Τὸν ἔφεραν νεκρὸ μὲ ξυλοκρέββατο στὴν Ἄρτοτίνα.

Πῆγε ὕστερα κι ὁ γυιὸς τοῦ Κων. Φασίτσας (Κοίτ' Ἱστορ. Ναυπάκτου Κοτίνη, σελ. 59.) στὴ Λάρισα, στὸν πασᾶ νὰ βρῆ δίκιο γιὰ τὸν ἀδικο θάνατο τοῦ πατέρα του. Ἄλλὰ ποῦ νὰ βρῆς δίκιο ἀπ' τοὺς Τούρκους! Τὸν ξεγέλασε μὲ κάτι δῶρα ποῦ τοῦ πρόσφερε καὶ τὸν ἔστειλε πάλι στὴν Ἄρτοτίνα κἀνοντάς τον κουτζάμπαση.

1816

2

Ταβίλι Άναγνώστη στὸν Άντριτζο Σαφάκα

Δίνω τὸ ταβίλι μου ἐγὼ ὁ Άναγνώστης, τοῦ Άνδρίτζου Σαφάκα ἀπὸ τ' ἄσπρα ποὺ χρώσταγε ὁ πατέρας του τοῦ πατέρα μου, καὶ τὰ ἔλαβα ἐγὼ, ὡς τὸ λιανὸ μαζί με τὸ διάφορόν τους. Καὶ μὴν ἔχοντας τὴν ὁμολογία μου, τοῦ δίνω τὸ ταβίλι μου τοῦ Άνδρίτζου Σαφάκα διὰ ἀσφάλειαν. Καὶ ὅθεν βρεθῆ ἡ ὁμολογία νὰ εἶναι ἄκερη σὰν χαρτὶ ἄγραφο. Ἴδου καὶ οἱ μάρτυρες νὰ μαρτυροῦν τὰ ἄνωθες. 1816 Σεπτεμβρίου 15.

Άναγνώστης παιδὶ τοῦ Πολύζου
ὁ Γεωργάκης τὰ ἔλαβα τ' ἄσπρα καὶ ὑπόσχομαι.
Κωσταντῆς Κουτζαγγέλος
μάρτυρας

Παπαγεωργάκης
μάρτυρας
Παπαγιάννης
μάρτυρας

1820

3

Γράμμα τοῦ Βελῆ, γυιοῦ τοῦ Ἀληπασᾶ

Ἀγαπητέ μας Μέτο Ταΐρη, μετὰ τὸν χαιρετισμὸν μου σᾶς φανερώνω ὅτι ἐτούτην τὴν ὥραν Σαββάτο βράδυ ἔλαβα τὸ γράμμα σας καὶ ἐκατάλαβα τὰ γραφόμενά σας. Καὶ διὰ τοὺς ἀνθρώπους ὅπου ἐστείλετε, καλὰ ἐκάμετε καὶ ὁ θεὸς ἐν σιαλάχ⁷⁹ νὰ τὸ ἐβγάλη χαϊρλίτικον· καὶ αὐτοῦ σταθῆτε, μὲ μάτια ἀνοιχτὰ καὶ μὲ καϊρέτι⁸⁰ ὁ ὅσον εἰμπορεῖτε καὶ μὴν ἔχετε κἀνα σιουμπεγέν⁸¹, ὅτι ἐγὼ ὅσους ἀνθρώπους ἦτον διωρισμένοι δι' αὐτοῦ καὶ δὲν ἐστάθησαν, εἶμαι εἰς τὸ τενταρούκι⁸² διὰ νὰ τοὺς στείλω ὀπίσω καὶ νὰ σᾶς γεμώσω τὴν σούμαν μὲ ἄλλους, καὶ σᾶς ἔρχονται μούτλακ⁸³.

Ὅμως ἐσεῖς νάχετε τζιασίτηδες⁸⁴ μέσα εἰς τὸν Ἐπαχτον καὶ ἀλλοῦθε διὰ νὰ παίρνετε εἶδησιν τί τενταρούκι⁸⁵ κάνουν καὶ τί κινήματα καὶ ἀνίσως πάρετε χαμπέρι ὅπου εἶναι δι' αὐτοῦ εὐθύς νὰ μοῦ στείλετε τὸ χαμπέρι, καὶ θέλω σᾶς προφθάσει μὲ τοὺς πλέον καλυτέρους ἀνθρώπους μου καὶ μὲ τὸν καλύτερον πρῶτον εἰς τὸ ἱμντάτι⁸⁶, ὅτι τώρα ἐμαζώχθησαν ὅλοι οἱ ἀνθρωποὶ μου ἐδῶ καὶ ἔχω ἀρκετοὺς μάλιστα: κἀναν ἰχτιζάν⁸⁷ ἐδῶ διὰ τὴν ὥραν δὲν ἔχομεν· τὰ καράβια ὅπου ἦλθαν, τρία κομμάτια, στέκονται ἔξω ἀλάργα καὶ κανένα κίνημα δὲν τρομοῦν νὰ κάμουν. Ἐς τὴν Ἄρταν εἶναι χίλιοι διακόσιοι τζοχανταραῖοι⁸⁸ τοῦ αὐθεντός μας διαλεχτοὶ καὶ ὅταν κάμουν ἰχτιζάν θέλω σᾶς προφθάσει στὸ ἱμντάτι. Πλὴν σταθῆτε μὲ γαιρέτι⁸⁹ καὶ μὴν ἔχετε κἀναν γαιλέν⁹⁰. Στείλτε καὶ αὐτὸ τὸ γράμμα τῶν καπεταναίων ὅπου σᾶς περικλείω διὰ νὰ ἰδοῦμεν καὶ αὐτεινῶν τὸ γαιρέτι καὶ νὰ πάρωμεν τὰ μέτρα μας νὰ ξεγνοιασθοῦμε. Ὁ Σαφάκας καὶ Μαρκαντώνης ἐστάθησαν πολὺν καιρὸν εἰς τὸ χισμέτι⁹¹ μου, καὶ ἂν εἰμπορεῖτε, στείλτε κανένα νὰ τοὺς ἀνταμώσῃ λέγοντάς τους, ὅτι ὁ αὐθέντης σας σᾶς ξέρει διὰ πιστοὺς χισμικιαρέους του, τάζοντάς τους καὶ ὅ,τι θελήσουν διὰ νὰ ἤθελαν γένη καὶ αὐτοὶ μὲ τοὺς ἐδικούς μας καὶ νὰ τοὺς βαρέσουν ἕνα σπαθί, λέγοντάς τους πρὸς τούτοις ὅτι καὶ ὁ αὐθέντης σας εἰξεύροντάς σας διὰ

79 βοήθεια.

80 θάρρος.

81 ὑποψία.

82 ἔτοιμος.

83 ἐξάπαντος.

84 μεσίτες προδότες.

85 ἐτοιμασία.

86 βοήθεια.

87 ἀνάγκη.

88 σωματοφύλακες.

89 θάρρος.

90 φόβο.

91 ὑπηρεσία.

έδικούς του έστοχάσθηκε ότι μαχσούζικα⁹² τά έκάματε όπου έπήγατε με αύτούς, όμως θέλει νά κάμετε ίτζιρά⁹³ και νά δείξετε τó σαντακάτι⁹⁴ σας. Και έτσι έλπίζω εις τόν Θεόν όπου νά μάς πάρη χάκι⁹⁵. Λοιπόν σταθίτε με μάτια άνοιχτά και με γαιρέτι και τά γράμματά σας έξίκι⁹⁶ μήν μου τά κάνετε, και έγώ θέλω σάς προφθάσει με κάθε δύναμιν όπου σάς κάμει χρεία. Μάλιστα και τó γράμμα σας τήν ίδιαν ώραν τó έστειλα εις τόν αύθέντην μας και κοντά σάς στέλλω και ότι τζεβάπι⁹⁷ μάς έλθη, και θεόθεν.

1890 Ίουλίου 24, Πρέβεζα

92 είκονικά.

93 νά δείξετε με έργα.

94 νά δώσετε χρηματική βοήθεια.

95 νά μάς βοηθήση νά έκδικηθούμε.

96 μή μου τά στερείτε.

97 άπάντηση.

Σημ. Από τούς ξακουσμένους κλέφτες στούς χρόνους τού Άλή πασά φαίνεται για πρώτη φορά στα 1812 ό Σαφάκας. Ήταν ή έποχή πού ό γυιός τού τυράννου τών Γιαννίνων Βελής έπήρε τó πασαλίκι τής Λάρισας και καταδίωξε τούς κλέφτες. Σκληρά καταδιώχτηκαν τά Λαζόπουλα, οί Βλαχαβαίοι, οί Μπουκοβαλαίοι... κι ό Σαφάκας (Κοίτα Άραβαντιν. Ίστορ. Άλή Πασά. σ. 223. έκδ. 1895. (τό λέει κι ή παράδοση)).

Στά 1820 ό Βελής βρισκόταν στόν Ήπαχτο. Ό πατέρας του Άλής είχε κηρυχθή με τó χάτι σερίφ φιρμανλής, ένοχος, έγκληματίας, έχθρός τού Ντουβλετιού. Τó καλοκαίρι τά σουλτανικά στρατεύματα διετάχτηκαν νά βαρέσουν τούς Άληπασαλήδες. Ό λεγόμενος Μπαμπάς από τή Θεσσαλία και Στερεά Έλλάδα περνώντας, τράβηξε για τόν Ήπαχτο, Μαθαίνοντας τούτο ό Βελής άφησε φρούραρχο στόν Ήπαχτο τόν Ίσλιάμ μπέη Κόνιτσας κι αύτός τράβηξε και πήγε στην Πρέβεζα με τά χαρέμια του. Έκει είχε σκοπό νά κρατήση άμυνα (Κοίτα Άραβαντιν. Ίστορ. Άλή Πασά σ. 287 και παρακάτω και Ίστορ. Ναυπάκτου Κοτίνη, σελ. 43). Από δώ λοιπόν γράφει στο Μεσολόγγι τόν Ίούλιο τού 1820 στόν Μέτο και Ταήρ.

Από τó γράμμα πού βρίσκεται στο Άρχείο τού καπετάν Σαφάκα βγαίνει πώς και οί δύο αύτοί είναι φίλοι μπιστικοί τού Βελή (Ό Βελής τó καλοκαίρι τού 1820 διωρίστηκε άπ' τόν Άλή πασά άρχηγός τής άμυνας στην Πρέβεζα. ίδ. Άραβαντ. (Ίστορ. Άλή πασά σελ. 285 – 286)). Τούς ειδοποιεί πώς θά στείλη τούς ανθρώπους πού έχει ώρισμένους για κεί. Τούς συσταίνει νά έχουν τσιαστίηδες μέσα στόν Ήπαχτο για νά παρακολουθάνε κάθε ύποπτο κίνημα τού τόπου, και νά τού τó κάμουν γνωστό. Τούς δίνει θάρρος φανερώνοντας πώς 1.200 είναι οί τζοχανταραίοι τού «αύθεντός τού» πού βρίσκονται στην Άρτα για κάθε ένδεχόμενο. Στέλνει και γράμμα για τούς καπεταναίους. Θέλει νά ανακαλύψη μ' αύτό τις σκέψεις κι άποφάσεις τούς στην περίσταση αύτή, δηλαδή είναι ή δέν είναι άποφασισμένοι νά πάρουν τó μέρος τού Άλή. Συσταίνει έπίσης νά στείλουν άνθρωπο νά τούς άνταμώση και νά τούς τάξη λαγούς με κουδούνια για νά τούς καταφέρη νά είναι με τó μέρος τού τυράννου. Έχει πεποίθηση πώς ό Σαφάκας και ό Μαρκαντώνης (Κοίτ. Ίστορ. Ναυπάκτου Ι. Κοτίνη, σ. 44.) καπεταναίοι τού Ήπάχτου «πού έστάθηκαν πολλν καιρό εις τó χισμέτι του» θά είναι με τó μέρος τούς, μάλιστα, άμα τούς τάξουν ό,τι θελήσουν. Κάνοντας στραβά μάτια, γιατί πήγαν με «αύτους» (βασιλικούς βέβαια), νά κάμουν «ίτζιρά» και νά δείξουν τó «σαντακάτι» τούς.

Σημ. Σύμφωνα με χειρόγραφο πού είναι στα Γεν. Άρχεία τού Κράτους και πού με πολλή ευγένεια μου τó ύπόδειξε ό κ. Βλαχογιάννης: στα 1806 [Άπρίλ.] βρίσκεται ό Σαφάκας στην Άγια Μαύρα (Λευκάδα) σαν πρόσφυγας. 1.300 είναι εκεί όλοι όλοι οί κλέφτες πού καταδίωξε ό Άληπασάς.

Ή έπιστολή δέν φέρει ύπογραφή, έχει όμως βούλα με τούρκικα γράμματα. Ύπωπτεύτηκα άμέσως

ὕγιαίνετε
(τι σ. με ὄνομα τουρκικόν)
«Βελῆς»

[Ἐξώγραμμα]

Τῶν ἀγαπητῶν μου Ταῆρ Τζαπάρη Μέτο καὶ Μουσταφᾶ ὑγιῶς

Εἰς Μισολόγγι.

πῶς ἡ βούλα αὐτὴ πρέπει νὰ εἶναι τοῦ Βελῆ τοῦ γιου τοῦ Ἄλῃ. Καὶ πράγματι τοῦ ἰδίου εἶναι. Ἔδειξα τὸ γράμμα στοὺς κ. Εὐαγγελίδη καθηγητὴ Πανεπιστημίου καὶ Ἀμπατζόγλου ποὺ ξέρουν τούρκικα, καὶ οἱ δυὸ διάβασαν τὴ λέξη «Βελῆς». Δὲν εἶναι λοιπὸν καμμιά ἀμφιβολία πῶς τὸ γράμμα εἶναι τοῦ Βελῆ γραμμένο με ξένα χέρια. Καὶ εἶναι γραμμένο στὴν ἑλληνικὴ γλῶσσα, στὴν ἐπίσημη τότε γλῶσσα τῆς αὐλῆς τοῦ Ἄλῃ πασᾶ.

Σημ.. Ὁ Μακρυγιάννης (Ἀρχαῖον Μακρυγιάννη) γιὰ τὸν Ταῆρ Ἀμπάζη γράφει: «Τὸν Ταῆρ, ἓνα ἀγαπημένον τοῦ Ἄληπασᾶ, γνωστικὸν καὶ πολλὰ ἄξιον τοῦρκον Ἀρβανίτη, τὸν εἶχαν σταλμένον οἱ Τοῦρκοι, τὸ κόμμα τοῦ Ἄληπασᾶ, στὸ Μεσολόγγι καὶ Βραχώρι, σὲ ὅλα αὐτὰ τὰ μέρη νὰ ἰδῇ τὰ τρέχοντα τῶν Ρωμαίων ἂν δουλεύουν διὰ τὸν ἀφέντη τους τὸν Ἄληπασᾶ, ὅπως ἔλεγαν. Πηγαίνοντας ἐκεῖ εὗρε τῆς Τούρκισσες βαφτισμένες καὶ τοὺς ντόπιους Τούρκους σκοτωμένους, τὰ τζαμιά τους γκρεμισμένα καὶ κατακοπισμένα. Τότε αὐτὸς πικράνθη πολὺ κλπ...»

1822

4

Προκήρυξη προσ. Διοικήσεως Δυτ. Χέρσου Έλλάδος

Διοίχησις προσωρινή

Προκήρυξις

Κάτοικοι τής Δυτικής Έλλάδος.

Ή έν Βραχωρίω συγκροτηθεΐσα Συνέλευσις πάντων τών άρχηγών τών άρμάτων και τών προυχόντων τής Δυτικής Χέρσου Έλλάδος διά μέσου τών ένυπογράφων και ένσφραγίστων πρακτικών αύτης έδιώρησεν περι τοϋ στρατιωτικου διατάγματος τήν διάλυσιν τών άρματωλικίων και καπετανάτων και έκαμεν έκλογήν άξιωματών εις τὰ άκόλουθα ύποκείμενα.

Ό Κύριος Γεωργάκης Νικολου⁹⁸ έκλέχθη στρατηγός τής Δυτικής Έλλάδος

Ό	»	Άνδρέας Καραΐσκου	χιλίαρχος	»	»	»
Ό	»	Δημήτριος Μακρής	»	»	»	»
Ό	»	Άλέξιος Βλαχόπουλος	»	»	»	»
Ό	»	Γεώργιος Τζόγκας	»	»	»	»
Ό	»	Κώνστας Σαδήμας	»	»	»	»
Ό	»	Γιαννάκης Γιολδάσης	»	»	»	»
Ό	»	Ίωάννης Άραπογιάννης	»	»	»	»
Ό	»	Σωτήρης Γκοτζαμάνης	»	»	»	»
Ό	»	Άνδρίτζος Σαφάκας	»	»	»	»
Ό	»	Άνδρέας Ζαγκανᾶς	»	»	»	»
Ό	»	Γιαννάκης Ράγκος	»	»	»	»
Ό	»	Γεώργιος Καραϊσκάκης	»	»	»	»
Ό	»	Θεοδωράκης Γρίβας	»	»	»	»
Ό	»	Χρῖστος Παλάσκας	»	»	»	»
Ό	»	Άνδρέας Γριβόπουλος	»	»	»	»
Ό	»	Γεωργάκης Βαλτινός	»	»	»	»
Ό	»	Σωτήρης Γιώτης ⁹⁹	»	»	»	»
Ό	»	Κώστας Χορμόβας	»	»	»	»

98 Ό Βαρνακιώτης, γιατί κατάγεταν άπ' τὸ χωριὸ τοϋ Ξηρομέρου Βάρνακα.

99 Γιώτης αδερφός τοϋ Βαρνακιώτη Νικολου.

Ὡς ἀρχηγούς λοιπόν τῶν τοιούτων ἐντίμων ἀξιωματῶν πρέπει νά τοὺς ἐγνωρίση καθέννας καί οἱ στρατευόμενοι χρεωστοῦν νά προσφέρωσι τήν προσήκουσαν ὑποταγήν.

Ἐκ τοῦ δημοσίου Παλατίου κατὰ τήν 22 τοῦ Φεβρουαρίου 1822 ἐν Βραχωριῶ.

Κατὰ ἐπιταγήν τῆς Γερουσίας
Ὁ Ἀρχιγραμματεὺς
Ν. Λουριώτης

Τ. Σ.

(1821 Γερουσία τῆς Δυτικῆς Χ. Ἑλλάδος)

5

Γράμμα Ἀρχιμ. Ἀρσενίου στὸν καπ. Σαφάκα

1822 14 Ἀπριλίου ἀπὸ Πλάτανο.

...στῶ χιλιάρχα γενναῖε, ἀσπάζομαί σοι ἀδελφικῶς

Μὲ τὸν ἐδικόν σας ἀπεσταλμένον κύρ Γεώργιον ἐδῶ ἔμαθον τὴν καλὴν σας ὑγείαν καί τὰ γενναῖα ἀνδραγαθήματά σου διὰ τοῦτο ὡς τὰ ἤκουσα ἀπὸ στόματος τοῦ ἀνθρώπου σας διηγούμενα ἔλαβεν ἡ ψυχὴ μου μεγάλην χαρὰν καί ἀπὸ καρδίας ἐδεήθην τὴν κυρίαν ἡμῶν Θεοτόκον καί εἰς τὸ ἐξῆς νά σέ φυλάττη ἀβλαβῆ καί ὑγιῆ καί νά σέ ἀξιῶσῃ νά φανῆς ἥρωας εἰς τὴν ἐποχὴν ταύτην, δηλαδὴ εἰς τοῦτον τὸν καιρὸν τῆς ἐλευθερίας τῆς πίστεως καί τοῦ Γένους μας, διὰ νά ἀφήσῃς καί τὸ ὄνομά σου ἀθάνατον, ὡς ἄλλος Λεωνίδα.

Ἀγαπητέ, τὸ ἔργον σου εἶναι ἱερόν, διότι μάχεσαι καί ὑπερμαχεῖς περὶ πίστεως καί πατρίδος. Ἔχεις λοιπόν τὸν Θεὸν βοηθὸν καί ὅταν αὐτὸν ἔχῃς, ποῖον ἀπ' αὐτὸν ἄλλον θέλεις νά ἔχῃς δυνατώτερον; Ἀνδρίζου καί στάσου γενναῖος, προθύμως τρέχων εἰς τὸ θέατρον τοῦ πολέμου τῆς ἐλευθερίας τοῦ Γένους. Ἡ ταλαίπωρος μητέρα μας Ἑλλάς σὲ ἐτοιμάζει στέφανον λαμπρὸν διὰ νά σοὶ χαρίσῃ διὰ τὰ μεγάλα ἀνδραγαθήματά σου. Τὰ παιδαριώδη καί χαμερπῆ καμώματα καί φρονήματα μερικῶν

Σημ. Πρὶν ἓνα μῆνα ἀπὸ τὸ διορισμὸ τοῦ Σαφάκα ἡ προσωρινὴ διοίκησις τῆς Ἑλλάδος ἔβγαλε τὸ παρακάτω ἔγγραφο πού μοῦ παρεχώρησε εὐγενικὰ γιὰ νά τὸ δημοσιέψω ὁ κ. Βλαχογιάννης ἀπὸ τὰ Ἀρχεῖα τῆς Ἑλλην. Παλιγγενεσίας α' - Ἀθῆναι 1857, σελ. 70.

Προσωρινὴ Διοίκησις τῆς Ἑλλάδος

Πρὸς τὸν ἐκλαμπρότατον πρόεδρον τοῦ ἐκτελεστικοῦ.

Τὸ βουλευτικὸν σῶμα ἐξέτασε τὸ πρόβλημα τοῦ ἐκτελεστικοῦ καί δὲν ἐνέκρινε τοῦτο κατὰ τὸ παρόν, εἰμὴ ὅταν ἔλθῃ ἀπόδειξις τῆς ἀξιότητος τοῦ καπετάν Σαφάκα μὲ ἐπεκύρωσιν τῆς τοπικῆς Κεντρικῆς Διοικήσεως τῆς Ἀνατολικῆς Χέρσου Ἑλλάδος, καθ' ἣν αὐτὸς ἐκστρατεύει καί πολεμεῖ.

Τῆ 22 Ἰανουαρίου 1899, ἐν Ἐπιδαύρῳ

ὁ ἀντιπρόεδρος τοῦ βουλευτικοῦ

Π. Μαυρομιχάλης

(προσυπογράφεται ὁ πρῶτος γραμματεὺς τοῦ Βουλευτικοῦ Ἰωάν. Σκανδαλίδης).

Τὸ ἔγγραφο μᾶς δίνει τὴν πληροφορίαν πῶς ὁ καπ. Σαφάκας «ἐκστρατεύει καί πολεμεῖ» καί πρὶν νά διορισθῇ χιλίαρχος

δοξαμανῶν καὶ αἰσχροκερδῶν Κραββαρίτων ἅς μὴν ταραξοῦν μῆτε νὰ δειλιάσουν τὴν ἀνδρείαν σου ψυχὴν καὶ τὴν προθυμίαν σου νὰ μὴν ὀλιγοστεύσουν, διότι αὐτὰ εἶναι νοῦ Διαβόλου ἐνέργειες, τὰ ὁποῖα εὐκολὰ διαλύονται, ὡς θέλεις βεβαιωθῆ διὰ στόματος τοῦ κυρίου Ἐξάρχου, ὁ ὁποῖος στέλλεται ἀπὸ τὸν κύρ Γιωργάκην εἰς τὸν τόπον του καὶ ἀπὸ τὸν υἱὸν τοῦ Πρωτοπαπᾶ Παπα-κυρ Γεώργιον, ὅπου καὶ αὐτὸς τὸν στέλλει εἰς τὸν τόπον του. Λοιπὸν καὶ οἱ δύο εἶναι πληρεξούσιοι καὶ ἰδικοὶ σου. Ὅμιλήσατε καὶ διορθώσατε ὅσα ἔχετε νὰ εἰπῆτε πρὸς εἰρηνοποίησιν καὶ ἡσυχίαν εἰς τὰ ἐξῆς νὰ ἀκολουθῆτε τὸν ἱερὸν ἀγῶνα τοῦ πολέμου, διότι ὁ καιρὸς δὲν μᾶς συγχωρεῖ νὰ γίνωνται πυκνῶς συνελύσεις καὶ νὰ γίνωνται ὅλες μάταιες, χωρὶς κανένα καλὸν ἀποτέλεσμα. Ταῦτα ἀδελφικῶς καὶ ἡ χάρις τῆς Κυρίας ἡμῶν Θεοτόκου νὰ εἶναι πάντοτε μετὰ σοῦ βοηθός.

Ταπεινὸς καὶ παντοτινὸς πρὸς Κύριον εὐχέτης.
Ὁ Ἀρχιμανδρίτης Ἀρσένιος¹⁰⁰

6

Τοῦ Γεωργάκη Πλατανιώτη γράμμα

Τὴν εὐγενίαν τῆς ἀδελφικῶς ἐκ ψυχῆς ἀσπάζομαι.

Τὸ ἀγαπητὸν μοι γράμμα σου ἔλαθον, καὶ τὴν ποθητὴν καὶ γλυκυτάτην μοι ὑγείαν τῶν φιλάτων σας υἱῶν καὶ ἰδικὴν σας ἔμαθον καὶ ἐχάρην κατὰ πολλὰ.

Τὰ ἀκόλουθα ὡς μᾶς φανερώνετε κατορθώματα, στρατηγήματα καὶ κινήματα τῶν φιλογενῶν γενναίων ἀδελφῶν μας καπετάνων τρέχουν πολλὰ καλὰ μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ θεοῦ καὶ εἰς τὸ ἐξῆς ἐλπίζομεν καλύτερα νὰ εὐδοκιμήσωμεν. Ὅσον προθυμοποιούμεθα, τόσον προχωροῦμεν ἄλλοι πρὸς ἀναβολὴν καιροῦ νὰ τρέχωμεν διὰ τὴν ἐλευθερίαν μας μὲ ζῆλον καὶ προθυμίαν, καὶ νικῶμεν ἀναμφιβόλως τοὺς τυράννους, ἐπειδὴ θεὸς μεθ' ἡμῶν βοηθός. Σᾶς ἔγραψα μὲ τὸν ἀνεψιὸν σας ὅτι καλὸν ἦτον νὰ δωρίσητε νὰ πηγαίνωμεν καὶ ἡμεῖς μερικοὶ πρὸς βοήθειαν εἰς τοῦ Μεσολογγίου τό στρατόπεδον. Ἐλπίζω ὅτι νὰ ἐγράψετε τὸν Μακρῆν νὰ πηγαίη. Εἰς αὐτὴν τὴν περίστασιν μοι φαίνεται καλὸν νὰ φανῶμεν καὶ ἡμεῖς ἐκεῖ. Ὡς μανθάνωμεν τὰ καράβια εἶνε ἀδύνατα καὶ ἀνθρώπους διὰ πόλεμον ἀξίους δὲν ἔχουν. Ἀπὸ Βόνιτζαν καλὰ ἐμάθομεν, ὅτι ὅλα τὰ ἐκεῖ στρατόπεδά μας εἶναι σίγουρα καὶ στερεὰ. Ὁ Ἄνδρέας Ἰσκού μὲ τὸν Ράγκον ὅπου εἶχον μεταξὺ των σύγχυσιν ἀγαπήθηκαν καὶ τρέχουν προθύμως εἰς τὸ στάδιον τοῦ γένους τῆς ἐλευθερίας.

Λοιπὸν καὶ ἡ εὐγένειά σου τὸ ἴδιον κάμε, τρέχε προθύμως καὶ ὡς γράφεις ὅτι ἀπεφάσισης νὰ πηγαίης πρὸς βοήθειαν τῶν ἀδελφῶν μας καπετάνων καὶ ὁ θεὸς διὰ τῆς θεοτόκου πρεσβείας θέλει σὲ δυναμώσει καὶ βοηθήσῃ νὰ ἀφανίσητε τοὺς βαρβάρους, νὰ φανῆς ἥρωας, νὰ κάμῃς τὸ ὄνομά σου ἀθάνατον. Εἰς ταύτην τὴν ἐποχὴν

100 Ποιὸς εἶναι ὁ Ἀρσένιος τοῦτος δὲν ξέρουμε. «Ἐξάρχος» οἰκογένεια σώζεται καὶ σήμερα στὸν Πλάτανο τῆς Ναυπακτίας. «Κύρ Γεωργάκης» εἶναι ὁ ὑστερότερα Πλατανιώτης. Ἐπίσης Πρωτοπαπαῖοι οἰκογένεια Πλατανιώτικη ὑπάρχει καὶ στίς ἡμέρες μας. Ὁ Γεώργ. Πλατανιώτης ἔκαμε καὶ στὰ Γιάννινα ἀυλάρχης στ' Ἀληπασᾶ τὸ σαράϊ (κοίτ. Ἱστορία Ναυπάκτου I. Κοτίνη σ. 45) «Ἐξάρχος» ἦταν ἀδερφὸς τοῦ Γιωργάκη Πλατανιώτη (κοίτ. Ἱστ. Ναυπάκτου I. Κοτίνη σ. 45).

δὲν πρέπει οἱ χιλίαρχοι καὶ καπετάνοι νὰ ζητοῦν δόξαν, πλοῦτον καὶ ὑπερηφάνειαν, ἀλλὰ νίκας καὶ ἀνδραγαθίας μὲ τὸ νὰ κάμουν καὶ δι' αὐτοὺς ἀξίους ἀγῶνας τῶν πλέκοντες ἀμάραντο στεφάνι ἀπὸ τὴν Μητέρα μας δυστυχεστάτην τοσοῦτον χρόνον Ἑλλάδα, νὰ στεφανωθοῦν οἱ ἥρωες χιλίαρχοι καὶ καπετάνοι. Ὅθεν πρέπει ὅλοι προθύμως νὰ τρέξωμεν διὰ τὴν λαμπρὰν ἐλευθερίαν, ἕκαστος ὅσον δύναται. Κάνα τρόπαιον ἄλλο νέον δὲν ἔχομεν. Εὐχόμεθα νὰ μᾶς φανερώσῃτε νίκας ἀγαθὰς καὶ εὐτυχεῖς. Μάλιστα διὰ τὸ Ρεσιτ Πασᾶ νὰ στείλετε καὶ ἄλλον διὰ νὰ μάθετε σίγουρα, ὅτι μᾶς εἶνε ἀναγκαῖον διὰ πιάννα (;) καὶ κινήματὰ μας. Ταῦτα ἐν τοσοῦτῳ καὶ μένω ὅλος ἀγαπητὸς σου ἀδελφός.

1822 Αὐγούστου 5 – Πλάτανος

Ὁ Γεωργάκης Πρωτοπαπᾶς Πλατανιώτης

Τὸν ἀγαπητὸν μοι γενναῖον ἀδελφὸν μας καπετάν Δῆμον Κ.¹⁰¹ ἀσπάζομαι ὀλοψύχως. Ὁ γέρον δυστυχῆς ἀρχιμανδρίτης ταπεινῶς εὐχεται τὴν εὐγενίαν, ὁμοίως καὶ τοὺς ἄνωθεν δύο γενναίους καπεταναίους καὶ τοῦ γένους ὑπερμάχους καὶ τὸν γραμματικὸν κὺρ Νικόλαον ὁμοίως.

Τὸν εὐγενέστατον ἥρωα καὶ γενναῖον ἀδελφὸν Κύριον Κὺρ Καπ. Ὀδυσσεᾶ ἀδελφικῶς ἀσπάζομαι. Μετὰ τὴν ἀντάμωσιν τὴν καλὴν τὸν λέγετε καὶ ὅτι ἐγὼ τὸν εὐχομαι νὰ δείξῃ ἀνδραγαθίας διὰ νὰ τὸν δοξάσῃ ἐν καιρῷ τὸ γένος· καὶ τὴν συμφωνίαν καὶ ὑπόσχεσιν ὅπου εἶχομεν κάμει ποτὲ νὰ τὴν ἐνθυμηθῇ καὶ νὰ τὴν ἐκτελέσῃ.

Τὰ παιδιὰ σὲ προσκυνοῦν καὶ σοῦ φιλοῦν τό χέρι. Τὸν Νικόλαον καὶ ὅλους τοὺς ἀδελφοὺς Ἑλλήνας ἀσπάζομαι ἀδελφικῶς.

[Ἐξώγραμμα]

Πρὸς τὸν εὐγενέστατον, γενναῖον χιλίαρχον Κύριον Ἀνδροῦτζον Σαφάκαν, τὸν ἀγαπητὸν μοι ἀδελφόν, ὅπου τύχη.

7

Τοῦ Μαυροκορδάτου γράμμα

Πρὸς τὸν Γενναιοτάτον χιλίαρχον Ἀνδρίτζον Σαφάκαν.

Ἐπειδὴ ὁ ἐχθρὸς σκοπεύει πάντοτε νὰ κυριεύσῃ τοῦ Κάρλελι¹⁰², διὰ νὰ εἰμπορέσῃ ὕστερα εὐκόλως νὰ ἐκτελέσῃ τοὺς σκοποὺς του καὶ διὰ τὰ λοιπὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος, διὰ τοῦτο πρέπει ὅλοι ἀπ' ὅλα τὰ μέρη νὰ τρέξουν διὰ νὰ μὴν ἀφήσουν τὸν ἐχθρὸν νὰ ἐκτελέσῃ τὰ ὅσα ἐπιθυμεῖ καθ' ἡμῶν. Κατ' αὐτὰς τὰς ἡμέρας ἐβγήκαν οἱ Τοῦρκοι εἰς τὸ Λουτράκι¹⁰³, καὶ ἀπ' ἐκεῖ ἤλθον εἰς τὴν Κατούναν καὶ μετὰ ταῦτα εἰς τοὺς Παπαδάτες¹⁰⁴ χωρὶς νὰ κτυπηθοῦν ἀπὸ κανένα μέρος. Ἀπ' ἐκεῖ καθὼς ἔμαθα χθὲς ἀπὸ

101 Εἶναι ὁ γνωστὸς μετὰ ταῦτα καπετάνος Λιδωρικιοῦ Σκαλτσοδῆμος.

102 Ὁ Νομὸς Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας λεγόταν Κάρλελι τότε.

103 Λουτράκι χωριὸ κοντὰ στὴν Κατούνα τοῦ Ξηρομέρου.

104 Χωριὸ τοῦ Ξηρομέρου.

τοὺς ἐδικοὺς μας, οἱ ὁποῖοι εὐρίσκονται εἰς Μαχαλᾶν¹⁰⁵, ἕως τετρακόσιοι τὸν ἀριθμὸν ἐγύρισαν ὀπίσω πρὸς τὸ Λουτράκι. Οἱ ἐδικοὶ μας συνάζονται ἀπ' ὅλα τὰ μέρη ὅχι μόνον νὰ μὴν τοὺς ἀφήσουν νὰ κάμουν κανένα κίνημα εἰς τοῦ Κάρλελι, ἀλλὰ καὶ νὰ ἀφανίσουν ὅσους ἐτόλμησαν νὰ ἔμβουν μέσα. Ὅθεν καὶ ἡ Γενναιότης σου εἰς αὐτὴν τὴν περίστασιν, ἡ ὁποία δὲν ἐπιδέχεται ἀργοπορίαν, νὰ στείλῃς ἕνα τῶν καλυτέρων σου κολιτζήδων¹⁰⁶ μὲ ἀρκετοὺς στρατιώτας καὶ νὰ ἔλθῃ νὰ ἐνωθῇ μὲ τοὺς στρατιώτας τοῦ χιλιάρχου Σιαδήμα ἢ μὲ ἄλλους ἀπὸ τὰ ἄλλα μέρη, διὰ νὰ κτυπήσουν τὸν ἐχθρὸν καὶ νὰ ματαιωθοῦν οἱ σκοποὶ του, οἱ ὁποῖοι ἀποβλέπουν πάντοτε εἰς ἀφανισμόν τῆς Ἑλλάδος. Ἀναβολὴ εἰς αὐτὴν τὴν περίστασιν δὲν χρειάζεται, διότι αὐτὴ εἶναι ἡ ὥρα, καθ' ἣν πρέπει νὰ ὑπερασπισθῶμεν τὴν Πατρίδα.

Ἄ. Μαυροκορδάτος

Γνωρίζω, χιλίαρχε, τὸν ζῆλον σου, διὰ τοῦτο ποσῶς δὲν ἀμφιβάλλω, ὅτι θέλεις προφθάσει τὴν βοήθειαν, ἡ ὁποία σὲ ζητεῖται μὲ ὅλην τὴν δυνατὴν ταχύτητα.

Ἀπόκουρον εἰς τὸ Δογρι¹⁰⁷ τῆ 8 Αὐγούστου 1822

[Ἐξώγραμμα]

Πρὸς τὸν Γενναῖον χιλίαρχον Ἀνδρέαν Σαφάκαν τοῦ Κράββαρη.

105 Κι' αὐτὸ χωριὸ τοῦ Ξηρομέρου

106 Διμοιρίτης, περίπολος, ὑποκαπετάνος, ἀπὸ τὸ «Κόλι».

107 Χάνι καὶ Μετόχι τοῦ μοναστηριοῦ τοῦ Προυσοῦ κοντὰ στὴν Τριγωνίδα λίμνη, 3 ὥρες δυτικὰ ἀπ' τ' Ἀγρίνιο, ὅπου πηγὴ μὲ βουνίσιο κρῦο νερὸ καὶ δάσος ἀπὸ πλατάνια. Σήμερα περνᾷ ἐκεῖ ὁ ἀμαξωτὸς δρόμος ποῦ πάει ἀπὸ τὸ Ἀγρίνιο στὸ Κεφαλόβρυσο. Ἡ ὀνομασία του ὅμως εἶναι Ντουγρι καὶ ὄχι Δογρι, ὅπως ἐξελληνίζεται στὸ ἔγγραφο.

8

Ἴσον ἀπὸ τὸν λογαριασμὸν τῶν ἐξόδων τοῦ στρατηγοῦ Σαφάκα· ἓνα παρόμοιον ἔμεινεν εἰς τὴν διοίκησιν καὶ ἓνα τοῦ ἐστάλη.

Ὅκα τ' ἀλεύρι γρ. πρ.

	γρ. πρ.	
1350 πρὸς 389 παρ. τὴν ὁκά εἰς Ὅξυα ἀπὸ 1ης Μαΐου ἕως τέλος Ἰουνίου.	1080	
1384 πρὸς 44 τὴν ὁκά, διὰ στρατες 350 εἰς Βελβίτζαινα ¹⁰⁸ καὶ Παπαδιὰ ¹⁰⁹ ἡμερῶν 17	1557	
11250 πρὸς 25 διὰ νιστηρᾶ στρατιωτῶν εἰς Λειβαδάκια μὲ τὸ σῶμα τοῦ Γιαννάκη Μιχαλόπουλου καὶ Ἀναγνώστη Καναβοῦ ἀπὸ 1 Ἰουνίου ἕως 20 Ἰουλίου ὁποῦ ἔγινεν ἡ ἐκστρατεία τοῦ Μισολογγίου	7028.30	
	9665.30	
3000 πρὸς 25 τὴν ὁκά 300 στρατιωτῶν ἀπὸ 20 Ἰουλίου ἕως 10 Αὐγούστου ἕως ὅτου ἀναχωρήσαμεν ἀπὸ Δερβέκιστα Βάλτον καὶ Ἄκαρνανίαν.	1875	
10000 πρὸς 25 τὴν ὁκά εἰς τὸ στρατόπεδον Ὅξυας συνιστάμενον ἀπὸ ἀτάκτους στρατιώτας· 2001 μὲ τὸν ἀντιστράτηγον Πιστιόλην ἀπὸ 20 Ἰουνίου ἕως τέλος 7βρίου.	6250	
	17790.30	
	γρ.	
140 σφαχτὰ τὸν Μάγιον εἰς Ὅξυα πρὸς γρ. 8	1120	
Δύο πεζῶν εἰς τὸ Μισολόγγιον	160	
Ἐνα πεζὸν ἕως στρατόπεδον Σαλώνου	60	1590
120 ἀλάτι τὸν Μάγιον καὶ Ἰούνιον πρὸς 25	75	
350 ὁκάδες ἀλεύρι εἰς τὰς δύο θέσεις ἕως τέλος 7βρίου πρὸς 20	175	
Ἅσα ἔξοδα εἰς Ἄκαρνανίαν ἕως 8 8βρίου		19380.30
1500 ὁκάδες ἀλεύρι ἀπὸ Κάλαμον πρὸς 16 παρ.	600	
4 γελάδια ἀπὸ τοὺς στρατιώτας	40	
80 ὁκάδες τυρὶ πρὸς 90 παρ.	180	
30 ὁκάδες ἀλάτι πρὸς 12 παρ.	24	3144
Ἐξοδα διὰ ἕξ λαβωμένους	1700	
50 κουβέλια κριθάρι δι' ἄλογα πρὸς 12 γρ. τὸ κουβέλι	600	
Εἴκοσι δύο χιλιάδες πεντακόσια εἴκοσι τέσσαρα.		22524.30

108 Βελβίτζαινα χωριὸ τῆς Ναυπακτίας.

109 Παπαδιὰ ἡ γνωστὴ ὄροσειρὰ στὴ Ναυπακτία.

1823.

9

Προκήρυξη Υπουργείου Πολέμου

Προσωρινή Διοίκησης τῆς Ἑλλάδος οἱ ὑπουργοὶ τοῦ Πολέμου.

Πρὸς τοὺς κατοίκους τῆς Ἀνατολικοδυτικῆς Χέρσου Ἑλλάδος.

Οἱ ἐχθροὶ μόλον ὅτι ἐδοκίμασαν μεγάλην φθορὰν τὸν παρελθόντα χρόνον καὶ ἀπέτυχον τοῦ σκοποῦ των, μόλον τοῦτο ἐπιμένουν εἰς τὸν ἴδιον σκοπὸν καὶ ἐτοιμάζουσι νέας δυνάμεις διὰ νὰ προσβάλωσιν εἰς τὰ σύνορα τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος.

Ἡ Διοίκησης πεπεισμένη εἰς τὴν ἀνδρείαν τῶν Ἑλλήνων ἐτοιμάζει νέαν ἐκστρατείαν καὶ ἐλπίζει νέα τρόπαια. Ὁ γενναιότατος χιλιάρχος Ἀνδρίτζος Σαφάκας προπορεύεται εἰς τὴν ἐκστρατείαν τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος καὶ διορίζεται νὰ στρατολογήσῃ εἰς τὴν ἐπαρχίαν Κράββαρη. Λοιπὸν ὅσοι Κραββαρίτες καὶ γείτονες ἀπὸ τὰ πέριξ θέλουν ν' ἀγωνισθοῦν εἰς τοῦτον τὸν ἱερὸν ἀγῶνα δύνανται νὰ τὸν ἀκολουθήσουν, διότι ἡ γενναιότης του πηγαίνει ἐμπρὸς διὰ νὰ προκαταλάβῃ τὰς θέσεις, αἵτινες ἐπαπειλοῦνται ἀπὸ τὰς ἐπερχομένας ἤδη δυνάμεις τοῦ ἐχθροῦ. Μετ' ὀλίγον δὲ θέλουν ἐκστρατεύσει καὶ Πελοποννησιακὰ στρατεύματα ἱκανὰ ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν ἐμπείρων καὶ ἀνδρείων στρατηγῶν, καὶ θέλουν τρέξει νὰ ἐνωθῶσι μὲ τὰς ἀνδρείας φάλαγγας τῶν προμάχων. Θέλουν διορισθῆ προσέτι παρὰ τῆς Διοικήσεως καὶ φροντισταὶ εἰς ὅλα τὰ στρατόπεδα διὰ τὴν ἐξοικονόμησιν τῶν ἀναγκαίων τροφῶν καὶ πολεμικῶν ἐφοδίων, διορισθῆ δὲ καὶ μισθὸς τῶν στρατιωτῶν δι' ἐκείνους μὲν ὅσοι πολεμοῦσι κατὰ τῶν ἐχθρῶν ἀνὰ εἴκοσι πέντε γρόσσια, δι' ὅσους δὲ μένουν εἰς τὰς πολιορκίας τῶν ἐντὸς τῆς Ἑλληνικῆς ἐπικρατείας φρουρίων ἀνὰ εἴκοσι γρόσσια καὶ δι' ὅσους μένουσι εἰς τὰς πόλεις καὶ χώρας διὰ τὴν ἐσωτερικὴν ἀσφάλειαν ἀνὰ δεκαπέντε, καὶ τούτων ὅλων τῶν στρατιωτῶν οἱ μισθοὶ θέλουσι πληρωθῆ ἀπὸ τὴν Διοίκησιν, ὅταν τὰ ὀνόματά των καταγεγραμμένα εἰς τὸ κατάστιχον τῶν φροντιστῶν τοῦ πολέμου παρουσιασθῶσιν εἰς αὐτὴν.

Κάτοικοι τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος, ὑποφέρετε ἤδη δύο χρόνους τὰ δεινὰ τοῦ πολέμου, τὸν ὅποιον ἤγειρε τὸ ἔθνος κατὰ τῆς τυραννίας διὰ τὴν ἀνεξαρτησίαν του. Ὅθεν μὴν ὑποφέρετε νὰ χάσετε τοὺς καρποὺς τῶν ἀγῶνων σας ἤδη εἰς τὴν εὐτυχῶς ἀρχομένην β' τῆς Διοικήσεως περίοδον. Αἱ δυνάμεις τοῦ ἐχθροῦ ἐξηντλήθησαν, ἐνῶ τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος ἔγινεν ἀνώτερον ἑαυτοῦ κατασκορπίσαν καὶ «κατὰ ξηρὰν καὶ κατὰ θάλασσαν τὰς φοβεράς τοῦ ἐχθροῦ δυνάμεις. Λοιπὸν δὲν εἶναι ἀμφιβολία ὅτι οἱ ἀγῶνες σας θέλουν στεφανωθῆ μὲ νέαν τρόπαια καὶ θέλετε ἀσφάλισιν διὰ πάντα τὸ ἔδαφος τῆς πατρίδος χαίροντες εἰς τὸ ἐξῆς τὰ ἀγαθὰ τῆς ἐλευθερίας καὶ ἀνεξαρτησίας.

Περίοδος β', τῆ 4 Μαΐου 1823

Ἐν Τριπολιτζᾷ οἱ ὑπουργοὶ τοῦ Πολέμου

Διονύσιος Τρουκάκης Χρ. Περραιβὸς

(Τ. Σ. Μωνιστέριον τοῦ πολέμου)

10

Υπουργεῖον Πολεμικῶν, Περίοδος Β

Αριθ. 738

Προσωρινή Διοίκησης τῆς Ἑλλάδος

Ὁ ὑπουργὸς τῶν πολεμικῶν

Πρὸς τὸν Γενναϊότατον χιλιάρχον κ. Ἀνδρίτζον Σαφάκα

Ἡ προθυμία καὶ ὁ ζῆλος σου μ' ὄλον ὅτι ἦσαν πρὸ πολλοῦ εἰς τὴν Διοίκησιν γνωστὰ, τώρα ὅμως ἔγιναν φανερὰ εἰς ὅλην τὴν Πατρίδα, ἀφοῦ τὰ ἀπέδειξες μὲ τὸ ἔργον, τρέχων εἰς κάθε κίνδυνον τῶν ἀδελφῶν σου, εἰς βοήθειαν τῶν συναγωνιστῶν σου καπεταναίων καὶ εἰς διαφέντευσιν τῶν γειτόνων σου καταφρονῶν πάντα κίνδυνον ἰδιαιτέρον καὶ ἀποφεύγων κάθε χαμερπῆ καὶ ἀναξίαν πρόφασιν, ὅπου πολλοὶ προβάλλουν. Σὺ λέγω, γενναῖε ἀδελφέ, ἢ μὲ πολλοὺς τύχεις, ἢ μὲ ὀλίγους ἢ μακρὰν ἢ κοντὰ, νύχτα ἢ ἡμέρα, δὲν παύεις ἀπὸ τοῦ νὰ ἐκπληροῖς τὰ χρέη σου ἐντελῶς, τρέχων ἀόκνως πάντα εἰς τὴν φωνὴν τῆς Πατρίδος, τὰ ὅποια ὅλα αὐτὰ δὲν ἄργησε νὰ τὰ μάθῃ ἀκριβῶς τόσον τὸ ὑπουργεῖον τοῦτο ὅσον καὶ ἡ ὑπερτάτη Διοίκησης, ἡ ὅποια τρέφει τὴν μεγαλυτέραν εὐνοίαν εἰς τὸ ὑποκείμενόν σου, καὶ ἔχω χρηστὰς ἐλπίδας εἰς τὸ ἐξῆς διὰ τὰ κατορθώματά σου, διὰ τὰ ὅποια σὲ ἐτοιμάζει καὶ βραδεῖα ἀνάλογα. Μάχου λοιπὸν καὶ ἀγωνίζου μὲ τὴν συνηθισμένην προθυμίαν, ἀνδρείαν καὶ ζῆλον, καὶ ὅλαι αἱ ἐλλείψεις καὶ ἀνάγκαι προφθάνονται καὶ τῆ τοῦ Θεοῦ βοήθεια οἰκονομοῦνται ὀγλήγορα. Ἐρρωσο.

τῆ - Ἰουνίου 1823 ἐν Τριπολιτζᾶ.

Ὁ ὑπουργὸς τῶν Πολεμικῶν

Χρ. Περραιβός

Ἐν ἀπουσίᾳ τοῦ Λ. Παπαγεωργίου

Ὁ Τεν. Γραμματεὺς (Τ. Σ.) Δημήτρ. Τομαρᾶς

[Ἐξώγραμμα]

Πρὸς τὸν Γεν. χιλιάρχον Κ. Ανδ. Σαφάκαν

Ἐκ τοῦ Υπουργείου τῶν Πολεμικῶν.

11

Ἡ ὁμολογία τῶν Κλαπαϊτῶν καὶ τὰ ἄλλα χωρία, Βλαχοχώρια

1823 Σεπτεμβρίου 4 τὴν σήμερον ἐσυμφωνήσαμεν ἐμεῖς τὰ βρισκόμενα χωρία Κλεπά, Συνίστα, Κουτουλίστια, Βοιτζά, Στρωμίνιανη, Ζελίστα, Μικρὴ Παλούκοβα, Τρανὴ Παλούκοβα, Ἀβόρανη τὸν ἠύραμεν εὐλογο καὶ ἐβάλαμεν τὸν καπετὰν Ἀντρίτζο μ' ἑκατὸ λουφέδες ἓνα μῆνα καὶ ἔχομεν νὰ τοῦ δώσωμεν γρόσ. 2.000 ἢτοι δύο χιλιάδες· καὶ δεύτερα τοῦ δίνομεν τὸν διωρισμένο του μὲ ὅσους λουφετζῆδες

θελήσωμεν ἑμεῖς τὰ χωρία καὶ αὐτὸν ἔχομεν νοικοκύρη καὶ καπετάνο, ὅτι αὐτὸς εὐρέθη τώρα ὅπου μᾶς εὔρε ἡ σφίξη καὶ θὰ κλειστῆ μέσα εἰς τὸ βράχο¹¹⁰ καὶ αὐτὸν θανάχωμεν καπετάνο ὅλην τὴ ζωὴ μας· θὰ πεθάνωμεν ἀντάμα καὶ ὅποιος παρακούση ἔχει τὴν ἐξουσία νὰ τοῦ δίνη τοῦ νιζάμι καὶ σέ τοῦτο εἴμαστε ὅλοι στρεχτοί.

Παπαχαράλαμπος Πρωτόπαπας μὲ ὄλον τὸ χωρίον· ἔγραψα παρῶν.

Θανάσης Μικρὴ Παλούκοβα
Μῆτρος Τρανὴ Παλούκοβα
Γεωργάκης Τρανὴ Παλούκοβα
Δημήτρης Βοϊτζαΐτης παρῶν
Κωσταντῆς Ζελιστινὸς παρῶν
Παπαντώνης ἀπὸ Κουτουλίστια στρεχτὸς
Παπαδογιῶργος στρεχτὸς
Παναγιώτης Πελέκης στρεχτὸς
Γιάννος Σφύτζος (;) στρεχτὸς
Τζελίκος παρῶν
Παπαγιώργης παρῶν
Παπαχρηστος παρῶν
Παπαπαναγιώτης στρεχτὸς
Παπακανέλος παρῶν
Γαλάνης παρῶν.

Κατὰ τὴ συμφωνία ὅπου κάμαμε μὲ τὸν καπετάνο μας ἀπὸ τὰ σήμερον καὶ κεῖθε ὅποιος φύγη ἀπὸ τὸ κόλι¹¹¹ μας, τὸ σπίτι του καὶ τὸ βιό του νὰ εἶναι μπεγηλίτικο εἰς τὸ ὄρδι¹¹² καὶ ἔτσι εἴμαστε στρεχτοὶ καὶ κείνος νὰ λαβαίνη τὸ πρεπούμενο.

[Ἐξώγραμμα]

Ἡ ὁμολογία τῶν Κλεπαΐτων καὶ τὰ ἄλλα χωρία, Βλαχοχώρια

12

Γράμμα Ἰσμαήλ Πασᾶ στοὺς προύχοντες τῶν Κραββαροχωρίων

Ἰνεμπάχτ' καὶ Κάρλελι βαλεσῆς Ἰσμαήλ Πασᾶς (Τ. Σ.)

Ἀγαπητὲ μου Πρωτόπαπα Πλατανιώτη καὶ Σωτήρη καὶ Πρωτόπαπα Κονισκιώτη καὶ Ἀναγνώστη Σκουλᾶ καὶ Τριαντάφυλλε καὶ ἐπίλοιποι τῶν ἄνω χωρίων καὶ λοιποὶ Τιρνωῖτες καὶ Περισιωῖτες καὶ Νεχωρίτες καὶ λοιποὶ· μετὰ τὸν χαιρετισμὸν μου σᾶς φανερώνω ὅτι εἶδον τὸ γράμμα ὅπου ἐστείλατε πρὸς τὸν Ἰσμαήλ Ἀγᾶ καὶ τὸ ἔκαμα

110 Βράχος, εἶναι ὁ ἀπότομος κοκκινόβραχος ποὺ θρίσκειται ἀνατολικά τῆς Κλεπᾶς καὶ κατεβαίνει κάτω στὰ Στενά τοῦ Φειδαρη. Ἐκεῖ εἶναι καὶ ἡ σπηλιὰ ποὺ χρησίμεψε γιὰ φρούριο στὸν καιρὸ τῆς Ἐπαναστάσεως. Ὅλα τὰ χωριά ποὺ παίρνουν μέρος στὴ συμφωνία αὐτὴ καὶ ἀναγνωρίζουν γιὰ νοικοκύρη καὶ καπετάνο τὸν Ἀνδρίτσο Σαφάκα σήμερα πηγαίνουν στὴν ἐπαρχία Ναυπακτίας ἢ Κράββαρη ὅπως ἔλεγαν τότε. Σημ. Νιζάμι = Νὰ τὸν κάνη νὰ ὑποτάζεται μὲ τὴ βία. Λουφῆς = μισθός. Λουφετζῆς = ὁ μισθωτός.

111 Διοικήτ. Περιφέρεια.

112 Νὰ τὸ ἐξουσιάζη τὸ στρατόπεδο.

πολὺ χάζι¹¹³ ὅπου ἐγνωρίσατε τὸν καλὸν δρόμον τοῦ σαλιαμετιοῦ¹¹⁴ σας καὶ θὰ προσκυνήσετε. Λοιπὸν κινήσατε καὶ λάτε ἐδῶ διὰ νὰ σᾶς παρουσιάσω εἰς τὸν ὑψηλότετον βεζύρ Μουσταφᾶ Πασᾶ νὰ τὸν προσκυνήσετε καὶ μάνταμ¹¹⁵ εἶμαι καὶ ἐγὼ ἐδῶ διὰ τὴν κάθε δουλειὰν σας καὶ διὰ τὸ καλὸν σας θὰ τζαλεστήσω κοσουρίζικα¹¹⁶. Οὕτω λοιπὸν νὰ ἀκολουθήσετε καὶ ὑγιαίνετε.

1823 Σεπτεμβρίου 5

Ἄνιάδα

13

Ἔγγραφο τῆς προσωρινῆς Διοικήσεως Ναυπλίου

Ἰπουργεῖον τοῦ Πολέμου
Περίοδος β'.

Ἄριθ. 883

Προσωρινὴ Διοίκησις τῆς Ἑλλάδος
Τὸ Ἰπουργεῖον τῶν Πολεμικῶν

Πρὸς τὸν Γενναιότατον χιλίαρχον Κύριον Ἀνδρίτζον Σαφάκαν.

Ἡ Σεβαστὴ Διοίκησις δι' ἐπιταγῆς τῆς ἐμπερικλείεσσα τὴν πρὸς αὐτὴν ἀναφορὰν σου τὴν περὶ μισθῶν στρατιωτικῶν διεύθυνε αὐτὴν πρὸς τὸ Ἰπουργεῖον τοῦτο διὰ τὴν ἀπάντησιν, ὅθεν ὡς ἐκ μέρους τῆς Διοικήσεως ἰδιάζεσαι, ὅτι κατὰ τὸ προεκδοθὲν θέσπισμα οἱ στρατιῶται μιᾶς ἐπαρχίας πρέπει νὰ πληρώνωνται ἀπὸ τὴν ἰδίαν ἐπαρχίαν αὐτῶν καθὼς καὶ ἄλλοτε ἐπληρώνοντο ἐκτὸς τῶν Σουλιωτῶν, οἵτινες μὴ ἔχοντες πατρίδα ὑπεσχέθησαν μισθοὶ ἐκ τοῦ ἐθνικοῦ Ταμείου. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ Γενναιότης σου θέλεις ἐπιμεληθῆ νὰ πληρωθῆς κατὰ τὸ θέσπισμα ἀπὸ τὴν ἐπαρχίαν

113 Εὐχαριστήθηκα.

114 καλοῦ σας.

ΣΗΜ. Κονισκιώτης ἀπ' τὴν Κόνισκα. Περισιτώτης ἀπὸ τὴν Περίστα, Τιρνιώτης ἀπὸ τὸν Τέρνο. Νεχωρίτης ἀπ' τὸ Νεχώρι.

ΣΗΜ. Τὸ γράμμα τοῦτο τοῦ Ἰσμαήλ Πασᾶ Βαλεσῆ Ἐπάχτου καὶ Κάρλελι ἀπὸ 5 7βδρίου 1823 στάλθηκε στοὺς προεστούς τοῦ Πλατάνου, τῆς Κόνισκας, τοῦ Πέρκου, τῆς Περίστας καὶ τοῦ Νεχωριοῦ τῶν Κραβδάρων. Αὐτοὶ εἶχον γράψει στὸν Ἰσμαήλ Ἄγᾶ, στὴν Ἄνιάδα (χωριὸ στὸ πλάγι τῆς Καλλιαικούδας, (ὄρ. τῆς Εὐρυτανίας), ὅπου τὸ στρατόπεδο τοῦ Μουσταφᾶ 6 Μουσταῆ ὅπως ἔλεγαν τότε) καὶ δήλωσαν πὼς θέλουν νὰ προσκυνήσουν. Ἐκαμαν δηλ. καπάκι γιὰ νὰ γλυτώσουν τὰ χωριά τους ἀπ' τὴν ἐρήμωσι καὶ τὴν καταστροφὴ πού τὰ περίμενε μετὰ τὸ πέρασμα τοῦ Τούρκικοῦ ἀσκεριοῦ. Γιατὶ μιᾶς καὶ νίκησε ὁ Μουσταφᾶς στίς 28 τ' Αὐγούστου στὴν Καλλιαικούδα καὶ διάλυσε τὸ Ἑλληνικὸ στρατόπεδο, κοντὰ στὸ νοῦ ἦταν πὼς θὰ τραβοῦσε τὸν κατήφορο γιὰ τὸ Μεσολόγγι καὶ θὰ περνοῦσε στὰ χωριά π' ἀναφέραμε παραπάνω, (Κοιτ. Τρικούπ. Τομ. Γ' σελ. 65)

Ἄνιάδα = χωριὸ τῆς Εὐρυτανίας στὸ πλάγι τῆς Καλλιαικούδας,

115 συγχρόνως.

116 θὰ προσπαθήσω μετὰ τὴν καρδιά μου.

σου καθώς και όποιοσδήποτε αρχηγός τών άρμάτων, και έστω πρòς óδηγίαν σου. Έάν δè είς τò έξης λάβης ανάγκην νά γράψης πρòς τήν Διοίκησιν, πρέπει νά διευθύνης είς τò ύπουργείον τούτο τὰς αίτήσεις σου, ώς πολεμικόν, καθώς ακολουθοῦν και οί λοιποί άξιωματικοί στρατιωτικοί όταν πρόκειται λόγος περι στρατιωτικῶν ύποθέσεων.

Έν Ναυπλίω τῆ 29 Όκτωβρίου 1828

Οί ύπουργοί τοῦ Πολέμου

Άλέξιος Βλαχόπουλος

έν άπουσία τοῦ Άναγνώστου Παπαγεωργίου

Ό Γεν. Γραμματεὺς

(Τ. Σ.) Δημ. Τομαρᾶς

[Έξώγραμμα]

Πρòς τόν Γενναιότατον χιλίαρχον Κύριου Άνδρίτζον Σαφάκαν, είς Κράββαρη.

14

Κατάλογος διὰ τὸν λουφὲ Κλιπὰ καὶ τὰ ἄλλα Βλαχοχώρια

1823: Νοεμβρίου 30: δευτέρη διὰ τὸν ἀλουφὲν τοῦ καπετάν Άντρίτζου Σαφάκα διὰ τὴν ὁμολογίαν ὅπου τοῦ ἐδώσαμε εἰς τὴν Σπηλιά¹¹⁷ τῆς Κλεπᾶς δύο χιλιάδες γρόσσια ἤτοι 2.000 χιλ. γρόσ. διὰ ἕναν μῆνα.

100	Συνίστα.
300	Κουτουλίστια.
200	Βοϊτζά.
100	Στρωμίνιανη.
200	Ζελίστα.
100	Σιτίστα.
100	Παλούκοβα Μικρὴ.
200	Παλούκοβα Τρανῆ.
300	Ἀβόρανη.
400	Κλεπὰ.
<u>2000</u>	

Κωνσταντῆς Ζελιστινὸς
 Θανάσης Παλουκοβίτης
 Δημήτρης Βοτζαῖτης
 Νικολὸς Κόκλας ἀπὸ Στρωμίνιανη
 Γιωργάκης Τρανῆ Παλούκοβα

[Ἐξώγραμμα]

Κατάλογος διὰ τὸν λουφὲ Κλιπὰ καὶ τὰ ἄλλα βλαχοχώρια

117 Καὶ σ' ἄλλο ἔγγραφο γίνεται λόγος ἐκεῖ ὅμως μιλάει γιὰ βράχο. Εἶναι τὸ ἴδιο πράγμα. Πρόκειται γιὰ τὸ φυσικὸ φρούριο ποὺ εὑρίσκαν καταφύγιο οἱ Πανωχωρίσιοι Κραββαρίτες σὲ καιρὸ σφίξης κατὰ τὴν ἐπανάσταση, καὶ βρίσκεται ἀνατολικά τῆς Κλεπᾶς ὅπου τὰ «Στενά» τοῦ Φειδαρη.

15

Δευτέρι διὰ τὸν λουφὲ τοῦ Καπετάνου

1823 Νοεμβρίου 30

Δευτέρι διὰ τὸ λουφὲ τοῦ Καπετάνου ὅπου τοῦχαμε ὁμολογία δομένη στὴν σπηλιὰ τῆς Κλεπαῶς δύο χιλιάδες γρόσσια ἦτοι: 2000 χιλιάδες γρόσσια διὰ ἓνα μῆνα·

--	Συνίστα
--	Κλεπαῶ
201	Κουτουλίστια
134	Βοϊτζὰ
67	Στρωμίνιανη
134	Ζελίστα
67	Σιτίστα
67	Μικρὴ Παλούκοβα
134	Τρανὴ Παλούκοβα
201	Ἀβόρανη
<hr/>	
1005	

Κωνσταντῆς Ζελιστινὸς
Θανάσης Παλουκοβίτης
Δημήτρης Βοτζαΐτης
Νικολὸς Κόκλας ἀπὸ Στρωμίνιανη
Γιωργάκης Τρανὴ Παλούκοβα

ΣΗΜ. Ὑστερα ἀπ'τὴν ἀπάντησι πού ἔκαμε τὸ ὑπουργεῖο τοῦ πολέμου, πὼς τὸ «θέσπισμα» ὥρισε νὰ συντηροῦν οἱ ἐπαρχίαι μὲ δικὰ τους χρήματα τὴν ἔνοπλη δύναμη πού τοὺς χρειαζόταν, ἔκαμαν τὴν παραπάνω (ἀριθ. 14) συμφωνία τὰ «Βλαχοχώρια» καὶ ὥρισαν πόσα θὰ πλήρωνε τὸ κάθε χωριὸ γιὰ λουφὲ τοῦ Καπετάνου τοῦ Κράββαρη Ἀνδρίτζου Σαφάκα.

Στὸ δεύτερο χαρτί, (ἀριθ. 15), τὸ «δευτέρι» γράφονται τὰ ποσὰ πού μπόρεσε νὰ καταβάλῃ τὸ κάθε χωριὸ γιὰ ἓνα μῆνα. Τὸ ὀλικὸ ποσὸ ἔφτασε μονάχα 1.005 γρόσσια, ἐνῶ ἡ συμφωνία ἦταν γιὰ 2.000.

Ἡ Συνίστα καὶ ἡ Κλεπαῶ δὲν κατάβαλαν οὔτε γρόσσι, ἐνῶ ἡ πρώτη εἶχε ὑποσχεθῆ 100 καὶ ἡ δεύτερη 400.

Δηλαδὴ ἔγινε ὅ,τι γίνεταί μὲ κάθε προὔπολογισμό. Ἄλλα προὔπολογίζουμε κι ἄλλα πραγματοποιοῦνται συνήθως.

1824

16

**Συμφωνητικὸ τῶν καπεταναίων ποὺ μαζεύτηκαν τὴν 1 Ἰανουαρίου
1824 στὸ Μεσολόγγι**

Ἡμεῖς οἱ ὑπογεγραμμένοι βλέποντες τὴν ἐσωτερικὴν ἀκαταστασίαν, συναχθέντες εἰς ἓν καὶ ἐξετάσαντες τὰς αἰτίας ἰδόντες ὅτι ἀπὸ τὸ ἓν μέρος τὸ ἔμβασμα τῶν ἐχθρῶν καὶ ἡ γύμνασις καὶ ὁ σκορπισμὸς τῶν κατοίκων, καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος τὸ οἰκονομικὸν τῶν μισθῶν τοῦ στρατιωτικοῦ εἶναι ἡ καθαυτὸ αἰτία τῶν ἀταξιῶν, καὶ θέλοντες νὰ εὐρεθῆ τρόπος διὰ νὰ παύσῃ εἰς τὸ ἐξῆς κάθε κατάχρησις, συνεφωνήσαμεν μὲ κοινὴν ἀπόφασιν εἰς τὰ ἀκόλουθα.

α' Θέλει διορισθῆ μισθὸς διὰ τρεῖς χιλιάδες στρατιώτας καὶ εἰς τὸν ἀριθμὸν αὐτὸν θέλουν ἐμβῆ ὅσοι ἀπ' ἀρχῆς ἐστάθησαν εἰς τὰ ἄρματα καὶ δὲν εἰμποροῦν οὔτε εἰξεύρουσιν νὰ κάμουν ἄλλην ἐργασίαν: οἱ δὲ λοιποὶ ἐν ὅσῳ μὲν δὲν εἶναι χρεῖα καταγίνονται εἰς τὰς ἐργασίας των, ἐν καιρῷ χρεῖας ὅμως νὰ ἐβγαίνουν καὶ αὐτοὶ καὶ νὰ ἐνώνωνται μὲ τὸ σῶμα τῶν μισθωτῶν στρατιωτῶν.

β' Ἡ ποσότης τῶν μισθωτῶν στρατιωτῶν ὅπου θέλει ἔχει ὁ κάθε ἀρχηγὸς διορίζεται μὲ ξεχωριστὸν κατάλογον καθὼς καὶ ὁ μισθὸς αὐτῶν.

γ' Νὰ διορισθῆ ἓν στρατιωτικὸν συμβούλιον συγκείμενον ἀπὸ τρία ὑποκείμενα τῶν ἀρμάτων, τὸ ὁποῖον νὰ κρίνῃ ὅλας τὰς στρατιωτικὰς ὑποθέσεις καὶ αἱ ἀποφάσεις του νὰ ἐνεργῶνται: τὸ αὐτὸ συμβούλιον νὰ κρίνῃ καὶ τὰς ἐγκληματικὰς μόνον διαφορὰς μεταξὺ τῶν στρατιωτικῶν καὶ τῶν πολιτῶν.

δ' Τὸ αὐτὸ συμβούλιον ἔχει νὰ παρασταίνη εἰς τὴν Διοίκησιν ὅσοι εἶναι ἄξιοι προβιβασμοῦ ἢ ἄλλης ἀνταμοιβῆς διὰ νὰ βραβεύωνται καὶ νὰ τιμῶνται οἱ καλοὶ καὶ ἄξιοι στρατιῶται.

ε' Τὸ αὐτὸ συμβούλιον ἔχει νὰ κάμῃ ὅλα τὰ σχέδια διὰ τὰς ἐκστρατείας καὶ νὰ τὰ παρασταίνη εἰς τὴν Διοίκησιν, κανένας δὲ στρατηγὸς χωρὶς τὴν ἄδειαν τοῦ πολεμικοῦ συμβουλίου νὰ μὴν εἰμπορῆ νὰ ἐκστρατεύῃ εἰς οὐδεμίαν ἐκστρατείαν, ἐκτός μεγάλης ἀνάγκης ἀπὸ ἐπιδρομὴν ἐχθρῶν.

στ' Ἡ Διοίησις εἰς ὅλας τὰς ἐργασίας νὰ μεταχειρίζεται τοὺς μισθωτοὺς στρατιώτας τοὺς εὐρισκομένους ὑπὸ τὴν ὄδηγιάν τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ στρατιωτικοῦ. Οἱ Πολιτάρχαι ὅμως τοῦ Μεσολογγίου καὶ Ἀνατολικοῦ νὰ εἶναι ἐντόπιοι ὑποκείμενοι εἰς τὸν ἀρχηγόν, τὸν ὁποῖον ἤθελε διορίσει ἡ Διοίησις.

ζ' Κάθε τρεῖς μῆνας νὰ πληρώνωνται οἱ μισθοὶ τῶν στρατιωτῶν χωρὶς ἀντιλογίαν.

η' Διὰ νὰ παύσῃ κάθε ὑποψία καταχρήσεως εἰς τὰ κοινὰ εἰσοδήματα νὰ διορισθῆ εἰς τὴν ἐπιστάσιαν τῆς Κάσσας καὶ ἓνας ἐκ τῶν στρατιωτικῶν διὰ νὰ κρατῆ καθαρὸν λογαριασμὸν τῶν ἐσόδων καὶ ἐξόδων.

θ' Κανείς στρατιωτικός νὰ μὴν ἀνακατώνεται εἰς τὰ ἔθνικὰ εἰσοδήματα, ἀλλὰ νὰ τὰ συνάζῃ ἢ Διοίκησις διὰ τὴν ἔξοικονόμησιν τῶν μισθῶν καὶ τῶν ἄλλων ἀναγκαιῶν.

ι' Οἱ στρατιωτικοὶ νὰ μὴ θεωροῦν κρίσεις, μήτε νὰ παίρουν τζερμεέδες καὶ ἄλλα δοσίματα ἀπὸ τὸν λαόν.

ια' Νὰ κάμωσιν οἱ στρατιωτικοὶ ἀκριβῆ κατάλογον τῶν μισθωτῶν στρατιωτῶν τῶν ὑπὸ τὴν ὄδηγιαν των καὶ νὰ τὸν παραδώσωσιν εἰς τὴν Διοίκησιν διὰ νὰ λαμβάνωσι τοὺς μισθοὺς των κατὰ τὸν κατάλογον.

ιδ' Κανείς των στρατιωτῶν νὰ μὴν εἰμπορῇ νὰ περιέρχεται εἰς τὰς ἐπαρχίας χωρὶς τὴν ἔγγραφον ἄδειαν τοῦ ἀρχηγοῦ του.

ιγ' Ὅσοι στρατιῶται ἐβγαίνουν ἀμισθὶ ἀπὸ τὰς ἐπαρχίας, νὰ συνάζονται κατὰ τὸν κατάλογον ὅπου ἤθελε δώσει ἢ Διοίκησις.

ιδ' Νὰ μὴν ὑπερασπίζονται οἱ πολεμικοὶ κανένα χριστιανὸν ἐναντίον τῆς ἀποφάσεως τοῦ Κριτηρίου.

ιε' Νὰ μὴν εἰμπορεῖ κανείς τῶν στρατηγῶν νὰ κάμῃ συνθήκας μὲ τὸν ἐχθρὸν χωρὶς τὴν ἄδειαν τῆς διοικήσεως καὶ τοῦ Πολεμικοῦ Συμβουλίου.

ιστ' Οἱ στρατιῶται ὅπου εἶναι διωρισμένοι εἰς τὰς ἐπαρχίας νὰ ὑποτάσσονται εἰς τὸν ἐπαρχον καὶ νὰ μὴν κάμνουν τίποτες χωρὶς ἔγγραφον ἄδειαν τοῦ ἐπάρχου καὶ τῶν ἐπιστατῶν.

ιζ' Ἄν χρειασθῇ αὔξησις μισθωτῶν στρατιωτῶν νὰ γίνεται ἢ προσθήκη ἀπὸ τὴν Διοίκησιν.

ιη' Εἰς ὅποιαν ἐπαρχίαν ἀκολουθήσῃ κλεψία ἢ γύμνωσις, ἂν ἢ ἀταξία γένη ἀπὸ στρατιώτας τοῦ εὐρισκομένου ἀρχηγοῦ τῶν ἀρμάτων, νὰ ὑποχρεώνεται νὰ πληρῶνῃ τὴν ζημίαν, καθὼς καὶ ἂν εἶναι ἄλλου ἀρχηγοῦ, καὶ ἀποδειχθῇ τὸ πρᾶγμα νὰ ὑποχρεώνεται ὁ ἀρχηγὸς ἐκεῖνος.

ιθ' Ὅταν οἱ κάτοικοι μιᾶς ἐπαρχίας δι' ἐπιδρομὴν ἢ φόβον τῶν ἐχθρῶν καταφύγωσιν εἰς ἄλλην ἐπαρχίαν, οἱ μὲν πολῖται χρεωστοῦν νὰ τοὺς δέχωνται ὡς ἀδελφοὺς, καὶ νὰ τοὺς περιποιῶνται, ὁ δὲ εὐρισκόμενος ἐκεῖ ἀρχηγὸς τῶν ἀρμάτων θέλει προσέχει νὰ μὴ γίνεται πρὸς αὐτοὺς ἢ παραμικροτέρα ἀδικία ἢ ἀτιμία ἀπὸ τὸ στρατιωτικόν, καὶ ἐὰν γενῇ, θέλει λογίζεται ὑπεύθυνος καὶ καταδικάζεται εἰς τὴν ἀποζημίωσιν.

Ἐν Μεσολογγίῳ τὴν 1 Ἰανουαρίου 1824

Νότης Μπότζαρης
Μῆτσος Κοντογιάννης
Κώστας Μπότζαρης
Γεώργιος Τζόγκας
Γιαννάκης Γιολδάσης
Δῆμος Σκαλτζᾶς
Νικολὸς Στορνάρης
Κίτζος Τζαβέλας
Ἄνδρέας Καραῖσκου
Ἄντρίτζος Σαφάκας
Γιαννάκης Ράγκος

Γιαννάκης Μπουκουβάλας
Γρηγόρης Λιακατάς
Σπύρος Κοντογιάννης
Χρήστος Μακρής
Άντρέας Ζαγκανᾶς
Σπύρος Λάμπρος
Κωνσταντῆς Βλαχόπουλος
Σωτήρης Γκουτζαμάνης
Μῆτρος Χαλκούνης ἐπίτροπος τοῦ Πεσλῆ.

17

Ἔγγραφο τοῦ Μαυροκορδάτου ἀπὸ Μεσολόγγι

Ἄριθ. 126

Προσωρινὴ Διοίκησις τῆς Ἑλλάδος
Πρὸς τὸν Γενναϊότατον στρατηγὸν Ἄνδρίτζον Σαφάκαν

Διορίζεσαι νὰ ἔχῃς ὑπὸ τὴν ὄδηγίαν σου ἑκατὸν, Νο 100, στρατιώτας μισθωτοῦς, τῶν ὁποίων οἱ μισθοὶ θέλουν τρέχει ἀνὰ εἴκοσι γρόσσια τὸν μῆνα, καὶ ἐξ αὐτῶν πέντε ἐπὶ λόγῳ ἀξιωματικῶν θέλουν λαμβάνει ἀνὰ ἑξακόσια γρόσσια τὸν χρόνον. Οἱ μισθοὶ θέλουν πληρῶνεσθαι ἀνὰ τριμηνίαν λογαριαζόμενοι ἀφ' ἧς ἡμέρας καταστρώσετε καὶ ὑπογράψετε τὸν κατάλογον τῶν στρατιωτῶν σας, τὸν ὁποῖον κατάλογον θέλετε πέμψει πρὸς τὴν Διοίκησιν. Διὰ τὴν ἰδίαν σας οἰκονομίαν θέλετε ἔχει ἀνὰ χίλια γρόσσια τὴν κάθε τριμηνίαν, εὐχαριστημένοι εἰς τὴν ποσότητα ταύτην διὰ τὰς περιστάσεις τῆς πατρίδος, χωρὶς νὰ σᾶς ἀφαιρεθῇ τὸ δικαίωμα τοῦ νὰ λάβετε ἐν καιρῷ τῆς ἀποκαταστάσεως τῶν πραγμάτων ὅ,τι σᾶς ἀνήκει περισσότερον ἀναλόγως τοῦ μισθοῦ σας.

Τὴν 1ην Ἰανουαρίου 1824, ἐν Μεσολογγίῳ

(Τ.Σ) Ἀ. Μαυροκορδάτος

18

Ἵμολογία τῶν Βετουλιστιάνων

1824, 15 Ἰανουαρίου.

Ἐπὸ τὴν σήμερον ἐμεῖς οἱ χωριανοὶ Βετουλιστιάνοι¹¹⁸, μεγάλοι καὶ μικροί, ὅλοι ἀπὸ γράμματος(;) μὲ μίαν γνώμην μὲ τὸ νὰ ἐστάθῃ ἐδῶ εἰς τὸ χωρίον μας μίᾳ κλεψιά ὅπου δὲν μᾶς ἄφησαν οὔτε λιανὸν πρᾶμα οὔτε γιλάδι ὥστε ὅπου ἐκατάντησεν τὸ πρᾶμα ἀπὸ ἓνα ζευγάρι βόιδια, ὅπου εἴχαμεν νὰ μὴν τὰ βγάλωμεν ἔξω ἀπὸ τὰ χούρια. βλέποντας λοιπὸν τὸ μέγαλον κακὸν δίδομεν τὴν ὁμολογίαν μας τοῦ καπετάνου μας, ὅπου νὰ κάμῃ κάθεν σφίξην ὅπου νὰ εὔρεθοῦν αὐτοὶ καὶ οἱ αἰτίες τοῦ κακοῦ ἐδῶ εἰς τὸ χωρίον μας ὅπου καὶ νὰ κοπῆ αὐτὸ τὸ κακὸν καὶ νὰ ἰδοῦμε τί γινόμεσθην. Οὕτως ἐδώσαμεν τὸ παρὸν μας εἰς χεῖρας τοῦ καπετάνου μας ὁμοῦ μὲ τὰς ὑπογραφὰς μας.

Παπασταῦρος στρεχτὸς	Παπαθόδωρος στρεχτὸς
Ἄναγνώστης στρεχτὸς	Κωσταντῆς στρεχτὸς
Χρῆστος στρεχτὸς	Κωσταντῆς στρεχτὸς
Κωστογιάννης στρεχτὸς	Νικολὸς Αὐλόντος (;) στρεχτὸς
Δημήτρης Ντριούτης στρεχτὸς	Παπαλιμπέρης μὲ τὸν λόγον τοῦ χωρίου ἔγραψα καὶ μένω στρεχτὸς
Νικόλας στρεχτὸς	Χρῆστος Κόλιας στρεχτὸς
	Παναγιώτης Ζαρίφης στρεχτὸς.

[Ἐξώγραμμα]

Ἵμολογία τῶν Βετουλιστιάνων

118 Σημ. Ἡ Βετολιστα εἶναι ἓνα ἀπ' τὰ μεγαλύτερα χωριά τῶν Κραβθάρων. Χωμένο σὲ μιὰ ἀπ' τὶς μεγάλες δεντροσκέπαστες λαγκαδιὰς ποῦ πιάνονται ἀπ' τὸ Τρίκοβο, τὸ ψηλὸ βουνὸ ποῦ χωρίζει τὰ χωριά Λομποτινὰ καὶ Γληγόρη πλησιάζει πολὺ στὰ σύνορα τῆς σημερινῆς ἐπαρχίας Δωρίδος καὶ τὸ μεγάλο ποτάμι Μόρνο ἢ Δάφνο, Ἄπ' ἀνέκαθεν ἦταν κεφαλοχώρι καὶ οἱ κάτοικοί του κοσμοπολίτες. Τοὺς κάνει τέτοιους τὸ φτωχὸ ἔδαφος καὶ τὸ ἀπόκεντρο τοῦ τόπου. Γι' αὐτὸ καὶ στοὺς νεώτερους χρόνους ἀπ' τὸ χωριὸ αὐτὸ βγήκαν πολλοὶ καὶ ἄξιοι ἀξιωματικοὶ τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ.

19

Όμολογία έπαρχιωτῶν Κραββάρου

Φανερόνομε ήμεις οί ύποκάτωθεν γεγραμμένοι έπαρχιωτες Κραββάρου όλοι με κοινήν γνώμην έπειδήτις και έγένονταν μέσα εις την έπαρχίαν μας κλεψιές και άλλα πολλά άτακτα όπου δέν ύποφέρονταν έδώσαμε την έξουσίαν του στρατηγού μας καπετάν Άνδρίτσο δια να δίνη τὸ νιζάμι¹¹⁹ όμοῦ με τούς έπιστάτας και δημογερόντους κάθε χωριουῦ όπου θέλει γίνεται ο κάθε νταβᾶς¹²⁰ και άταξία και δια κάθε νιτιρέσιο¹²¹ του βιλαετιουῦ μας και λογαριασμόν, να τηριέται δια να μη κοπη τὸ άλισβερίσι¹²² και έχει να μᾶς αφήση ο στρατηγός έναν άνθρωπον του φρόνιμον με όχτῶ ανθρώπους και όχι παραπάνω δια να περιέρχεται στο Βελαέτι μας, εκείνον όπου να είμαστε καίληδες¹²³. Και δίδομεν τὸ παρόν μας εις χειρας του καπετάν Άνδρίτζου προς θέλησή μας όλων: Χ.ρ. 1824 Ιανουαρίου 16.

Βετουλίστα.

Παπαϊωάννης Άμώρανη
 Παπαθανάσης από Χόμορη
 Μητρος Τρανή Παλούκοβα
 Διαμαντής από Στρωμίνιανη παρών
 Γιαννάκης Μικρή Λομποτίνα παρών
 Νικολός από Δέλγα παρών
 Θανάσης από Μικρή¹²⁴ παρών
 Νικολός Βελβίτζαινα
 Θανάσης από Γρανίτσα παρών
 Παπαδημήτρης από Νιλιτζουῦ παρών
 Παπανδρέας από Λομποτινά παρών
 Κωσταντής Ζελιστινός
 Παπακωσταντής Κουτουλίστια παρών
 Γιωργάκης Βοϊτζά παρών
 Δημήτρης Ντριούτης Βιτουλίστα.
 Κώστας Σιρέτης από Λευτέριανη παρών
 Παναγιώτης από Άβόρανη παρών¹²⁵.

119 Να εφαρμόζη τὸ νόμο.

120 Μήνυση, καταγγελία.

121 Διαφορά.

122 Συναλλαγή.

123 Να δεχόμαστε κάθε απόφασή του.

124 έννοείται Παλούκοβα.

125 Για τὰ χωριά που αντιπροσωπεύουν οί ύπογραμμένοι γίνεται λόγος παρακάτω.

20

**Ὁ Μαυροκορδάτος ἀπὸ τὸ Μεσολόγγι συσταίνει τὸν ἑπαρχο Κ.
Πηλάλα**

Ἄριθ, 379

Πρὸς τὸν Γενναιότατον στρατηγὸν Ἄνδρίτζον Σαφάκαν.

Ὁ κύριος Κωνστ. Πεταλάς ἔρχεται εἰς τὴν ἐπαρχίαν αὐτοῦ διὰ νὰ ἀναλάβῃ τὰ χρέη τοῦ ἐπάρχου. Ἡ ἀργοπορία του προῆλθεν ἀπὸ τὰς πολλὰς ὑποθέσεις ὅπου ἐπεσωρεύθησαν ἐδῶ κατ' αὐτὰς τὰς ἡμέρας. Φρόντισε δὲ νὰ τοῦ δώσῃ ἀπὸ τοὺς στρατιώτας σου πέντε, διὰ νὰ ἔχῃ μαζί του ἐκτελεστικὴν δύναμιν, ἣτις θέλει σύγκειται ἀπὸ δέκα στρατιώτας καὶ θέλει τοῦ δοθῶσι καὶ ἄλλοι πέντε ἀπὸ τὸν στρατηγὸν Γιολδάσην· ὅταν δὲ τύχῃ ἀνάγκη, εἰμπορεῖτε νὰ τοῦ δώσετε καὶ περισσοτέραν ἐκτελεστικὴν δύναμιν. Εἶναι περιττὸν νὰ σὲ γράψω διὰ νὰ συντρέχῃς πάντοτε εἰς τὸ νὰ λαμβάνωσι τὴν ἐκτέλεσίν των αἱ διαταγαὶ τῆς Διοικήσεως, ὡσάν ὅπου γνωρίζετε ὅτι χωρὶς τούτου οὔτε νόμοι οὔτε Διοίξεις εἰμποροῦν νὰ στερεωθοῦν.

Ὁ κύριος Πεταλάς θέλει ζητήσῃ νὰ τοῦ πληρωθῇ ὁ λογαριασμὸς τῶν ἐξόδων του, ὅσα ἔτρεξαν εἰς τοὺς παρελθόντας τέσσαρας ἡμισυ μῆνας, ὅπου ἐστάθη εἰς Κράββαρη, ἐπειδὴ καὶ προσωπικῶς περὶ τούτου σὲ ὠμίλησε, σὲ γράφω καὶ ἤδη μὴν ἀμφιβάλλον ὅτι θέλεις συνεργήσῃ νὰ ἐνεργηθῇ ἡ πληρωμὴ του ἀπὸ τὴν ἐπαρχίαν.

Τὴν 20 Ἰανουαρίου 1834
Μεσολόγγιον
(Τ. Σ.)

Ἄ. Μαυροκορδάτος

[Ἐξώγραμμα]

Πρὸς τὸν Γενναιότατον στρατηγὸν τῆς ἐπαρχίας Κραββάρων
Ἄνδρίτζον Σαφάκαν

Εἰς Κράββαρα

21

**Ἡ ἐνεργοῦσα ἐπιτροπὴ ἀπὸ τὸ Ἀνατολικὸ ἐλπίζει νὰ θεραπεύσῃ
οἶκον. ἀνάγκας**

Ἄριθ. 885.

Πρὸς τὸν Γενναιότατον στρατηγὸν Ἄνδρίτζον Σαφάκαν

Ἐλάβομεν τὸ ἀπὸ 2 τρέχοντος γράμμα σου πρὸς τὸν γενικὸν διευθυντὴν, ὁ ὁποῖος ἐπειδὴ εἶναι πολλὰ ἀσθενῆς σὰς ἀποκρινόμεθα ἀντὶ τῆς ἐκλαμπρότητός του. Εἶδαμεν ὅσα γράφεις περὶ τῶν μισθῶν σου, καὶ ἔχεις ὅλα τὰ δίκαια, ἐπειδὴ εἰξεύρομεν τι θενὰ στέχη νὰ χρεωστῇ τινὰς μισθοὺς εἰς στρατιώτας. Ἀκόμη ὅμως τὰ χρήματα δὲν ἤλθον

ἀπὸ τὴν Σεβαστὴν Διοίκησιν, καὶ καθὼς ἔλθουν ἡ Γενναιότης σου θέλει εἶσαι ἀπὸ τοὺς πρῶτους ὁποῦ θέλουν πληρωθῆ, διότι καὶ ἡ δούλευσις σου εἶναι γνωστὴ καὶ εἰξεύρομεν πόσον εἶσαι ἀφωσιωμένος εἰς τὴν Διοίκησιν. Ἡ ἔλλειψις τῶν Χρημάτων κάμνει ὁποῦ καὶ ἄλλοι ἀρχηγοὶ ἀκόμη νὰ ἔχουν νὰ λαμβάνουν μισθοὺς καὶ νὰ οἰκονομοῦνται μὲ μεγάλην δυσκολίαν καὶ αἱ τροφαὶ τῶν στρατευμάτων. Ὅλας αὐτὰς τὰς ἀνάγκας ἐλπίζομεν νὰ τὰς κυβερνήσωμεν μὲ τὰ χρήματα ὁποῦ θέλει στείλει ἡ Σεβαστὴ Διοίκησις καὶ βέβαια δὲν θέλει ἀφήσει ἀπρομήθευτον τοῦτο τὸ μέρος.

ἔρρωσο :

Ἀνατολικὸν τῆ 4 Φεβρ. 1824

Καὶ ἐν ἀπουσίᾳ τοῦ Γεν. Διευθυντοῦ
Ἐνεργ. Ἐπιτροπῆς
Γ. Πρωΐδης
Τάτζης Κ. Μαγγίνας

22

Ὁ Μαυροκορδάτος γιὰ τὴν ὑπόθεσις Σαδήμα

Ἀριθ. 754.

Πρὸς τοὺς Κυρίους Συμβούλους τοῦ Πολέμου.

Ἐλαβον τὸ χθεσινὸν ἔγγραφόν σας, καὶ εἶδον τὰ ὅσα μὲ γράφετε περὶ τῆς ὑποθέσεως τοῦ Σαδήμα, τὸν ὁποῖον μολονότι δὲν ἐγράφετε φανερά, βλέπω ὅμως ὅτι τὸν ἐστείλατε εἰς τὸ Ἀπόκουρον, καὶ κατὰ τοῦτο σᾶς λέγω παστρικά τὴν γνώμην μου, ὅτι δὲν ἐκάματε καλὰ καὶ προβλέπω, ὅτι θέλει γεννηθῆ σχίσμα μέγαλον, καὶ ὁ θεὸς νὰ φυλάξῃ καὶ ἀπὸ κανένα ἐμφύλιον πόλεμον. Ἡ γενναιότης σας εἰξεύρετε πολλὰ καλὰ, ὅτι τὲς ἀπερασμένες, ἐπειδὴ εἶχον διαδοθῆ ἐκ μέρους τῶν χριστιανῶν τοῦ Σαδήμα μερικοὶ λόγοι εἰς τὸ Ἀπόκουρον, ὅτι ἡ Διοίκησις ἔχει τάχα σκοπὸν νὰ στείλῃ ἐκεῖ πάλιν τὸν Σαδήμαν, ὁ Μακρῆς ἠτοιμάσθη νὰ ἀντισταθῆ, καὶ ὁ στρατηγὸς Σκαλτζᾶς ἐπροσκαλέσθη ἀπὸ αὐτὸν καὶ ἦτον ἔτοιμος νὰ τὸν βοηθήσῃ. Ἡ γενναιότης σᾶς μοὶ εἶπατε καὶ τὸν ἔγραψα νὰ ἡσυχάσῃ, καὶ ὅτι ὁ Σαδήμας δὲν στέλλεται ἐκεῖ ἐξάπαντος. Τώρα, ἂν ὁ Μακρῆς ἔκαμε αὐτὸ ὁποῦ γράφετε, διότι δὲν βλέπω καὶ καμμίαν ἀπόδειξιν, τὸ δίκαιον ἦτο νὰ διορίσετε ἄλλους νὰ ζητήσουν. ἀπὸ τὸν Μακρῆν τὴν ἀποζημίωσιν τοῦ Σαδήμα, καὶ ὅταν δὲν ἤκουε, τότε νὰ τὸν κάμετε ἐκεῖνο ὁποῦ ἔπρεπε. Οἱ ἄνθρωποι τοῦ Καραϊσκάκη ὁποῦ εἶναι καὶ μέσα εἰς τὸ Ἀπόκουρον, ἢ οἱ Γιολδασαῖοι, εἰς τῶν ὁποίων τὸ σύνορον λέγετε, ὅτι ὁ Μακρῆς ἐπάτησε καὶ ἐπῆρε τὰ πράγματα τοῦ Σαδήμα, τέλος κάθε ἄλλο σῶμα εἰμποροῦσε καὶ ἔπρεπε νὰ διορισθῆ, ὄχι ὅμως ποτὲ ὁ Σαδήμας, διότι ὁ ἴδιος νὰ εἶναι καὶ νταβατζῆς¹²⁶ καὶ ἐκτελεστὴς δὲν εἶναι εὐλόγον καὶ διότι, καθὼς προέγραψα, προβλέπω ὅτι θὰ ἀκολουθήσῃ σύγχυσις καὶ σύγχυσις μέγαλη. Διὰ τοῦτο ὄχι μόνον δὲν ἐγκρίνω νὰ δώσω γράμμα εἰς τὸν Σαδήμαν διὰ νὰ ὑπάγῃ ἐκεῖ, ἀλλὰ κατὰ χρέος χριστιανικὸν καὶ διοικητικὸν θέλω τὸν γράφει νὰ μὴν ὑπάγῃ. Εἰς τὸν Μακρῆν ὅμως θέλω γράφει τὰ δέοντα, καὶ ὅταν δὲν ἀκούσῃ, ἄς διορισθοῦν ὅποιοι εἶναι εὐλόγον νὰ τὸν βάλουν γινῶσιν. Ἐνῶ ὅμως προχθὲς μὲ τὸν λόγον σας τὸν ἔγραψα ὅτι νὰ μείνῃ ἡσυχος, καὶ ὁ Σαδήμας ἀφεύκτως δὲν

126 Μηνυτής.

πηγαίνει με διαταγήν τῆς Διοικήσεως ἐκεῖ, νὰ τὸν ἰδοῦν φώρα μπουμπασίρη¹²⁷ με ὑπογραφήν μου, δὲν τὸ καταδέχομαι. Με γράφετε ὅτι νέοι καπετάνοι παραίτησαν τὰς ὑποσχέσεις των, ἐγὼ οὔτε τους νέους καπετάνους εἰξεύρω, οὔτε ποῖα ἀπὸ τὰς ὑποσχέσεις καὶ τὰς συμφωνίας ὅπου ἔκαμαν εἰς τὴν συνέλευσιν ἐφυλάχθησαν ἕως τώρα ἐννοῶ. Ὁ Καπετάν Δημήτρης Μακρῆς εἶναι εἰς τὸ πλευρὸν μας εἰπέτε μοι ποῖα ἀπὸ τὰς συμφωνίας ἐφυλάχθησαν εἰς τὸν Ζυγόν: τῆς Μαύρης ἀλικῆς τὰ κίστια¹²⁸ δὲν ἐδόθησαν. Οἱ ἐθνικοὶ μύλοι εἶναι εἰς τὰ χέρια τοῦ Μακρῆ τὰ πρόβατα ἐμετρήθησαν ὅσων¹²⁹ αὐτοὶ ἠθέλησαν, καὶ ἀνάθεμα τὸν παρὰν ὅπου θὰ παρθῆ. Ὁ Καπετάν Μακρῆς διορίζεται εἰς τὴν ἐκστρατεῖαν, οὔτε ἀποκρίνεται κἄν εἰς τὰ γράμματα, ὅπου τοῦ ἔγραφα καὶ τὸν ἐγράφατε. Ζῶα χρειάζονται διὰ τὴν ἐκστρατεῖαν, οἱ χριστιανοὶ τοῦ τὰ ἐμποδίζουν. Τὸν γράφετε νὰ στείλῃ ζῶα, δὲν στέλνει. Εἰς ὅλα τὰ μέρη ἔχει κολτζήδες. Αὐτοὶ κάμουν τὰς κρίσεις, αὐτοὶ ἀποφασίζουν, αὐτοὶ ἐκτελοῦν, αὐτοὶ οἰκειοποιοῦνται τὰ ἐθνικὰ χωράφια, αὐτοὶ τὰ βιβάρια¹³⁰. Δι' ἀνταμοιβὴν ὅλων αὐτῶν τῶν καλῶν φερσιμάτων, θέλει καὶ εἰς τοὺς ἐδῶ ἀνθρώπους τοῦ¹³¹ νὰ δίδωνται ταῖνια καὶ γιμελίγια¹³², καὶ ἔξω νὰ τὸν στέλνωμεν ἀλεύρι, ἐλιές, ψάρια καὶ ρούμι. Χθὲς ἀκόμη σᾶς ἔγραφα, τὶ ἔκαμαν οἱ ἀνθρωποὶ τοῦ¹³³ ἔξω εἰς τὸν μύλον, μόνον τοῦτο ὅλα αὐτὰ σιωπῶνται. Εἰς τὰ Πολιτοχώρια¹³⁴ μετὰ τὴν συνέλευσιν παίρνονται σκλάβοι καὶ γυμνῶνται ἀνθρωποὶ, καὶ τοῦτο μένει ἀτιμώρητον. Δὲν εἰξεύρω καὶ ποῖα ἀπόφασις τῆς Διοικήσεως ἐνεργεῖται. Ἐκστρατεῖαν ἀποφασίζομεν διὰ τὴν Ναύπακτον, ἀνατρέπεται. Γίνεται ἀπόφασις διὰ τὴν Ἄρταν, ἀκόμη ἐδῶ εἴμεθα. Εἰς ὅλα αὐτὰ δὲν βλέπω ἄλλον σκοπὸν, παρὰ ἓνα καὶ μόνον, τὰ μὲν ἄλλα πράγματα νὰ τρέχουν ὅπως ἔτρεχον: αἱ ἴδιαι ἀκαταστασίαι, αἱ ἴδιαι, ἀρπαγαὶ, ἡ ἴδια κατάχρησις τῶν ἐθνικῶν εἰσοδημάτων, καὶ ἡ Διοίκησις νὰ κάμῃ τὴν οἰκονομίαν τῶν ἀναγκαίων, καὶ νὰ πληρώνῃ μισθοὺς. Ἀπὸ τὸν ἀέρα ὅμως μισθοὶ δὲν πληρώνονται καὶ οὔτε εἶναι δίκαιον νὰ πληρώνωνται μισθοὶ, διὰ νὰ κάμῃ ὁ καθεὶς ὅ,τι τὸν ἀρέσει. Ὅσον ἐκ μέρους μου οὔτε αὐτὸν τὸν τρόπον τοῦ διοικεῖν γνωρίζω, οὔτε βλέπω ὅτι εἰμπορεῖ νὰ προξενήσῃ ἄλλο παρὰ τὸν ὄλεθρον τῆς Πατρίδος. Διὰ τοῦτο τὴν μὲν παραίτησιν μου στέλνω εἰς τὴν Διοίκησιν, διὰ νὰ διορίσῃ ὅποιον γνωρίζει ἱκανὸν νὰ διοικῆ με αὐτὸν τὸν τρόπον. Ἐγὼ δὲ με ὅσους εἰμπορῶ νὰ βαστάξω καὶ με ὅσους με ἀκολουθοῦν, πηγαίνω ὅπου εἶναι Τοῦρκοι καὶ δουλεύω τὴν πατρίδα ὅσον καὶ ὅπως εἰμπορῶ. Τὸ παρὸν μου ἐπιθυμῶ νὰ γνωστοποιηθῆ εἰς ὅλους τοὺς αὐτοῦ εὐρισκομένους στρατηγούς, καθὼς θέλω κοινοποιήσῃ τὰ αὐτὰ καὶ πρὸς τοὺς ἔξω εὐρισκομένους.

Μεσολόγγιον¹³⁵ τῆ 23 Φεβρ. 1824Ἄ. Μαυροκορδάτος¹³⁶

127 Φρουρὸς τᾶξεως.

128 Αἱ πρόσοδοι.

129 ὅπως γράφει τὸ ἄλλο ἀντίγραφο.

130 Ἴχθυοτροφεῖα.

131 Χριστιανούς τὸ ἄλλο.

132 Φαγώσιμα.

133 «Χριστιανοὶ τοῦ» τὸ ἄλλο ἀντίγραφο.

134 Τὸ ἀντίθετο πρὸς τὰ Βλαχοχώρια.

135 «Μεσολόγγι» τὸ ἄλλο ἀντίγραφο 2.

136 «Ἴσον ἐξ ἴσου τῷ πρωτοτύπῳ» γράφει τελευταῖα τὸ ἄλλο ἀντίγραφο. ΣΗΜ. Δυὸ ὅμοια τέτοια ἔγγραφα βρέθησαν στὸ Ἄρχεῖον.

23

Ὁ Μαυροκορδάτος ἐπίσης γιὰ τὴν ὑπόθεση Σαδήμα

Ἄριθ. 809

Γενναιότατε Στρατηγέ.

Καθὼς ἐχθὲς σ' ἔγραψα μὲ τὸν ἄνθρωπὸν σου ἰδοὺ ὅπου ἔρχεται αὐτοῦ ὁ Κύρ Μῆτρος Λιδερόπουλος, ὅστις θενὰ σὰς ὀμιλήση ἐκ στόματος.

Ἀπὸ τὴν ἐσώκλειστον κόπιαν τοῦ γράμματός μου πρὸς τοὺς στρατηγούς Νότην καὶ Στουρνάρην, βλέπεις ὅτι δὲν εἶμαι διόλου μὲ τὴν γνώμην τους· καὶ μάλιστα μεταχειρίζομαι καὶ θέλω μεταχειρισθῆ ὅλους τοὺς τρόπους διὰ νὰ ἐμποδισθῆ τὸ πρᾶγμα. Ὑγίαινε.

Ἄ. Μαυροκορδάτος

Τῆ 27 Φεβρουαρίου 1824 ἀπὸ Μεσολόγγιον.

Ὁ κύρ Μῆτρος σὲ λέγει στοματικὰ τὰ ὅσα ὑποφέρω. Τέτοια ὅμως ζωὴ δὲν ὑποφέρεται. Ὁ καθένας νὰ κοιτάζῃ τὸ ἐδικόν του, καὶ νὰ μὴν τὸν μέλει τί γίνεται ὡσὰν τὴν δουλειὰν τοῦ Ἀποκούρου. Ἀνάγκη ὅμως εἶναι νὰ προφθάσῃ βοήθεια εἰς τὸν καπετάν Χρῆστον Μακρῆν, καθὼς ἔγραψα καὶ πρὸς τὸν Καλτζᾶ. καὶ κοιτάξατε ὅσον τὸ δυνατόν νὰ τοὺς χωρίσετε χωρὶς τουφέκι στέλλοντες ὀπίσω καὶ τὸν Σαδήμαν ἐξάπαντος.

[Ἐξώγραμμα]

Πρὸς τὸν Γενναιότατον Στρατηγὸν
Ἄνδρίτζον Σαφάκαν

Εἰς Κράββαρη

24

Ὁ Μαυροκορδάτος γιὰ τὴν ὑπόθεση Σιαδήμα

Ἄριθ. 844 Γενναιότατε ἀγαπητὲ Στρατηγέ.

Πρὸ ὀλίγης ὥρας ἔλαβα τὸ γράμμα σας ἀπὸ Βαρνάκοβα¹³⁷, καὶ ἐχάρηκα πολὺ ὅπου θὲ νὰ ἔλθῃς νὰ ἀνταμωθῶμεν.

Ὡστόσοσον ἀγκαλὰ καὶ σὲ προέγραψα διὰ τὴν ὑπόθεσιν τοῦ Ἀποκούρου, καὶ σ' ἔλεγα τὴν γνώμην μου διὰ τὸ κάμωμα τῶν Κυρίων πολεμικῶν συμβούλων, καὶ σ' ἔστελνα τὴν κόπιαν ἀπὸ τὸ γράμμα ὅπου τοὺς ἔγραψα, σήμερον ὅμως λαμβάνω γράμμα ἀπὸ τὸν ἔπαρχον τοῦ Ἀποκούρου, καὶ βλέπω ὅπου ὁ Σαδήμας μῆτε χέρι τραβᾶ, καθὼς τὸν ἔγραψα τρεῖς φορὲς ὡς τώρα, καὶ τὸ πρᾶγμα πηγαίνει χονδραίνοντας. Μάλιστα ἀπόρεσα βλέποντας τὸ γράμμα ὅπου τὸ πολεμικὸν συμβούλιον γράφει πρὸς τὸν ἔπαρχον τοῦ Ἀποκούρου ἀπὸ τὸ Ἀνατολικόν, καὶ μὲ τὸ ὁποῖον φαίνεται, ὅτι διορίζουν τὸν Σαδήμαν διὰ καπετάννον τοῦ Ἀποκούρου καὶ γράφουν τὸν Μακρῆν νὰ τραβήσῃ ἀπὸ τὸ Ἀπόκουρον. Ἐγὼ αὐτὴν τὴν ἀπόφασιν δὲν

¹³⁷ Μοναστήρι στὴν ἐπαρχία Λιδωρικίου.

τὴν εἰξεύρω, καὶ οὔτε εἰξεύρω, ἂν τὸ πολεμικὸν συμβούλιον ἔχη τὴν ἄδειαν νὰ ἐβγάζη καὶ βάζη καπετάνους. Δὲν φθάνει ὅπου τὸν Σαδῆμαν τὸν ἔβγαλαν λαγάρι¹³⁸ ἀπὸ ὅλα του τὰ καμώματα, δὲν φθάνει ὅπου τὸν ἀπεφάσισαν νὰ ἔχη χάρτζια¹³⁹, τώρα νὰ τὸν στείλουν καὶ καπετάνον, καὶ νὰ ἐβγάλουν τὸν Μακρῆν, ὅπου τῶ ὄντι ἐστάθη πάντοτε εἰς τὸ χρέος του, μὲ φαίνεται παράξενον· δὲν εἰξεύρω, ἂν αὐτὸ εἶναι καὶ μὲ τὴν γνώμην τῶν ἄλλων. Ὅσον δι' ἐμὲ, οὔτε μὲ τὴν γνώμην μου εἶναι καὶ εἶδες τὰ ὅσα τοὺς ἔγραψα. Κρίνω λοιπὸν ἐξάπαντος ἀναγκαῖον ὅπου καὶ ἡ γενναιότης σου, καὶ ὁ καπ. Σαφάκας νὰ βοηθήσετε τὸν Μακρῆν, καὶ ἂν δὲν τραβήσῃ καὶ τώρα χέρι ὁ Σαδῆμας, νὰ τὸν διώξετε κακῶς ἔχοντα. Ἡ γενναιότης σου λοιπὸν, ἀφοῦ διορθώσῃ αὐτὴν τὴν ὑπόθεσιν διορίζοντας ὅποιον κρίνεις ἄξιον ἀπὸ τοὺς ἐδικούς σου, ἐξάπαντος νὰ ἔλθῃς νὰ ἀνταμωθῶμεν, διότι ἐὰν τρέχωμεν εἰς αὐτὸν τὸν δρόμον, καμμίαν προκοπὴν δὲν ἐλπίζω.

28 Φεβρουαρίου. 1924 Μεσολόγγιον

Ὁ πατριώτης
Ἄλ. Μαυροκορδάτος

[Ἐξώγραμμα]

Πρὸς τὸν Γενναϊότατον στρατηγὸν Κύριον Δῆμον Σκαλτζᾶν κ.τ.λ. κ.τ.λ. ὅπου εὐρίσκεται.

25

Ὁ Λιβερίου ἀπ' τὸ Μεσολόγγι

Γενναϊότατε στρατηγὲ Σαφάκα.

Ἐλαβον τὸ ἀπὸ 8 τρέχοντος γράμμα σου καὶ ἐχάρην διὰ τὴν πολυπόθητόν μοι ὑγείαν σου. Ἐλυπήθην, ὅτι μοῦ ἔστειλες τρία γράμματα, καθὼς γράφεις, καὶ ἀπορῶ πῶς παρέπεσαν καὶ δὲν τὰ ἔλαδα, καὶ περισσότερον λυποῦμαι νὰ μὲ νομίζης, ὅτι τὰ ἔλαβα, καὶ δὲν σοῦ ἀπεκριθῆκα, ἐπειδὴ ἐγὼ εἰς τοὺς φίλους μου δὲν συνηθίζω νὰ φαίνωμαι ἀμελής, ἀλλὰ τὸ ἐναντίον προθυμότητος εἰς ὅ,τι δύναμαι. Ἐγὼ τὴν γενναιότητά σου ὄχι μόνον ὡς φίλον σ' ἀγαπῶ, ἀλλὰ καὶ ὡς ἄξιον στρατηγὸν τῆς πατρίδος μου, ἡ ὁποία εἰς αὐτὴν μάλιστα τὴν περίστασιν ἔχει χρεῖαν ἀπὸ ἓνα ἄξιον στρατηγόν, καθὼς εἴσθε ἡ Γενναιότης σας καὶ διὰ νὰ τὴν τιμήσῃ καὶ διὰ νὰ τὴν δείξῃ μεταξὺ τῶν ἄλλων ἐπαρχιῶν ἄξιαν νὰ συγκριθῇ μὲ τὰς καλυτέρας καὶ ὄχι νὰ καταφρονηθῇ. Ἐλπίζω μὲ τὸν καιρὸν νὰ κατορθώσωμεν νὰ παύσουν καὶ αἱ διχόνοια καὶ αἱ διαιρέσεις, ὅπου εὐρίσκονται εἰς αὐτὴν, αἱ ὁποῖαι διχόνοια τὴν ἠφάνισαν ἕως τώρα, καὶ πρέπει νὰ πασχίσωμεν νὰ τὴν διορθώσωμεν. Πάντοτε νὰ τὴν ὑπερασπίξῃς ὡς καλὸς πατέρας καὶ νὰ εἶσαι πρόθυμος εἰς τὴν Διοίκησιν καὶ τὰ καλὰ αὐτῆς εὐκόλα κατορθώνονται. Ἡ νόμιμος Διοίκησις εἰς τὸ Κρανίδι ἔστειλε εἰς τὸ Ἀνάπλιον τὸν καπετάν Μνιαούλη, νὰ εἴπῃ τὸν καπετάν Πᾶνον Κολοκοτρῶνην νὰ παραδώσῃ τὸ

138 ἄθῳον.

139 νὰ παίρῃ τὰ ἔξοδά του. Σημ. Φαίνεται πῶς τὸ γράμμα αὐτὸ εἶναι ἀπὸ τὴν κόπια ἀντίγραφο ἐκείνου ποῦ ἔστειλε στὸν καπετάνο τοῦ Λιδωρικίου ὁ Ἄλ. Μαυροκορδάτος. τῷστειλε στὸ Σαφάκα γιὰ νὰ λάθῃ κι αὐτὸς γνώση τοῦ περιεχομένου σὰν φίλος πολιτικὸς καὶ νὰ δώσῃ τὴν πρέπουσαν βοήθεια γιὰ νὰ ἡσυχάσουν τὰ πράγματα στ' Ἀπόκουρο ποῦ τᾶφερε ἄνω κάτω ἡ σύγκυση Σαδῆμα καὶ Χρ. Μακρῆ.

Ναύπλιον ὅλον εἰς τὴν διοίκησιν, ἂν θέλῃ νὰ σωθῇ καὶ αὐτός, εἰδεμὴ χάνεται, καὶ εὐθὺς ἔστειλε καὶ χιλίους Κρανιδιώτας ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος καὶ τὸν στρατηγὸν Γιατράκον καὶ στρατηγὸν Κεφάλαν καὶ ἀδελφὸν τοῦ Παπαφλέσα μὲ τέσσαρας χιλιάδας ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος καὶ ὀκτὼ καράβια ὑδροσπετσιώτικα νὰ τὸ κυριεύσουν μὲ βίαν, ἂν δὲ θελήσῃ νὰ τὸ παραδώσῃ ὁ καπετάν Πᾶνος, καὶ εἰς δύο τρεῖς ἡμέρας ἐλπίζομεν ἢ οὕτως ἢ οὕτως ν' ἀκούσωμεν τὴν κυρίευσίν του ἀπὸ τὴν Διοίκησιν. Εἰς δὲ τὴν Τριπολιτζάν ἐδιωρίσθη ὁ Μούρτζινος μὲ δύο χιλιάδας καὶ ὁ Ζαήμης μὲ ἄλλας τόσας, Εἰς δὲ τὴν Κόρινθον εἰδοποιήθη ὁ Λόντος μὲ χιλίους καὶ ὁ Νοταρᾶς μὲ ἄλλας τόσας· καὶ αὐτὴ ἐμβαίνει εἰς χεῖρας τῆς Διοικήσεως βέβαια, ἐπειδὴ οἱ ἀποστάτες, ἔμειναν πολλὰ ὀλίγοι καὶ ὁ κόσμος ὅλος εἶναι ἐναντίον των. Οἱ ἀπεσταλμένοι μας διὰ τὴν Ἀγγλίαν ἔφτασαν, καὶ εὐθὺς ἔστειλαν καὶ πέντε μυριάδια γρόσια, τὰ ὅποια ἔως εἰς τὰ τέλη τοῦ μηνὸς φθάνουν, καὶ τότε ἡ Διοίκησις ἔχει δύναμιν νὰ βάλῃ τάξιν. Κατ' αὐτὰς τὰς ἡμέρας κινεῖ καὶ ὁ Πρίγκιψ μὲ τὸν λόρδον διὰ τὰ Σάλωνα νὰ ἀνταμωθοῦν μὲ τὸν Ὀδυσσεᾶ καὶ ἴσως περάσῃ ἀπ' αὐτοῦ ὁ Πρίγκιψ καὶ ἀνταμωθῆτε. Γράφετέ με συχνά, καὶ μὲ εὐρίσκετε πρόθυμον εἰς ὅ,τι ἀγαπᾶτε καὶ εἰς ὅ,τι δύναμαι.

Τὴν 14 Μαρτίου 1831
Μεσολόγγιον

ὁ ἀδελφὸς καὶ φίλος
Λιβερίου¹⁴⁰

Σᾶς στέλλονται καὶ δύο φορτώματα τζεπχανέν¹⁴¹ καὶ ἄς εἴσθε βέβαιοι ὅτι ὁ πρίγκιψ σᾶς ἀγαπᾷ καὶ ἐπιθυμεῖ ν' ἀκούῃ καλὰ καὶ μεγάλα πράγματα ἀπὸ τὴν Γενναιότητά σου.

Προσφέρετε τοὺς χαιρετισμούς μου εἰς τὸν κουμπάρον σας, ἐξάδελφόν μου Ἀναγνώστην Καναβὸν καὶ δώσατέ μου τὸ σωκλεισμένον γράμμα τοῦ ἀδελφοῦ του.

[Ἐξώγραμμα]

Πρὸς τὸν γενναιότατον στρατηγὸν Ἀνδρίτζον Σαφάκαν

ὅπου εὐρίσκεται.

26

Ὁ Μαυροκορδάτος ἀπ' τὸ Μεσολόγγι

(Γεν. Διεύθυνσις)

Ἀριθ. 969

Πρὸς τὸν Γενναιότατον στρατηγὸν Ἀνδρίτζον Σαφάκαν.

Ἔλαβα τὸ γράμμα σου τῆς 8 Μαρτίου καὶ εἶδα ὅσα γράφεις. Διὰ τὴν εὐπίθειαν καὶ ὑποταγὴν σου εἰς τὴν Διοίκησιν ἤμουν βέβαιος καὶ διὰ σᾶς δὲν εἶχα καμμίαν ἀμφιβολίαν, ὅτι καθὼς ἀκουσες τὸν Σαδῆμαν ὅπου χωρὶς ἄδειαν τῆς Διοικήσεως ἤρχονταν νὰ ἔμβῃ εἰς τὸ Ἀπόκουρον καὶ νὰ κάμῃ τὰ αἰσχροῦ τὰ τέλη ἤθελες τοῦ κηρυχθῆ ἔχθρός. Ἀλλὰ αὐτὴ ἡ ὑπόθεσις ἐτελείωσε κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν μας καὶ ἡ κακία κατεντροπιᾶσθη.

140 Εἶναι ὁ ἴδιος Λιβερόπουλος, ὅπως ὑπογράφεται σ' ἄλλα ἔγγραφα.

141 Πολεμοφόδια.

Σὲ στέλλω δυὸ φορτώματα τζεπχανὲν μὲ τὸν ἄνθρωπόν σου καὶ λάβε τον.

Ὡς τὴν δευτέραν θέλω κινήσει διὰ τὰ Σάλωνα μαζί μὲ τὸν Μιλόρδον· ὁ Στρατηγὸς Σκαλτζᾶς θέλει ἔλθει μαζί μου καὶ ἐλπίζω νὰ ἀνταμωθῶ καὶ τὴν Γενναιότητά σου.

Τὴν ὑπόθεσιν τῶν γροσιῶν σου συμπεραίνεις ὅτι δὲν εἶναι καιρὸς τώρα νὰ τὴν τελειώσωμεν, διότι ἡ χρηματικὴ ἔλλειψις εἶναι μεγάλη.

Ἀπὸ τὴν Εὐρώπην μᾶς γράφουν μὲ βεβαιότητα, ὅτι τὸ δάνειον διὰ τὴν Διοίκησιν ἔγινεν, καὶ ὡς 500 χιλ. τάλληρα στέλλονται τώρα ἐμπρὸς καὶ δὲν θέν ἀργήσουν νὰ φθάσουν.

Ὁ Μακρουγιάννης ἐπῆγεν εἰς τὸ Βενέτικον καὶ ἐπῆρε τὸν Γιάννην Βλάχου ὅπου καθὼς μὲ γράφουν ἔκαμεν ἀταξίαν εἰς τὴν ἐπαρχίαν καὶ τὸν ἔχει τώρα εἰς τὴν διαφέντευσίν του. Τώρα στέλλω προσταγὴν εἰς τὸν Γιάννην Βλάχου νὰ ἔλθῃ χωρὶς ἄλλο ἐδῶ διὰ νὰ ἰδῶ πῶς τρέχει τὸ πρᾶγμα καὶ ὁ Μακρουγιάννης πρέπει τὸν ἀφήσῃ νὰ ἀκολουθήσῃ κατὰ τὴν προσταγὴν τῆς Διοικήσεως. Ὑγίαινε.

Τῆ 14 Μαρτίου 1994
(τ. σ.) Μεσολόγιον

Ἄ. Μαυροκορδάτος

Γράψε τὸν Μακρουγιάννην νὰ στείλῃ τὸν Βλάχον, ὁ ὁποῖος ἄς μὴν ἔχῃ κανένα φόβον ὑποπευόμενος ὅτι μ' ἔγραψαν ἐναντίον. Ἐγὼ ἐξέτασις θέλω νὰ γενῆ, καὶ ὄχι νὰ ἀδικηθῆ κανένας.

[Ἐξώγραμμα]

Πρὸς τὸν Γενναιότατον στρατηγὸν Σαφάκαν

Εἰς Κράββαρη

27

Ἀπόφαση Συνέλευσης Σαλώνων

Ἐσυμφώνησαν ὅλοι τῆς συνελεύσεως πολιτικοὶ καὶ στρατιωτικοὶ τὰ ἀκόλουθα¹⁴²:

α' Οἱ εἰς τὰ πολιτικὰ διωρισμένοι κατὰ τοὺς νόμους τοῦ ἔθνους νὰ κάμουν τὸ χρέος των συνάζοντες τὰ εἰσοδήματα κάθε ἐπαρχίας βάλλοντές τα εἰς τὴν κάσσαν τοῦ ἔθνους καὶ ἐξοδεύοντες εἰς τὰς ἀνάγκας τῆς πατρίδος κατὰ τὰς διαταγὰς τῆς Διοικήσεως.

β' Οἱ εἰς τὰ στρατιωτικὰ διωρισμένοι νὰ μὴν ἀνακατώνονται οὔτε εἰς εἰσοδήματα οὔτε εἰς ἔξοδα τῆς ἐπαρχίας· νὰ ὑπακούουν εἰς τὰς διαταγὰς τῆς Διοικήσεως καὶ νὰ μὴν περιφέρωνται εἰς κανένα μέρος χωρὶς τὴν ἄδειαν ἐγγράφως τοῦ στρατηγοῦ των.

γ' Εἰς κρίσιν νὰ μὴν ἀνακατώνεται κανένας οὔτε πολιτικὸς οὔτε στρατιωτικὸς, ἀλλὰ νὰ διορισθοῦν κριτήρια εἰς κάθε ἐπαρχίαν κατὰ τοὺς ἐθνικοὺς νόμους καὶ ἐκεῖ νὰ γίνωνται ὅλες οἱ κρίσεις.

142 Κοίτα Τρικούπ. Τομ. Γ' σ. 128.

δ' Οί παραστάται τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος νὰ εἶναι ὅλοι σύμφωνοι, ἓνα σκοπὸν ἔχοντες, νὰ στερεωθῶσιν οἱ νόμοι χωρὶς ποτὲ κανέννας νὰ τολμήσῃ νὰ λάβῃ μέρος εἰς καμμίαν φατρίαν ἐναντίον τῆς Διοικήσεως. Καὶ ἂν κανέννας ἀπ' αὐτοὺς τολμήσῃ νὰ κάμῃ τὸ ἐναντίον καὶ ἐξωσθῇ ἀπὸ τὸ δουλευτικὸν σῶμα, ὑποχρεώνεται ἡ Στερεὰ Ἑλλάς νὰ μὴν λάβῃ τὸ μέρος του καὶ νὰ τὸν διαφεντεύσῃ, ἀλλὰ νὰ φροντίσῃ εἰς τὸ νὰ λάβῃ τὴν παιδείαν του.

ε' Ὅποιοι ἀπὸ τοὺς διωρισμένους εἰς τὰ πολιτικὰ καὶ εἰς τὰ στρατιωτικὰ δὲν κάμει τὸ χρέος του ὑποχρεώνεται ὅποιοι γνωρίσῃ τὸ σφάλμα, νὰ ἰδεάσῃ τὴν Διοίκησιν διὰ νὰ παιδευθῇ κατὰ τοὺς νομοὺς.

στ' Ἄν κανέννας ἀπὸ τοὺς διωρισμένους εἰς τὰ στρατιωτικὰ κάμῃ κακὸν εἰς τὴν πατρίδα καὶ ἡ Διοίκησις ζητήσῃ κατὰ χρέος νὰ παιδευθῇ ὁ τοιοῦτος, νὰ μὴν εἰμπορῇ κανέννας νὰ τὸν διαφεντεύσῃ καὶ οἱ ἐδικοὶ του νὰ τοῦ εἶναι ἐνάντιοι ἐξ ἀποφάσεως.

ζ' Κανέννας στρατιωτικὸς νὰ μὴν εἰμπορῇ νὰ βάλῃ τὰ λεγόμενα καπάκια¹⁴³ μὲ λόγον οἰκονομίας καὶ νὰ μὴν ἀφήνουν τοὺς Ἑλληνας νὰ ἀνακατώνονται μὲ τοὺς Τούρκους οὔτε νὰ μεταχειρίζονται προφάσεις εἰς ὑπεράσπισιν τόπου ἐχθρικοῦ διὰ τὰ ἴδια συμφέροντα.

η' Ὅσοι χριστιανοὶ ὡς ἀδελφοὶ ἀπὸ τούρκικα μέρη καταφύγουν εἰς ἐλευθέρας ἐπαρχίας νὰ εἶναι δεκτοὶ ὡς ἀδελφοί, νὰ σπέρνουν εἰς τὴν ἐθνικὴν γῆν καθὼς καὶ οἱ αὐτόχθονες· νὰ ἐργάζονται ὅσα ἄλλα καὶ οἱ αὐτόχθονες, ἡ δὲ λέξις «ξένος» νὰ λείψῃ μεταξὺ Ἑλλήνων.

Τέλος πάντων ἐσυμφώνησαν νὰ εἶναι εὐπειθεῖς πρὸς τὴν Διοίκησιν μὲ τὰ ὅλα τῶν καὶ ποτὲ εἰς διαταγὴν τῆς νὰ μὴν ἐναντιώνωνται.

Σάλωνα 24 Ἀπριλίου 1824

Ὅδυσσεὺς Ἀνδρίτζου
Δῆμος Σκαλτζᾶς
Πανουριᾶς
Γεωργάκης Δυοβουνιώτης
Ἀλεξάκης Βλαχόπουλος
Ἀνδρίτζος Σαφάκας
Δῆμος Τζέλιος
Γιωργάκης Βαλτινός.
Ἀλέξης Μυλωνᾶς τοῦ Μήτσου Κοντογιάννη.

Ὁ ἐκ Σαλώνων Παπαῖωάννης Οἰκονόμου

Ὁ ἐκ Σαλώνων Βασίλης Βασιλόπουλος

Ὁ ἐκ Σαλώνων Ἀναγνώστης Νικολάου

Ὁ ἐκ Μαλανδρίνου Ἀναγνώστης Κατζικόπλος

Ὁ ἐκ Μαλανδρίνου Ἀναγνώστης Σταματόπλος

Ὁ ἐκ Γαλαξειδί Γεώργιος Πλουκούρης

Ὁ ἐκ Λιδωρικίου Ἀναγνώστης

Ὁ ἐκ Λιδωρικίου Ἀναγνώστης Μαργέλος

Ὁ ἐκ Μουδουνίτσας Ἀναγνώστης Γκολφόπουλος

Ὁ ἐκ Τουρκοχωρίου Γεωργάκης Κούσολας

Ὁ ἀπεσταλμένος ἐκ μέρους τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος Τάτζης Μαγγίνας

143 Νὰ ψευτοπροσκυνήσῃ τοὺς Τούρκους.

Ό εκ Λεβαδείας Ίωάννης Φίλος
 Ό εκ Λεβαδείας Λάμπρος Νάκου
 Ό εκ Λεβαδείας Λουκάς Άλεξανδρῆ
 Ό εξ Άθηνων Νικόλαος Ζαχαρίτζα
 Ό εξ Άθηνων Ίωάννης Παπαβλάχου
 Ό εκ Θηβων Φράγγος Βριζάκης
 Ό εκ Θηβων Παπασωτήρης
 Ό εκ Θηβων ΄Εξαρχος Κοτζούρας
 Ό εκ Ζητουνίου Διονύσιος Δημητριάδης
 Ό εκ Ζητουνίου Θανασούλης Άναγ. Άλεξίου
 Ό εκ Ζητουνίου Ζαχαράκης Ίωάννου
 ΄Ισον του πρωτοτύπου ασφαλώς άντέγραψεν ό γραμματεὺς τῆς ιερᾶς συνελεύσεως
 Διονύσιος Δημητριάδης.

28

**Τὸ Δευτέρι διὰ τὸν λουφὲ τοῦ καπετάνου καὶ τοῦ ἐπάρχου καὶ τὰ
ἔξοδα τῶν προεστῶν καὶ τοῦ Πηλάλα τὸν λουφὲν**

1824 Μαΐου 4. Δευτέρι διὰ τὸν λουφὲ τοῦ Καπετάνου καὶ τοῦ ἐπάρχου καὶ τὰ
ἔξοδα τῶν προεστῶν καὶ τοῦ Πηλάλα τὸν λουφὲν.

Φορτώμ.
τζεπ¹⁴⁴.

1 .	Στράνομα	γρ.	142. 30
. 2	Ποκίστα	»	71. 15
1 .	Τορβιτζᾶ	»	142. 30
1 2	Σίμου	»	214. .5
. 3	Στύλια	»	107. 02
			<hr/>
			678. 02
1 .	Βελβίτζαινα	»	285. 20
2 .	Γρανίτζα	»	285. 20
1	Δέλγα	»	142. 30
			<hr/>
9 3			
4 .	Άμόρανη	»	571.
			<hr/>
			1962. 32
4 3	Βετοφίστα	»	249. 32
. 2	Άντρίβιστα	»	71. 15
1 .	Άσπριας	»	142. 30
1 1	Χρύσοβο	»	35. 28

144 =τζεπχανές=μπαρουτόβολα,

1 .	Νίσβαρης	»	142. 30
			<u>2605. 07</u>
1 1	Λημνίστα	»	35. 28
4 .	Βιτολίστα	»	571. ..
1 .	Έλετζούς	»	142. 30
4 .	Τρανή Λομποτινά	»	571. ..
1 .	Μικρή Λομποτινά	»	142. 30
3 .	Κουτουλίστια	»	428. 10
2 .	Βοϊτζά	»	285 20
<u>332</u>			
1	Στρομίνιανη	»	142. 30
2	Ζελίστα	»	285. 20
1 1			<u>5210. 15</u>
1 1	Σιτίστα	»	178 18
1 1	Παλούκοβα Μικρή	»	178 18
2 0	Παλούκοβα Τρανή	»	285. 20
3	Άβόρανη	»	428. 10
2 2	Κοζίτζα	»	356 35
1 1			<u>6637 36</u>
2	Χόμορη	»	71 20
3	Πόδος	»	107 03
1	Λευτέργιανη	»	142 30
1	Λευτοκαργιά	»	142 30
<u>492</u>			<u>20 30</u>
			7. 137 29

Έβγῆκε τὸ ὄπισθεν δευτέρι μας γρόσσια 7137. 29, λέμεν γρόσσια ἑπτὰ χιλιάδες ἑκατὸν τριάκοντα ἑπτὰ παράδες εἴκοσι ἑννέα, ὅθε ἔχουν νὰ δοθοῦν:

Τοῦ καπετάνου ὁ λουφές καὶ χαλασμένα	γρόσ	5200
Τῶν ἀρχόντων χαλασμένα καὶ Μισολόγι	»	300
Τοῦ Γραμματικοῦ		100
Τοῦ Τζαούση		60
Τοῦ Μεσολογγίου χάρτζι		<u>06</u>
Τοῦ Καρανικόλα		30
Ὁ λουφές τοῦ Πηλάλα		<u>382 20</u>
Τοῦ ἐπάρχου		100

Τῶν Ζελιστινῶν διὰ τὸν τζεπχανὲ	110
Τοῦ Κοντογιάννη	60
Τῶν πεζοδρόμων	39
Τοῦ Σάχου βοήθεια	10
Τοῦ Μακρουάννη διὰ τὸ κριθάρι	10
Ἀντώνης Καναβὸς	
Κώνσταντῆς Ξείδης	
Μ. Λιβερόπουλος	
Χοντρομῆτρος ἀπὸ Ζελίστα	
Ἀναγνώστης Παπαδημητρόπουλος Χόμορη	
Θανάσης ... Μικρῆς στρεχτὸς	
Παπαθανάσης ἀπὸ Γρανίτζα στρεχτὸς	
Παπαγιωργόπουλος ἀπὸ Δέλγα στρεχτὸς	
Θανάσης Παπαδογιαννόπουλος στρεχτὸς	
Παπαπαναγιώτης Ἐλετζιώτης	
Παπανδρέας στρεχτὸς	
Παπαϊωάννης στρεχτὸς	

29

Ὁμολογία τῶν Κραββαρίτων διὰ τὸ ἄρματολίκι

1824 Μαΐου 6. Διὰ τὸ παρὸν φανερώνομε καὶ ὁμολογοῦμε ἡμεῖς οἱ ὑποκάτωθεν γεγραμμένοι ἐπαρχιώτες Κραββαρίων ἀπὸ Ἀβόρανη ἕως Στράνομα κατὰ τὴν διαταγὴν τῆς Διοικήσεως ἐκλινάμε καὶ ἡμεῖς ὡς καὶ ὁ στρατηγὸς μας κύριος Ἀνδρίτζος Σαφάκας καὶ εἴμαστε ὅλοι εὐπειθεῖς καθὼς καὶ οἱ ἄλλες ἐπαρχίες ὁποῦ εἶναι μὲ τοὺς στρατηγούς τους οἱ γειτονικὲς μας ἀναμπιστεφτήκαμε καὶ ἐδώσαμε τὰ ἄρματα τῆς ἐπαρχίας μας εἰς τὸ χέρι του διὰ νὰ μᾶς ὀδηγήῃ· τὰ ἐδώσαμε τοῦ κυρίου στρατηγοῦ Ἀνδρίτζου Σαφάκα καὶ εἴμαστε ὅλοι μας εἰς τὴν ὑποταγὴν του εἰς τὰ ὅ,τι μᾶς διορίζει νὰ ἀκολουθοῦμε καὶ ὅποιος ἔβγη ἀπειθῆς καὶ δὲν ἀκούσει, ἔχει νὰ τὸν παιδεύῃ κατὰ τὸν ὀργανισμένον νόμον καὶ ἔτσι ἐδώσαμε τὸ παρὸν γράμμα μας καὶ εἴμαστε ὅλοι μας στρεχτοὶ καὶ ἔστω εἰς ἔνδειξιν καὶ ἀσφάλειαν καὶ καθὼς ἀπὸ ἀπερασμένον Ἄϊ-Δημήτρην στοὺς 1823 ἕως τοῦ Ἁγίου Γεωργίου ἡμασταν εὐχαριστημένοι ἀπὸ τὸν στρατηγὸν μας κύριον Ἀνδρίτζον Σαφάκαν ἔτσι καὶ ἀπὸ Ἁγίου Γεωργίου 1824 ἕως τοῦ Ἁγίου Δημητρίου κι ἐμπρὸς εἴμαστε εὐχαριστημένοι καὶ ἐσυμφωνήσαμε ὅλοι μας μὲ κοινὴν γνώμην καὶ εἴμαστε στρεχτοὶ ἔξω ἀπὸ μισθοὺς ὁποῦ τοῦ εἴχαμε στὴν ἄλλη ὁμολογία.

Ἀντώνης Καναβὸς στρεχτὸς
Κωνσταντῆς Ξείδης στρεχτὸς
Μ. Λιβερόπουλος στρεχτὸς
Παπακωνσταντῆς Κουτουλίστια στρεχτὸς
Ἀναγνώστης Γιαννόπουλος στρεχτὸς
Νικολὸς Βελβίτζαινα
Κοντογιάννης στρεχτὸς

Παπαγιώργης από Ζελίστα στρεχτός
 Παπαθανάσης από Γρανίτζα στρεχτός
 Νικολός Κοκοτάκης βεβαιώνω στρεχτός
 Γεωργάκης Βοϊτζά στρεχτός
 Άναγνώστης Βοϊτζά στρεχτός
 Χοντρομήτρος από Ζελίστα στρεχτός
 Θανάσης από Μικρή Παλούκοβα στρεχτός
 Παπαγιώργης στρεχτός
 Γιωργιτζόπουλος από Κοζίτζα στρεχτός
 Παπανδρέας από Λομποτινά στρεχτός
 Κίζος από Στράνομα

ΣΗΜ. Όλα τὰ χωριά ὅσα ἀναφέρονται στὸν παραπάνω κατάλογο εἶναι τοῦ Κράββαρη.

[Ἐξώγραμμα]

Ὁμολογία τῶν Κραββαρίτων διὰ τὸ ἄρματολίκι.

30

Ὁ ἔπαρχος τοῦ Κράββαρη Κ. Πεταλαῶς

Ἄριθ. 54

Γενναιότητα στρατηγέ.

Παράδοξον φαίνεται τόσον εἰς ἐμὲ καθὼς καὶ εἰς τὴν ἐκλαμπρότητά του τὸ νὰ μὴ λάβωμεν κανένα σου γράμμα, διὰ νὰ μάθωμεν τι γίνεται εἰς τὸ μέρος σου. Αὐτὸ τοῦτο τὸ ἀποδίδω εἰς τὰς πολλὰς σου φροντίδας, μ' ὄλον τοῦτο πάντα ἔπρεπε νὰ μᾶς γράψης. Ἐγὼ δικαίως πρέπει νὰ κακοτυχίζω τὸν ἑαυτὸν μου ὅπου ἔτυχα νὰ ἔλθω ἐδῶ εἰς καιρὸν μεγάλης στενοχωρίας ἀπὸ ὅλα, καὶ δὲν ἠμπόρεσα νὰ κατορθώσω διὰ τὸ Κράββαρη ἐκεῖνα ὅπου ἐφαντάζομουν μ' ὄλον τοῦτο οἰκονόμησα καὶ στέλλω μὲ τὰ ὅσα ζῶα εἶχαν ἐδῶ σιτάρι ὀκάδες Νο 1223: χίλιες διακόσιες εἴκοσι τρεῖς καὶ ἄλλας φόρτωμα ἓνα, ὀκάδες ἑβδομήντα. Θὰ σᾶς στείλω καὶ ἓν φόρτωμα τζεπχανέ, ἀπὸ τὰ τέσσαρα ὅπου ἔλαβα δι' ὄλην τὴν ἐπαρχίαν, ἐὰν προφθάσῃ νὰ ἐτοιμασθῇ, ἐπειδὴ δὲν εἶναι δεμένα φυσέκια διὰ τὴν ἔλλειψιν μολυβίου. Ἐμεινε δὲ ἐδῶ ἀκόμη σιτάρι ὀκάδες τετρακόσιες ἑβδομήντα ἑπτὰ καὶ ἄλλας ὀκάδες ἑκατὸν ὀγδοήντα ὀκτῶ ξεχωριστὰ ἀπὸ - σιτάρι ὅπου ἐπῆρεν ὁ δημογέρων τῆς Κοζίτζας Ἄντωνιος Πριμικύρης διὰ νὰ τὸ παραδώσῃ αὐτοῦ καὶ ἄλλας - ὅπου ἐπῆραν οἱ μαστόροι οἱ Σιμιῶται διὰ νὰ τὸ φέρουν καὶ αὐτοί. Ὅθεν διὰ τὸ ρηθὲν σιτάρι καὶ ἄλλας καθὼς καὶ διὰ τὸν τζεπχανέ στείλατέ μοι δώδεκα ζῶα χοντρά διὰ νὰ τὰ σηκώσω ἀπὸ ἐδῶ μίαν ὥραν ἀρχύτερα. Εἴξευρε ὅμως ὅτι τὰ Χομορίτικα ζῶα δὲν ἤλθαν, μήτε τοῦ μοναστηρίου τῆς Κοζίτζας, ἀλλὰ μήτε καὶ τὸ Στυλιώτικο, οἱ δὲ καλοὶ σου Ἀμωρανίται δὲν ἐβάσταξεν ἡ ψυχὴ τους νὰ στείλουν χοντρά ζῶα, μόνον ἔστειλαν τέσσερα ζωντόβολα. Ἐγὼ μετὰ τοῦ πρίγκιπος

ὠμίλησα τὰ ἀναγκαῖα καὶ ὅταν ἔλθω σοῦ λέγω στοματικῶς. Οἱ λουφέδες δὲν ἤλθον, καὶ ἀπὸ ἀλλοῦ δὲν εἰμποροῦν νὰ οἰκονομηθοῦν παρὰ ἀπὸ τὸ δάνειον, τὸ ὁποῖον δὲν μᾶς δίδεται χωρὶς νὰ ἔλθῃ ὁ Γόρδων, ὁ ὁποῖος εἶναι μισευμένος ἀπὸ Λόντρα καὶ προσμένεται εἰς Ζάκυνθον.

Ὅταν ὅμως ἔλθουν βέβαια θέλει εἶσαι ὁ πρῶτος ὅπου θὰ λάβῃς, καὶ πρέπει, ἀδελφέ, ἀφοῦ τόσον καὶ τόσον ὑπέμεινας, νὰ ὑπομείνης ἀκόμη διὰ νὰ μὴ χαθοῦν τόσοι κόποι, καὶ κατάλαβέ, ὅτι κάτι ἐγνώρισα καὶ ἐγώ, τὰ ὁποῖα καὶ εἰς τὴν ἀντάμωσίν μας θέλει τὰ εἰποῦμεν καλύτερα. Ἐγὼ ἐβγαίνοντας εἰς ἄλλην θέλει σοῦ γράψω διὰ ἀντάμωσιν ἢ ὅπως ἄλλως τὸ εὔρωμεν. Ἀκούω ὅτι τὰ κριθάρια ἄρχισαν καὶ τὰ θερίζουν, καὶ τί περὶ δεκατιᾶς αὐτῶν ἐκάματε, δὲν εἰξεύρω. μὲ τὸν γενικὸν γραμματέα ... ὠμίλησα καὶ διὰ τὰ τοῦ κρέατος γρόσια ὅπου σοῦ χρεωστοῦν αἱ χῶρες, καὶ ἐλπίζω νὰ σοῦ τὰ φέρω. Σήμερον ταύτην τὴν στιγμὴν ἔλαβα τὸ γράμμα σου ἀπὸ τας 7 τοῦ παρόντος, ἐδιάβασα καὶ ἐκεῖνο ὅπου ἔγραφες τοῦ πρίγκιπος, καὶ αὖριον θέλει σοῦ κάμει τὴν ἀπόκρισιν· ὁ δὲ Παπαθανάσης ἀπὸ Μικρὴ Λομποτινὰ, ὅπου ἔφερεν αὐτὰ τὰ γράμματα, ἐγύρισεν ὀπίσω, ἐπειδὴ δὲν ἦτον τόσον ἀναγκαῖα ἢ ἀπόκρισις, ὥστε νὰ χασομερήσῃ ὁ ἄνθρωπος δύο ἡμέρας. Διὰ νέα τῆς Ἀρβανιτιᾶς καὶ τῆς ἐκστρατείας τοῦ Μεχμέτ Ἀλῆ διὰ τὸν Μωριᾶ, σᾶς γράφει γενικῶς ὁ Πρίγκιψ εἰς τὸ γράμμα ὅπου πρὸς τοὺς τέσσερους στρατηγούς τοῦ στρατοπέδου σας ἔστειλε καὶ διὰ τοῦτο δὲν πολυλογῶ, τζεπχανὲ δὲν σοῦ στέλλω, διότι δὲν ἐπρόφτασε νὰ ἐτοιμασθῇ καὶ ὑγιαίνετε.

Μεσολόγγιον
τὴν 10 Ἰουνίου 1824

ὁ ἀδελφὸς
Κωνσ. Πεταλᾶς.

(ὕστερόγραφον γραμμὲν ἀπέξω).

Ἡ κάθε κασσέλα ἔχει μέσα ἀπὸ 125 τεστέδες φυσέκια, ὅπου κάμουν οἱ τέσσερες κασσέλες πεντακόσιες τεστέδες.

[Ἐξώγραμμα]

Πρὸς τὸν Γενναῖον στρατηγὸν
Κύριον Ἀνδρίτζον Σαφάκαν
Εἰς Κράββαρη.

31

Ὁ Μαυροκορδάτος ἀπ' τὸ Μεσολόγγι

Ἄριθ. 1954

Πρὸς τὸν Γενναιότατον Στρατηγὸν Σαφάκαν.

Ἐλαβον καὶ τὰ δύο σου γράμματα τῆς 1 καὶ 8 τοῦ τρέχοντος, καὶ εἶδον τὰ ὅσα γράφεις διὰ τὸ κίνημα των ἐχθρῶν. Τὰ γράμματά σου, καθὼς καὶ τὰ τῶν ἄλλων στρατηγῶν τὰ κάμνω ἀμέσως γνωστὰ εἰς τοὺς στρατηγούς ὅπου εὐρίσκονται εἰς Ραδοβίτζι, διὰ νὰ γνωρίσουν καὶ ἐκεῖνοι τὴν περίστασιν καὶ νὰ φερθοῦν κατὰ τὸν ὠφελιμώτερον τρόπον, ἐπειδὴ ἐδῶ δὲν ἔχω καμμίαν δύναμιν νὰ σᾶς στείλω αὐτοῦθε, καὶ ὅσοι εὐρίσκονται ἐδῶ εἰς τὲς δύο χῶρες εἰξεύρεις ὅτι εἶναι ἀδύνατον νὰ τοὺς κάμω νὰ φύγουν χωρὶς χρήματα, τὰ ὁποῖα ἀκόμη δὲν ἤλθον.

Διὰ τοὺς μισθοὺς σου καὶ διὰ τὰ γρόσσια ὁποῦ σὲ χρεωστοῦνται ἀπὸ τὴν χώραν, λαμβάνω τὴν φροντίδα, καθὼς καὶ ἄλλοτε σὲ ἔγραψα νὰ σὲ τὰ οἰκονομήσω καθὼς μᾶς ἔλθουν τὰ γρόσσια.

Σᾶς στέλλω αὐτοῦ 25 φορτώματα γένημα, ὀκτώ φορτώματα ἄλας καὶ τέσσερα φορτώματα φυσέκια Εἶμαι βέβαιος εἰς τὴν ἀνδρείαν σου καὶ δὲν ἀμφιβάλλω ὅτι θέλεις κάμει τὸ χρέος σου ἀγροικούμενος μὲ τοὺς ἄλλους στρατηγούς. Ὑγίαινε!

Τῆ 10 Ἰουνίου 1824 Μεσολόγγιον

Ἄλ. Μαυροκορδάτος

Τὰ 750 γρόσσια ἀπὸ τὰ κρέατα, ὁποῦ σᾶς χρεωστεῖ ἡ χώρα, τὰ οἰκονομῶ καὶ δίδω τοῦ Πεταλαῦ. τζεπχανὲ λάβε δύο φορτώματα, καὶ ἄλλα δύο ἢ αὔριον ἢ μεθαύριον στέλλονται διὰ νὰ οἰκονομήσω καὶ τῶν ἄλλων. Τὸν ἔδωσα ἀπὸ χθὲς τοῦ Πεταλαῦ, ἄλλα εἰκοσιπέντε φορτώματα γένημα καὶ ὀκτώ ἄλας. Διὰ τὸ κίνημα τῶν Ἀγράφων γράφω τοὺς στρατηγούς. Ἀπὸ ἐδῶ ἄλλην δύναμιν δὲν ἔχω ἀπὸ τοὺς Σουλιώτας, Καὶ αὐτοὶ ὄχι μόνον δὲν ἐβγαίνουν, ἀλλὰ καὶ μᾶς προξενοῦν τόσα ἔξοδα. Καταγίνομαι μ' ὄλον τοῦτο νὰ τοὺς οἰκονομήσω ὅπως εἰμπορέσω κατ' αὐτὰς διὰ νὰ ἐβγοῦν καὶ νὰ χρησιμεύσουν ἐν ταυτῷ καὶ νὰ ἐλαφρυνθοῦν καὶ αἱ δυστυχεῖς χώραι. Τὸν καπετ. Μακρῆν τοῦ Ἀποκούρου σὲ τὸν ἐξεκίνησα πρὸ ἡμερῶν καὶ ἐλπίζω νὰ σὲ καταφθάσῃ.

Γράφω τώρα καὶ κατὰ τὸν στρατηγὸν Μακρῆν ὁποῦ εἶναι εἰς τὸν Βλοχόν. Ὅ,τι εἰμπορῶ, κάμνω. Ἐλπίζω ὅμως πολὺ καὶ εἰς τὴν Γενναιότητά σου καὶ εἰς τὴν ἀπόφασιν τοῦ νὰ ἀντισταθῆς ἀνδρείως [κατὰ] τῶν ἐχθρῶν.

(Τ. Σ.)

32

Ὁ Ἄνδρέας Κολοτρόπλος ἀπὸ Ἁγία Κυριακὴ

Γενναιότατε στρατηγέ, κύριε καπετάν Ανδρίτσο, δουλικῶς προσκυνῶ.

Κατὰ τὴν προσταγὴν σου ἐπῆγα εἰς Μισολόγγι μαζί μὲ τὸν ἔπαρχον, κι ἔβγαλαν νιστηράν¹⁴⁵ δύο χιλιάδες ὀκάδες καὶ δύο φορτώματα τζιουμπχανὲν καὶ τέσσερα φορτώματα ἀλάτι. Λοιπὸν ὡς καθὼς ἔγραφεσ ὁποῦ νὰ βγοῦν μουλάρια καὶ ἄλογα 36, δὲν ἐβῆκαν· μόνον τὰ εἴκοσι τέσσερα ἐβῆκαν καὶ δύο Σιμιώτικα, μουλάρια εἴκοσι ἕξι, ἀπὸ τὰ ὁποῖα τὰ δεκάξι ἦτανε μουλάρια καὶ ἄλογα καὶ ἐσήκωσα 1223 ὀκάδες καὶ ἓνα φόρτωμα ἀλάτι καὶ τᾶβγαλα εἰς Λευτοκαρυὰ ὡς καθὼς μὲ ἐδιώρισες. Λοιπὸν ἔγραψεν ὁ Μπέγης τοῦ κύρ Ἀντώνη ὁποῦ νὰ στείλῃ πράματα νὰ τὸ σηκώσω καὶ πρόσταξέ με ποῦ νὰ τὸ βγάλω καὶ ποῦ νὰ ἀλεστῇ ὅτι εἶναι χῶμα γιομᾶτο καὶ κουρνιαχτὸ καὶ θέλει φκειάσιμον· εἶναι ἄπαστρον σιτάρι καὶ φερα καὶ δύο φορτώματα τζιουμπχανὲν, καὶ τὸν ἄφησα εἰς τοῦ Σίμου, ἐπειδὴ καὶ ἦταν τὰ πράματα ἀπὸ τοῦ Σίμου ὁποῦ τὸν ἤφεραν. Καὶ ἔγραψα τοῦ κύρ Ἀντώνη ὁ Μπέγης ὁποῦ νὰ στείλῃ δύο μουλάρια νὰ τὸν

145 Νιστηράς, ζωοτροφαί.

σηκώση. Λάβε καὶ τὸ γράμμα τοῦ κῦρ ἔπαρχου. Ἄφησα καὶ τοῦ Πριμικυραντώνη 280 ὀκάδες νὰ τὸν πουλήσουν ἐκεῖ καὶ νὰ πληρώσουν ἀπὸ τὸ χωριὸ τους νὰ τὸν ἀγοράσουν καὶ νὰ τὸν φέρουν. Τὸ ἔκαμαν διὰ νὰ γλυτώσουν τὸ ἀγῶγι καὶ δὲν ἔστειλαν πράματα.

Ταῦτα καὶ μένω εἰς τοὺς ὀρισμούς σας.

1824, 12 Ἰουνίου, Ἁγία Κυριακῆ¹⁴⁶.

Δοῦλος τῆς
Ἁνδρίας Κολοτρόπλος

Τὸν καπνὸν καὶ πούργικι (;) τοὺς ἔφερα
ὁποῦ ἔγραφες τοῦ Τάτζη Μαγγίνα

Τόσα πράματα συνῆρθαν.

1 Κοζίτζα μοναστήρι

2 Χομορίτικα

1 Σιμιώτικον

1 Στύλια

1 Βελβίτζαινα

[Ἐξώγραμμα]

Τῷ Γενναιοτάτῳ Στρατηγῷ Κυρίῳ
καπετάν Ἀνδρίτζῳ προσκυνητῶς
εἰς Ὀρδί.

33

Ὁ κ. Πεταλᾶς ἀπὸ Μεσολόγγι

Γενναιοτάτε Στρατηγέ.

Ἐπτὰ μόνον ζῶα μοὶ ἤλθον ἀπὸ τὸ μέρος σας. Εἰς πέντε ἀπὸ αὐτὰ ἐφόρτωσα 290 ὀκάδες σιτάρι καὶ εἰς τὰ δύο ἐφόρτωσα 32 ὀκάδες μπαρούτι, 70 ὀκάδες μολύβι καὶ 160 κόλλες χαρτί καὶ βάλατε δέσατε φυσέκια αὐτοῦ, ἐπειδὴ ἔτοιμος δεμένος τζεπχανὲς δὲν ἦταν καὶ ἂν δὲν ἔκαμνα ἔτσι ἔπρεπε ἢ νὰ ἀργοπορήσουν πολὺ τὰ ζῶα ἢ νὰ μὴν εἰμπορέσω νὰ πάρω διότι μόλις ἤμπόρεσα νὰ ἐξοικονομήσω τὸ μολύβι· ἔμεινεν ἐδῶ τώρα τὸ ἄλας καὶ 132 ὀκάδες σιτάρι, ἐπειδὴ ἔλειψαν 55 ὀκάδ. ἀπὸ κακὴν κυβέρνια τοῦ σπιτιοῦ εἰς τὸ ὁποῖον εἶχαμεν βαλμένο τὸν αὐτὸν νιστερά¹⁴⁷. Τὸ σπίτι ἦτον τοῦ Καηλόπουλου καὶ τὸ πάτωμα εἶχε τρύπες διὰ τοῦτο ἔλειψε. Ἐγὼ ἤθελα ἔλθει πρωτύτερα, ἐπρόσμενα ὅμως νὰ λάβω τόσον τοῦ κρέατος τὰ γρόσσια ὅσον καὶ τοὺς λουφέδες σου. Καθὼς βλέπω ὅμως ἀπὸ Δευτέρας κινῶ καὶ δὲν θὰ σοῦ φέρω παρὰ τοῦ κρέατος τὰ γρόσσια διὰ δὲ τοὺς λουφέδες μόνον ὁποῦ ἀπὸ τὴν Λόντρα ἤλθε προσταγὴ νὰ δοθοῦν τὰ δάνεια εἰς τὴν Διοίκησιν καὶ χωρὶς νὰ ἔλθῃ ὁ Γόρδων, πρέπει ὅμως νὰ μεσολαβήσῃ κάποια μικρὰ ἀργοπορία ὅχι περισσοτέρα, στοχάζομαι, ἀπὸ δεκαπέντε ἡμερῶν ἕως νὰ παρθοῦν τὰ γρόσσια ἀπὸ τὴν Ζάκυνθον. Τώρα βέβαια θὰ λάβωμεν,

146 Ἁγία Κυριακῆ εἶναι ἐξωκκλήσι στὸ ζυγὸ τῆς Παπαδιάς, ἐκεῖ ὅπου περνάει σήμερὰ ὁ βατὸς δρόμος ποὺ πάει ἀπὸ τὸν Ἐπαχτο στὴ Λομποτινά. Ἐπάνω ἀπὸ τὸ χωριὸ Λεφτοκαρυά, ὅπου ἐλατόλογγος καὶ βρύση μὲ κρῦο νερό. Ἐκεῖ γίνεται τὸ παγγύρι τῆς Λεφτοκαρυᾶς στὶς 7 τοῦ Ἰουλίου μνήμη τῆς Ἁγίας Κυριακῆς.

147 ἐφοδιασμὸς ζωοτροφίης.

ἀδελφέ, καθέννας τὸ ἐδικόν του καὶ ἄμποτες νὰ δώση ὁ Θεὸς ἡσυχίαν μόνον. Ἡ Γενναιότης σου μόνον στάσου σταθερὸς ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν, διὰ νὰ μὴν ἐντρέπωμαι καὶ ἐγώ, ἐπειδὴ, ἀφοῦ μίαν φορὰν ἀποφάσισα ὡς ἀδελφὸς νὰ ὁμιλήσω πολλὰ καὶ καλὰ διὰ λόγου σου πρέπει νὰ στοχασθῆς, ὅτι ἡ ἐντροπὴ σου εἶναι ἐντροπὴ μου καὶ τοὺς ἐπαίνους σου τοὺς στοχάζομαι ἐδικούς μου· στέκου σταθερὸς καὶ ὑπόμων, καὶ ἔσο βέβαιος, ὅτι θὰ κερδίσωμεν. Ἡ ἀρμάδα μας ἀπὸ 55 κομμάτια πολεμικὰ καράβια καὶ 16 μπουρλότα ἐβγήκε καὶ μερασθεῖς εἰς δύο, τὰ μὲν ἐκίνησαν ἐναντίον τοῦ βασιλικοῦ στόλου καὶ τὰ ἄλλα ἐναντίον τοῦ Μεχμέτ Ἄλῃ. Ἀπὸ Πρέβεζα γράφουν οἱ Τοῦρκοι εἰς τὴν Πάτραν καὶ τὰ γράμματα ἐπιείσθησαν ἀπὸ τὰ κουρσάρικα¹⁴⁸ μας, ὅτι ἐξ αἰτίας τοῦ μεγάλου θανατικοῦ ἢ βασιλικῆ ἀρμάτα ἐρεμπέλιασε¹⁴⁹ καὶ φαίνεται γράφουν, ὅτι δέν θὰ εἰμπορέση νὰ ἔλθῃ καὶ ἄμποτε νὰ ἐπαληθεύσῃ. Ὑπομονὴ καὶ ἐλπίδα εἰς τὸν Θεὸν καὶ αὐτὸς θὰ τὰ οἰκονομήσῃ ὅλα. Ὁ Κώστα Μπότζαρης προχθὲς ἐμίσεισε διὰ τὸν Μωριᾶ μὲ πεντακοσίους στρατιώτας προσκαλεσμένος ἀπὸ τὴν Διοίκησιν διὰ τὸ μέρος τῆς Γαστούνης. Ἐλαβε ὀλίγα γρόσσια καὶ τὰ ἄλλα ἔμεινε νὰ τὰ λάβῃ ἀπὸ ἐκεῖ.

Χθὲς ἔλαθε καὶ ὁ Τζαβέλας λουφέδες καὶ εἰς τρεῖς ἢ τέσσερας ἡμέρας πρέπει νὰ φύγῃ καὶ αὐτὸς, διὰ νὰ γλυτώσωμεν μίαν φορὰν ἀπὸ αὐτοὺς νὰ εἰμπορέσουν νὰ οἰκονομήσουν καὶ τῶν βιλαετλήδων καπιταναίων τὲς δουλειῆς καὶ ἔχω καλὰς ἐλπίδες. Ταῦτα καὶ μὲ τὴν καλὴ μας ἀντάμωσι τὰ λέμεν καλύτερα.

Μεσολόγγιον
τὴν 26 Ἰουνίου 1824

Ὁ ἀδελφός σου
Κωνστ. Πεταλᾶς

34

Ἡ Διοίκησις τοῦ Ναυπλίου γιὰ τὶς ὑπερβασίεις τοῦ ἀρχιερέα τοῦ Λιδωρικίου

Ἄριθ. 180
Περίοδ. β'
Ἄριθ. 1880

Προσωρινὴ Διοίκησις τῆς Ἑλλάδος
τὸ ὑπουργεῖον τῶν Πολεμικῶν

Πρὸς τὸν Γενναιότατον στρατηγὸν κύριον Ἀνδρίτζον Σαφάκαν.

Ἡ Σεβαστὴ Διοίκησις ἐπληροφόρηθη μὲ ἀγανάκτησιν τῆς, ὅτι ὁ Ἅγιος Λιδωρικίου εὐγαίνει ἔξω ἀπὸ τὰ ἀρχιερατικὰ χρέη του κάμνων μυρίας καταχρήσεις, ἐπειδὴ καὶ ζητεῖ φόρους καὶ ἄλλα ἄτοπα δοσίματα βιάζων τοὺς εἰς τὴν ἐπαρχίαν του χριστιανοὺς νὰ πληρώσουν παραλόγως ὅσα θέλει μὲ φρικτὰ ἐπιτίμια.

148 Πειρατικὰ πλοῖα.

149 Ἐγαλάρωσε τὶς ἐνέργειάς τῆς.

Ταύτας τὰς καταχρήσεις μὴ ὑποφέρουσα ἡ Διοίκησις διέταξε τὸ ὑπουργεῖον τοῦτο νὰ σὲ διορίσῃ ἐξεπίτηδες νὰ εἴπῃς εἰς αὐτὸν τὸν ἀρχιερέα νὰ παύσῃ εἰς τὸ ἐξῆς ἀπὸ τὰ παρόμοια καὶ νὰ μὴ ἀνακαλῆ τὰ Τούρκικα ἔθιμα εἰς καιρὸν ὅπου οἱ Ἕλληνες χύνουν τὸ αἷμα τους, διὰ νὰ τὰ καταργήσουν, ἀλλὰ νὰ φέρεται εἰς τὸν λαὸν ὡς Πατὴρ καὶ ἀναλόγως τοῦ ἀρχιερατικοῦ σχήματος ὅπου ἐπαγγέλλεται, ἐπειδὴ ἐπιμένων εἰς τὰ ἴδια, θέλει μεταμεληθῆ ἀνωφελῶς.

Τὸ ὑπουργεῖον λοιπὸν τοῦτο σὲ ἰδεάζει τὴν θέλησιν ταύτην τῆς Διοικήσεως διὰ νὰ τὴν ἀναφέρῃς εἰς τὸν ρηθέντα Ἅγιον τοῦ Λιδωρικίου πρὸς ἀκριβῆ ἐκτέλεσιν τῶν χρεῶν του· εἴης ὑγιαίνων.

Ναύπλιον τῆ 30 Ἰουνίου 1824.
(τ. σ.)

Εἰς ἀπουσίαν τῶν ὑπουργῶν
ὁ Γεν. Γραμματεὺς
Δημήτρ. Τομαρᾶς.

[Ἐξώγραμμα]

Πρὸς τὸν Γενναιότατον στρατηγὸν Κύριον Ἀνδρίτζον Σαφάκαν
Κράββαρα

35

Ὁ Δῆμος Σκαλτζᾶς περιγράφει τὴ μάχη τῆς Ἄμπλιανης

Γενναιότατε Κ. Ἀντρίτζο, ἀσπαζόμεθά σε ἀδελφικῶς.

Τὴν λαμπρὰν νίκην, τὴν ὁποίαν κατὰ τῶν ἐχθρῶν ἐλάβομεν ἴσως τὸ ἐμάθατε. Δὲν ἐστοχάσθην περιττὸν εἰς τὸ νὰ σᾶς εἰδοποιήσω καταλεπτῶς πρὸς πληροφορίαν σας. Οἱ ἐχθροὶ τῆ δεκάτῃ τετάρτῃ τοῦ παρόντος, τὴν Δευτέραν μετὰ ὀκτῶ ὡρῶν σχεδὸν πόλεμον ἐχαλάσθησαν παρὰ τῶν Ἑλλήνων. Ἐφονεύθησαν ὑπὲρ τοὺς πεντακοσίους, ἐκτὸς τῶν πληγωμένων. Οἱ Ἕλληνες τοὺς ἐκυνήγησαν ἕως εἰς τὸ στρατόπεδόν των σχεδόν, καὶ ἐγέμισαν ὅλοι ἀπὸ λάφυρα. Ἐσκοτώθησαν ἐκ τῶν Ἑλλήνων μένον ἐννέα, καὶ δώδεκα λαβωμένοι. Ἐπῆραν τῶν ἐχθρῶν τρία κανόνια εἴκοσι τρεῖς σημαῖες, τζιμπχανέδες¹⁵⁰ καὶ ἱκανὰ ἄλογα. Οἱ Ἕλληνες μ' ὄλον ὅπου οἱ ἐχθροὶ ἔλαβον τόσην φθοράν, ἐπιμελούμεθα πάλιν νὰ ἐνδυναμώσωμεν, τὰς θέσεις, ὅπου, ἂν οἱ ἐχθροὶ κάμουν καὶ δεύτερον κίνημα νὰ τοὺς καρτερέσωμεν μὲ περισσοτέραν ἀνδρείαν καὶ θεοῦ βοηθοῦντος, νὰ τοὺς ξαναχαλάσωμεν. Λάβετε τὸ ἐσώκλειστον ὅπου γράφομεν τοῦ Ράγκου καὶ Στουρνάρα, τὸ ὁποῖον νὰ κάμετε κάθε τρόπον νὰ στείλετε ἓνα ἄνθρωπον ἢ Γενναιότης σου καὶ ἓναν ὁ Γιολντάσης· καὶ νὰ τὸ στείλετε ἀφεύκτως δίχα ἀναβολῆς, τῶν ὁποίων γράφομεν νὰ κινήθουν καὶ αὐτοὶ καὶ νὰ μὴν κάθηνται τόσον ξέγνοιαστοι, καὶ νὰ στοχασθοῦν τὰς ὑποσχέσεις ὅπου ἔκαμαν κάτω εἰς τὴν Διοίκησιν,

150 Πολεμοφόδια.

καὶ κατὰ τὰς ὑποσχέσεις των πρέπει νὰ φερθοῦν καὶ ὄχι μὲ ἓνα Σουλτζε Κόρτζα, ὅστις μὲ τριακόσιους μόνον εὐρίσκεται, καὶ νὰ μᾶς τὸν στείλουν καὶ αὐτὸν ἐδῶ. Ἡμεῖς εἴπομεν νὰ τραβήσωμεν χέρι ἀπὸ τὰ καπάκια¹⁵¹ καὶ τουρκολατρεῖες καὶ ὅποιος εἶναι τοιοῦτος ἄς τὸν πάρῃ ὁ Διάβολος. Τίποτε καὶ μένω.

Ἐκ τοῦ Στρατοπέδου τῆ 17 Ἰουλίου 1824
ὁ ἀδελφός σας Δῆμος Σκαλτζᾶς
(τ. σ.)

Σήμερον ἔλαβον γράμμα ἀπὸ τὴν Διοίκησιν καὶ μοῦ φανερώνει ὁ Κύρ Θανάσης, τὰ γρόσια τὰ δάνεια ἤλθον εἰς τὴν Διοίκησιν 400 χιλιάδες τάληρα. 800 λουφέδες ἀπεφάσισαν διὰ λόγου μου καὶ τετρακοσίους διὰ λόγου σου· τὸ ὅποιον τὸ ἐκατῶρθωσαν μὲ τόσῃ δυσκολίαν οἱ ἐδικοί μας παραστάτες.

Τὸν ἀδελφόν μας καπετάν Γιαννάκην Γιολντάσην ἀδελφικῶς ἀσπαζόμεθα.

Οἱ Καπετ. Σουλιῶτες ὅπου εὐρίσκονται ἐδῶ σὲ χαιρετοῦν.

[Ἐξώγραμμα]

Τῷ γενναιοτάτῳ στρατηγῷ Κ. Ἀδρίτζῳ Σαφάκα
αἰσίως ὅπου τύχη

36

Ἄ Ν. Λουριώτης ἀπ' τὸ Μεσολόγγι

Γενναιοτάτε στρατηγέ, Κύριε Ἀνδρίτζο Σαφάκα.

Ἐλαβον τὸ ἀδελφικόν σας σημειωμένον 24 Ἰουλίου· ἤλθον καὶ οἱ ἄνθρωποι σας πρὸς τοὺς ὁποίους διώρισα καὶ ἐμετρήθησαν γρόσ. ἐννέα χιλιάδες τετρακόσια πενήντα ἤτοι γρόσ. 9450, καὶ εἰς τὸν λογαριασμόν σας, τὸν ὅποιον μοῦ ἐστείλατε, ἀπὸ τὰς δεκαπέντε χιλιάδας καὶ πενήντα κατεβάζοντας τὴν ἄνωθεν ποσότητα, ὁμοίως καὶ γρόσ. δύο χιλιάδες καὶ ἑκατὸν ὅπου ἐλάβατε ἀπὸ τὴν ἐπαρχίαν, μένουν ἀκόμη νὰ σᾶς χρεωστῇ ἡ Διοίκησις γρόσ. τρεῖς χιλιάδες καὶ πεντακόσια, διὰ τὰ ὅποια βαστᾶτε τὸ παρὸν διὰ ἀποδεικτικὸν καὶ θέλετε τὰ πληρωθῆ μετ' ὀλίγον ὅπου θέλει μᾶς φθάσει καὶ ἄλλη ποσότης χρημάτων ἐκ τοῦ δανείου. Εἰς τὸν ἔπαρχον κύριον Πεταλᾶν ἐμετρήθησαν καὶ τὰ γρόσ. ἑπτακόσια πενήντα τρία τῶν κρεάτων καὶ θέλετε τὰ λάβει δίδοντάς του τὸ χρεωστικὸν ἀποδεικτικὸν τοῦ ἐπάρχου ὅπου ἔχετε διὰ νὰ μᾶς τὸ

151 Ψευτοπροσκύνημα.

Σημ. Μὲ τὸ γράμμα του τοῦτο ὁ Σκαλτζᾶς περιγράφει τὴ μάχη τῆς Ἀμπλιανῆς*. Μὲ τὸ ὄνομα αὐτὸ εἶναι γνωστὴ ἡ χαράδρα ποῦ περνᾷ κανεῖς, ὅταν θέλῃ νὰ κατεβῇ ἀπ' τὴ Γραβιά στὰ Σάλωνα ἀνάμεσα Γκιώνας καὶ Παρνασσῶ. Καὶ κατὰ τὸν Τρικούπη ἡ περιφημὴ αὐτὴ γιὰ τοὺς Ἑλληνας μάχη ἔγινε τὴ νύχτα τῆ 18 Ἰουλίου στὰ 1824, Οἱ δικοὶ μας, λέει, πῆραν δυὸ κανόνια. Ὁ Σκαλτζᾶς στὴν ἐπιστολὴ τούτῃ λέει τρία κανόνια καὶ 23 σημαῖες τοὺς σκοτωμένους τοὺς ὑπολογίζει σὲ πεντακόσιους ἐκτὸς τῶν πληγωμένων. Τέλος ἡ μάχη αὐτὴ εἶναι μιὰ ἀπ' τίς περιφημότερες τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀγῶνα ποῦ δόξασε τὰ ἐλληνικὰ ὅπλα καὶ ἔδωκε μεγάλο θάρρος στοὺς ἐπαναστατημένους Ἑλληνας

* Τούτῃ ἐδῶ ἡ Ἀμπλιανῆ δὲν ἔχει καμμιά σχέση μὲ τὴν Ἀμπλιανῆ τῆς Εὐρυτανίας στὸ πλάγι τῆς ὁροσειρᾶς τῆς Ὀξυᾶς. Ἡ μιὰ Ἀμπλιανῆ ἀπέχει ἀπὸ τὴν ἄλλη τοῦλάχιστο δυὸ μέρες ποδαρόδρομο.

στείλη. Ἔλαβον καὶ τὸ γράμμα τοῦ Νικολάκη¹⁵² καὶ βλέπω ὅσα γράφει. Ἡ Διοίκησις ἐγνώρισε τὸν ἀδελφόν του καὶ τὸν διώρισε νὰ ἔχη ἓνα σῶμα στρατιωτῶν ἢ διαταγῆ τῆς δὲν ἔλαβε τόπον, διότι ὁ Σπῦρος κάθεται εἰς τὸν Κάλαμον. Ἔχω τὴν εὐχαρίστησιν νὰ σταθῇ ὁ Νικολάκης εἰς τὴν ἀπόφασίν του καὶ νὰ δουλεύσῃ τὴν Πατρίδα, ἀλλὰ πρέπει νὰ δουλεύσῃ πρῶτον καὶ ἔπειτα νὰ ζητήσῃ μισθούς. Πόσον καιρὸ ἔχετε ἢ Γενναιότης σας ὅπου δουλεύετε χωρὶς μισθόν, καὶ τώρα μόνον ἐλάβατε. Ἐν τοσοῦτω θέλω τὸν διορίσει μὲ διαίτερον πόσους στρατιώτας πρέπει νὰ ἔχη ἐπὶ μισθῶ.

Σᾶς ἀσπάζομαι ἀδελφικῶς
Μεσολόγγιον 30 Ἰουλ. 1824 (Τ. Σ.)
Ἐν ἀπουσίᾳ τοῦ Τ. Διευθυντοῦ
Ν. Λουριώτης

37

Τὸ Ὑπουργεῖο τοῦ πολέμου νὰ δεχθῇ ὑπὸ τὴν ὁδηγίᾳ του τὸν Πηλάλα

Προσωρινὴ Διοίκησις τῆς Ἑλλάδος
Τὸ Ὑπουργεῖον τοῦ Πολέμου.

Ἄριθ. 10285

Περίοδος 4

Πρὸς τὸν στρατηγὸν Κύριον Ἀνδρίτζον Σαφάκαν.

Ὁ καπετάν Παναγιώτης Πηλάλας δι' ἀναφορᾶς του ἐζήτησε τὴν ἄδειαν νὰ εὐρίσκειται μὲ τοὺς στρατιώτας του ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τῆς Γενναιότητός σου, ἐπειδὴ ἔχει μεγάλην εὐχαρίστησιν, ἥτις καὶ τῷ ἐδόθη.

Εἰδοποιεῖσαι λοιπὸν καὶ ἡ Γενναιότης σου περὶ τούτου, ὅπως ἐλθόντα αὐτὸν δεχθῆς καὶ προμηθεύσῃς τὰς ἀναγκαίας τροφὰς καὶ πολεμοφόδια κατὰ τὸν ἀριθμὸν τῶν στρατιωτῶν, μετὰ τὴν ἀκριβῆ καταμέτρησιν αὐτῶν.

Ἐν Ναυπλίῳ τῇ 10 Αὐγούστου 1824.

Ἡ ἐπιτροπὴ τῶν πολεμικῶν
Α. Μεταξᾶς
Ἀδὰμ Δούκας
(Τ. Σ) Ὁ Γεν. Γραμματεὺς
Δημήτριος Σαλτώλης (;)

38

Μήνυμα ἀντάμωσης τοῦ Δήμου Σκαλτζᾶ

Γενναιότατε στρατηγέ, ἀδελφὲ Κύρ Ἀνδρίτζο, ἀδελφικῶς ἀσπάζομαι.

152 Ποιὸς εἶναι ὁ Νικολάκης ποὺ τὸν ἀδερφό του διώρισε ἢ κυβέρνησις νὰ ἔχη σῶμα στρατιωτῶν εἶναι ἀδύνατο νὰ ξεδιαλύω. Ἐπίσης καὶ γιὰ τὸ Σπῦρο ποὺ κάθεται εἰς τὸν Κάλαμον.

Μὲ τὸ ἀδελφικὸν μου σοῦ φανερώνω, ὅτι ἤλθα καὶ ἐγὼ ἐδῶ καὶ ἔχω καὶ σήμερον δουλειὰν ἐδῶ ἀκόμη, καὶ αὐριον ἐβγαίνω καὶ ἐγὼ αὐτοῦ καὶ νὰ σᾶς εὔρω αὐτοῦ νὰ ἀνταμωθῶμεν καὶ νὰ συνομιλήσωμεν· μόνταμ¹⁵³ ἤλθε καὶ ὁ Καραϊσκάκης ἐδῶ νὰ κουβεντιάσωμεν σήμερον καὶ μὲ αὐτὸν διὰ τὴν γνωστὴν ὑπόθεσιν, νὰ βάλωμεν ἕνα δρόμον καὶ αὐριον ἀνταμωνόμεθα ὅλοι αὐτοῦ καὶ τὰ διορθώνομεν ὅλα. Ὅμως ἔβγα ὀπίσω ἐδῶθεν κατὰ τὸ Σολούμι διατὶ εἶσαι ἀλάργα εἷς τὸ νὰ ἀνταμωθῶμεν νὰ κουβεντιάσωμεν.

Ταῦτα καὶ μένω ἀδελφὸς σου
Δῆμος Σκαλτζᾶς
1824 Αὐγούστου 25 Σάλωνα
(Τ. Σ)

[Ἐξώγραμμα]

Τῷ γενναιωτάτῳ στρατηγῷ κυρίῳ Ἀνδρίτζῳ Σαφάκῃ
Εἰς Ἄμπλιανη¹⁵⁴

39

Γιὰ τὸ φόνου τοῦ Παπαναγιώτη ἀπ' τὴν Ἐλετσου

Ἀριθ. 4392

Προσωρινὴ Διοίκησις τῆς Ἑλλάδος
Τὸ ἐκτελεστικὸν Σῶμα

Περίοδος β'

Ἀριθ. 4392

Πρὸς τὸν Γενναϊότατον στρατηγὸν Κύριον Σαφάκαν.

Κατ' αὐτὰς πληροφορεῖται ἡ Διοίκησις μὲ ὑπερβολικὴν λύπην, ὅτι εἰς τὴν ἐπαρχίαν Κραββάρου κατὰ τὸ χωρίον ὀνομαζόμενον Ἐλετζοῦν¹⁵⁵ τὰ Καλαντζόπουλα ὀνομαζόμενα κατειργάσθησαν τὰ πλέον φρικτὰ καὶ ἀπανθρωπώτατα ἔργα. Ἐφόνευσαν τὸν Παπαπαναγιώτην τοῦ αὐτοῦ χωρίου, ὡσαύτως καὶ τὴν δυστυχεῖ παπαδιάν. Κατὰ τὴν περίστασιν τοῦ ἀνοσιωτάτου ἔργου εὐρέθη εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ εἰρημένου φονευθέντος Παπᾶ καὶ ὁ Ἀρχιερεὺς Λιδωρικίου τὸν ὁποῖον ἐγύμνωσαν καὶ οὕτω κατειργάσθησαν ἐν ταύτῳ ἔγκλημα φόνου καὶ ληστείας. Οἱ τοιοῦτοι κακοῦργοι ὡς

153 Μόλις.

154 Τὸ γράμμα τοῦτο μᾶς φανερώνει πὼς ὁ Σαφάκας στὸ τέλος Αὐγούστου βρισκόταν στὴν Ἄμπλιανη, στὸ περίφημο αὐτὸ ντερέβενι ποὺ κρατοῦσαν συνεχῶς οἱ Ἕλληνες γιὰ νὰ ἐμποδίσουν τὴ διάβαση τῶν Τούρκων ἀπὸ τὸ Ζητούνι κατὰ τὰ Σάλωνα.

Τὸ Σαλούμι ὑποθέτω πὼς πρέπει νὰ εἶναι κάποια τοποθεσία πιὸ δῶθε ἀπ' τὴν Ἄμπλιανη κατὰ τὰ Σάλωνα.
(Κοίτ. Τρικούπ Γ' σελ. 156)

155 Σήμερον μοτωνομάστηκε Ἐλατοῦ.

ἄξιοι τῆς πλέον ἐσχάτης τιμωρίας διορίζεσθε χωρὶς ἀναβολὴν νὰ τοὺς συλλάβετε ὅπου καὶ ἂν εὐρίσκωνται καὶ δεσμίους νὰ τοὺς ἐξαποστείλετε ἐνταῦθα διὰ νὰ παρασταθῶσιν ἐνώπιον τῶν Νόμων καὶ κριθέντες νὰ λάβωσι τὰ ἐπίχειρα τῆς κακουργίας των.

Τῆ 1 7βρίου 1824 Ναύπλιον

Ὁ Ἀντιπρόεδρος (Τ. Σ.)
Παναγ. Μπότσαρης
Ἰωαν. Κωλέτης
Παν. Νοταρᾶς
Ὁ Γεν. Γραμματεὺς
Π. ΓΡ: Ροῖζος

(Τ. Σ.)

[Ἐξώγραμμα]

Πρὸς τὸν Γενναιότατον στρατηγὸν Κύριον Σαφάκαν
Σῶμα ἐκτελεστικὸν

40

Ὁ Πιστιόλης καὶ Κωνσταντῆς ἀπ' τὴν Ἄμπλιανη

Γενναιότατε στρατηγέ, καπετάν Άντρίτζο ταπεινῶς προσκυνοῦμε.

Καὶ μὲ τὸ ταπεινὸν μας σοῦ φανερώνομε, ἐλάβαμε τὸ τίμιον σας γράμμα καὶ ἐκαταλάβαμε· τὰ παλικάρια ὅπου μᾶς ἔστειλες ἔφυγαν ἀπὸ ἐδῶ· καινούριο δὲν ἔχομε πρὸς εἶδησή σου. Οἱ Τοῦρκοι τοῦτες τίς ἡμέρες τοὺς καρτεροῦμε μόνον νὰ μᾶς στείλῃς πράματα τέσσαρα μὲ τὰ σακκιά τους καὶ νὰ κάμῃς σφίξη ν' ἀλλαχτοῦν τοῦτοι οἱ μαγκούφηδες Ἑλληνες ὅπου εἶναι ἐδῶ ὅτι μᾶς ἔφαγαν τὴν ψυχὴ καὶ θὰ τοὺς ἀπολύσωμε, καὶ ἂν δὲν τοὺς ἀπολύσωμε, θὰ φύγουν μαναχοὶ τους ἀπ' ἐδῶ· καὶ νὰ μᾶς στείλῃς καὶ σφαχτὰ ὅτι δὲν ἔχομε τελείως μᾶς γράφεις πὼς μᾶς ἔστειλες εἴκοσι σφαχτὰ· μόνον 8 μᾶς ἤφεραν· ὀχτώ, κι ἐκεῖνα οὔτε διάβολο δὲν ἔκαναν· καὶ ἐδῶ οἱ σύντροφοι, τὰ ἄλλα τὰ ἀσκέρια παίρνουν ταχτικά καὶ τρῶνε καὶ ἔρχονται καὶ τοὺς παρακινοῦν καὶ θὰ φύγουν ὅλοι τοὺς καὶ τάζουνε καὶ λουφὲ καὶ μὴν ἔχοντες ζαγιρὲ¹⁵⁶. Ὁ Νικολὸς ἔγραφε κι μὴν τὸν Πᾶνο, ὅμως καὶ ἡ μάγγα¹⁵⁷ του ὅλη μόνον κάθονται ἐδῶ ἀκόμα· καρτεροῦν λουφὲ· καὶ νὰ μὴν τὸν μοιράσῃς τὸ λουφὲ τώρα: τοῦ Ἁγίου Δημητρίου νὰ τὸν μοιράσῃς καὶ νὰ μᾶς οἰκονομήσῃς τέσσαρα πράματα καλὰ καὶ νὰ μᾶς στείλῃς καὶ σφαχτὰ νὰ μὴν πεινάμε καὶ σ' ἐπιβαρῦνομε· περισσότερο σὲ λέγει καὶ ὁ Δῆμος διὰ στόματος μαζί μὲ τὸν Πολύμερο. Τὸν Δῆμο νὰ τὸν ἀγαπᾶς· καὶ μένομε εἰς τὸν ὅρισμό σου.

ἐδικοί σου

Πιστιόλης καὶ Κωνσταντῆς

1824 ὁ Τρυητίου, Ἄμπλιανη

Ὅμιλᾶς καθὼς σοῦ ἐγράφαμε, δὲν μᾶς ἐδέχτηκε τοῦ..... ὁ Τάσος. Νὰ τοῦ στείλῃς ὅτι ἐχαθήκανε στὴ θέση ὅπου εἶναι ἐδῶ. Κράξε καὶ τὸν Πολύμερο νὰ σοῦ τὰ πῆ διὰ στόματος. Ντιλεζάκης καὶ λοιποὶ σύντροφοι ὄνομα πρὸς ὄνομα σοῦ φιλοῦμε τὰ μάτια. Παρακαλοῦμε γράψε μας τὰ τρέχοντα ἀπὸ αὐτοῦ.

[Ἐξώγραμμα]

Τῷ Γενναιοτάτῳ στρατηγῷ
Καπετάν Άντρίτζῳ Σαφάκα, ὅθεν τύχη
Εἰς Κράββαρη¹⁵⁸

156 Τροφή.

157 Ὁμάδα.

158 Τὸ γράμμα αὐτόγραφο τοῦ ἀνεψιοῦ του γνωστοῦ ἀπ' τὴν Καστριώτισσα Πιστιόλη τὴν 3 ἴβριου στὰ 24. Ὁ δεῦτερος ὑπογραφομένος μὲ τὸ ὄνομα «Κωνσταντῆς» εἶναι ἀσφαλῶς τὸ πρωτοπαλίκαρο τοῦ Σαφάκα Παλασκωνάκης ὁ Ἄρτοτινὸς. Αὐτοὶ μένουν πάντα στὴν Ἄμπλιανη μὲ ἄλλα ἑλληνικὰ ἀσκέρια καὶ φυλάνε στὸ ντερβένι σὰν ἀντιπρόσωποι τοῦ καπετάν τοῦ Κράββαρη.

Ἀπ τὸ γράμμα μαθαίνομε τί τραβοῦσε κείνος ὁ κόσμος ἐκεῖ πέρα ἀπὸ τὴν ἔλλειψη τῶν ἀναγκαίων, ἀλλὰ καὶ τί τραβοῦσαν κι ἐκεῖνοι πού ἦταν γιὰ κεφάλι σὲ τέτοια ἄταχτα ἀσκέρια πού δὲν τὸ εἶχαν γιὰ τίποτα νὰ σκορπίσουν μὲ τὴν παραμικρότερη σφίξη πού ἤθελε τοὺς παρουσιαστῆ.

41

Ἐπίπληξη τῆς Διοικήσεως γιὰ τὸ φόνου τοῦ Παναγιώτη

Ἄριθ. 31.
Περίοδ. Γ'
Ἄριθ. 27

Προσωρινὴ Διοίκησις τῆς Ἑλλάδος
Τὸ ἐκτελεστικὸν Σῶμα

Πρὸς τὸν Γενναϊότατον Στρατηγὸν Καπ. Σαφάκαν.

Ἡ Διοίκησις σὲ διάταξε προλαβόντως νὰ ἀπέλθῃ εἰς τὸ χωρίον Ἐλετζοῦς, καὶ νὰ συλλάβῃ τοὺς αὐτουργοὺς καὶ αἰτίους τοῦ φόνου τοῦ μακαρίτου Παπα-Παναγιώτου· ἀλλὰ πληροφορεῖται ἡ Διοίκησις, ὅτι ἡ Γενναϊότης σου ἔπραξες ὅλον τὸ ἐναντίον, καὶ ἀντὶ νὰ συλλάβῃ τοὺς καθ' αὐτὸ φονεῖς καὶ αἰτίους, συνέλαβες τὸν Παναγιώτην ἀδελφόν τοῦ Χρήστου Παπαδόπουλο, ὅστις ἦτον διόλου ἀθῶος, καὶ τὸ χεῖριστον τὸν ἐσκότωσης καὶ ἐγύμνωσες τὴν οἰκίαν του ἐναντίον τῶν Νόμων καὶ τῆς Διαταγῆς τῆς Διοικήσεως. Καθότι, ἂν ὑπωπτεύετο ὁ φονευθεὶς ἀπὸ τὴν Γενναϊότητά σου Παναγιώτης ὡς αὐτουργὸς καὶ αἷτιος τοῦ φόνου, ἔπρεπε νὰ τὸν διευθύνῃ εἰς τὴν Διοίκησιν νὰ κριθῇ, καὶ ἂν ἀπεδεικνύετο τοιοῦτος νὰ παιδευθῇ κατὰ τὸ δίκαιον ἀπὸ τὴν αὐστηρότητα τῶν Νόμων, καὶ ὄχι ἀδίκως καὶ παρανόμως νὰ τὸν φονεύσῃς ὁ ἴδιος· καὶ διὰ νὰ μὴν ἀκολουθοῦν τοιαῦται ἀπανθρωπία, ἐδιωρίσθησαν ἀπὸ τὸ ἔθνος Νόμοι, εἰς τῶν ὁποίων τὴν ὑπεράσπισιν κρέμεται ἡ ὑπαρξὶς καὶ ἰδιοκτησίᾳ κάθε πολίτου. Ὅθεν δι' αὐτὸ τὸ ἄδικον καὶ παράνομον ἀνοσιούργημα εἶσαι ὑποκείμενος νὰ δώσῃς λόγον εἰς κάθε καιρὸν πρὸς δὲ τούτοις διατάττεσαι ἄνευ προφάσεως καὶ ἀντιλογίας νὰ ἐπιστρέψῃς καὶ ὅλα τὰ ἀρπαχθέντα πράγματα τῶν Παπαδοπούλων ὁμοίως καὶ ὅσων ἄλλων χωριανῶν των.

Ἐν Ναυπλίῳ τῇ 11 Ὀκτωβρίου 1824
(τ. σ.)

Ὁ Πρόεδρος
Γεώργ. Κουντουριώτης
Ἀσημάκης Φωτήλας
Ἀναγνώστης Σπηλιωτάκης
Ἰωάννης Κωλέτης
Προσωρινὸς Γεν. Γραμματεὺς
Π. Γ. Ροῖζος

[Ἐξώγραμμα]

Πρὸς τὸν Στρατηγὸν Ἀ. Σαφάκαν
Σῶμα ἐκτελεστικὸν
Εἰς Σάλωνα.

42

Γράμμα Γ. Καναβοῦ

Γενναίε στρατηγέ.

Ἔλαβα ἓνα σου γράμμα με τὸν φροντιστὴν Γεώργ. Σκληρὸν ἐχάρηκα ὅπου ἐγερέφεταν ἀπὸ τὸ ζαμπουλίκιν¹⁵⁹ σας. Καὶ ἐγὼ, ἀδελφέ, ἐτράβηξα μεγάλα ζαμπουλίκια, ὥστε νὰ με ἰδῆς, δὲν με γνωρίζεις. Θέλοντας ὁ θεὸς τῶρα ἔγινα καλὰ. Εἶδα καὶ τὰ ὅσα ἄλλα μοῦ φανερώνεις διὰ τὰ γράμματα ὅπου μοῦ ἔγραψαν ἀπὸ τὴν ἐπαρχίαν μου νὰ μὴν βάλω πίστιν εἰς κανέναν ἀπὸ ὅσα με γράφουν. Μόλον τοῦτο, ἀδελφέ, ὅπου ὅσα με γράφουν εἶναι ὅλα σωστά, καθὼς ἐπληροφορήθηκα καὶ ἀπὸ ὅλους ὅσους ἔρχονται ἀπὸ αὐτὰ τὰ μέρη. Ἐγὼ δὲν τὰ ἐπίστεψα οὔτε κανένα κίνημα ἔκαμα ἐναντίον σου, ἂν δὲν βεβαιωθῶ καὶ νὰ ἴδω με τὰ ὀμμάτιά μου. Ἀδελφέ, διὰ ποῖον λόγον ἐσηκώθηκες ἀπὸ τὸ ταμπούρι¹⁶⁰ καὶ πῆγες εἰς τοῦ Κράββαρη; Θὰ εἰπῆς, ὅτι μοῦ ἔγραψεν τὸ Βιλαγέτι. Τὸ Βιλαγέτι δὲν σὲ διώρισεν αὐτοῦ, ἀλλὰ ἦσο στρατηγὸς τῆς Διοικήσεως, καὶ ἡ Διοίκησις σὲ διώρισεν νὰ σταθῆς εἰς τὸ ταμπούρι. Θὰ εἰπῆς, ὅτι ἐσκοτώθη ὁ παπᾶς ἀπὸ τὴν Ἐλετζοῦ καὶ ἐπῆγες νὰ δώσης τὸ νιζάμι¹⁶¹. Ἡ Διοίκησις ἐκεῖ ἔχει ἔπαρχον· εἶναι πρόκριτοι τῆς ἐπαρχίας· καὶ αὐτοὶ ἔπρεπε νὰ λαγαρίσουν κάθε δουλειὰ καὶ νὰ τὴν ἀναφέρουν εἰς τὴν Διοίκησιν καὶ ἡ Διοίκησις ἦτον νοικοκυρά. Ἡ Διοίκησις σοῦ ἔγραψε ὅτι νὰ πιάσης αὐτοὺς ὅπου ἐσκότωσαν τὸν παπᾶ καὶ νὰ τοὺς στείλῃς εἰς τὴν Διοίκησιν νὰ κριθοῦν κατὰ τοὺς νόμους καὶ νὰ παιδευτοῦν. Δὲν σὲ διώρισεν ἐσένα κριτὴν νὰ πᾶς νὰ χαλάσης ἓνα μικρὸ χωριὸ καὶ τὸ μεγαλύτερον νὰ σκοτώσης καὶ ἄνθρωπον. Μὲ ποῖον λόγον, ἀδελφέ, καὶ με ποῖον νόμον τὸν ἔκρινες τὸν Ξασφῆν¹⁶² καὶ τὸν ἐσκότωσης διατὶ νὰ τοῦ πάρῃς τὸ βιό του; Ἄν ἦτον ἔνοχος αὐτός, ἔπρεπε νὰ τὸν ἐστείλῃς εἰς τὴν Διοίκησιν καὶ ἂν ἦτον διὰ σκοτωμόν, τὸν ἐσκότωναν οἱ νόμοι, ὅχι ὅποιος φθάνει νὰ σκοτώνη! Τὶ σοῦ ἔφταιγε ὁ Τζετζάνακος καὶ τὸν παιδεύεις μέσ' στὰ ρέμματα; Δὲν τὸ ἐγνώρισες, ἀδελφέ, ἀκόμη, ὅτι ἐσυστήσαμε Διοίκησιν καὶ νόμους καὶ οἱ νόμοι τὰ παιδευτήρια τᾶρχουνε κομμένα ἀπὸ τοὺς Ἑλληνας. Λοιπόν, ἂν ἐτοῦτα εἶναι τῷ ὄντι ἔτσι καθὼς μοῦ τὰ γράφουν πῶς νὰ κάμω νὰ τὰ σιωπήσω, ἀδελφέ; καὶ προεστῶς εἶμαι, ἀδελφέ, ὅπου νὰ κάνω χάζι νὰ μοῦ σκοτώνουν τοὺς βιλαετιλῆδες μου σὰν τὰ γουρούνια, χωρὶς νὰ κριθοῦν εἰς τοὺς νόμους; Πῶς νὰ ὑποφέρω τὰ μεγάλα ζουλούμια¹⁶³ ὅπου γίνονται εἰς αὐτὴ τὴν ἐπαρχίαν ὅπου ὅλος ὁ κόσμος ἐκατάλαβαν ὀλίγη ἐλευθερία καὶ τὸ Κράββαρι νὰ εἶναι εἰς μεγαλυτέραν σκλαβιὰ ἀπὸ τὸν καιρὸν τῆς Τουρκίας; Ἐγὼ εἰς αὐτὰ τὰ πράγματα δὲν εἰμπορῶ νὰ γένω σκερτζῆς¹⁶⁴, ὅτι αὐτουνοὺς τοὺς Ἑλληνας ὅπου σκοτώνεις τοὺς εὔρα ἀπὸ τὸν

159 Ἀσθένεια.

160 Ταμπούρι ἐδῶ ἐννοεῖται τὸ τῆς Ὁξυᾶς, ποὺ πάντα κρατοῦσε ὁ καπ. Σαφάκας.

161 Νὰ ἐπιβάλλῃς τὸ νόμο.

162 Ξασφῆς ὑποθέτω εἶναι τὸ παραγκώμι τοῦ Παναγιώτη ἀδερφοῦ τοῦ Χρήστου Παπαδόπουλου, ποὺ εἶδαμε παραπάνω. Στὰ χωριὰ περισσότερο εἶναι γνωστοὶ οἱ ἄνθρωποι με τὰ παραγκώμιά τους παρὰ με τὰ ἐπίσημα οἰκογενειακὰ ὀνόματα.

163 Παρανομίες.

164 Ἀπλὸς παρατηρητής.

παππούλη μου και από τον πατέρα μου και δεν είμπορώ να τα υποφέρω ποτέ. Όμως όντας να πληροφορηθώ ότι είναι σωστά έτοῦτα όπου μου γράφουν, αδελφέ, δια ποίαν αίτιαν έδωσες του Ξείδη καπι μπουλουμπάση¹⁶⁵ τον Μακρουγιάννη, και ως αφήσω τι γίνεται και τι κάνουν εις τα δυστυχημένα τα κάτου χωριά, αλλά μου έτξερεμέτισαν και το δικό μου τοτσιφλίκι με το να γαμηθῆ μία γυναίκα. Ποίος τους έβαλεν κριτάς αυτούς; Τι έχουν και ανακατεύονται στο δικό μου μούλι; Τα κάτω χωριά είναι διωρισμένα δια το όρδι¹⁶⁶ του Νεπάχτου. Εις το όρδι αυτό δεν βλέπεις άλλους παρά δ Περβολιῶτες¹⁶⁷ και δύο Μποκιστιάνους¹⁶⁸ και τα λοιπά τα κάνουνπραμάτεια ο Ξείδης και ο Μακρουγιάννης; λοιπόν πώς να τα υποφέρω εγώ αυτά τα μεγάλα περάσματα; Διατί, αδελφέ, εις την ήμέραν σου να πάθω εγώ όλα τα κακά; πουρλότο να γένω; τατσιφλίκια μου να τραβούν τα μεγάλα κακά; Δεν είμαι εγώ, όπου σου έδωσα έπέρσι τον λόγον μου με μέσον του στρατηγού Καλτζᾶ, όπου να άλησμονήσω όλα τα περασμένα και να ζήσωμε εις το έξῆς ώσαν αδέλφια και εν ταῦτῳ σέκαμα και δικόν όπου στεφάνωσες τον αδελφόν μου; Τώρα τι είναι αυτά τα φερσίματά σου; Μου γράφεις ότι να γράψω του αδελφού μου να ήσυχάση, να μην μαλώνη με τον κόσμον. Άδελφέ, αν ο αδελφός μου φέρνεται κακά, ως έλθουν εις την Διοίκησιν οι ταβατζήδες¹⁶⁹ του να τον παιδέψη ή Διοίησις, καθως πρέπει. Έκανες όμως καλά να παραγγείλης του Παπαντρία και άλλωνών μερικῶν να φέρωνται καλά να μην τον φορτώνωνται τον κουμπάρο σου δια να μην τους μαλώνη και σε ολίγας ήμέρας ελπίζω να έβγω έξω να ιδῶ το σπίτι μου και τότες θέλει βεβαιωθῶ δια τουῦτα όπου σου γράφω, και αν τῷ ὄντι τα έκαμες, τότες ή Διοίησις ως πάρη μέτρα δι' αυτά. Δεν επιθυμοῦσα ποτέ να είναι άληθινά. Άμποτες να είναι ψεύματα, διατί θα βλάψης πολυ την υπόληψί σου και θα πέσης εις την όργην της Διοικήσεως. Μου γράφεις πάντοτε και έμένα και εις την Διοίησιν και την γράφεις πάντοτε μητέρα. Τώρα λοιπόν τι να της ειπῶ της μητέρας, αφού το παιδί της φέρνεται εις τέτοιον τρόπον; Περισσότερα και εγώ δεν ειξεύρω δια να σου γράψω. Ελπίζω γλήγορα να ανταμωθοῦμεν και όλα να τα λογαριάσωμε και μένω.

ο αδελφός σου
Γεώργ. Καναβός

Άδελφῆ Σαφάκα. Έγώ έτοῦτα σου τα γράφω όλα αδελφικῶς ότι δεν θέλω την ντροπήν σου και να πέσης εις το στομάχι της Διοικήσεως και να μην τα πάρης άλλιώτικα ότι εγώ σου έγραψα και με τον γραμματικόν σου να μην φερθῆς έτσι, όμως τι να σε κάμω;

Έγινα εγώ πουρλότο, έχασα ανθρώπους, βιό· όμως γιζιροῦσες ράχη σε ράχη τρογύρου εις την Λομποτινά. Δεν ήθελήσες να κάμης το ήμισυ από τι έκαμες εις τον παπᾶν τον Έλετζιώτη; άγκαλα αὔτεινα πέρασαν όμως. Από τη σφίξη μου σου τα γράφω. Τα δικά μου είναι μεγάλα.

165 Άποσπασματάρχη.

166 Στρατόπεδο.

167 Άπ το χωριό Περιβόλι.

168 Άπό τῆ Μποκίστα

169 Μηνυτές.

[Ἐξώγραμμα]

Πρὸς τὸν Γενναιότατον στρατηγὸν
Ἀντρίτζον Σαφάκα. Εὐτυχῶς.
Εἰς Σάλωνα.

43

Ἡ προσωρινὴ Διοίκ. τῆς Ἑλλάδος εἰδοποιεῖ ὅτι στέλλει παραστάτην
τῆς ἐπαρχίας Κραββάρων τὸν Γεώρ. Καναβό

Περίοδ. Γ'
Ἀριθ. 980.

Προσωρινὴ Διοίκησις τῆς Ἑλλάδος
Τὸ ἐκτελεστικὸν Σῶμα.

Πρὸς τὸν Γενναιότατον στρατηγὸν Σαφάκαν.

Δὲν σὲ λανθάνουσι βέβαια τὰ ὅσα κακά, δυστυχίαι, φόνοι καὶ ἄλλα παρόμοια εἰς τὴν ἐπαρχίαν Κραββάρων ἐξ ἀρχῆς τοῦ Ἱεροῦ ἐθνικοῦ ἀγῶνος ἐξ αἰτίας τῆς ἐσωτερικῆς των διχονοίας συνέπεσον, τὰ ὅποια ἔφερον τὴν διαίρεσιν τῆς ἐπαρχίας καὶ δὲν παύουσι καθ' ἐκάστην πάσχοντες οἱ κάτοικοι καὶ δυστυχοῦντες ἀντὶ νὰ εὐτυχῶσι καὶ νὰ ἀπολαμβάνουσι καὶ τὰ ἀγαθὰ τῆς ἐλευθερίας.

Ἡ Διοίκησις λοιπὸν διὰ νὰ ἐλευθερώσῃ τοὺς δυστυχεῖς κατοίκους ἀπὸ αὐτὰ τὰ κακά, καὶ διὰ νὰ μὴ σκορπίσῃ καὶ ἐρημωθῇ ἡ ἐπαρχία αὕτη, στέλλει ἐπίτηδες τὸν παραστάτην ταύτης τῆς ἐπαρχίας κύριον Γεώργιον Καναβὸν μὲ τὰς ἀναγκαίας ὁδηγίας καὶ γράμματα πρὸς τοὺς ἐπαρχιώτας διὰ νὰ ἐνωθῶσι ὡς καὶ πρῶτον εἰς ἓν, καὶ συμφώνως νὰ ἐκλέξωσιν ἓνα ἀρχηγὸν τῶν ἀρμάτων τῆς ἐπαρχίας, ὅποιον οἱ περισσότεροι θελήσωσι καὶ νὰ στείλωσι τὰς ὑπογραφάς των εἰς τὴν Διοίκησιν διὰ νὰ ἐπικυρωθῶν.

Ὅθεν εἰδοποιεῖσθε καὶ ἡ Γενναιότης σου, καὶ ἂν εἶναι ὁ κόσμος εὐχαριστημένος ἀπὸ τὴν γενναιότητά σου, θέλει σὲ ἐκλέξουν, καὶ τότε λοιπὸν φαίνεται τὸ ὄνομά σου διὰ τὸ καλὸν καὶ εἰς τὴν Διοίκησιν καὶ εἰς ὅλους. Λοιπὸν καθὼς διατάττει ἡ Διοίκησις, ἔτσι νὰ γένη διὰ νὰ παύσουν πλέον τὰ κακά ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἐπαρχίαν.

Ἐν Ναυπλίῳ τῇ 17 Ὀκτωβρίου 1824
(Τ.Σ)

Ὁ ἐπιτροπικὸς
Ἀσημάκης Φωτήλας
Ἀναγνώστης Σπηλιωτάκης
Ἰωάν. Κωλέτης
Ὁ προσωρινὸς Γεν. Γραμματεὺς
Π. Γ. Ροῖζος

[Ἐξώγραμμα]

Πρὸς τὸν Γενναιότατον στρατηγὸν Ἀνδρίτζον Σαφάκαν
Σῶμα ἐκτελεστικὸν

Ὁ Νικόλας Ράγκος ἀπ' τὰ Σάλωνα

Κύριε στρατηγέ, δουλικῶς προσκυνῶ.

Καί μὲ τὸ ταπεινὸν μου εἰδοποιῶ καὶ πρωτύτερα δύο ἡμέρες σοῦ ἔστειλα ἓνα πλίκιο γράμματα, διαταγὴ μία τοῦ Ἰλιτζοτόπλου καὶ ἓνα γράμμα τοῦ κὺρ Λογοθέτη.

Λοιπὸν δὲν εἰξεύρω, τὰ ἔλαβες ἢ ὄχι. Σοῦ ἔγραφα ὅτι ἤφευρον καὶ ὁ Πᾶνος διαταγὴ ἐπάνω εἰς τὸ ἀρχοντόπλο Καλατζοδῆμο καὶ Πανουριᾶ διὰ νὰ σὲ διακρίνουν διὰ τὸν λουφὲν ὅπου ζητᾶμε ὁ Πᾶνος· καὶ αὐτὸ τοὺς ἤρθε πολὺ παράξενον τῶν στρατηγῶν ὅπου νὰ πηγαίνη ἓνας καλὸς ἄνθρωπος νὰ φέρη διαταγὴ νὰ κραίνη τὸν στρατηγὸν τοῦ καὶ μὲ ἔκραξεν ἐμένα τὸ ἀρχοντόπλο καὶ μὲ ἐρώτησεν. Ἐτοῦτον τὸν λουφὲν ὅπου ἐπήρεταν, εἶχε δίκαιον νὰ πάρη ὁ Πᾶνος νὰ μοῦ εἰπῆς; καὶ ἐγὼ τὸν ἀπεκρίθηκα ὁ στρατηγὸς ὁ ἰδικὸς μας δὲν ἔχει κανένα βεκίλη¹⁷⁰ εἰς τὴν δουλειάν του, τὰ παλικάρια ὅταν ἔρχονται, μόνος τοῦ τὰ κρατεῖ· παζάρι δὲν τὰ κάνει ὅταν μεράζεται ὁ λουφές, πάλιν μοναχὸς τὸν μεράζει, ἐπειδὴ εἰξεύρει τοῦ καθενὸς τὴν ὑπόληψιν καὶ διὰ τοῦτο δὲν εἰξεύρω ἐγὼ πῶς νὰ ἀποκριθῶ. Αὐτὸν τὸν εἶχε κολιτζῆ¹⁷¹ καὶ δὲν μοῦ ἔκρινε δευτερον λόγον. Ἐδῶ μαθαίνομεν ὅτι θέλουν νὰ τραβήξουν καὶ τὴν γενναιότητά σου καὶ τὸν Γιολντάση ἀπὸ μέσα· μάλιστα ἔστειλε γράμματα ὁ καπετάν Γιαννάκης ἐδῶ εἰς ὅλους καὶ ἔδινε καὶ αὐτὴν τὴν ἰδέα πῶς θέλει πάρει τέλος δὲν τὸ εἰξεύρομεν ἀκόμη διὰ τοὺς μύλους ἔμεινεν ἡ δουλειὰ ὀπίσω· δὲν τὸ κάνουν χάσι νὰ τοὺς πουλήσει καὶ μοῦ λέγει ὁ ἔπαρχος καθὼς ἐσὺ τοῦ εἶπες νὰ κάμουμε, νὰ στείλωμε νὰ ἔρθη διαταγὴ ἀπὸ τὰ εἰσοδήματα νὰ πάρετε τὰ ἄσπρα καὶ χαλέβει νὰ τοὺς νοικιάση τοὺς μύλους· καὶ σοῦ δίδω τὴν εἶδησι, στέκεται καθ' ἡμερούσιον καὶ μαλῶνει ὁ ἀδελφὸς σου καπετάν Καραΐσκος διὰ αὐτὴν τὸν ὑπόθεσιν. Ἀπὸ ψωμί μεγάλην στενοχωρίαν τραβάγει τὸ ἀσκέρι ὅπου δὲν εἶναι καὶ ἐσφίχτηκαν οἱ στρατηγοὶ καὶ ἐχθὲς Κυριακὴ ἔστειλαν τὸν Βασίλη Νταγκλῆ καὶ Δῆμο Γκιόκα καὶ πᾶνε μαξουζι¹⁷² εἰς τὸ Ἀνάπλι διὰ νὰ ἔλθουν διὰ ὄχτῳ ἡμέρες νὰ φέρουν κάθε εἶδησιν. Ἐκαμαν καὶ ἐδῶ οἱ στρατηγοὶ οἰκονομία ἔβαλαν ἄσπρα διὰ ὄχτῳ ἡμέρας νὰ πορέψωμε ἀπὸ ψωμί. Αὐτὰ εἶναι ἕως ὥρας. Τὰ γράμματα τὰ ἔστειλα εἰς Λιδωρίκι καὶ ἀπὸ ἐκεῖ νὰ σοῦ ἔρθουν. Ὁ ἄνθρωπος ἀκόμη δὲν ἤρθεν ἀπὸ Ἀνάπλι νὰ φέρη τὰ χάρτζια διὰ τὸ κοντογούνη καὶ ἔρχεται καὶ ἀμέσως βάνομε καὶ τὸ φκειάνει· μάλιστα ἐχθὲς μὲ τὸν Βασίλη Νταγκλῆ ἔστειλαμε καὶ ἄλλον γράμμα τοῦ κὺρ Χαραλάμπε δι' αὐτείνη τὴν ὑπόθεσιν διὰ τὰ χάρτζια. Ἡ δουλειὰ τοῦ ἐπάρχου, στρατηγέ, δὲν θέλει πάρει τέλος ἔτσι εὐκολα καὶ πῶς θέλει κάμωμα δὲν εἰξεύρομε καὶ νὰ ἔχω ἀπόκρισί σου διὰ ὅλα.

Μένω εἰς τοὺς ὀρισμοὺς σου
Σάλωνα τῆ 20 Ὀκτωβρίου 1824
Ἐδικὸς σου
Νικόλας Ράγκος

Τοῦ Γιαννάκη τοῦ φιλῶ τὰ μάτια· ὅποιος σύντροφος εἶναι αὐτοῦ ἀσπάζομαι ὁ ἀδελφὸς σου καπετάν Καραΐσκος. σέ ἀσπάζεται ἀδελφικῶς καὶ νὰ τοῦ γράφης. ὅταν εὐρίσκησῃ καιρὸν.

170 Ἀντιπρόσωπον.

171 Ὀδηγὸς.

172 Ἐξεπίτηδες.

Δημήτρη καὶ Γιωργάκη ἀπὸ Βοϊτζὰ λάθετε τὸ παρόν καὶ στείλτε το ὄθεν ὁ καπετάνος εἶναι, χωρὶς νὰ ἐμποδιστῆ, εἶναι χρεῖα νὰ πάγη γρήγορα.

[Ἐξώγραμμα]

Τῷ γενναιοτάτῳ Κυρίῳ στρατηγῷ μας Ἀνδρίτζῳ Σαφάκα πανευτυχῶς ὄθεν τύχη.

45

Ὁ Παναγιώτης Νοταράς στὸ Δῆμο Καλτσᾶ ἀπὸ Σάλωνα

Γενναιοτάτε στρατηγέ, καὶ φίλτατε ἀδελφέ, καπετάν Δῆμο, ἀδελφικῶς σὲ ἀσπάζομαι.

Μὲ τὸ ἀδελφικό μοι ἐρωτῶν τὴν υἰεῖαν σου σὲ εἰδοποιῶ, ὅτι καὶ γὰρ υἰγαίνω ἄχρι ὥρας θείῳ ἐλέει. Κατὰ τὴν ἐπιταγὴν ὅπου ὁ καπετάν Κωλοβελόνης¹⁷³ σᾶς φέρει, καὶ καθὼς ἡ ὑπερτάτη Διοίκησις μᾶς ἐπιτάττει, οἱ ἐδῶ εὐρισκόμενοι δύο ἀπεφασίσασαν ὄντας εὐλογον νὰ δοθῶσι αὐτὰ τὰ γρόσσια. Ἴδου λοιπὸν θεωρεῖτε καὶ ἡ Γενναιοτῆς ὡσαύτως τὴν ἐπιταγὴν, καὶ ὡς γνωρίσατε, ἀπεφασίσαστε τὸ δίκαιον καὶ μ' ὄλην μου τὴν ἀδελφικὴν ἀγάπην μένω.

Ἐκ Σαλώνων τῆ 23 Ὀκτωβρίου 1824

Ὁ ἀδελφὸς
Παναγιώτης Νοταράς

Παρακαλῶ μοῦ κάμετε τὴν μεγάλην χάριν νὰ δώσητε τοῦ Παπανικόλα 2 κάπας ἄσπρες καλῆς νὰ μοῦ τὰς φέρη. Ὁ ἄνθρωπος ἀποκρίνεται τὴν τιμὴν τους.

[Ἐξώγραμμα]

Τῷ Γενναιοτάτῳ στρατηγῷ καὶ ὡς ἀδελφὸς μου Δῆμῳ Καλτζᾶ.
Εἰς Λιδωρίκι

46

Ὁ Λιδωρικίου Ἰωαννίκιος πρὸς Παπανδρέα στὴ Λομποτινὰ

Αἰδεσιμώτατε Παπανδρέα, ὀλοφύχως σὲ εὐχόμεθα πάντες καὶ σ' εὐλογοῦμεν· σὲ εἰδοποιοῦμεν ὅτι ἐλάβασμεν τὸ γράμμα σου, ἐχάρημε διὰ τὴν υἰεῖαν σου· σὲ ὑπερευχαριστοῦμεν καὶ διὰ τὰ μηλοκάστανα ὅπου μᾶς ἔστειλες· διὰ δὲ τοὺς Καλαντζαίους ὅπου γράφεις, ἦτον ντζερὲς¹⁷⁴ ὅπου νὰ μᾶς φέρουν γρόσσια καὶ νὰ μὴν σᾶς γράψωμεν; διατί γελιέσθε ἔτσι εὐκόλα; ἐμεῖς μόλις ἐμάθαμεν τώρα ὅτι ἐβγήκαν εἰς Ἀθήνα, καὶ αὐτὸ ὄχι μὲ καλὴν βεβαιότητα. Μᾶς γράφεις, ἂν ἐστείλαμεν τὸν ἀνεψιὸν μας πέρα εἰς τὴν Διοίκησιν καὶ τί καὶ πῶς ἐκατορθώσαμεν. Ὁ Γεώργιος ἔχει

173 Ἡ οἰκογένεια Κωλοβελόνη καὶ σήμερα ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι στρατιωτικὴ, καὶ κατάγεται ἀπὸ τὸ Σίμου τῆς Ναυπακτίας.

174 Βάσανο δυνατὸν (τὰ γρόσσια θὰ μᾶς ἔκαναν...)

Ένα μήνα άρρωστος και μόλις έγλύτωσεν από του παπα τὸ χουλιάρι¹⁷⁵. Τὸν διάκο τὸν ἔχομεν στείλει εἰς Λιδωρίκι, ἀπὸ ἐσᾶς δὲν ἐφάνηκεν κανέννας καθὼς εἴχαμεν κουβεντιάσει, ποῖον λοιπὸν νὰ στείλω; Παρὰ καθὼς προτοῦ σᾶς ἔγραφον ἔστειλα γράμματα εἰς τὴν Σ^{ην} Διοίκησιν καὶ ἔγραφα καὶ διὰ τὸν μακαρίτην καὶ διὰ λόγον μου, καὶ μόλις ἀπὸ τόσον καιρὸν ἐχθὲς μᾶς ἦλθον οἱ διαταγές. Καὶ πάλιν σπολάτι¹⁷⁶ ὅπου χωρὶς νὰ πάγη ἄνθρωπος. Τὰς ὁποίας διαταγὰς σὲ δύο τρεῖς ἡμέρες τὰς στέλλω εἰς χεῖρας τοῦ κυρ Ἀντώνη καὶ τὰς βλέπεις εἰς τὸ σύνοδο· καὶ γράφει καὶ ὄλων τῶν προκρίτων καὶ πρόσεχε καὶ ἡ αἰδεσιμότης σου, νὰ ἰδῆς πῶς ἔχουν νὰ τρέξουν τὰ πράγματα, καὶ μᾶς φανερώνεις μὲ τὸν ἄνθρωπον ὅπου θενὰ στείλωμεν τὰς διαταγὰς.

Εἶδαμε εἰσέτι μὲ μεγάλον θαυμασμόν μας ξεχωριστὰ ἕναν τζερὲν¹⁷⁷ καὶ ἀπορήσαμε. Τὶ εἶναι αὐτό, παιδί μας, ὅπου ζητεῖς νὰ κάμης ; νὰ ἀρνηθῆς τὸν Χριστὸν καὶ νὰ ἀγκαλιασθῆς τὸν Διάβολον; Δὲν στοχάζεσαι, ὅσοι ἔκαμαν παρόμοιον πῶς ἐκατηγορήθησαν, ἐκαταισχύνθησαν παρὰ πάντων χωρὶς καμμίαν ὑπόληψιν; ἔγιναν ὡς ὁ Ἰούδας καὶ ἐν ἐνὶ λόγῳ πάνπτωχοι καὶ δυστυχημένοι καὶ ὅθε σταθοῦν τροπιασμένοι καὶ κατάδικοι; Τράβα χέρι, παιδί μου, παπα - Ἀντριᾶ, καὶ ἔβγα ἀπὸ αὐτὴν τὴν φαντασίαν τοῦ διαβόλου, διὰ νὰ εἶσαι ἐδῶ εἰς τὸν κόσμον ἐπαινετὸς καὶ νὰ κερδίσης καὶ ἐκεῖ τὴν αἰώνιον βασιλείαν καὶ νὰ καταταχθῆς μὲ τοὺς ἀποστόλους του. Ἄν εἰπῆς ὅτι τὸ κάμης διὰ γρόσσια, μὴ γένοιτο, μάλιστα εἰς σὲ λόγου σου, ἀλλ' ἔχομεν Διοίκησιν καὶ οἱ ἐχθροὶ πολλοὶ. Καὶ τὶ νὰ ἀπολογηθῶ εἰς ἕνα ἔθνος νὰ δίδω ἄδειαν νὰ ὑπανδρεύσω τοὺς ἱερεῖς; Ταῦτα καὶ ὁ Ἅγιος θεὸς καὶ οἱ εὐχὲς μας νὰ σ' ἐβγάλουν ἀπὸ αὐτὸν τὸν πειρασμόν.

Βυτρινίτζα τῆ 31 8βρίου 1824

† Λιδωρικίου Ἰωαννίκιος

Ἄν εἰπῆς ὅτι ἔχεις σπίτι καὶ χαθῆ ὅπου δὲν ἔχεις κανέναν, ἔχεις τὸν θεὸν βοηθὸν καὶ τὴν πλάτην σου, καὶ αὐτὰ εἶναι τεχνάσματα τοῦ πονηροῦ διὰ νὰ σὲ χάσῃ καὶ ψυχῆ καὶ σώματι, ὅταν κάμης τὸ θέλημά του. Ὡς πνευματικὸς σου πατὴρ λοιπὸν σὲ συμβουλευόμεν μὴν πλανηθῆς εἰς τὰς ἐνέδρας του, ὅτι τότε ἔχεις νὰ χαθῆς.

Κἀγὼ ὁ Γεώργης εὐλαβῶς τὴν προσκυνῶ. Σοῦ εἶχα γράψει ἕνα τεσκερὲν¹⁷⁸ τὲς ἀπερασμένες τοῦ Παπα-Θανάση καὶ δὲν μοῦ ἔστειλεν ἕως τώρα τὰ μῆλα νὰ τοῦ εἰπῆς νὰ τὰ στείλῃ ὅτι θενὰ τὸ μετανοήσῃ. καὶ νὰ εἶναι διαλεχτά.

[Ἐξώγραμμα]

Τῷ αἰδεσιμωτάτῳ Παπανδρίᾳ ἀπὸ Λομποτινὰ εὐχετικῶς¹⁷⁹ !

175 Εἶναι γιὰ τοῦ παπα τὸ χουλιάρι = Παροιμία. Λέγεται γιὰ ἕνα ποῦ βρίσκεται στὰ πρόθυρα τοῦ θανάτου.

176 Ὁφείλεται χάρη.

177 Βάσανο.

178 Παραγγελία.

179 Τὸ γράμμα τοῦτο εἶναι τοῦ Δεσπότη τοῦ Λιδωρικίου Ἰωαννικίου στὸν Παπανδρίᾳ τῆς Λομποτινᾶς καὶ γράφεται ἀπ' τῆ Βυτρινίτσα, ὅπου ποιὸς ξέρει γιὰ ποιὸ λόγο ἔμεινε ὁ Σεβασμιώτατος. Τὰ γρόσσια ποῦ λεγόταν πῶς πῆγαν οἱ Καλαντζαῖοι, ἀλλὰ δὲν ἔλαβε ἡ Σεβασμιότης του θὰ ἦταν γι ἀποζημίωση τῆς ἀρπαγῆς ποῦ ἔκαμαν αὐτοὶ ὅταν ἐσχότωσαν τὸν Παπαναγιώτη καὶ τὴν παπαδιὰ του· ποῦ κάνει λόγο τὸ παραπάνω ἔγγραφο τῆς Κυβερνήσεως.

Ὁ Παπανδρίᾳς, καθὼς φαίνεται ἦταν χῆρος καὶ ἦρθε στὸ νοῦ του νὰ πάρῃ δεύτερη γυναῖκα, ἂν κι ἀπαγορεύεται τέτοιο πρᾶγμα σὲ ἱερωμένο. Ὁ Δεσπότης τὸν ἀποτρέπει ἀπὸ τῆ σκέψη αὐτῆ καὶ τοῦ συνιστᾷ νὰ μένῃ στὸ δρόμο ποῦ δρίζουν οἱ ἐκκλησιαστικοὶ νόμοι.

47

‘Ο Νικόλαος ἀπ’ τὰ Σάλωνα

Κύριε στρατηγέ, προσκυνῶ.

Εἰδοποιῶ, μὲ τὸν Φώτη ἔλαβα τὸ γράμμα σου καὶ ἐκατάλαβα· ὅμως εἶδα νὰ μοῦ γράφης ὅτι ἐσφίχθηκα καὶ σοῦ στέλνω συχνὰ τὰ γράμματα. Λὲν ἐσφίχθηκα ὅμως· ἐδῶ τὰ ἀκοῦμε διαφορετικά· μάλιστα ἔτσι μοῦ λέγει καὶ ὁ ἀδελφός σου διὰ νὰ σοῦ γράψω διὰ νὰ τοῦ κἀνης ἀπόκριση ὅποιαν διὰ νὰ μαθαίνῃ· μάλιστα αὐτὸς τὸ ἔχει φώρα καὶ τὸ λέγει ὅτι σὲ ἔχει ἀδελφόν. Ἀπὸ τὴν διοίκησιν ἤλθον 39 χιλ. γρόσσια διὰ γιμεηλίγια¹⁸⁰ καὶ ἐμπῆκε εἰς τὸ δευτέρι διὰ νὰ πάρωμε καὶ ἐμεῖς διὰ ἓναν μῆνα ὅπου καὶ οἱ ἄλλοι ἐπῆραν καὶ δὲν μοῦ ἔδωσαν. Ἐπῆραν ὅσοι ἐδούλευαν τὰ γιαταγάνια καὶ σήμερον αὔριον τοὺς ἔχει μεγάλη σφίξι ὁ καπετὰν Καραῖσκος διὰ νὰ μᾶς δώσῃ τὰ γιμεηλίγια, καὶ μᾶς ἔβαλεν διορία ἕως τὴν Πέφτη. Μάλιστα ἐπροσμέναμε καὶ τὸ Βασίλη Δαγγλῆ ὅπου τὸν ἔχουμε σταλμένον εἰς τὸ Ἀνάπλι διὰ τοὺς λουφέδες. Πληροφορεῖσαι ἀπὸ τὸ γράμμα τοῦ ἀδελφοῦ σου καὶ ἀπὸ τὴν κόπιαν τοῦ γράμματος ὅπου ἔστειλεν ἢ διοικήσις πρὸς τοὺς ἐδῶ στρατηγούς. Ὅμως ἕως τὴν Πέφτη ἂν πάρω καὶ δὲν πάρω, ἔπειτα ἔρχομαι αὐτοῦ τὴν Δευτέρα ἔχουν νὰ κάμουν ὀμιλία ὅλοι οἱ στρατηγοὶ νὰ ἰδοῦν τὴν μέτρα παίρνουν. Καὶ μὲ τὸν ἐρχομὸ σοῦ φέρνω κάθε εἶδησιν τοῦ ἐπάρχου· τὴν μέση¹⁸¹ καὶ τὰ τζουράπια τὰ ἔδωσα... δὲν γίνεται ἄλλος τζερὲς¹⁸². Πρέπει νὰ πάγῃ ἄνθρωπος εἰς τὸ Ἀνάπλι νὰ ἔρθῃ ἄλλη διαταγὴ νὰ τὸν μπάσωμε ἀπὸ μεσούλια ὅτι πουλησιὰ δὲν γίνεται τὸ ἔκοψεν αὐτὸς πέρα· εἶναι πολλὴ σύγχυσις οἱ ἄρχοντες μὲ τὴν διοίκησιν· εἶναι πολλὰ πράγματα ἐναντία, τὰ ὅποια δὲν γράφονται σοῦ λέγει καὶ ὁ Φώτης στοματικῶς.

Τῆ 1 Νοεμβρίου 1824
Σάλωνα

Μένω εἰς τοὺς ὀρισμοὺς
ὁ δοῦλος σας
Νικόλαος¹⁸³ προσκυνῶ

‘Ο κολήγας καρτερεῖ τὸ βόιδι τὸ ἄλλο εἶναι παλιό.

Πιστιόλης, Ντιλεζάκης καὶ λοιποὶ σύντροφοι σοῦ φιλοῦν τὰ μάτια.

‘Ο Χρῆστο Ἀντώνης
σὲ προσκυνεῖ.

Κάππα δὲν ἔχω, στρατηγέ, νὰ μοῦ παραγγείλῃς μιὰ ὅτι εἶναι χειμῶνας.

[Ἐξώγραμμα]

Τῶ γενναιοτάτῳ Κυρίῳ στρατηγῶ Καπετὰν
Ἀνδρίτζῳ Σαφάκα πανευτυχῶς
ὄθεν τύχη.

Ποὶς ξέρει πῶς τὸ γράμμα τοῦτο κατάντησε στὸ Ἀρχεῖο τοῦ καπετὰν Σαφάκα. Πιθανὸν νὰ τοῦ τῶδωσε ὁ Παπαντρίας ὁ Λομποτιανίτης, σὰν ἓνα δεῖγμα κι αὐτὸ τῶν παρανομιῶν πού ἔκανε ὁ Ἰωαννίκιος στὴν ἐπαρχία του. Αὐτὲς πού ἀνάγκασαν καὶ τὴν Κυβέρνηση νὰ στείλῃ τὸ παραπάνω γράμμα στὸν καπετὰν Σαφάκα νὰ τοῦ συστήσῃ νὰ περιοριστῇ στὰ καθ’ αὐτὸ καθήκοντά του.

180 Φαγώσιμα, τροφές.

181 Μέση, ὑποθέτω εἶναι ἢ φουστανέλλα μὲ τὶς λίγες μάννες πού μοιάζει τῆ σημερινῆ πουκαμίσα.

182 Μέσο θεραπείας.

183 Ὁ ἴδιος τοῦ ἀριθμ. 43 Ράγκος. Τὸ δείχνει ὁ χαρακτῆρας τοῦ γραψίματος.

48

Ἡ Προσωρ. Διοίκησις ἀπ' τὸ Ναύπλιο

Περιοδ. Γ'.

Ἄριθ. 922

Προσωρινὴ Διοίκησις τῆς Ἑλλάδος
Τὸ ἐκτελεστικὸν σῶμα.

Πρὸς τοὺς Γενναιοτάτους ἀρχηγοὺς τῶν ἀρμάτων τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος καὶ στρατηγοὺς Μήτζον Κοντογιάννην, Δήμον Σκαλιζᾶν, Σαφάκα, Γεώργ. Διοβουνιώτην, Κίτζον Τζαβέλα, Λάμπρον Βεΐκον καὶ λοιπούς.

Ὁ κύριος Διονύσιος Ὀρφανὸς εἶναι ἐπιφορτισμένος παρὰ τῆς Διοικήσεως νὰ σᾶς ὁμιλήσῃ στοματικῶς διὰ πολλὰς ὑποθέσεις αἱ ὁποῖαι ἀποβλέπουν τὰ συμφέροντα τῆς Πατρίδος.

Δώσατε λοιπὸν ἀκρόασιν καὶ πίστιν εἰς τοὺς λόγους του ἐπειδὴ εἶναι λόγοι τῆς Διοικήσεως καὶ μὴν ἀμελήσετε νὰ ἐξακολουθήσετε κατὰ τὰς ὁδηγίας ὅπου σᾶς δώσῃ, γνωρίζοντες ὅτι καὶ ἐτούτῃ ἢ περιστάσις εἶναι μία ἀπὸ ἐκείνας ὅπου θέλουν σᾶς δοξάσει καὶ σᾶς προμηθεύσει τὴν ὑπόληψιν τῆς Διοικήσεως.

Τῇ 12 Νοεμβρίου 1824 Ναύπλιον

Ὁ ἐπιτροπικῶν
Ἀναγνώστης Σπηλιωτάκης
Κωνστ. Μαυρομιχαλάκης
Ἰωάν. Κωλέτης
Ὁ προσ. Γεν. Γραμματεὺς
Π. Γ. Ροΐζος

Ἄριθ. 922

[Ἐξώγραμμα]

Πρὸς τοὺς Γενναιοτάτους ἀρχηγοὺς τῶν ἀρμάτων τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος καὶ στρατηγοὺς Μήτζον Κοντογιάννην, Δήμον Σκαλιζᾶν, Σαφάκα, Γεώργ. Διοβουνιώτην, Κίτζον Τζαβέλαν, Λάμπρον Βεΐκον καὶ λοιπούς.

Σῶμα ἐκτελεστικόν.

49

Κατάλογος διὰ ὅσους στρατιώτας ἔχω εἰς τὴν ὁδηγίαν μου

Κατάλογος διὰ ὅσους στρατιώτας ἔχω εἰς τὴν ὁδηγίαν μου.

- 1) 1 Ὁ στρατηγὸς Άνδρίτζος Σαφάκας.
- 2) 1 Χριστάκης Γιωργακέλου ἀπὸ Γληγόρη, ταξίαρχος.
- 3) 1 Άναγνώστης Φασίτζας, ἀπὸ Άρτοτίνα Λιδωρίκι.
- 4) 1 Άνδριᾶς ἀδελφὸς του, ὁμοίως.
- 5) 1 Ὁ Δῆμος Καπνιαῶς, ἀπὸ Άρτοτίνα Λιδωρίκι.
- 6) 1 Ὁ Άναγνώστης ἀδελφὸς του, ὁμοίως.
- 7) 1 Ὁ Σταμάτης Ρεγκούζης, ἀπὸ Άρτοτίνα.
- 8) 1 Άντώνης Λιάρος, Άρτοτίνα.
- 9) 1 Κώστας, ἀδελφὸς του.
- 10) 1 Παναγιώτης Παλασκωνάκης, Άρτοτίνα.
- 11) 1 Ὁ Κώστας Βελιόπλος, ἀπὸ Τερπίτζα Κραββάρων.
- 12) 1 Νικολός, ἀδελφὸς του ὁμοίως.
- 13) 1 Ὁ Θανάσης Γιωργάκης, ἀπὸ Άρτοτίνα.
- 14) 1 Σπῦρος Παπα-παναγιώτης, ἀπὸ Ἐλετζού Κραββάρου.
- 15) 1 Ὁ Πιστιόλης ἀντιστράτηγος, ἀπὸ χωρίον Καστριώτισσα Πάτρας¹⁸⁴.
- 16) 1 Ὁ Κώστας ἀδελφός, ὁμοίως.
- 17) 1 Ὁ Κώστας ἑξαδελφός του, ἀπὸ τὸ ἴδιον χωρίον.
- 18) 1 Λαμπράκης Μαυραγάνης Βλάχος¹⁸⁵.
- 19) 1 Κωσταντῆς Ταράτζας Βελιόπουλος, ἀπὸ Άρτοτίνα.
- 20) 1 Ὁ Βασίλης Κούστας ἀπὸ χωρίον Παλούκοβα Κραββάρου.
- 21) 1 Ὁ Μερμήγγας Χανακούλας ἀπὸ Κωστάριτζα Λιδωρίκι.
- 22) 1 Ὁ Κρίκος Κακογιώργου, ἀπὸ Σέλιστα Κραββάρου.
- 23) 1 Ὁ Κεπριανός, ταξίαρχος
- 24) 1 Τριαντάφυλλος Χάρος, ἀπὸ Σουρούστι Λιδωρίκι.
- 25) 1 Ὁ Γιάννης Ζέρβας, ἀπὸ Άρτοτίνα Λιδωρίκι.
- 26) 1 Ὁ Θεωρῆς, Πατρινός¹⁸⁶.
- 27) 1 Ὁ Κωσταντῆς Τζουραπάκης, ἀπὸ Άρτοτίνα Λιδωρίκι.
- 28) 1 Ὁ Μιτίγιας, ἀπὸ Καστανιὰ Πάτρας.
- 29) 1 Ὁ Γιάννης Καραμπέτζος, ἀπὸ Σιτίστα Κραββάρου.
- 30) 1 Ὁ Ἐλιάς, ἀπὸ Μηλιὰ Μαλανδρίνου.
- 31) 1 Ὁ Γιώργης Ντιλεζάκης, ὑποχιλίαρχος.
- 32) 1 Ἐάδελφός του Βαρδάτος, ἀπὸ Μουσουνίτζα Λιδωρίκι.
- 33) 1 Κώστας Μακρῆς, ἀπὸ Άρτοτίνα.
- 34) 1 Γιωργούσης Φακόπλος, ἀπὸ Άρτοτίνα.
- 35) 1 Χρῆστος Κολοκυθόπλος, ἀπὸ Γληγόρη Κραββάρου.

184 Πατρατζικίου.

185 ἀπὸ Σκηνίτης.

186 ἀπὸ Πατρατζίκι.

- 36) 1 Τζέτος, από τὸ ἴδιον χωρίον.
- 37) 1 Άλεξανδρῆς Ρήγανης, Πενταγιοῦς Λιδωρίκι.
- 38) 1 Άναστάσης Ρήγανης, από Πενταγιοῦς.
- 39) 1 Άνδριᾶς Μπομπότης, από Άρτοτίνα.
- 40) 1 Έλιᾶς, ἀδελφὸς του.
- 41) 1 Θανάσης Βαρσάκης Βλάχος.
- 42) 1 Γιάννης Βαρσάκης, ἀδελφὸς του.
- 43) 1 Γιαννάκης Φασιτζόπλος, Άρτοτίνα.
- 44) 1 Ό Πλατῆς, από χωρίον Γυφτοχώρι Πάτρας.
- 45) 1 Ό Γιάννης, από χωρίον Ζουμανῆ Άγράφου.
- 46) 1 Άντώνης Βοϊτζαΐτης, ὑποχιλίαρχος.
- 47) 1 Γιωργάκης Παπᾶ, από Βοϊτζᾶ Κραββάρου.
- 48) 1 Γιώργης Λάμαρης, ὁμοίως.
- 49) 1 Ό Στάθης Κάτζος, από Βοϊτζᾶ Κραββάρου.
- 50) 1 Ό Κωσταντῆς τὸ παιδὶ του, ὁμοίως.
- 51) 1 Γιώργης Στρωμίνιανη Τζονόπουλος, Κραββαρίτης.
- 52) 1 Ό Φώτης Νικολόπουλος, από Στρωμίνιανη Κραββάρου.
- 53) 1 Ό Κοσκινᾶς Γιάννης χιλίαρχος, από Άβόρανη Κραββάρου.
- 54) 1 Ό Κώστας Χονόπουλος, από Βοϊτζᾶ Κραββάρου.
- 55) 1 Καπόγιαννος, από Άβόρανη Κραββάρου.
- 56) 1 Παναγιώτης Χριστογιαννόπλος, ὁμοίως.
- 57) 1 Θανάσης Λιοκαϊμένος, ὁμοίως.
- 58) 1 Δημήτρης Βαλτινὸς, από Σύντεκνο Βάλτου.
- 59) 1 Γιωργούλης Παναγιώτης, από Πλάτανο Κραββάρου.
- 60) 1 Ό Λιάγγας, Βλάχος.
- 61) 1 Ό Μπισιμπιρούλης, από Πλάτανο Κραββάρου.
- 62) 1 Γιάννης Θεωρόπλος, Στρωμίνιανη Κραββάρου.
- 63) 1 Άνδρέας Κολοτούρους, Πλάτανο Κραββάρου.
- 64) 1 Ό Μῆτρος, Λομποτινᾶ Κραββάρου.
- 65) 1 Ό Νικολὸς, από Φτέρη Πάτρας.
- 66) 1 Ό Γιάννης Μπάμπαλης, από Κερασιά Πάτρας.
- 67) 1 Ό Σπῦρος ἀδελφὸς του, ὁμοίως.
- 68) 1 Ό Πετράκης, από Καστανιᾶ Άγράφου.
- 69) 1 Ό Μπαζίκος, από Φτέρη Πάτρας.
- 70) 1 Ό Τριανταφυλλάκης, ὁμοίως από τὸ ἴδιον χωρίον.
- 71) 1 Ό Μπακογιάννης, παιδὶ τοῦ Νικολοῦ Φτέρη.
- 72) 1 Ό Γιώργος, από Φουρνᾶ Άγράφου.
- 73) 1 Ό Μούκας ἀδελφὸς του.
- 74) 1 Γιωργάκης, Χομορίτης Κραββάρου.
- 75) 1 Ό Μῆτρος ἀδελφὸς του, ὁμοίως.
- 76) 1 Άλέξης, από Παλιόμυλο Λιδωρίκι.
- 77) 1 Ό Στεφάνης Βούλγαρης.
- 78) 1 Ό Άναγνώστης Παπαγιάννης, από Γαρδίκι.
- 79) 1 Ό Γιάννης, από τὸ ἴδιον χωρίον.
- 80) 1 Ό Γιάννης Χανόπλος, από Σιτίστα Κραββάρου.
- 81) 1 Ό Σπῦρος Φωλιᾶς, από Φτέρη Πάτρας.
- 82) 1 Κώστας Παπᾶς, από Γαρδίκι Πάτρας.

- 83) 1 Ό Κούτζικος, από Άλποχώρι Λιδωρίκι.
 84) 1 Άναγνώστης, Άγαδιώτης Πάτρας.
 85) 1 Μήτρος Τζουρικόπουλος, Άγραφιώτης.
 86) 1 Φλώρος αδελφός του, όμοίως.
 87) 1 Ό Γιωργούλης αδελφός του Άναγνώστη, Άγαδιώτης.
 88) 1 Ό Κώστας, Ζητουριάτης.
 89) 1 Ό Νικολός, Γυφτοχώρι Πάτρας.
 90) 1 Ό Μενούκας, από Κλειτζό Άγράφου.
 91) 1 Ό Χρίστος αδελφός του, όμοίως.
 92) 1 Ό Ζήσης, από τó ίδιον χωρίον.
 93) 1 Ό Γληγόρης, από Έλσα Άγράφου.
 94) 1 Ό Γιώργος, από τó ίδιον χωρίον.
 95) 1 Ό Κώστας Καρτέρης.
 96) 1 Δημήτρης, αδελφός του κουτσός.
 97) 1 Γιάννης Σπαθής, από Γαρδίκι Πάτρας.
 98) 1 Ό Ζάχος, αδελφός του.
 99) 1 Ό Ψυχογιός του Γιάννη.
 100) 1 Ό Γιώργος Γεραγίτης, από χωρίον Ζουμπάτα.
 101) 1 Μήτρος άνεψιός του, όμοίως.
 102) 1 Ό Κωστάκης, από Κλημάκι Λιδωρίκι.
 103) 1 Θανάσης άνεψιός του Κωστάκη.
 104) 1 Γώγος Βλάχος.
 105) 1 Γιώργος Ντρούλιας, Πατρινός.
 106) 1 Ό Πατρώνας, Άγραφιώτης.
 107) 1 Ό Κώστας αδελφός.
 108) 1 Άναγνώστης, όμοίως.
 109) 1 Κωσταντής, χωρίον Λιτόσελο Πάτρας.
 110) 1 Γιαννάκης, Κάιτζώτης Άγράφου.
 111) 1 Άποστόλης, ό αδελφός του.
 112) 1 Γιάννης, από Αϊδημηήτη Κραββάρου.
 113) 1 Γληγόρης.
 114) 1 Γιάννης Σκόρλιας, Πατρινός.
 115) 1 Άδελφός του Μήτρος.
 116) 1 Τρίτος αδελφός του Ζάχος.
 117) 1 Τέταρτος αδελφός Γιώργος.
 118) 1 Γιάννης Σιλέος, Δομοκίτης.
 119) 1 Ζαρχαδούλας, Πετρίλου Άγράφου.
 120) 1 Γιωργούλας, από τó ίδιον χωρίον.
 121) 1 Κατζικάδας, από Μυξάτες Πάτρας.
 122) 1 Στέργιος, από Νιχώρι Πάτρας.
 123) 1 Μήτρος Δάβλος, από Σιτίστα Κραββάρου.
 124) 1 Χαλμούκης, από τó ίδιον χωρίον.
 125) 1 Γιάννος Δροσόπλος, όμοίως.
 126) 1 Άναγνώστης Παλούκης¹⁸⁷ ύποχιλίαρχος.
 127) 1 Γιαννάκης, αδελφός του.

187 Από τó Γληγόρη των Κραββάρων.

- 128) 1 Κώστας, ψυχογιός του.
 129) 1 Γιάννης Ίκλέζος (Έγγλέζος), εκατόνταρχος.
 130) 1 Ό Ζυγουράκης, από Πενταγιούς Λιδωρίκι.
 131) 1 Ό Άλέξης Γαρδίκης, Πάτρας.
 132) 1 Άναστάσης αδελφός του, όμοίως.
 133) 1 Τρίτζικας Πατρινός, από Φτέρη.
 134) 1 Ό Μήτρος Τζόλος, από Παλούκοβα Κραββάρου.
 135) 1 Γιάννης Σουρούστης¹⁸⁸, από Λιδωρίκι.
 136) 1 Νικολάκης, Μουσινίτσα.
 137) 1 Βήτος, από Έλετζού Κραββάρου.
 138) 1 Ό Κώστας, αδελφός του.
 139) 1 Ό Δημήτρης Μπερτζούλης, από Βονόρτα Κραββάρου.
 140) 1 Ό Γιώργος Πατζίνης, από Λομποτινά Κραββάρου.
 141) 1 Θανάσης Γκέκας, από Κριατζι Κραββάρου.
 142) 1 Ό Βλάχος, από Κολοκυθιά Πάτρας.
 143) 1 Νικολός Σκεδιώτης, από Γληγόρη Κραββάρου.
 144) 1 Γκέκας, από Λευτέριανη Κραββάρου.
 145) 1 Γιάννης Γιαβρούτας, από Πλάτανο Κραββάρου.
 146) 1 Νικολός Λιφαντάκης, από Σιτίστα.
 147) 1 Παπαγιωργάκης, από Προύφλιανη Πάτρας.
 148) 1 Τò παιδι του ό Γιαννάκης.
 149) 1 Ό Σπύρος Γιραντώνης, από Προύφλιανη.
 150) 1 Μήτρος τò παιδι του.
 151) 1 Ό Γεροτζουράκης, Άγραφιώτης.
 152) 1 Μήτρος Τζαμπέϊκος, Λομποτινά.
 153) 1 Γιωργάκης Βοϊτζαίτης, από Κράββαρι.
 154) 1 Φώτης Μπερτζάς, από τò ίδιον χωρίον.
 155) 1 Χριστος Σαρδήλης, από χωρίον Άβόρανη Κραββάρου.
 156) 1 Άναγνώστης όμοίως.
 157) 1 Γιάννης Νίσβαρης.
 158) 1 Ό Κωσταντής Φατζίτζας, από Άρτοτίνα Κραββάρου.
 159) 1 Ό Βότζης, ψυχογιός του.
 160) 1 Άλεξανδράκης, από Άρτοτίνα.
 161) 1 Κώστας, από Πλάτανο.
 162) 1 Ό Χριστάκης, από Βοϊτζά Κραββάρου.
 163) 1 Ό Καρανικόλας, όμοίως.
 164) 1 Τò παιδι του Χριστάκη.
 165) 1 Θανάσης Μπαλαφούτης, από Παλούκοβες Κραββάρου.
 166) 1 Άκρίδας, ό ψυχογιός του.
 167) 1 Κοτζής, από Βονόρτα Κραββάρου.
 168) 1 Ό Μελίσσης.
 169) 1 Ό Νικολός Κολοτοῦρος, Πλάτανο Κραββάρου.
 170) 1 Ό Γιάννης, από Τιροβοτζά Κραββάρου.
 171) 1 Ό Πάνος, Κωλοβελόνης, χιλίαρχος.
 172) 1 Ό Γιωργάκης, ό ψυχογιός του.

188 Από χωριό Σουρούστι.

- 173) 1 Ό Γιωργάκης Σκαμπαρδώνης.
 174) 1 Ό Μπίλιχας, Ζητουνιάτης.
 175) 1 Ό Κώτζης, Βελβιτζάνος Κραββάρου.
 176) 1 Γιωργάκης Παπαδόπουλος, Γρανίτζα Κραββάρου.
 177) 1 Χρϊστος Μπεγόπουλος, άπό τὸ ἴδιον χωρίον.
 178) 1 Μῆτρος Ρηγόπουλος, Λευτοκαρυά Κραββάρου.
 179) 1 Ό Κοτροτζος, Γρανιτζιώτης.
 180) 1 Ό Γιαννάκης, άπό Κοζίτζα τοῦ Κράββαρη.
 181) 1 Δῆμος, άπό Ἐλετζοῦ τοῦ Κράββαρη.
 182) 1 Ό Μακρουγιάννης, χιλίαρχος.
 183) 1 Ό Μῆτρος Κωλοφωτιάς, ἑκατόνταρχος.
 184) 1 Ό Σπῦρος Κροκίδας, άπό Στύλια Κράββαρη.
 185) 1 Ό Γιάννης ὁ ἀδελφὸς του, ὁμοίως.
 186) 1 Ό Ἴκας.
 187) 1 Ό Καραῖσκος.
 188) 1 Ό Θωμᾶς, Ζυγιώτης.
 189) 1 Ό Νικολῆς ἀδελφὸς του.
 190) 1 Ό Χάσκαρης.
 191) 1 Ό Βασίλης Ἴκα, Στυλιώτης.
 192) 1 Ό Κοτζόβολης.
 193) 1 Ό Κώστας Ἄρδανιτόπλος.
 194) 1 Ό Στεφάνας, άπό Λευτοκαρυά.
 195) 1 Ό Σφήκας ὁμοίως, άπό τὸ ἴδιον χωρίον.
 196) 1 Ό Νικολὸς Θανασόπλος, άπό Σίμου Κραββάρου.
 197) 1 Ό Στούμπας.
 198) 1 Ό Γιῶργος Σίνης.
 199) 1 Ό Γιῶργος Σταματόπουλος.
 200) 1 Ό Σπῦρος Κουτσογιαννόπουλος.
 201) 1 Ό Νικολὸς Ἄποστολόπλος.
 202) 1 Ό Νάσιος.
 203) 1 Ό Ζήσιμος.
 204) 1 Ό Χρϊστος Χομορίτης, τοῦ Κραββάρου.
 205) 1 Ό Σπῦρος Ἄνδριόπλος, άπό Χόμορη Κραββάρου.
 206) 1 Ό Καραγιῶργος, άπό Ζόπεσι Πάτρας.
 207) 1 Ό Μέρης, άπό Ἄρτοτίνα Λιδωρίκι.
 208) 1 Ό Κώστας Τζεπουνόπουλος, άπό τὸ ἴδιον χωρίον.
 209) 1 Ό Θεοχάρης Γληγορόπουλος, ὁμοίως¹⁸⁹.
 210) 1 Ό Καίλαντώνης, άπό Κριάτζι Λιδωρίκι.
 211) 1 Ό Ζέρβας, άπό Σέλπιτζα τοῦ Κραββάρου.
 212) 1 Ό Μῆτρος ἀδελφὸς Πιτζογιώργου, άπό Γυφτοχώρι Πάτρας.
 213) 1 Μῆτρος Χαρόπουλος, άπό Σουρούστι Λιδωρίκι.
 214) 1 Δῆμος, άπό Ἄμπλιανη Καρπενησίου.
 215) 1 Μῆτρος, Ἄγραφιωτόπουλος.
 216) 1 Ό Χρῆστος Ἐλιόπλος, άπό Μηλιὰ Μαλανδρίνου.
 217) 1 Ό Γιαννάκης Λιμπερόπουλος, άπό Κοζίτζα Κραββάρου.

189 Ἀδερφὸς τοῦ πάππου τοῦ συγγραφέα.

- 218) 1 Ό Τζιγάνης, από Παλούκοβα Κραββάρου.
 219) 1 Ό Καραγιώργος Λιπερόπουλος, από Κοζίτζα Κραββάρου.
 220) 1 Ό Κώστας, από τὸ ἴδιον χωρίον.
 221) 1 Δήμος Φακόπουλος, από Άρτοτίνα.
 222) 1 Θανάσης Ζαρωνικάκης, από τὸ ἴδιον χωρίον.
 223) 1 Άλέξης Κουρλόπλο, ὁμοίως.
 224) 1 Ό Γιώργος Πριφονίκος, Άρτοτίνα.
 225) 1 Ό Κωσταντῆς, ἀδελφός του.
 226) 1 Ό Δήμος Τζουρτζόπλος, από Κολοκυθιά Πάτρας.
 227) 1 Ό Λιάσκος Σκουφόπλος, από Σιτίστα.
 228) 1 Ό Βήτας Ζουμπόπουλος, από Σιτίστα.
 229) 1 Ό ἀδελφός του Άνδρίας.
 230) 1 Γιάννης Παναγιωτόπλος, από τὴν Παλούκοβα.
 231) 1 Βασίλης Ραφτόπουλος, από τὸ ἴδιον χωρίον.
 232) 1 Ό Μῆτρος Γληγορόπλος, από Άρτοτίνα¹⁹⁰.
 233) 1 Ό Νικολός Σταυρόπουλος, από Ζελίστα Κραββάρου¹⁹¹.
 234) 1 Ό Μῆτρος Κουρτελόπουλος, ὁμοίως από τὸ ἴδιον χωρίον.
 235) 1 Ό Γιάννης Παπατράμπας, από τὸ ἴδιον χωρίον.
 236) 1 Ό Μῆτζος Παπᾶς, από Ἐλετζοῦ.
 237) 1 Ό Χρῖστος Πανόπουλος, από τὸ ἴδιον χωρίον.
 238) 1 Ό Κωσταντῆς Μακλαρόπουλος, από τὸ ἴδιον χωρίον.
 239) 1 Τὸ παιδί του ὁ Θωμᾶς.
 240) 1 Ό Κουτζοκώστας ὁμοίως.
 241) 1 Ό Γιώργος, Άγραφιώτης ποὺ εἶναι εἰς Ἄσπριᾶ.
 242) 1 Ό Γιάννης, από Άντρίδιστα Κραββάρου.
 243) 1 Ό Γιωργάκης Παπαδόπουλος, από Νίσβαρη.
 244) 1 Ό Θανάσης Λιγερόπουλος, από Λιμνίστα Κραββάρου.
 245) 1 Ό Γιωργάκης Ντιλιζόπουλος, από Ἀργύρια Πάτρας.
 246) 1 Ό Παναγιώτης Τζεβελικόπουλος, από Κολοκυθιά Πάτρας.
 247) 1 Ό Γιάννης Κομνογιωργόπουλος, από τὸ ἴδιον χωρίον.
 248) 1 Δημήτρης Κούζας από Σέλιανη Πάτρας.
 249) 1 Ζαχαρῆς Ἄγγελόπουλος, από χωρίον Σμόκοβο Πάτρας.
 250) 1 Ό Γιάννης Παπανικολόπουλος, από Σέλιανη .
 251) 1 Ό Σταμάτης Ζουμογιαννόπλος, από Άρτοτίνα Λιδωρίκι.
 252) 1 Ό ἀδελφός του Νικολός, ὁμοίως.
 253) 1 Ό Παναγιώτης Σκουλογιαννόπλος, ὁμοίως.
 254) 1 Ό Χρῖστος Παῖσόπλος, από Βοῖτζᾶ Κράββαρη.
 255) 1 Ό Μῆτρος Σταυρόπουλος, από τὸ ἴδιον χωρίον.
 256) 1 Ό Νικολός Λαρόπουλος, από Τέρονοβα Κραββάρου.
 257) 1 Ό Νικολός Μαργώνης, ὁμοίως.
 258) 1 Ό Μῆτρος Λαμπρόπουλος, από Παλούκοβα Κραββάρου.
 259) 1 Ό ἀνεψιός του Γιώργης Τρέουλος.
 260) 1 Ό Γιαννάκης Κερβελόπουλος, από τὸ ἴδιον χωρίον.
 261) 1 Ό Θανάσης Κωσταντόπουλος, από Ζελίστα Κραββάρων.

190 Ἄδερφός τοῦ πάππου τοῦ συγγραφέα.

191 Ἄδερφός τοῦ πρόπαππου τῶν δασκάλων Σταυροπούλων από Ζελίστα.

- 262) 1 Ό Θανάσης Κολομπόπουλος, από τὸ ἴδιον χωρίον.
 263) 1 Δημήτρης Διαμαντόπουλος, Άρτοτίνα Λιδωρίκι.
 264) 1 Ό Γιάννης Μπαλουκουρόπουλος, από Κολοκυθιά.
 265) 1 Ό Θανάσης Μανίκας, από Σιτίστα Κράββρη.
 266) 1 Ό Θανάσης Κουτζόπουλος, από Κωστάριτζα Λιδωρίκι.
 267) 1 Θανάσης Ζουμογιωργόπουλος, Άρτοτίνα Λιδωρίκι.
 268) 1 Ό Άναγνώστης Φασιτζόπουλος, από Άρτοτίνα.
 269) 1 Ό Άναγνώστης Παπαδημόπουλος, από Κυργιακοχώρι Πάτρας.
 270) 1 Ό Κωσταντῆς Παντιλόπουλος, Λευτέργιαννη Κράββαρη.
 271) 1 Ό Πολύμερος ἀδελφός του, ὁμοίως.
 272) 1 Ό Κώστας Νικολκκόπουλος, Λομποτιανίτης.
 273) 1 Σπῦρος Σπαρτιώτης, Ήρομερίτης.
 274) 1 Νικολός ὁμοίως, από τὸ ἴδιον χωρίον.
 275) 1 Άραπογιάννης, Άμπλιανίτης Καρπενησίου.
 276) 1 Γιάννος Μουρκόπλος, ὁμοίως.
 277) 1 Νικολάκης Μπρουφλιανίτης, Πάτρα.
 278) 1 Γιαννάκης Ζαφειρόπλος. Άβόρανη Κραββάρου.
 279) 1 Μῆτρος Παπᾶ, Βονόρτα Κραββάρου.
 280) 1 Χρῆστος Παπαγιώργη, Πλάτανο.
 281) 1 Άλέξης Παπακωσταντῆ, Κοτολίστια.
 282) 1 Γιάννης Καραθανασόπουλος.
 283) 1 Γιώργης Κορφῆς, Καμπιά.
 284) 1 Ό ἀδελφός.
 285) 1 Κώστας Σάκκος, Φτέρη.
 286) 1 Μῆτρος, Κούρνοβος¹⁹².
 287) 1 Άδελφός του Σιλέος.
 288) 1 Άλεξανδροῦς κάτω Παναγιά Δομοκοῦ.
 289) 1 Ό ἀδελφός του.
 290) 1 Κώστας ξάδελφός του.
 291) 1 Νίκος, από Πενταγοῖ.
 292) 1 Άποστόλης, Νταουκλιώτης¹⁹³.

192 Άπό τὸ Κούρναβο Φθιώτιδος.

193 Νταουκλι, χωριό Δομοκοῦ.

ΣΗΜ. Χωριά πὸν ἀναφέρονται στὸν παραπάνω κατάλογο.

Γληγόρη. Μικρὸ χωριὸ με 90 οἰκογενείας κοντὰ στῆ Βοϊτσᾶ τῶν Κραββάρων στὸ βόρειο πλάγι τοῦ βουνοῦ Τρίκοβου.

Άρτοτίνα. Τὸ μεγαλύτερο κεφαλοχώρι τῆς σημερινῆς Δωρίδος με 400 οἰκογένειες, δυτικὰ τῶν Βαρδουσίων.

Τερπίτζα. Στὸ πλάγι τοῦ ὄρους Άνινου κοντὰ στὴν Κόνισκα καὶ Τέρνο, σῆμερα στὴν ἐπαρχία Τριχωνίδος, με 300 κατοίκους μετωνομάστηκε Διπλάτανο.

Καστριώτισσα. Χωριδάκι κοντὰ στὸ Μαυρολιθάρι, κατὰ τὸ νότιο πλάγι τῆς Οἴτης, στὴν ἐπαρχία Παρνασσίδος. με 420 κατοίκους. Στὴν ἄκρη στὸ χωριὸ σώζεται καὶ ἀρχαῖο αἰτωλικὸ κάστρο πὸν θεωροῦσαν γιὰ Κάλλιο πρὶν πιστοποιηθῆ πὸς αὐτῆ ἡ ἀρχαία πόλη ἔχει τὴ θέση τοῦ σημερινοῦ Βελουχόβου κοντὰ στὸ Λιδωρίκι.

Παλούκοβα. Με τὸ ὄνομα αὐτὸ εἶναι δύο χωριά; Μεγάλη καὶ Μικρὴ Παλούκοβα στὸ νότιο πλάγι τῆς ὄροσειρᾶς τῆς Όξυᾶς. Τὸ κάθε ἓνα ἔχει ἀπὸ 80 ἐπάνω κάτω οἰκογενείας πὸν τὸ χειμῶνα κατεβαίνουν καὶ παραχειμάζουν στὰ πεδινὰ τῆς Αἰτωλίας. Εἶναι τὰ βορειότερα χωριά τῶν Κραββάρων. Ἡ Μικρὴ Παλούκοβα μετωνομάστηκε Λεύκα, ἢ Μεγάλη, Μανδρινῆ.

- 293) 1 Ό αδελφός του Χαραλάμπης.
 294) 1 Ξάδελφός του ό Λύτρας.
 295) 1 Ό Ψυχογιός.
 296) 1 Γώγος, Καλαμάκι Πάτρας.
 297) 1 Άνεψιός του.
 298) 1 Κολώνιας από τó ίδιον.
 299) 1 Ό Μασούρας, από Στύρφακα Πάτρας.

Κωστάριτζα. Με 500 κατοίκους, στή σημερινή Δωρίδα στο πλάγι τών Βορδουσίων. Μετωνομάστηκε Διχώρι. Σέλιστα. Τó σωστό είναι «Σέλιτσα», χωριδάκι στο δήμο τών Εύρυτανων τής έπαρχίας Εύρυτανίας με 20 οικογένειες πάνω κάτω. Σήμερα λέγεται Καστανούλα.

Σουρούστι. Χωριό τής έπαρχίας Δωρίδος κοντά στο Γληγόρη και Βοϊτσά με 450 κατοίκους Μετωνομάστηκε Κερασιά.

Καστανιά. Χωριό τής Φθιώτιδος, στο πλάγι τής Οΐτης με 400 κατοίκους.

Σιτίστα. Τó βορειότερο χωριό τών Κραβθάρων κάτω άπ' τήν Όξυά με 200 οικογένειες. Σήμερα τó ονομάζουν Γραμμένη Όξυά.

Μαλανδρίνου. Χωριό στή σημερινή έπαρχία Δωρίδος κοντά στο Λιδωρίκι με 600 κατοίκους Στήν άκρη στο χωριό σώζονται τά τείχη τής άρχαίας πόλεως «Φύσκος», πού ήταν μιá άπ' τίς πόλεις τών Όζολών Λοκρών. Στόν καιρό τής Τουρκοκρατίας κι ένας δάκκερος καζάς πού ξαπλωνόταν εκεί όπου ή άρχαία χώρα τών Όζολών Λοκρών, ελεγόταν «του Μαλανδρίνου». Στο Μαλανδρίνο κατοικοῦσαν και Τοῦρκοι, γι' αυτό σώζονται και τά έρείπια του τζαμιού τους.

Μουσουνιτζα. Δυό χωριά έχουν τó όνομα αυτό: Ό Πάνω και Κάτω. Βρίσκονται στο άνατολικό πλάγι τών Βαρδουσίων στή σημερινή έπαρχία Παρνασσίδας. Τότε πήγαιναν στο Καζά Λιδωρικίου. Έχουν και τά δυό χωριά 1200 κατοίκους. Από δώ κατάγεται και ό πατέρας του ήρωα Θανάση Διάκου πού κατοίκησε στήν Άρτοτίνα.

Πενταγιούς. Χωριό τής Δωρίδος με 900 κατοίκους, στο πλάγι του Βλαχοβουνιού, ή πατρίδα τής «Μαρίας Πενταγιώτισσας».

Γυφοχώρι. Σήμερα Καλλιθέα στο πλάγι τής Γουλινας (βουνού) πού βλέπει κατά τόν κάμπο τής Λαμίας με 500 κατοίκους. Μετωνομάστηκε Καλλιθέα Σπερχειάδος.

Βοϊτζά. Χωριό τών Κραβθάρων κοντά στήν Άρτοτίνα με 100 οικογένειες, Σήμερα Έλατόβρυση.

Στρωμνιανη. Χωριό άπέναντι άπ' τή Βοϊτζά με 60 οικογένειες. Σήμερα Καλλονή.

Άδόρανη. Κραβθαχώρι κοντά στήν Άμπλιανη, στο πλάι τής Όξυας με 100 οικογένειες πού παραχειμάζουν κοντά στο Άγρίνιο, όπου έκαμαν και καινούριο συνοικισμό, τή νέα Άδόρανη.

Σύντεκνο. Χωριό του Βάλτου κοντά στα σύνορα του νομού Άρτας.

Πλάτανος. Κεφαλοχώρι τών Κραβθάρων.

Λομποτινά. Μεγάλη και Μικρή Λομποτινά στο κέντρο τών Κραβθάρων, ή πατρίδα τής μεγάλης οικογενείας τών Καναβαίων και Σωτηραίων.

Φτέρη. Χωριό τής Φθιώτιδος, στο πλάι τής Όρθρουσ με 900 κατοίκους.

Κερασιά. Σήμερα στήν έπαρχία Καρδίτσας, με 550 κατοίκους. Κερασιά και παλιό χωριό παρά τó σημερινό Σουρούστι τής Δωρίδος, πού μετωνομάστηκε Κερασιά κι αυτό.

Καστανιά. Σήμερα στήν έπαρχία Καρδίτσας με 650 κατοίκους.

Φουρνά. Μεγαλοχώρι τής Εύρυτανίας με 1500 κατοίκους.

Χόμορη. Κραβθαροχώρι 3 ώρες παραπάνω άπ' τόν Πλάτανο με 400 κατοίκους.

50 Κατάλογος (β') στρατιωτῶν

1. Γιώργης Ντιλεζάκης	2. Δήμος Καπνιάς
3. Χρήστος, Γληγορίτης	4. Γραμματικός

Παλιόμυλος. Συνοικισμός κοντά στο Λιδωρίκι.

Γαρδίκι. Κεφαλοχώρι τῆς Φθιώτιδος στο Πλάι τῆς Ὁξυᾶς με 900 κατοίκους.

Ἄλποχώρι. Χωριό τῆς Δωρίδος με 400 κατοίκους.

Ἄγά. Σήμερα Σπερχειάδα, κεφαλοχώρι κοντά στο Σπερχειό.

Ζητούνι. Ἡ Λαμία.

Κλειτζός. Χωριό τῆς ἐπαρχίας Εὐρυτανίας.

Ἐλσα. Χωριό τῆς Εὐρυτανίας με 300 κατ. ἄλλωῶς Ἐλσανη. Σήμερα Μαυρομμάτα.

Ζουμπάτα. Μοῦ εἶναι ἄγνωστο τὸ χωριό, ἐκτὸς ἂν πρόκειται γιὰ τὶς Ζουμπάτες κοντὰ στὴ Θεσσαλονίκη, Σήμερα Τρίλοφο.

Κλημάκι. Εἶναι τὸ Κληῖμα (Ἰαίας) Δωρίδος στο πλάι τῶν Βαρδουσιῶν με 300 κατοίκους.

Λιτόσελο. Χωριό τῆς Φθιώτιδος 500 κατοίκους.

Καίτζα. Χωριό τῆς Καρδίτσας. Σήμερα Μακρυρράχη.

Μυξάτες. Χωριό τῆς Φθιώτιδος κοντὰ στὴν Ὑπάτη.

Νεχώρι. Τῆς Φθιώτιδος χωριό στο πλάι τῆς Οἴτης.

Ἐλετσού. Χωριό τῶν Κραββάρων κοντὰ στὴ Λομποτινὰ καὶ Βετολίστα, Σήμερα Ἐλατού.

Βονόρτα, Χωριό Κραββαρίτικο στὴν ἄκρη ἀπ' τὸν Πλάτανο.

Κριάτζι. Χωριό τῆς ἐπαρχίας Δωρίδος. Σήμερα Αἰτόπερα.

Κολοκυθιά. Χωριό τῆς Φθιώτιδος κατὰ τὰ σύνορα τῆς Δωρίδος.

Λευτέριανη. Κραββαροχώρι στο πλάι τῆς Γουλινᾶς. Σήμερα Δίλοφον.

Νίσθари. Χωριό τῶν Κραββάρων κοντὰ στὴ Βετολίστα. Σήμερα Κοκκινοχώρι.

Τιροβιτζά. Τώρα λέγεται Δορβιτσά. Κραββαροχώρι κοντὰ στὸν Πλάτανο.

Βελβίτζαινα. Χωριό τῶν Κραββάρων κοντὰ στὸν Ἐπαχτο.

Χόμορη. Σήμερα Παλιόπυργος.

Γρανίτζα. Χωριδάκι κοντὰ στὰ Βελβίτζαινα.

Λευτοκαρυά. Μικρὸ Κραββαροχώρι.

Κοζίτζα. Χωριό τῶν Κραββάρων ὅπου καὶ τὸ μοναστήρι τῆς Ἄμπελακιώτισσας. Σήμερα Ἄμπελακιώτισσα καὶ Καστρι.

Στύλια. Κοντὰ στο Φεῖδαρη χωριό τῶν Κραββάρων.

Ζυγός. Ὁ Καζᾶς τοῦ Ζυγοῦ πάνω ἀπ' τὸ Μεσολόγγι.

Σίμου. Ἀπ' τὰ μεγάλα χωριὰ τῶν Κραββάρων κοντὰ στὸν Πλάτανο.

Ζόπεσι. Χωριό τῆς Φθιώτιδος. Σήμερα Ἀσπρόκαμπος (Ζιόφη).

Σέλπζα. Μικρὸ Κραββαροχώρι κοντὰ στο Φεῖδαρη. Σήμερα Διασελάκι.

Ἄμπλιανη. Κεφαλοχώρι τῆς Εὐρυτανίας κατὰ τὰ σύνορα τῆς Ναυπακτίας, Σήμερα Σταυροπηγῆ. (Ἄλλη εἶναι ἡ Ἄμπλιανη, ἡ ἱστορική, στο νομὸ Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος).

Μηλιά. Χωριό τῆς ἐπαρχίας Δωρίδος σήμερα.

5. Άλεξανδρής, Πενταγιώτης	6. Παναγιώτης Παλασκωνάκης
7. Άντώνης Λιάρος	8. Άναγνώστης Φασίτζας
9. Κώστας Μωραγιτής	10. Γιωργούσης Φακόπλος
11. Θανάσης, Τριστινά	12. Άλεξανδράκης, Άρτοτίνα
13. Κώστας, Τερπίτζας	14. Άντώνης Μιλίσσης
15. Άνδριᾶς, Λιδωρίκι	16. Κεπριανός Καλόγιρος
17. Κωσταντής, Έλιόπλος Μαλανδρίνου	18. Γιάννος Μπέσα, Άβορανήτης ¹⁹⁴
19. Καρφής, Μοσκοβίτης	20. Χρῖστος, Ζητουιιάτης
21. Γιῶργος, Μωραγιτής	22. Κουτζούκης, Ζητουιιάτης
23. Άκρίδας, Γρανιτζώτης	24. Μπάμπαλης, Πατρινός
25. Μπατζάκης, Βιτολίστα	26. Σπύρος, ἄδελφός του
27. Βασίλης, Παλουκοβίτης	28. Νικολός, Κοτολιστιάνος
29. Ντιλιγιῶργος, ἄδελφός του	30. Γιαννάκης, Άγραφιώτης

Ζηλίστα. Χωριό τῶν Κραββάρων κοντά στή Σαράνταινα ἀπέναντι ἀπ' τῆς Παλούκοβες. Σήμερα Κυδωνιά.

Βετολίστα. Κεφαλοχώρι τῆς Ναυπακτίας κοντά στή Λομποτινά. Σήμερα Τερψιθέα καί Ρωμιᾶ.

Άσπριᾶς. Χωριδάκι κοντά στή Βετολίστα.

Άντρίδιστα. Κοντά στὸν Άσπριᾶ. Σήμερα λέγεται Κεντρική.

Λιμνίστα. Χωριό κοντά στὸν Άσπριᾶ. Σήμερα Λιμνίτσα.

Αργύρια Χωριό τῆς Φθιώτιδος κοντά στήν Όξυᾶ.

Σέλιανη. Σήμερα Μάρμαρα χωριό τῆς Φθιώτιδος στὰ πλάγια τῆς Οἴτης.

Τέρνοβα. Μικρὸ Κραββαροχώρι κοντά στή Ζελίστα.

Κυριαχώρι. Χωριό τῆς Φθιώτιδος κοντά στὸ Γαρδίκι.

Κοτολίστα. Κραββαροχώρι κοντά στή Βοῖτσα. Σήμερα Κρουονέρια.

Καμπιά. Χωριό τῆς Φθιώτιδος κοντά στὸ Βελοῦχι.

Στύρφακας. Χωριό τῆς Φθιώτιδος μὲ 600 κατοίκους.

194 Ὁ Γιάννης Μπέσα Άβορανήτης εἶναι ὁ πατέρας τῆς γριᾶς μάννας τῶν δασκάλων Σταυρόπουλων ἀπὸ Ζελίστα. Αὐτὸς λεγόταν Παπαδονικολός τὸ παρανόμι. Ὑστερα τὸν ἔβγαλαν «Μπέσα», γιατί βάσταγε τὴν μπέσα του. Ποτὲ δὲν ἔπαιρνε τὸ λόγο του πίσω, ἄμα τὸν ἔδινε. ταν πιστὸς ἄνθρωπος, μπεσαλῆς.

Ὁ πατέρας τοῦ Μπέσα, Παπαδονικολός ἦταν θεριωμένος ἄνθρωπος. Οἱ παλιοὶ μολογοῦσαν πὼς μποροῦσε νὰ κρατάη μὲ τὰ δυὸ χέρια του πάνω ξύλο ποὺ στὶς ἄκρες του κρεμιόνταν δυὸ σφαχτὰ, τὸ ἓνα ἀπὸ δῶ καὶ τ' ἄλλο ἀπὸ κεῖ. Αὐτὸς ἔτσι στεκάμενος δὲν κουνιόταν ὀλότελα ἀπ' τὴ θέση του ὥσπου δυὸ ἄλλοι ἔγδερναν τὰ κρεμασμένα σφαχτὰ.

Εἶχε σκοτώσει μὲ τὰ χέρια του 27 στὸ σβίδο (= μονομαχία). Τότε ἦταν συνήθεια νὰ βγαίνουν στὸ σβίδο τὰ παλικάρια γιὰ πίδειξη παλικαριᾶς. Πετιέταν ἓνας ἀπὸ μιὰ πόρτα κι ἄλλος ἀπ' ἄλλη μὲ τὰ σπαθιὰ στὰ χέρια. Βαράγανε σπαθιὲς ὥσπου ὁ ἓνας νικιόταν κι' ἔφευγε ἢ ἔπεφτε κάτω νεκρὸς ἀπ' τῆς πληγῆς.

Ὁ Μπέσας, ὁ γιουὸς του, ὕστερῶτερα ἔγινε παπᾶς καὶ τὸν ἤξεραν στήν Ἀβόρανη μὲ τὸνομα «Παπαγιάννης». Ὁ ἴδιος μολόγαε πὼς σκότωσε μὲ τὰ χέρια του τὸν Μουστάμπεη στήν Ἀράχωβα καὶ πῆρε ἀντίτιμο ἀπ' τὴν Κυβέρνηση τόπο στή Θήβα, ἄλλὰ τὸν πούλησε. Ποῦ εἶδετε σεῖς κουλισιάνια (δειλοὶ) πόλεμο, συνήθαιε νὰ λέη στους χωριανούς του, ὄντας γινόταν λόγος γιὰ πολεμικὰ πράματα. (Πληροφορίες τῆς γριᾶς Σταυροπούλινας ἀπὸ Ζελίστα).

31. Άνδριᾶς Μπομπότης
33. Γιάννος Γιαβρούτας
35. Γιωργούλης Καραγιωργόπλος
37. Κωσταντῆς Ταράτζας
39. Αὐγέρης, Άγραφιῶτης
41. Σωτήρης, Άγραφιῶτης
43. Μενούκας, Πατρινός
45. Μῆτζος, ἀπὸ Σινίστα
47. Άντῶνης Μπισμπιρούλης
49. Χωσιάδας, Σιγδίτζα Σαλώνου
51. Κώστας Σουλτάνης
53. Νάκο Βλάχος
55. Άνδρέας, Πλατανιῶτης
57. Κακανάτζας, Στράνομα
59. Ζήσιμος, ἀδελφὸς του
61. Νικολός, ἀπὸ Νικολίτζι
63. Σταῦρος Μυλονόπλος
65. Πιστιόλης
67. Πατούλης, Σουλιῶτης
69. Ἐλίζας, Λιδωρικιῶτης
71. Άντῶνης Πετζίνης
73. Άποστόλης, Νιχώρι Πάτρα
75. Μακρῆς, Άρτοτίνα
77. Κωσταντῆς, Άρτοτίνα
79. Γῶγος, Άγαδιῶτης
81. Γιῶργος, Κρικελιῶτης
83. Άναστάσης, Σταῶτης
85. Τζεδήμας
87. Άντῶνης, Βοϊτζαῖτης
89. Γιάννος, Βοϊτζαῖτης
91. Χριστάκης
93. Στάθης Κάτζος
95. Άναγνώστης, Βοϊτζαῖτης
32. Χρῖστος, Άγραφιῶτης
34. Βλαχάκης, Άσπροποταμίτης
36. Βασίλης, Άσπροποταμίτης
38. Άναγνώστης, Γαρδικιῶτης
40. Γιάννος, Γαρδικιῶτης
42. Μάρκο Παναγιῶτης
44. Μαρκαντῶνης, ἀδελφὸς του
46. Γιάννος, Ζητουνιαῖτης
48. Πλακοπαγίδας
50. Χαράλαμπος, Τιροβιτζιῶτης
52. Κοσκιναῶς
54. Μῆτζος, Λευτοκαρίτης
56. Αντῶνης, Άβορανήτης
58. Κρίκος ἀδελφός, Κοσκιναῶς
60. Κώστας Φλέγγας
62. Χαλμούκης, Σιτίστα
64. Μῆτρος Δάβολος, Σιτίστα
66. Καραμπάτζος
68. Μῆτρος Ξεροφλιγγᾶς
70. Ζαγγανᾶς Γιωργάκης
72. Άναγνώστης Παλούκης
74. Γιάννος Ἴκλέζος
76. Καραῖσκος
78. Θανάσης Βάρσος
80. Γιωργάκης Τζιτούρας
82. Γιαννάκης Παλούκης
84. Λιαροκώστας
86. Ἐλιᾶς Γράτζος
88. Νικολός Τρίγγας
90. Γιάννης Βάρσος
92. Νικολός, Σκιδιῶτης
94. Γιωργούλης, Σκιδιῶτης
96. Καρανικόλας, Γληγόρη

97. Παπακώστας, αδελφός Πιστιόλη	98. Γιαννάκης, Στρωμίνιανη(;))
99. Πάνος Κωλοβελόνης	100. Μητρος Βίτζας, Κιρασιά
101. Γιωργάκης Σκαμπαρδώνης	102. Γιώργος Μακρής, Κιρασιώτης
103. Μητρος, Βαλτινός	104. Μακρυγιάννης
105. Ξηροτύρης, Άγραφιώτης	106. Μητρος Κωλοφωτιάς
107. Κωτούλας, Νιπαχτίτης	108. Σπύρος, Στύλιας
109. Νικολός, Φτέρη Πάτρας	110. Κροκίδας
111. Σπύρος, Φτέρη, αδελφός του	112. Μίλιος (=Μιλτιάδης)
113. Τζουβάρας	114. Χρῖστος Ίκα
115. Έλιás Φαφούτης	116. Κώτζιος, Βελβιτζιάνος
117. Πολύμερος, Λευθέργιανη	118. Νικολός, Βενέτικος
119. Βλάχος, Άργύρια	120. Θωμάς, αδελφός του
121. Βασίλης, αδελφός του Ίκα	122. Ζήσιμος, Γαβαλιώτης
123. Μήτζος, Έλετζιώτης	124. Στάθης Χάσκαρης
125. Γιώργος, Έλετζιώτης	126. Δημήτρης Τζέλιος
127. Άδάμ, από Λευτοκαρυά	128. Άναγνώστης Κολόμπας
129. Θανάσης, από Νίσβαρη	130. Νικολός Σταβρόπουλος
131. Άλιφτέρης Θανάσης	132. Μητρος, αδελφός του ¹⁹⁵

195 Παππούλης τῶν δασκάλων Σταυρόπουλων.

ΣΗΜ. Στο λεύτερο κατάλογο μᾶς παρουσιάζονται καὶ νέοι στρατιῶτες ἀπὸ τὰ χωριά.

Σμόκοβο τῆς Φθιώτιδος Ἰσως, γιατί εἶναι καὶ στὴν Καρδίτσα τέτοιο χωριό Άγραφιώτικο. Σήμερα Πύργος.

Άσπροποταμίτες: Εἶναι ἀπ' τ' Άσπροπόταμο, δηλαδὴ τὰ Άγραφα.

Σινίστα: Κραββαρίτικο χωριό κοντὰ στὴν Κλεπά καὶ τὴ «Σπηλιά», Σήμερα Περδικόβρυση.

Σιγδίτζα: Χωριό κοντὰ στὰ Σάλωνα. Σήμερα Προσήλια.

Στράνομα: Χωριό τῶν Κραββάρων, κοντὰ στὸ Φείδαρη ἀπέναντι στ' Αποκούρο.

Νικολίτζι: Χωριδάκι τῆς Φθιώτιδος στὸ πλάι τῆς Γουλινᾶς.

Κρίκελου: Μεγαλοχώρι τῆς Εὐρυτανίας στὸ πλάι τῆς Καλλιακούδας.

Κοσκινά: Χωριό τοῦ Αποκούρου, στὴν Τριγωνίδα,

Σκιδιώτης: Απ' τὴ Συκιὰ κοντὰ στὸ Λιδωρίκι, στοὺς πρόποδες τῆς Γκιώνας.

Γαβαλιώτης: Απ' τὴ Γαβαλοῦ τοῦ Ζυγοῦ (ἐπαρχία Μεσολογγίου).

Άμόρανη: Κραββαροχώρι, κοντὰ στὴ Βετολίστα, Σήμερα Καταφύγι.

Χιλιαδού: Χωριό τῆς Δωρίδος κοντὰ στὸ Μόρνο.

Τοπολιάτης: Απ' τὴν Τοπόλια, χωριό κοντὰ στὰ Σάλωνα.

Λειθαδιώτης: Απ' τὴ Λειθαδιά.

Γληγορίτης: Απὸ τοῦ Κράββαρη τὸ χωριό Γληγόρη.

Πενταγιώτης: Απὸ Πενταγιούς Λιδωρικίου.

Μωραγίτης: Απὸ Μωριά.

Τριστινά: Απὸ Τριστενὰ Λιδωρικιοῦ.

133. Θανάσης, Λιμνιστιάνος	134. Μητρος Κάκος
135. Άναγνώστης, Άμορανίτης	136. Γιάννης Παπατράμπας
137. Πουρνάρας, Πατρινός	138. Παναγιώτης Κουρτελάκος
139. Γιάννος Δροσόπλος	140. Μητρος Μπεηνάρης, Στρωμίνιανη
141. Λιάσκας Σκούφης	142. Κοντογιώργος, Άμορανίτης
143. Μανίκας Καράτζαλης	144. Μαραγδουλάκος, Μαλαντρίνου
145. Βήτος Ζουμπόπλος	146. Φαρμάκης, Βετολίστα
147. Γιάννος Άποστολόπλος	148. Κοτρότζος, Χιλιαδού
149. Τζιγάνης	150. Σφήκας, Λευτοκαρυά
151. Άνδριᾶς Στουμπόπλος	152. Κώστας, Τοπολιάτης
153. Μανταλῆς	154. Γιῶργος, Λιβαδιώτης
155. Θανάσης, Νεχώρι Άγράφου	156. Κώστα Κουμπαρᾶς
157. Βασίλης, ἀπὸ τὸ ἴδιον χωρίον	

Τερπίτζας: Ἄπὸ Τερπίτζα, ὁ ἄλλοῦ Βελιόπουλος.

Σμοκοβίτης: Ἄπὸ Σμόκοβο Πατρατζικιοῦ.

Γρανιτζιώτης: Ἄπὸ Γρανίτζα Κραββάρων ἢ Λιδωρικιοῦ.

Σταώτης: Ἄπὸ Στάγια Πατρατζικιοῦ.

Τιροβιτζιώτης: Ἄπὸ Τερβιτζὰ Κραββάρων.

Λευτοκαρίτης: Ἄπὸ Λευτοκαρυά Κραββάρων.

Στύλιας: Ἄπὸ Στύλια Κραββάρων.

Βενέτικος: Ἄπὸ Βενέτικο Ἐπάχτου.

Τοπολιάτης: Ἄπὸ Τοπόλια Σαλώνου.

157 εἶναι τὰ ὀνόματα στὸν κατάλογον αὐτὸ. Τὰ πιὸ πολλὰ γνωστὰ ἀπ' τοὺς ἄλλους καταλόγους στρατιωτῶν τοῦ καπετάν Σαφάκα. Δυστυχῶς δὲ μπορεῖ νὰ ξέρουμε - (γιατὶ ὁ κατάλογος εἶναι ἀχρονολόγητος) - σὲ ποιὸ ἀπὸ τὰ 6 χρόνια ποὺ ὑπηρέτησε καπετάνος ὁ Σαφάκας ἀνήκουν.

51

Κατάλογος (γ΄) διὰ ὅσους συντρόφους στρατιώτας ἔχω εἰς τὴν ὁδηγίαν μου

- 1) 1. Χρῖστος, Γιωργακέλου ταξίαρχος.
- 2) 1. Ἀναγνώστης Φασίτζας.
- 3) 1. Ἀκρίδας, ἀδελφὸς του.
- 4) 1. Δῆμος Καπνιάς.
- 5) 1. Ἀδελφὸς του Ἀναγνώστης.
- 6) 1. Σταμάτης.
- 7) 1. Ἀντώνης Λιάρος.
- 8) 1. Κώστας, ἀδελφὸς του.
- 9) 1. Παλασκωνάκης.
- 10) 1. Χριστάκης, Βοϊτζά.
- 11) 1. Κώστας, Τερπίτζας.
- 12) 1. Θανασάκης Ψυχογιὸς.
- 13) 1. Κωσταντῆς Φασίτζα.
- 14) 1. Σπῦρος Παπᾶ Ἐλετζοῦς.
- 15) 1. Καρανικόλας, Βοϊτζά.
- 16) 1. Πιστιόλης ἀντιστράτηγος.
- 17) 1. Κώστας, Καστριώτης.
- 18) 1. Λαμπράκης.
- 19) 1. Ταράτζας.
- 20) 1. Βασίλης Κούστας.
- 21) 1. Μερμήγγας.
- 22) 1. Ἀναγνώστης Παλούκης ὑποχιλίαρχος.
- 23) 1. Γιάννης Βαρσάκης.
- 24) 1. Κρίκος.
- 25) 1. Κεπριανὸς ταξίαρχος.
- 26) 1. Σκάνταλος.
- 27) 1. Γιάννης Ζέρβας.
- 28) 1. Θεωρῆς.
- 29) 1. Τζουραπάκης.
- 30) 1. Κιτίγιας.
- 31) 1. Γιάννης Καραμπάτζος.
- 32) 1. Ἐλιάς, Μηλιώτης.
- 33) 1. Ντιλεζάκης, ὑποχιλίαρχος.
- 34) 1. Βαρβάτος.
- 35) 1. Κώστας Μακρῆς.
- 36) 1. Γιωργούσης.
- 37) 1. Χρῖστος Κολοκυθόπλος
- 38) 1. Τζέτος.
- 39) 1. Ἀλεξανδρῆς, Πενταγιοῦς.

- 40) 1. Άναστάσης, αδελφός του.
- 41) 1. Μπομπότης.
- 42) 1. Θανάσης Βαρσάκης.
- 43) 1. Γιαννάκης Φασιτζόπλο.
- 44) 1. Πλατῆς.
- 45) 1. Κελεπούρης Άγραφιώτης.
- 46) 1. Άντώνης Βοϊτζαίτης, ύποχιλίαςρχος.
- 47) 1. Γιωργάκης Παπαῶ.
- 48) 1. Λάμαρης.
- 49) 1. Κάτζος.
- 50) 1. Θανάσης Κάτζος.
- 51) 1. Γιῶργος, Στρωμίνιανη.
- 52) 1. Φώτης, Στρωμίνιανη.
- 53) 1. Κοσκινῶς, χιλίαςρχος.
- 54) 1. Ό ψυχογιῶς του.
- 55) 1. Ό Βαλτινῶς.
- 56) 1. Ό Γιωργούλης, Πλάτανο.
- 57) 1. Ό Λιάγκας.
- 58) 1. Μπισιμπιρούλης.
- 59) 1. Γιάννος Θεωρόπλος, Στρωμίνιανη.
- 60) 1. Νικολός, Τερπίτζας.
- 61) 1. Άνδρέας, Πλάτανο.
- 62) 1. Μῆτσος, Λομποτινῶ.
- 63) 1. Νικολός, Φτέρης.
- 64) 1. Ό Μπάμπαλης.
- 65) 1. Σπῦρος, αδελφός του.
- 66) 1. Ό Πετράκης.
- 67) 1. Ό Μπατζίκας.
- 68) 1. Ό Τριανταφυλλάκης.
- 69) 1. Μπακογιάννης.
- 70) 1. Γιῶργος, Άγραφιώτης.
- 71) 1. Ό Μῆτρος Μούκας.
- 72) 1. Ό Γιωργάκης, ἀπὸ Χόμορη.
- 73) 1. Ό Μῆτρος, αδελφός του.
- 74) 1. Άλέξης Λῆλος.
- 75) 1. Ό Στεφάνης Βούλγαρης.
- 76) 1. Ό Άναγνώστης, Γαρδίκης.
- 77) 1. Ό Κώστας, αδελφός του.
- 78) 1. Ό Γιαννάκης, Γαρδίκης.
- 79) 1. Ό Σπῦρος Φωλιῶς.
- 80) 1. Ό αδελφός του.
- 81) 1. Άναγνώστης, Άγαδιώτης.
- 82) 1. Μῆτρος Τζαρνικόπουλος.
- 83) 1. Ό Φλῶρος αδελφός του.
- 84) 1. Ό Γιωργούλης, Άγαδιώτης.
- 85) 1. Ό Κωστής.
- 86) 1. Ό Νικολός, Γυφτοχώρι.

- 87) 1. Ό Μανούκας.
- 88) 1. Ό Χρϊστος, αδελφός του.
- 89) 1. Ό Ζήσης, Άγραφιώτης.
- 90) 1. Ό Γληγόρης, Άγραφιώτης.
- 91) 1. Ό Γιώργης, Άγραφιώτης.
- 92) 1. Ό Κώστας Καρτέρης.
- 93) 1. Ό κουτζός αδελφός του.
- 94) 1. Ό Γιάννης Σπαθής.
- 95) 1. Ό ψυχογιός του.
- 96) 1. Ό Γιώργος, Μωραγίτης.
- 97) 1. Ό Θανάσης, άνιψιός του.
- 98) 1. Ό Κωστάκης.
- 99) 1. Ό άνεψιός του Κωστάκη.
- 100) 1. Ό Γώγος.
- 101) 1. Ό Τρίλιος.
- 102) 1. Ό Πατρώνας.
- 103) 1. Ό Κώστας, αδελφός του.
- 104) 1. Ό Άναγνώστης.
- 105) 1. Ό Κωσταντής, Γιανιτζού.
- 106) 1. Γιαννάκης, Καϊτζώτης.
- 107) 1. Άποστόλης, αδελφός του.
- 108) 1. Ό Γιάννης, Κραββαρίτης.
- 109) 1. Ό Γληγόρης, Καϊτζα.
- 110) 1. Γιάννης Σκώρλιος.
- 111) 1. Ό Μήτρος, αδελφός του.
- 112) 1. Ό Ζάχος, αδελφός του.
- 113) 1. Ό Γιώργης, τέταρτος αδελφός.
- 114) 1. Ό Γιάννης Σιλέος.
- 115) 1. Ό Ζαρκαδούλας.
- 116) 1. Ό Γιωργούσης, Λιτόσελο.
- 117) 1. Ό Κατζικιάδας.
- 118) 1. Ό Γιαννάκης Παλούκης.
- 119) 1. Ό Γιάννης Κλέζος, εκατόνταρχος.
- 120) 1. Καραϊσκος.
- 121) 1. Ό Ζυγουράκης.
- 122) 1. Ό Μήτρος Δάβολος.
- 123) 1. Ό Χαλμούκης.
- 124) 1. Ό Γιάννος Δροσόπουλος.
- 125) 1. Ό Άλέξης, Γαρδίκης.
- 126) 1. Άναστάσης, αδελφός του.
- 127) 1. Ό Τρίτζικας.
- 128) 1. Ό Δημήτρης Ξεροφλεγγας.
- 129) 1. Γιάννης, Σουρούστι.
- 130) 1. Ό Κριατζοτάκης.
- 131) 1. Ό Νικολάκης, Μουσινίτζα.
- 132) 1. Ό Νικολάκης, Ξερομερίτης.
- 133) 1. Ό Κώστας Βήτος.

- 134) 1. Ό Δημήτρης Μπερτζούλης.
135) 1. Ό Θανάσης Γκίκας, Κριάτζι.
136) 1. Ό Βλάχος, Κολοκυθιώτης.
137) 1. Ό Νικολός, Σκιδιώτης.
138) 1. Ό Γκέκας, Λευθέριανη.
139) 1. Ό Γιαβρούτας.
140) 1. Γιάννης, Σουρουστινός.
141) 1. Νικολός Λιφαντάκης.
142) 1. Ό Παπαγιωργάκης.
143) 1. Ό Σπύρος, αδελφός του.
144) 1. Τò παιδι τοῦ Σπύρου.
145) 1. Ό Γιροτζουρέκης.
146) 1. Ό Μήτρος Τζαμπέϊκος.
147) 1. Ό Γιωργάκης, Βοϊτζαίτης.
148) 1. Ό Φώτης, Βοϊτζαίτης.
149) 1. Ό Σαρδεληχρίστος, Άβόρανη.
150) 1. Ό Αναγνώστης, Άβόρανη.
151) 1. Ό Γιάννης, Νίσβαρης.
152) 1. Ό Νίκος Καψομούνης.
153) 1. Γιάννης, άνεψιός του.
154) 1. Άποστόλης.
155) 1. Ό Βότζης.
156) 1. Ό Κώστας, Πλάτανο.
157) 1. Ό Πάνος Κωλοβελόνης, χιλίαρχος.
158) 1. Χάρτζης, ό ψυχογυιός του.
159) 1. Γιωργάκης Σκαμπαρδώνης.
160) 1. Ό Σφήκας, ψυχογυιός του.
161) 1. Ό Κώτζης.
162) 1. Ό Γιωργάκης Παπαδόπουλος.
163) 1. Ό Χρήστος Μπιγόπουλος.
164) 1. Ό Μήτρος Ρηγόπουλος.
165) 1. Ό Κοτρότζος, Γρανίτζα.
166) 1. Ό Θύμνιος, Έλετζοῦ.
167) 1. Ό Μαριγάκης, χιλίαρχος.
168) 1. Ό Μήτρος Κωλοφωτιάς.
169) 1. Ό Σπύρος Κροκίδας.
170) 1. Ό Ίκας.
171) 1. Ό Καραΐσκος.
172) 1. Ό Θωμάς.
173) 1. Ό Χάσκαρης.
174) 1. Ό Νικολής, αδελφός τοῦ Θωμά.
175) 1. Ό Βασίλης, αδελφός τοῦ Ίκα.
176) 1. Ό Κατζοβόλης.
177) 1. Ό Κώστας Άρβανιτόπλος.
178) 1. Ό Στεφάνης, Λευτοκαρυά.
179) 1. Ό Σφήκας όμοίως.
180) 1. Ό Στοῦμπος.

- 181) 1. Γιώργος Σίνης.
 182) 1. Γιώργος Σταματόπλος.
 183) 1. Ό Σπύρος Κουτσογιαννόπλος.
 184) 1. Ό Νικολός Άποστολόπλος.
 185) 1. Ό Άνθιμος με τούς συντρόφους, από Μοναστήρι Σωτήρω¹⁹⁶.
 186) 1. Ό Θανάσης Μπαλαφούτης.
 187) 1. Ό ψυχογιός του.
 188) 1. Ό Γραμματικός.
 189) 1. Κωτζής, από Πλάτανο.
 190) 1. Ό Μιλίσσης.
 191) 1. Ό Γιώργης Πετζίνης.
 192) 1. Ό Παπακώστας.
 193) 1. Ό Κροκίδας του Μακρυγιάννη.
 194) 1. Ό Νάσιος, ξάδελφός του.
 195) 1. Ζήσιμος όμοίως¹⁹⁷.

196 Τό μοναστηράκι αυτό, διαλυμένο τώρα, βρίσκεται πάνω άπ' τό βουνό τής Λομποτινάς Τρίκοβο.

197 Στο δεύτερο τουτον κατάλογο λείπουν πολλοί γραμμένοι στον προηγούμενο που είναι πιό λεπτομερέστερος, γιατί κείνος γράφει και τό χωριό άπ' όπου κατάγεται ό κάθε στρατιώτης στον προηγ. π.δ.χ. γράφεται: «Άναγνώστης Φασίτζας από Άρτοτίνα Λιδωρίκι» στο δεύτερο μονάχα «Άναγνώστης Φασίτζας». Αυτό αποδεικνύει πώς ό πρ. είναι προγενέστερος. Σε σύνταξη καταλόγων αυτό πάντοτε συμβαίνει. Η πρώτη γνωριμία άπαιτεί πιό περισσότερα γνωρίσματα. Όταν ξεκοσκινιστούν ποιοι θ' απομείνουν, γράφονται σε δεύτερο κατάλογο χωρίς λεπτομέρειες που είναι περιττές σαν γνωστές.

Ό «Άκρίδας» του δεύτερου καταλόγου είναι ό ίδιος ό «Άνδριάς» του πρώτου. Τό «Άκρίδας» είναι παραγκώμι.

Σήμερα ακόμα ύπάρχει ή οικογένεια Άκρίδα στην Άρτοτίνα.

Ό Κώστας Βελιόπουλος άπ' την Τερπίτζα, στο δεύτερο κατάλογο γίνεται άπλούστερα «Κώστας Τερπίτζας».

Ό άδελφός του στρατηγού Πιστιόλη Κώστας άπ' την Καστριώτισσα, γίνεται «Κώστας Καστριώτης» στο δεύτερο.

Ό Κωσταντής Ταράτζας Βελιόπουλος του πρώτου, γίνεται μόνον Ταράτζας στο δεύτερο.

Ό Γιωργάκης, από Καστανιά Άγράφου γίνεται στο δεύτερο άπλούστερα Γιώργος, Άγραφιώτης.

Γιανιτζού, χωριό τής Φθιώτιδος.

1825

52

Διάταξις τῶν δημοσίων προσόδων ἐκ τῶν προϊόντων τῆς γῆς

α' Νὰ λαμβάνωνται ἐκ τῶν γεννημάτων, ἀπὸ μὲν τὰ ἐθνικὰ χωράφια τρία εἰς τὰ δέκα ἀπὸ δὲ τὰ ιδιόκτητα τὸ δέκατον μόνον.

β' Ὅμοίως ἀπὸ ὅλα τὰ προϊόντα τῆς γῆς τῆς μὲν ιδιοκτῆτου τὸ δέκατον τῆς δὲ ἐθνικῆς τρία εἰς τὰ δέκα κατὰ τὸν προρρηθέντα περὶ ἀποδεκατώσεως νόμον· σημ. Ὡς δημοσίαι πρόσοδοι νὰ πωληθῶσιν ἢ γενικῶς κατ' ἐπαρχίας ἢ μερικῶς κατὰ χωρία ὅπως ἤθελε κριθῆ συμφερότερον διὰ τὸ ἐθνικὸν ταμεῖον.

γ' Ἐκ τῶν σταφιδῶν κατὰ τὸν προρρηθέντα νόμον.

δ' Ἐκ τῶν ἐλαιῶν τὸ δέκατον.

ε' Ἐκ τῶν μεταξίων καὶ συκαμινῶν κατὰ τὸν ἐκδοθέντα νόμον ὑπ' ἀριθ. λθ.

στ' Ἐκ τῶν συκῶν κατὰ τὸν ἐκδοθέντα νόμον

Ἐκ τῶν ἀμπελίων ὡς καὶ πέρυσι.

Ἐκ τῶν βοσκημάτων κατὰ τὸν ἐκδοθέντα νόμον ὑπ' ἀριθ. μβ.

σημ. Καὶ τῶν βοσκημάτων αἱ πρόσοδοι νὰ πουληθοῦν ὁμοίως χωριστὰ. Ἐκ τῶν μελισσίων πέντε παράδες τὸ μελίσι. Ἐξαιροῦνται τῆς ἀποδεκατώσεως: α' Οἱ οἰκιακοὶ κῆποι, β' τὰ ἄχυρα, γ' ἡ ρόβη. Καταργοῦνται δέ: α' ἡ ἀποκοπή, (τουρκιστὶ μαχτού, κέσμη) β' οἱ μιζράδες¹⁹⁸ καλέμια (;) καὶ παθιά (;).

Σημειώτεον ὅτι τὰ ἐθνικὰ δικαιώματα ἐκάστου χωρίου νὰ δίδωνται εἰς τὴν ἐπαρχίαν ἐκείνην εἰς τῆς ὁποίας τὰ ὄρια ἀναφέρονται. Τὰ χρήματα νὰ δίδωνται τὰ μὲν ἡμισὴ εἰς χεῖρας εὐθὺς μετὰ τὴν δημοπρασίαν, τὰ δὲ ἄλλα ἡμισὴ τῇ 1ῃ Σεπτεμβρίου. Οἱ εἰσπράκτορες εἶναι ὑπόχρεοι νὰ δίδουν γενικὴν καταγραφὴν τῶν ὅσα συνάζουν ἐκ τῶν ἐθνικῶν καὶ ιδιοκτῆτων κτημάτων.

Τῇ 23 Φεβρουαρίου 1825 ἐν Ναυπλίῳ.

Ἐπικυροῦται

Ὁ πρόεδρος τοῦ ἐκτελεστικοῦ

Γεωρ. Κουντουριώτης

Ὁ γ. Μαυροκορδάτος (σ.φ.γ.)

Ὁ πρόεδρος τοῦ ἐκτελεστικοῦ

Πανοῦτζος Νοταρᾶς

Ὁ γ. Παπαδόπουλος

Ἴσον τῷ πρωτοτύπῳ

198 Πιστά.

53

Συμφωνητικὸ Σκαλτζᾶ καὶ Άνδρ. Σαφάκα γιὰ τὸ μέρασμα τῶν προσόδων Λιδωρικιοῦ

Ἦ καὶ ζημία ἀπὸ τὰ ἐννιά μερίδια ἔχει νὰ λάβῃ ὁ καπετάν Σαφάκας 1: ἕνα Καὶ τὰς ἐπήραμεν τὰς προσόδους χιλιάδες τριανταἔξι, νούμερον 36000 καὶ διὰ τοῦτο τοῦ ἔδωσα τὸ συμφωνητικὸν μου γράμμα καὶ μοῦ ἔδωσε καὶ αὐτὸς γράμμα του, ὅ,τι διαφορὰ τρέξει νὰ τοῦ δίνω τὸ μεριδικὸ του.

Τῆ 1 Μαρτίου 1825

(Μὲ ἄλλον γραφικὸν χαρακτῆρα ἀντίγραφον τοῦ ἀνωτέρω)

Ἐσυμφωνήσαμε ἐμεῖς τὰ δύο μέρη Σκαλτζᾶς καὶ Άνδρίτζος Σαφάκας καὶ ἐβάλαμεν τὸν λογιώτατον καὶ δασκαλάκην διὰ νὰ πάρουν τὰς προσόδους τῆς ἐπαρχίας Λιδωρικίου διὰ ὄνομά μας καὶ διὰ μερικοὺς προεστοὺς τῆς ἐπαρχίας· καὶ ἐσυμφωνήσαμε νὰ γένουν ἐννιά μεριδικὰ, ἢ διαφορὰ ἢ καὶ ζημία· καὶ ἀπὸ τὰ ἐννιά μερίδια ἔχει νὰ λάβῃ ἕνα ὁ Σαφάκας. Καὶ τὰς ἐπήραμε τὰς προσόδους χιλιάδες τριάντα ἔξι, ἦτοι 36000 καὶ διὰ τοῦτο τοῦ ἔδωσα τὸ συμφωνητικὸν μου καὶ μοῦ ἔδωσε καὶ αὐτὸς γράμμα του ὅ,τι διαφορὰ τρέξει νὰ τοῦ δίνω τὸ μεριδικὸ του.

54

Ἦ προσ. Διοίκ. τῆς Ἑλλάδος γιὰ νὰ στρατολογήσῃ 150 ἀκόμη

Ἄριθ. 98.

Προσωρινὴ Διοίκησις τῆς Ἑλλάδος, ὁ πρόεδρος τοῦ ἐκτελεστικοῦ.

Πρὸς τὸν Γενναιότατον στρατηγὸν Άνδρουτῆζον Σαφάκαν Δυναμίει τοῦ θεσπίσματος ὑπ' ἀριθ' 4. Διατάττεσαι νὰ στρατολογήσῃς περὶ τοὺς ἑκατὸν πενήκοντα καὶ ἄλλους τόσους στρατιώτας, διὰ νὰ γένουν ὅλοι τριακόσιοι, ὁ μισθὸς τῶν ὁποίων θέλει ἀρχίσει ἀφ' ἧς ἡμέρας παρουσιασθῆ ὀνομαστικὸς κατάλογος πρὸς τὸν ἐπιθεωρητὴν τῶν στρατοπέδων καὶ θέλει πληρώνεται καθὼς καὶ τῶν λοιπῶν στρατιωτῶν.

Τὴν 6 Μαρτίου 1825 ἐν Ἄργει.

Ἄ Προέδρος τοῦ ἐκτελεστικοῦ
Γεώργιος Κουντουριώτης
(ΤΣ) Ἄ Γραμματεὺς
Κ. Πολυχρόνης

[Ἐξώγραμμα]

Δοθῆτω πρὸς τὸν Γενναιότατον στρατηγὸν Άνδρουτῆζον Σαφάκαν Ἄ Προέδρος τοῦ Ἐκτελεστικοῦ.

55

Ἡ προσ. Διοίκ. τῆς Ἑλλάδος γιά νά ἐνισχύσῃ τὸ Σκαλτζᾶ

Ἄριθ. 102.

Προσωρινὴ Διοίκησις τῆς Ἑλλάδος. Ὁ πρόεδρος τοῦ ἐκτελεστικοῦ,
Πρὸς τὸν Γενναϊότατον στρατηγὸν Ἄνδρουτῆζον Σαφάκαν.

Δυνάμει τοῦ θεσπίσματος ὑπ' ἀριθ. 8. Διατάττεσαι μὲ τὸ σῶμα σου ν' ἀκολουθήσῃς ὑπὸ τὴν ὄδηγιάν τοῦ στρατηγοῦ Δήμου Καλτζᾶ, διὰ νά πιάσετε τὰς θέσεις τῶν συνόρων τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος, κατὰ τὰς ὁποίας ἔλαβεν ὄδηγίας ὁ ρηθεὶς στρατηγὸς Καλτζᾶς. Ἐπειδὴ δὲ ἐδιωρίσθη καὶ ἐπιθεωρητῆς διὰ τὰ στρατόπεδα ἐκείνων τῶν θέσεων ὁ Νικόλαος Τζεβερτζῆς καὶ εἶναι εἰς χρέος νά πέμπῃ κατὰ μῆνα ὀνομαστικὸν κατάλογον τῶν στρατιωτῶν, ἰδεάζεσαι αὐτὸ τοῦτο γνωρίζων ὅτι, οἱ ἀνεπιθεώρητοι στρατιῶται δὲν ἔχουν δικαίωμα νά ζητοῦν μισθοὺς.

Τὴν 16 Μαρτίου 1825 ἐν Ἄργει.

Ὁ Πρόεδρος τοῦ ἐκτελεστικοῦ
(Τ. Σ.) Γεώργιος Κουντουριώτης
Ὁ Γραμματεὺς
Κ. Πολυχρόνης

[Ἐξώγραμμα]

Πρὸς τὸν Γενναϊότατον στρατηγὸν Ἄνδρουτῆζον Σαφάκαν
Ὁ Πρόεδρος τοῦ Ἐκτελεστικοῦ

56

Ἡ προσ. Διοίκ. τῆς Ἑλλάδος ἀναγνωρίζει ἐνοικιαστὴ τὸ Ν. Χρυσοβέργη

Περίοδος Γ'

Ἄριθ. 33

Προσωρινὴ διοίκησις τῆς Ἑλλάδος Τὸ ὑπουργεῖον τῆς Οἰκονομίας

Δηλοποιεῖ ὅτι ὁ κύριος Νικόλ. Χρυσοβέργης ἠγόρασεν ἐπὶ πληρεστάτης δημοπρασίας παρὰ τῆς Σεβαστῆς Διοικήσεως κατὰ τὴν Γεν. Διάταξιν τὰς ἐφετεινὰς ἐθνικὰς προσόδους τῆς ἐπαρχίας Κραββάρων, ἐκτὸς τῶν χειμαδίων διὰ γρόσσια εἴκοσι ὀκτὼ χιλιάδας τετρακόσια ἀριθ. 28400, τῶν ὁποίων τὰ ἡμισὴ γρόσσια δεκατέσσαρας χιλιάδας διακόσια, ἀριθ. 14200 ἐπλήρωσε προκαταλαβόντως εἰς τὸ ἔθν. ταμεῖον, τὰ δ' ἄλλα ἡμισὴ ὑπόσχεται νά πληρώσῃ τῇ 1ῃ τοῦ ἐρχομένου Σεπτεμβρίου κατὰ τὴν Γενικὴν Διάταξιν.

Ἔχει δὲ τὸ δικαίωμα νά λαμβάνῃ δι' ἐνοικιαστικὸν εἰσόδημα ἀπὸ τὰ προϊόντα τῆς ἐπαρχίας ταύτης κατὰ τὴν ἐγχειριζομένην πρὸς αὐτὸν Γενικὴν διάταξιν, καὶ κατὰ τὴν ὑπ' ἀριθ. 1049 διακήρυξιν τοῦ ὑπουργείου.

Αἱ πρόσοδοι αὐτῶν ἄρχονται ἀπὸ 1ης τοῦ παρόντος Μαρτίου μέχρι 1ης τοῦ ἐρχομένου ἰδίου 1826.

Διὸ εἰς τὴν περὶ τούτων ἔνδειξιν ἐδόθη τὸ παρὸν ἐξ ἐπαγγέλματος γράμμα, ὅπως ἀναγνωριζόμενος νόμιμος ἐνοικιαστής, μένει παρὰ πάντων ἀνενόητος εἰς τὰς κανονικὰς εἰσπράξεις των.

Τῷ χιλιοστῷ ὀκτακοσιοστῷ εἰκοστῷ πέμπτῳ, ἐκ Ναυπλίου τῇ δεκάτῃ ἑβδόμῃ Μαρτίου.

Ὁ ὑπουργὸς τῆς οἰκονομίας
Νικ. Πονηρόπουλος
(Τ. Σ') Τὸ Μινιστέριον τῆς Οἰκονομίας
Διὰ τὸν Γεν. Γραμματέα
Βασ. Γεωργιάδης

57

Ὁ Γεωρ Πεσλῆς ἀπ' τ' Ὀρφανὸ

Πρὸς τὸν Κύριον Ἀναγνώστη Ἀθανασίου Καρπενησιώτη,
μέλος τοῦ Βουλευτικοῦ σώματος.

Μυριάκις γραμμάτων μου δὲν ἔλειψα ἀπὸ τοῦ νὰ σοῦ φανερώσω τὰ δέοντα. Γνωστοποιῶ σας ἐν ταυτῷ καὶ τὰ τῆς ἰδικῆς μου ἀποκαταστάσεως. Πρὸς τούτοις λάβετε τὸ περικλειόμενον γράμμα μου πρὸς συναπάντησιν τῆς διαταγῆς τοῦ ὑπουργείου τοῦ πολέμου καὶ κατάλαβα τὰ ἐν αὐτῷ καὶ περὶ τῶν διαφόρων τρεχόντων πραγμάτων. Εὐγενέστατε, ἐγὼ, ὡς εἰξεύρεις τότες ἤμουν αἰχμάλωτος, καὶ ὄχι ὀπλοαρχηγός. Ἀφ' ἧς στιγμῆς ὅμως ἡ σεβαστὴ διοίκησις μὲ ἐδιώρισεν ὄπλων ἀρχηγόν, δὲν ἔλειψα καὶ ἐγὼ, λέγω, ἀπὸ τοῦ νὰ φαίνωμαι εὐπειθῆς καὶ ὑπήκοος εἰς τὰς διαταγὰς τῆς, καὶ ἀπὸ τοῦ νὰ προστρέχω πάντοτε μὲ πατριωτικὸν ζῆλον εἰς τὰς ἀνάγκας τῆς· καὶ διὰ τοῦτο, ἂν ἡ σεβαστὴ διοίκησις ἤθελε διατάξει καὶ τοὺς ἄλλους οἵτινες ἄρπασαν, ἐφόνευσαν, ἐννοῶ καὶ τῶν αἰχμαλώτων περισσοτέρους ἀπὸ ἐμένα, τότες εἶμαι καὶ ἐγὼ ὁ πρῶτος ὅστις τὰ ἀποπληρώνομαι ἄχρι ὀβλοῦ. Ἡ εὐγένειά σου ὅμως ἐγχείρισε ἐτούτην τὴν ἀναφορὰν πρὸς τὸ ὑπουργεῖον τοῦ πολέμου καὶ ἐνεργήσατέ την. Εἶσαι νουνεχῆς καὶ δὲν ἐκτιμῶ περισσότερο. Μὲ τὸ ἀδελφικὸν σέβας, μένω.

1825 Ἀπριλίου 10, Ὀρφανὸν¹⁹⁹.

ἀδελφὸς σας
Γεώργιος Πεσλῆς²⁰⁰

199 Σήμερα στὴν ἐπαρχία Καρδίτσας.

200 Γεώργιος Πεσλῆς εἶναι ὁ γνωστὸς ὀπλαρχηγὸς Καρπενησιώτης ποὺ κατάγεται ἀπ' τὸν Ἀϊ-Βλάση, τῆς Εὐρυτανίας, ὁ ἀναφερόμενος καὶ στὸ τραγούδι τοῦ Καραϊσκάκη «Τρέμουν τὰ κάστρια τοῦ Μωριᾶ....» «καὶ σὺ Πεσλῆς κατάντησες, καίμενε Ἀραπογιάννη;». Πῶς βρέθηκε στὸ Ἀρχεῖο τοῦ καπετὰν Σαφάκα τὸ γράμμα τοῦτο τοῦ Πεσλῆ στὸν Ἀναγνώστη Ἀθανασίου Καρπενησιώτη μέλος τοῦ βουλευτικοῦ σώματος εἶναι δυσεξήγητο.

58

Ἀπόφαση τοῦ Κριτηρίου Σαλώνων

Πίστιν βεβαίαν ποιούμεν οἱ ὑπογεγραμμένοι, ὅτι ἓνα τουφέκι ὅπου εἶχεν ἀγορασμένον ὁ παρὼν Γιωργάκης Κοψαχειλόπουλος ἀπὸ τὰ Ἀργύρια, χωρίον τῆς Πάτρας, ἀπὸ τὸν Παναγιώτην Κασσολᾶν ἀπὸ Νιοχώρι, ὡς λέγει ἐλθὼν ἐδῶ εἰς Σάλωνα διὰ νὰ τὸ φτειάσῃ, τὸ ἐγνώρισεν ὁ Ἀναγνώστης Λίτζικας Σαλωνίτης διὰ ἐδικὸν του, ὁποῦ τοῦ ἐκλέφθη πέρυσι ἀπὸ τὸ ὄσπίτιόν του· καὶ μὲ καλὰς ἀποδείξεις καὶ μαρτυρίας τὸ ἀπέδειξε ὁ ρηθεὶς Ἀναγνώστης Λίτζικας ὅτι εἶναι ἐδικὸν του, καὶ τὸ ἐπῆρε διὰ τοῦ κριτηρίου, ὅθεν χρέος ἔχουν οἱ Δημογέροντες τοῦ τόπου νὰ ἐξετάσουν, πόθεν εἶχεν αὐτὸ τὸ τουφέκι ὁ ρηθεὶς Παναγιώτης Κασσολᾶς καὶ τὸ ἐπούλησε τοῦ παρόντος Γιωργάκη Κοψαχειλόπουλου, διὰ νὰ λάβῃ τὰ γρόσσια του ὀπίσω ὁ Γιωργάκης· διὸ καὶ εἰς ἔνδειξιν τούτου ὑπογραφοῦμεθα.

Ἐν Σαλώνοις τῇ 14 Ἀπριλίου 1825

Οἱ Κριτὲς Σαλώνων
Οἰκονόμος
Ἀναγνώστης Κεχαγιᾶς
Ἐπικυρῶ τὸ γνήσιον
τῶν ὑπογραφῶν

Τῇ 15 Ἀπριλ. 1825 Σάλωνα.

Ὁ Γεν. Γραμματεὺς²⁰¹
(Δυσανάγνωστος)
(Τ. Σ.) Ἐπαρχία τῶν Σαλώνων

59

Ὁ ἔπαρχος τοῦ Σαλώνου Γιάννης Μαρούκας

Γενναιότατον στρατηγὸν κύριον
Ἀνδρίτσο Σαφάκαν

Γενναιότατε στρατηγέ, Κύριε Ἀνδρίτσο Σαφάκα.

Σήμερον ἔλαβον τὸ ἀδελφικὸν σου μὲ τὸν μαξοῦς²⁰² ἀπεσταλμένον σου καὶ εἶδον τὰ ὅσα εἰδοποιεῖ. Ἡ θεία πρόνοια καὶ ὁ βραχίονάς σας, γενναῖε, νὰ κατεδαφίση καὶ πάλιν τὸν ἐχθρὸν καθὼς καὶ ἕως τώρα. Πλὴν σοὶ λέγω, ἀδελφὲ, φροντιστὴς καὶ μέχρι σήμερον δὲν ἐφάνη. Εἶναι ἀνεκδιήγητον τὰ ὅσα ὑποφέρει ἡ ἐπαρχία αὐτὴ, πλὴν μὲ πόσους κόπους καὶ βάσανα, ὁ ἄνθρωπός σου μάρτυς εἶναι. Ἡδυνήθην νὰ σοῦ στείλω 250 τιστέδες φουσέκια καὶ λάβετε μὲ τὸν ἴδιον. Εὐθὺς ἔγραψα μὲ ἐπίτηδες ἄνθρωπον διὰ πολλὰ ἀναγκαῖα καὶ ἐπεριέκλειον καὶ τὸ γράμμα σας. Ζαχαρῆς ὀλοτελῶς δὲν ἦτον. ὁ Κύρ Γκούρας εἰς Ἀμπλιανη ὑποφέρει πεῖναν.

201 Περίεργη καὶ ἐνδιαφέρουσα εἶναι ἡ ἀπόφαση αὐτὴ, γιὰτὶ εἶναι ἓνα δεῖγμα γιὰ τὸ πῶς ἐσκέπτονταν καὶ μὲ ποιὸν τύπο ἔβγαναν τὶς ἀποφάσεις των τὰ λεγόμενα Κριτήρια στὸν καιρὸ τῆς ἐπαναστάσεως

202 Ἐπίτηδες.

Τοὺς κυρίους ἐπιστατοδημογέροντας ἀσπάζομαι ἀδελφικῶς μένω μετὰ τὴν ἀδελφικὴν ἀγάπην.

Ἐν Σαλώνοις τῇ 20 Ἀπριλίου 1825

Ὁ ἀδελφὸς ἑπαρχὸς Σαλώνων
Γιάννης Μαρούκας
(Τ.Σ.) Ἐπαρχεῖον Σαλώνων

[Ἐξώγραμμα]

Πρὸς τὸν Γενναιότατον στρατηγὸν Κύριον Ἀνδρίτζον Σαφάκαν
Εἰς ...

www.pentalofo.gr

60

Ὁ Γληγόρης Λιακατᾶς ὁ Ἄσπροποταμίτης στὸ Νάκο Μάμαλη

Ἀγαπητὲ μου καὶ ἀδελφὲ μου, κὺρ Νάκο, ἀδελφικῶς σὲ ἀσπάζομαι. Μὲ τὸ ἀδελφικό μου σοῦ φανερώνω, αὐτοῦ ἔρχονται τὰ πρόβατά μου. Ὡς ἀνήξερὸς ὁποῦ εἶναι εἰς αὐτὰ τὰ μέρη, παρακαλῶ ὡς ἀδερφός μου νὰ τὰ βάλῃς εἰς ἓνα μέρος νὰ ξεκαλοκαιριάσουν καὶ εἰς τὸ ὅτι εἰμπορεῖς νὰ τὰ διαφεντεύῃς. Εἰς αὐτὸ ὁποῦ θὰ κάμῃς τοῦ τζέλιγκά μου, τὸ κάμεις εἰς ἐμὲ καὶ σοῦ εἶμαι ὑπόχριος καὶ θεόθεν ὑγίαινε.

1825 Ἀπριλίου 29 Μεσολόγγι.

Ὁ ἀδελφὸς σου
Γληγόρης Λιακατᾶς²⁰³

[Ἐξώγραμμα]

Τοῦ ἀδελφοῦ μας Νάκο Μάμαλη εἰς Κόριθος Πελοποννήσου.

203 Εἶναι γνωστὸ ἀπ' τὴν ἱστορία τῆς ἐπαναστάσεως τὸ ὄνομα τοῦ Ἀγραφιῶτη καπετ. Γληγόρη Λιακατᾶ. Λένε πὼς ἦταν ὁ πιὸ ὁμορφοκαμωμένος ἄντρας ἀπ' τοὺς καπεταναίους στὴ δεύτερη πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου καὶ παλικάρι ἀπ' τὰ σπάνια. Ἐπεσε πολεμῶντας στὸ τέλος τοῦ Φεβρουαρίου τοῦ 1826 ἀπάνω στὸ νησάκι τοῦ Ντολμᾶ πού βρίσκεται στὴ θάλασσα τοῦ Ἀντελικοῦ.

Ἡ δημοτικὴ ποίηση ἀποθανάτισε τὸ ὄνομα τοῦ Λιακατᾶ μετ' τραγούδι πού τραγουδιέται καὶ σήμερα στὴ Ρούμελη.

Ἡ τελειότερη παραλλαγὴ εἶναι ἡ παρακάτω πού ἄκουσα ἀπὸ φωνόγραφο.

«Τρεῖς σταυραῖτοι ροβόλαγαν ἔπο τ' Ἀγραφα φερμένοι

(Γληγόρη Λιακατᾶ)

Ἐνὰς πάει τ' Ἀντελικὸ κι ἄλλος τὸ Βασιλάδι

Ὁ τρίτος ὁ καλύτερος πάει τὸ Μεσολόγγι·

Τάπια τὴν τάπια περπατεῖ ταμπούρι σὲ ταμπούρι

Πάει στὴν τάπια τοῦ Μακρῆ, στὴν τάπια τοῦ Δεσπότη.

Τὸν Λιακατᾶν ἐρώτησε, τὸ Λιακατᾶ ρωτάει.

Μὴν εἶδετε τὸ Λιακατᾶ, τὸν καπετᾶν Γληγόρη;

-Σῦρε, πουλὶ μ', στ' Ἀντελικὸ καὶ κοίταξε τρογύρω

Κι, ἀγνάντεψε κατ' τὸ Ντολμᾶ ἀντίκρ' ἀπὸ τὸν πόρο.

Ἐκεῖ νὰ ἰδῆς ἄσπρα κορμιὰ καὶ κόκκαλα στὸν ἄμμο.

Κι ἂν εἰμπορέσης διάλεξε τὸν καπετᾶν Γληγόρη.

(Κοίτ. Passow No 261)

61

Ἔπαινος τῆς Διοικήσεως στὸν Ἀνδρίτσο Σαφάκα

Ἡ διοικ. τὰ τῆς
Δυτικ. Ἑλλάδος
ἐπιτροπή
Ἀριθ. 147

Προσωρινὴ Διοίκησις τῆς Ἑλλάδος
Ἡ διοικ. τὰ τῆς Δυτ. Ἑλλάδος προσωρ.
Ἐπιτροπή.

Πρὸς τὸν Γενναιότατον στρατηγὸν Ἀνδρίτζον Σαφάκαν

Ἐλάβομεν τὸ ἀπὸ 18 τοῦ τρέχοντος γράμμα σας καὶ εἶδομεν τὰ ὅσα γράφετε. Μὲ μεγάλην μας εὐχαρίστησιν βλέπομεν τὸν ζῆλον καὶ πατριωτισμὸν σας, τὰ ὁποῖα σᾶς παρεκίνησαν καὶ τώρα, καθὼς καὶ πάντοτε, διὰ νὰ τρέξετε κατὰ τῶν προχωρησάντων ἐχθρῶν καὶ νὰ τοὺς γυρίσετε ὀπίσω ἐλευθερώνοντες μὲ τοῦτο σας τὸ κίνημα τὸν δυστυχή λαὸν καὶ τὰ ὀλίγα πράγματα ὅπου τοὺς ἔμειναν ὕστερα ἀπὸ τόσας ἐχθρικές καταδρομάς. Εἶσθε ἀξιέπαινος δι' αὐτόν σας τὸν ζῆλον καὶ διὰ τὴν προθυμίαν σας τοῦ νὰ πιάσετε καλὰ ἐκείνας τὰς θέσεις διὰ νὰ μὴ προχωρήσῃ ὁ ἐχθρὸς καὶ ἐπιτύχῃ εἰς τοὺς ὀλεθρίους σκοπούς του. Οἱ ἐχθροὶ πρὸ ἡμερῶν ἀπέρασαν ἀπὸ τὸ Ἀνατολικόν, ὅπου ἔγιναν διάφοροι πόλεμοι, εἰς τοὺς ὁποίους ἐθριάμβευσαν οἱ ἰδικοὶ μας σκοτώσαντες πολλοὺς τῶν ἀπίστων ἐν οἷς καὶ ἓνα μέγαλον Μπίμπασην μὲ 1500 χάρτζια²⁰⁴. Ἀπὸ τὸ Ἀνατολικὸν ἦλθαν καὶ ἐκατασκήνωσαν ἔξω εἰς τὴν ἐλίαν τοῦ Μεσολογγίου, ὅπου ἕως σήμερον δὲν ἔκαμον κανένα κίνημα, ἀλλὰ οἱ ἰδικοὶ μας μίαν καὶ δύο φορὰς ὅπου ἐβγήκαν ἔξω ἀπὸ τὸ φρούριον, τοὺς ἐπολέμησαν καὶ ἐσκότωσαν μερικὸς ἀπ' αὐτοὺς καὶ πάντοτε σκοτώνονται ἀπὸ τὰ κανόνια, τὰ ὁποῖα ἀδιακόπως ρίχνονται ἐναντίον τους. Χθὲς ἐλάβομεν γράμματα ἀπὸ τὸν πρόεδρον τοῦ ἐκτελεστικοῦ, τὰ ὁποῖα μᾶς λέγουν, ὅτι τούτην τὴν ἐβδομάδα φθάνουν τὰ καράβια μας μὲ στρατεύματα καὶ ἄλλα πολλὰ ἀναγκαῖα, τὰ ὁποῖα ἀφοῦ φθάσουν, τότε θέλουν γίνῃ τὰ σχέδια κατὰ τοῦ ἐχθροῦ διὰ νὰ κτυπηθῇ ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη, καὶ ἐλπίζομεν εἰς τὴν θεῖαν βοήθειαν καὶ τὰ ἐλληνικὰ ἄρματα νὰ χαλασθῇ καὶ ἐφέτος κατὰ κράτος. Μὲ μεγάλην μας λύπην δὲν εἰμποροῦμεν κατὰ τὸ παρὸν νὰ σᾶς προφτάσωμεν μὲ ζωοτροφίας καὶ πολεμοφόδια, ἐπειδὴ δὲν ἔχομεν εὐκόλον τὸν τόπον, ὄντες πολιορκημένοι στενά, ἐγράψαμεν ὅμως πρὸς τὴν Διοίκησιν, ἣ ὁποῖα καθὼς μᾶς ἀπεκρίθη δὲν θέλει ἀργήσῃ νὰ μᾶς προφτάσῃ μὲ κάθε εἶδος βοήθειας. Ἐν τούτῳ ἡ Γενναιότης σας, ὡς καλὸς πατριώτης, σταθῆτε σταθερὸς καὶ ἀνδρεῖος, συνεννοούμενος μὲ ὅλους τοὺς κατ' αὐτὰ τὰ μέρη στρατιωτικοὺς ἀρχηγούς καὶ πιάστε ἐκείνας τὰς θέσεις, ὅπου γνωρίζετε ἀναγκαῖας, ἕως νὰ μᾶς προφθάσῃ καὶ ἡ βοήθεια ἀπὸ τὴν Πελοπόννησον, καὶ τότε συμφώνως καὶ ἡ Γενναιότης σας ἀπ' αὐτοῦ καὶ ἡμεῖς ἀπ' ἐδῶ νὰ κάμωμεν εἰς τοὺς ἐχθροὺς ἐκεῖνο ποὺ τοὺς πρέπει, καθὼς τὸ ἔπαθαν εἰς τὴν Ἄμπλιανη²⁰⁵ καὶ τὴν σήμερον εἰς τὸ μέρος τῆς Λιβαδιᾶς καὶ εἰς τὸ Ταλάντι ἀπὸ τὸν στρατηγὸν Γκούραν. Ἐδῶ μέσα εἰς τὸ Μεσολόγγιον εὐρίσκονται διάφοροι ἀρχηγοί, καθὼς καὶ εἰς τὸ Ἀνατολικὸν ὥστε εἶναι καλὰ ἐνδυναμωμένοι τοῦται αἱ χῶραι εἰς

204 Χάρτζια ἐννοοῦνται τὰ χρήματα ποίου εἶδους νομίσματα ἀγνωστο.

205 Τὴν θέσιν ποὺ εἶναι ἀνάμεσα Γραβιά καὶ Σάλωνα.

κάθε όρμην τοῦ έχθροῦ. Εἰς ὀλίγας ἡμέρας περνοῦν ἐδῶ ἀπὸ τὰ Τριζόνια τὰ ρουμελιώτικα στρατεύματα, μὲ τὰ ὁποῖα ἀφοῦ ἀνταμωθῆτε καὶ συνομιλήσετε δι' ὅσα συμφέροντα εἰς τὴν παροῦσαν περίστασιν, μᾶς εἰδοποιεῖται καὶ ἡμᾶς διὰ νὰ γενοῦν συμφώνως τὰ κατὰ τῶν έχθρῶν κινήματα.

Υἱαίνετε

τῆ 29 Ἀπριλίου 1825
Μεσολόγγι (Τ. Σ.)

Ἰωάνν. Παπαδιαμαντόπουλος
Γεώργ. Καναβὸς
Δ. Θέμελης
Ὁ Γεν. Γραμ.
Φ. Πλατῆς

Υ.Γ. Τοὺς πεζοὺς τοὺς ἐπληρώσαμεν καὶ ἠσυχάσατε. Λάβετε καὶ 20 κόλλες χαρτί τοῦ γραψίματος καὶ μίαν μόνον στεκιὰ(;) καπνὸν ἐπειδὴ περισσότερον δὲν ἐστάθη δυνατὸν νὰ εὔρωμεν.

[Ἐξώγραμμα]

Πρὸς τὸν Γενναιότατον στρατηγὸν
Ἄνδρίτζον Σαφάκαν

62

Ἡ προσ. Διοίκ τῆς Δυτ. Ἑλλάδ. εἰδοποιεῖ Σαφάκαν ὅτι ὁ Σουλτζε Κόρτζης σκοπεύει νὰ πάη στὰ Σάλωνα

Ἀριθ. Α. Α. 7376
Πρ. 278

Προσωρινὴ Διοίκησις τῆς Ἑλλάδος.
Ἡ διευθύνουσα τὰ τῆς Δυτ. Ἑλλάδος.
Προσωρινὴ ἐπιτροπή.

Πρὸς τὸν γενναιότατον στρατηγὸν Ἄνδρίτζον Σαφάκαν.

Ἀπόψε τὴν νύκτα ἐμβῆκεν εἰς τὴν πόλιν ταύτην ὁ Μῆτρος Βάγιας μὲ ἄλλους ὀκτῶ χριστιανοὺς στρατιώτας ἀπὸ τὸ ἔξωθεν τοῦ Μεσολογγίου έχθρικὸν στρατόπεδον, οἱ ὁποῖοι μᾶς λέγουν, ὅτι οἱ έχθροί, ἐπειδὴ ἔμαθον, πῶς οἱ ἰδικοὶ μας ἔχουν κλεισμένον τὸν Μπανούσσην Σέβρανην μεταξὺ Λιδωρικίου καὶ Κράββαρη, καὶ τὸν θέλουν μάλιστα καὶ σκοτωμένον· ἀπεφάσισαν νὰ στείλουν ἐκεῖ βοήθειαν, καὶ σήμερον ἐκίνησαν ἕως πέντε ἢ ἕξι χιλιάδες στράτευμα ἀρβανίτικον καὶ τοῦ ὁποίου ἀρχηγὸς εἶναι ὁ Σουλτζης Κόρτζης μὲ ἄλλους διαφόρους ἀρχηγούς Ἀρβανίτας. Αὐτοὶ ἔχουν σκοπὸν ἀφοῦ ἐλευθερώσουν τοὺς ἰδικούς των τοὺς κλεισμένους, νὰ περάσουν ἔπειτα καὶ εἰς τὰ Σάλωνα. Λοιπὸν σᾶς δίδομεν αὐτὴν τὴν εἶδησιν, διὰ νὰ πάρετε τὰ μέτρα σας, ὥστε καὶ οἱ φαμελιῆς νὰ κυβερνηθοῦν, καὶ ἡ Γενναιότης σας νὰ συναχθῆτε, καὶ νὰ πιάσετε ἐκεῖνας τὰς θέσεις, τὰ ὁποίας γνωρίζετε δυνατὰς καὶ ἀναγκαίας συνεννοούμενος καὶ μετὰ τῶν λοιπῶν ὄπλαρχηγῶν αὐτῶν τῶν μερῶν, διὰ νὰ γίνωνται ἐκ συμφώνου τὰ κινήματά σας. -Κατὰ τὰς ὁποίας εἰχομεν νεωτάτας εἰδήσεις, ἕως τώρα θὰ ἀπέρασαν ἀπ' τὰ Τριζόνια ὅλα τὰ εἰς Πελοπόννησον Ρουμελιώτικα στρατεύματα, μὲ τὰ ὁποῖα ἀνταμωμένοι καὶ οἱ στρατηγοὶ αὐτῶν τῶν μερῶν γίνεσθε ἀρκετοί, καὶ δυνατοὶ νὰ

ἀντισταθῆτε εἰς κάθε ὀρμὴν τοῦ ἐχθροῦ, καὶ νὰ τὸν χαλάσετε μάλιστα. Σημεραῦριον φθάνουν ἐδῶ μετὰ βεβαιότητος τὰ καράβια μας ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα εἶναι διωρισμένα εἰς τὰ μέρη μας. Ἡ ἀργοπορία τους ἕως τώρα δὲν ἦτο ἄλλη, παρὰ ἐπειδὴ συναπαντήθηκαν μετὰ τὰ ἐχθρικά τοῦ Μεχμέτ Ἀλῆ πλοῖα, τὰ ὁποῖα εἶχον σκοπὸν νὰ κάμουν καὶ ἄλλο ντισμπάρκο²⁰⁶ εἰς τὴν Μεθώνην, καὶ τὰ ἐκτύπησαν εἰς τρόπον ὥστε τὰ ἐκαταχάλασαν, πάμπολλα ἔκαυσαν, καὶ τέλος τὰ λοιπὰ ἐσκόρπισαν πρὸς τὸ μέρος τῆς Κρήτης καὶ δὲν τὰ ἄφησαν νὰ ἐπιτύχουν εἰς τὸν σκοπὸν τους. Ταῦτα, στρατηγέ, εἶναι ἀληθέστατα, καὶ δὲν ἐπιδέχονται καμμίαν ἀμφιβολίαν· ὡς τόσον ὕστερα ἀπὸ ταύτην τὴν ἔνδοξον ναυμαχίαν ἐξέκοψαν δέκα ἀπὸ τὰ καράβια μας καὶ σήμεραῦριον, ὡς ἀνωτέρω μᾶς φθάνουν, καὶ μετὰ τὸ φθάσιμόν των καὶ οἱ ἐχθροὶ δὲν θὰ ἔχουν πλέον ζωοτροφίας, καὶ οἱ δικοὶ μας δρόμοι θὰ ἀνοιχθοῦν, καὶ ἐν ἐνὶ λόγῳ ἔχουν νὰ ματαιωθοῦν τὰ σχέδια τοῦ ἐχθροῦ ἐκ θεμελίων. Σταθῆτε λοιπόν, στρατηγέ, σταθερὸς καὶ ἀνδρείος, καθὼς καὶ πάντοτε τὸ ἐδείξατε καὶ ὀγλήγορα ἐλπίζομεν νὰ θριαμβεύσωμεν κ' ἐφέτος παράδοξα κατὰ τῶν ἐχθρῶν. Περιπλέον ἀφοῦ ἔλθουν, ὡς εἴρηται, τὰ καράβια, καὶ οἱ ἐδῶ εὐρισκόμενοι ἀρχηγοὶ ἀμέσως θὰ ἀπεταχθοῦν ἔξω εἰς καταδίωξιν τοῦ ἐχθροῦ. Κοιτάξατε νὰ ἐμψυχώσετε τὸν κόσμον καὶ νὰ φανῆτε ἥρωες, καὶ ἄξιοι ἀπόγονοι τῶν ἀνδρείων προγόνων μας. ὑγιαίνετε καὶ ἀνδρίζεσθε.

ἢ ἐπιτροπή.

Τὴν 30 Ἀπριλίου 1825
(Τ. Σ.) Μεσολόγγιον
ὥρα 1 τῆς ἡμέρας

ὁ Γεν. Γραμματεὺς
Φ, Πλατῆς

Ἰωαν. Παπαδιαμαντόπουλος
Γεώργ. Καναβὸς
Δ. Θέμελης

Κύρ Κωσταντῆ²⁰⁷, λάβε τὰ γράμματα τοῦ στρατηγοῦ ὅπου γράφουν καὶ κατάλαβε, καὶ εὐθὺς νὰ τὰ στείλῃς τὸν στρατηγὸν καὶ ν' ἀνοίξουν νὰ πιάσουν τὰ πόστα καὶ ἀνάμεσα ὅλους ὅσους βρίσκονται αὐτοῦ καὶ νὰ ἐβγῆ κάτου τὴν Κάπισιν(;) καὶ στὴν Σεργουάζη(;) νὰ πιάστε τὴ σκάλα τὸ ντόρο· καὶ ν' ἀνοίξης τὰ γράμματα τὴν ἴδια ὥρα νὰ τὰ στείλῃς μετὰ τοὺς συντρόφους· τὰ στέλνω ὅπου ἤμασταν πεντέξι ἄλλο δὲν βρίσκω.

Οἱ ἄνθρωποι ὅπου ἤλθον ἀπὸ μέσα ἔπεσαν ἀπὸ τὰ ποδάρια τους καὶ δὲν εἴμποροῦσαν νὰ σταθοῦν μόνον πῶς εἶναι ὀρισμὸς σου ἀκολουθῆσαι οἱ ὁποῖοι εἶναι ὁ Γκουμαντριάς καὶ ἄλλος ἓνας Γκαβρολιμιώτης.

[Ἐξώγραμμα]

Πρὸς τὸν Γενναϊότατον στρατηγὸν
Ἀνδρίτζον Σαφάκαν
Εἰς Κράββαρη²⁰⁸

206 Ἀπόβαση.

207 Ποιὸς εἶναι ὁ Κωνσταντῆς ποὺ γράφουν στὸ ξώγραμμα γιὰ νὰ λάβῃ πρόνοια καὶ στείλῃ τὸ ἔγγραφο στὸν Καπ. Σαφάκα: Ὑποθέτω πῶς εἶναι ὁ Κραββαρίτης προύχοντας Κωνσταντῆς Ξείδης ἀπ' τοῦ Σίμου, ἀπ' ὅπου καὶ θὰ περνοῦσε τὸ γράμμα γιὰ τὸν καπ. Σαφάκα,

208 Ξεσηκωμένο ἀπ' τὸ Ἀρχεῖο τῶν ἀγωνιστῶν στὴν ἔθν. Βιβλιοθήκη.

Ὁ Μπανούσης Σέβρανης πάτησε τὴ Σεργούλα καὶ τράβηξε γιὰ τὰ Κράββαρη (Τρικούπ. Τόμ, Γ' σ. 242.) ὅπου τὸν κτύπησε ὁ καπ. Σαφάκας στὴν ὀροσειρὰ τῆς Παπαδιᾶς πάνω ἀπ' τὴ Λομποτινὰ χωρὶς ἀποτέλεσμα. Γιὰ βοήθειά του ἐκίνησε ὁ Σοῦλτσε Κόρτζης μετὰ 5-6 χιλ. Ἀρβανίτες ἀπ' τὸ πολιορκημένο Μεσολόγγι. Διάβηκε τὸν Ἐπαχτο κι ἀπὸ κεῖ τράβηξε ἴσια στὰ Σάλωνα. Οἱ Ἕλληνες ποὺ τόπιασαν μπροστά στὰ Πεντεόρια, χωρὶς Σαλωνίτικο, τὴν ἔπαθαν. Τοὺς ρίχτηκαν οἱ Τοῦρκοι πρὶν νὰ ταμπουρωθοῦν, τοὺς νίκησαν

63

Ἡ προσωρ. Διοίκ. ἐγκλείει διαταγὴν Ἐκτελεστικοῦ

Περίοδος Γ΄
Ἄριθ. 35

Προσωρινὴ Διοίκησις τῆς Ἑλλάδος
Πρὸς τὸν Γενναιότατον στρατηγὸν Σαφάκαν καὶ λοιποὺς ὄπλαρχηγοὺς τῆς ἐπαρχίας
Κραββάρων

Ἐγκλείεται ἴσον διαταγῆς τοῦ Σ^ο Ἐκτελεστικοῦ σώματος διὰ νὰ λάβῃ τὴν ἐνέργειαν.

1825 τῇ 5 Μαΐου ἐκ Σαλῶνων

Ἡ ἐπιτροπὴ
Νικολάκης Κ. Γκίκας
Ἀλέξιος Λουκόπουλος
Χαρ. Παπαπολίτης
Ὁ Γεν. Γραμματεὺς
Χαρ. Παπαδόπουλος

(Τ. Σ.) Ἡ ἐπιτροπὴ Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος

[Ἐξώγραμμα]

Πρὸς τὸν Γενναιότατον στρατηγὸν Σαφάκα Κράββαρα
Διὰ τῆς ἐπιτροπῆς τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος
Ἄριθ. 35

64

Ὁ Ἄνδρίτζος Σαφάκας πρὸς τὴν Τριμελῆ Σαλῶνων ἐπιτροπὴ

Γενναιότατοι στρατηγοί, καὶ κυρία τριμελῆ ἐπιτροπὴ, ἀσπάζομαι σας ἀδελφικῶς. Μὲ τὸν ἀδελφικὸν μου σᾶς εἰδοποιῶ σήμερον, αὐτὴ τὴν ὥρα ἔλαβον τὸ περικλειόμενον· καὶ ἀπὸ τὸ ἴδιον πληροφορηθέντες μοῦ γράφουν καὶ οἱ ἐδικοὶ μου ἀπὸ τὸ ὄρδι ὅπου εἶναι στὰ Λειβαδάκια ἀπὸ πάνω στοῦ Σίμου, καὶ μοῦ γράφουν ὅτι οἱ Τούρκοι ἐγύρισαν πίσω κατὰ τὸ μέρος τοῦ Κραββάρου καὶ τοῦ Λιδωρικίου καὶ ἐγὼ δὲν εἰξεύρω πόθεν νὰ προφυλαχθῶ ἀπὸ μέρος τῆς Πάτρας ἢ ἀπὸ Καρπενήσι ἀπὸ πόθεν καὶ πόθεν· διὰ τοῦτο σᾶς γράφω ὅτι νὰ λάβετε τὰ ἀναγκαῖα μέτρα καὶ ὅσα στρατεύματα εἶναι αὐτοῦ νὰ τραβήσουν κατὰ τὸ μέρος τοῦ Ἐπάχτου· καὶ συναζόμεθα καὶ ἐμεῖς ὅσοι εἴμεθα τοῦτο τὸ μέρος καὶ ἀπᾶμε καταπάνου τους, ἢ νὰ δώκωμεν τοὺς Τούρκους κατὰ διαβόλου ἢ ν' ἀποθάνωμεν, ὅτι ἄλλη ἐλπίδα δὲν μᾶς ἀνέμεινε. Οἰκονοματε καὶ διὰ ζαιρέδες καὶ πολεμοφόδια ὅπου νὰ κυβερνιέται τὸ στρατόπεδον. Δὲν σᾶς γράφω περισσότερον εἶστε ἀρκετοὶ καὶ μὲ ὅλον τὰ ἀδελφικὸν σέβας μένω.

καὶ σκότωσαν ἐξήντα, πλήρωσαν πολλούς, καὶ ἄλλους πῆραν σκλάβους. Αὐτὰ γράφει ὁ Τρικούπης στὴν Ἱστορία του, ἀλλὰ δὲ μᾶς πληροφορεῖ γιὰ τοὺς Τούρκους ἀρχηγοὺς Μπανούση Σέβρανη καὶ Σοῦλτσε Κούρτζη ποὺ μᾶς λείει τὸ παραπάνω ἔγγραφο. Ὅπως καὶ ἂν ἔχη τὸ πρᾶμα, ὁ καπ. Σαφάκας τὴν περίστασι αὐτὴ ἔπαιξε πρωτεύοντα ρόλο, σὰν καπετάνος στὰ μέρη ποὺ ἐπέδραμε ἡ τουρκικὴ αὐτὴ δύναμη.

Ἀκόμη νὰ δυναμώσετε καὶ τὴ θέση, τὸ Μακρουκάμπι καὶ νὰ προσπαθήσετε καὶ τὰ ἀσκέρια διὰ Ἐπαχτο καὶ ἐδῶ ἔπειτα ὅπως κάμω κάμω.

1825 Μαΐου 3, ὥρα 12, Ὅρδι Ὁξυά²⁰⁹

Ὁ ἀδελφὸς σας Ἀνδρίτζος Σαφάκας

[Ἐξώγραμμα]

Ἀριθ. Α. Α.

7379

Τῶν ἀγαπητοτάτων στρατηγῶν καὶ κυρίας Τριμελῆς ἐπιτροπῆς τιμίως.
Εἰς Σάλωνα

65

Ὁ Χαραλ. Παπαπολίτης ἀπ' τὰ Σάλωνα

Γενναιότατε στρατηγέ.

Ἀπὸ τὸν γραμματικὸν σας ἔλαβον τὸ ἀδελφικὸν σας ἑχάρον πληροφορηθεὶς ἐξ αὐτοῦ τὴν ἀγαθὴν ὑγείαν σας. Ἐγνώρισα τὴν ὄντως πρὸς ἐμὲ καλὴν σας διάθεσιν. Σᾶς κυρύττω εἰλικρινῆ φίλον καὶ ἀδελφόν. Αἱ ζωοτροφίαι καὶ πολεμοφόδια ἐμποδίσθησαν ἕως τώρα· ὄχι ἀπὸ ἄλλο, εἰμὴ ἀπὸ τὴν ἔλλειψιν τῶν ζῶων· τώρα δὲ ἅμα ὁποῦ φθάσουν τὰ ζῶα σας, θέλει σᾶς σταλθοῦν ὅλα τὰ ἀναγκαῖα ἀμέσως. Φρόντισον, ἀδελφέ, νὰ σταλθοῦν ἀπὸ τὴν ἐπαρχίαν Κραββάρων ὅσα ζῶα διατάττει ἡ ἐπιτροπὴ, νὰ προφθάσουν ὅλα κατὰ τὸν διορισμὸν μαζί μὲ ἓνα ἀνθρωπὸν σου ὅσον τὸ συντομώτερον, διὰ νὰ ἐξοικονομήσωμεν τόσον τὸ ἐδικὸν σου στρατόπεδον, ὅσον καὶ τὰ ἄλλα τὰ πλησίον σας. Ταύτην τὴν στιγμὴν πληροφορούμεθα, ὅτι οἱ ἐχθροὶ, χτές Κυριακὴν βράδυ, 3 τοῦ τρέχοντος, ἔφθασαν ἕως εἰς τὴν Ἐυλογαῖδάραν. Ἐμεῖς ὡς ἐδῶ ἐμαζεύσαμεν ὅσους περισσοτέρους στρατιώτας· καὶ ἐκίνησαν τὴν ἰδίαν ὥραν οἱ στρατηγοὶ Γούρας καὶ Νάκος Πανουριᾶς, ἐν δυνατὸν σῶμα κατ' ἐπάνω τους. Τὰ Ἑπειρωτικὰ στρατεύματα εἶναι τρεῖς ἡμέρας ὁποῦ ἔφθασαν εἰς Βοστίτζαν, ὅπου ἔμεινον διὰ τὴν ἔλλειψιν καϊκίων. Χθὲς ἐπέρασαν ἕως ἑκατὸν πενήντα εἰς Βυτρινίτζαν. Σήμερον ἕως τὸ μεσημέρι φθάνουν εἰς Βοστίτζαν τριάκοντα τέσσαρα καϊκία καὶ ἐλπίζομεν ἴσως τὸ Βράδου νὰ περάσουν εἰς Βυτρινίτζαν διὰ μιᾶς ὅλα τὰ στρατεύματα τὰ ὅποια εἶναι τρεῖς ἡμισυ χιλιάδες. Μὲ αὐτὰ λοιπὸν καὶ μὲ τὰ σώματα τῶν στρατηγῶν Γούρα καὶ Σκαλτζᾶ ἐλπίζομεν ὄχι μόνον νὰ τοὺς ἐμποδίσωμεν νὰ μὴ

209 Τὸ Μάη στὰ 25 ὁ Σαφάκας βρίσκεται στὸ Ὅρδι τῆς Ὁξυᾶς του, Ἄλλο ταμπούρι ἀπὸ δικούς τοῦ συντηρεῖ στὰ Λειβαδάκια τοῦ Σίμου. Ἐκεῖ εἶναι ἡ διάβα, ὅταν ἀνεβαίνει κανένας ἀπ' τὸν Ἐπαχτο γιὰ νὰ πάη στὸν Πλάτανο, Νεχώρι, Τρία Πηγὰδια Καρπενήσι, Ἀπὸ κεῖ ἔλαβε γράμμα καὶ τὸν εἰδοποίησαν πὼς οἱ Τούρκοι ποὺ ἀπειλοῦσαν τὰ Κράββαρα τραβῶντας γιὰ τὸν Πλάτανο καὶ τὸ Λειβαδάκι, ἀν ἔπαιρναν τὸ δρόμο τῆς Παπαδιᾶς, ἔρχονταν ἀπάνω· κι αὐτὸς δὲν ἤξερε ἀπὸ ποῦ νὰ προφυλαχτῆ ἀπὸ τὸ μέρος τῆς Πάτρας ἢ ἀπὸ Καρπενήσι. Παρακαλεῖ λοιπὸν τὴ διοίκηση νὰ στείλῃ κατὰ τὸν Ἐπαχτο δύναμη νὰ βαρύνουν τοὺς Τούρκους κι αὐτὸς δὲ νὰ διστάσῃ νὰ κινηθῆ καταπάνω τους νὰ τοὺς δώσουν τοῦ διαβόλου.

Ἐπίσης γράφει θὰ δυναμώσουν τὸ Μακρουκάμπι, τὸ διάσελο ποὺ περνάει κανένας ὄντας ἔρχεται ἀπ' τὸ Πατρατζίκι καὶ τραβάει γιὰ Σάλωνα καὶ Λιδωρίκι. Ἀνάμεσα Βαρδούσι καὶ Καταβόθρες.

[Τὸ ἔγγραφο ξεσήκωσα ἀπ' τὸ Ἀρχεῖο τῶν ἀγωνιστῶν στὴ Ἐθν. Βιβλιοθήκη].

προχωρήσουν ἐδώθεν ἀλλὰ καὶ νὰ τοὺς βλάψωμεν. Ἡ Γενναιότης σου, ἂν ἀπὸ τὸ ἐπάνω μέρος στοχάζεται ὅτι δὲν εἶναι καμμιά ὑποψία, νὰ πάρης ὅλους τοὺς ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν σου στρατιώτας, στρατολογῶν καὶ ὅλους τοὺς Κραββαρίτας, καὶ νὰ τοὺς ριχθῆς ἀπὸ τὲς πλάτες. Καὶ καθὼς εἶναι οἱ τόποι δύσβατοι, ἴσως λάβουν τὰπίχειρα τῆς κακίας των. Λάβε ἀπὸ τὸν γραμματικὸν σου τοὺς μισθοὺς τῶν στρατιωτῶν σου κατὰ τὸ γράφειν σας. Ἦτον ὅλα γρόσσια δέκα τρεῖς χιλιάδες διακόσια ἐβδομήκοντα ἔν' ἐβάσταξα τεσσαράκοντα γρόσσια, τὰ ὁποῖα ἐξώδευσα περισσότερα ἀπὸ ὅσα μὲ ἀφήσατε διὰ τὰ παίράκια²¹⁰ σας, τὰ δὲ δεκατρεῖς χιλιάδες διακόσια τριάκοντα ἔν' γρόσσια τὰ ἐγχείρισα τοῦ γραμματικοῦ σας καὶ ἔλαβον παρ' αὐτοῦ τὴν ἀπόδειξιν. Ἄδελφὲ, εἰς τὴν κατάστασι, ὅπου ἔμεινα, εἶσαι πληροφορημένος, μάλιστα τώρα ὅπου οἱ ἐχθροὶ μὲ ἐδίωξαν καὶ ἀπὸ τὴν Βυτρινίτζαν καὶ ἡ φαμιλιά μου ἦλθεν εἰς Γαλαξειδί. Τώρα πλέον ἀπελπίσθηκα, λοιπὸν ὅ,τι δύνασαι κάμε. Ἐγὼ πλέον δὲν σᾶς γράφω· ἀλλὰ σᾶς λέγει καὶ ὁ γραμματικὸς σας.

Τῆ 4 Μαΐου 1825 ἐν Σαλώνοις

Εἰς τοὺς ὀρισμοὺς σας
ὁ ἀδελφός σου
Χαραλ. Παπαπολίτης²¹¹

Φρόντισον καὶ διὰ τὴν παραγγελίαν ὅπου σᾶς εἶχα. Ἐπιθυμῶ νὰ σᾶς γράψω περισσότερα, πλὴν δὲν ἔχω καιρὸν διὰ τὰς φροντίδας, τὰς ὁποίας θέλει σᾶς πληροφορήσει ὁ γραμματικὸς σας.

Ἄδελφὲ, ὅτι εἶσθε καὶ εἶμαι ἀδελφὸς σας ἀμφιβολίαν δὲν ἔχει· λοιπὸν εἰς ὅ,τι μὲ κρίνετε ἱκανὸν νὰ σᾶς χρησιμεύσω, προστάξετε με ἐλευθέρως, καὶ εἰς ὅ,τι δύναμαι, δὲν θέλω λείπει νὰ σᾶς δουλεύσω.

[Ἐξώγραμμα]

Πρὸς τὸν Γενναιότατον στρατηγὸν Κύριον Ἄνδρίτζον Σαφάκαν.

66

Ὁ Ἄνδρίτζος Σαφάκας ἀπὸ Γραμμὴν Ὁξυὰ στὴν ἐπιτροπὴ τῆς Ἄνατολ. Ἑλλάδος

Ἄριθ. Α. Α, 7418

Πρὸς τὴν σεβαστὴν ἐπιτροπὴν τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος.

Δὲν ἔλειψα διὰ νὰ σᾶς εἰδοποιήσω τὰ ἐδώθεν τρέχοντα καὶ τὸν κίνδυνον ὅπου εὐρίσκεται ἡ δυστυχησμένη πατρις μας. Ἀφοῦ οἱ ἐχθροὶ ἐπροχώρησαν εἰς Σάλωνα καὶ Λιδωρίκι, ἡμεῖς ἐμείναμεν ἐδῶ εἰς τὴν μέσην(;) τελείως ἀπελπισμένοι μὴν εἰμπορῶντας νὰ βαστήσωμεν καθεὶς τὸ στρατόπεδον διὰ τὴν ἔλλειψιν τῶν ἀναγκαίων καὶ καθιμιά(;) τῶν τροφῶν καὶ πολεμοφοδίων· ἐμείναν ἀπελπισμένοι καὶ οἱ κάτοικοι ὅλοι ἐτούτων τῶν ἐπαρχιῶν. Ἐπειδὴ συγχρόνως οἱ ἐχθροὶ προχωροῦντες εἰς Σάλωνα καὶ Λιδωρίκι ἐφάνησαν ἀμέσως καὶ ἄλλοι εἰς Πατρατζίκι. Ὁ Σελιχτάρ πόντας φοβερίζοντας

210 Σημαῖες.

211 Ὁ Χαραλ. Παπαπολίτης ἦταν ὁ μεγαλύτερος προεστῶς, πολιτικὸς τῆς ἐπαρχίας τοῦ Λιδωρικίου στὸν καιρὸ τῆς ἐπαναστάσεως.

Λιδωρίκι καὶ Κράββαρη ἀγροικῶντας καὶ με τοὺς ἐν Καρπενησίῳ Τούρκους διὰ νὰ εὕγουν εἰς Ὁξυὰν νὰ εἰμπορέσουν νὰ πολιορκήσουν τὸ Βαρδούσι· ἐγὼ μὲ ὄλον ὁποῦ εἶδα τὸν λαὸν εἰς ἐσχάτην, ἀπελπισίαν ἔχοντας ὅμως τὴν ἐλπίδα μου εἰς τὸν θεὸν καὶ εἰξεύραντας ὅτι ζῆ τὸ ἔθνος, δὲν ἔλειψα ὁποῦ καθημερινῶς νὰ τοὺς ἐμψυχώσω λέγοντάς των, ὅτι θέλω θυσιασθῆ με ταυτοὺς καὶ θέλω ἐξοδεύσει τὸ τίποτες μου διὰ νὰ μὴν στενοχωρηθῆ κανένας ἀδελφός. Λοιπὸν ἀμέσως ἐπλήρωσα ἐξ ἰδίων μου καὶ ἀγόρασα ἀρκετάς τροφάς, ὥστε μετὰ βίας οἰκονόμησα τὸ στρατόπεδον Ὁξυᾶς καὶ Ἀλογόβρουση ἕως τώρα, καὶ ἀσφάλησα ἐτοῦτο τὸ μέρος ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς τοὺς εὐρισκομένους εἰς Πατρατζίκι· καὶ πρὸ ἡμερῶν σχεδὸν ἔμεινα θεονήστικος τελείως καὶ ἕως σήμερον. Καὶ ἐδιαλύθη τὸ μισὸν στρατόπεδον καὶ ἔχομεν τόσες ἡμέρες ὁποῦ ἐζήσαμεν καὶ ζοῦμεν με κρέας καὶ αὐτὸ ἀνάλατον. Ἐπειδὴ καὶ δέκα γρόσσια ἂν δώσω πλέον εἰς τὴν ὁκάν δὲν εὐρίσκω ψωμί τώρα. Διὰ τοὺς κατοίκους ὅμως δὲν δύνομαι με ἔγγραφον νὰ πληροφορήσω τὴν Σεβαστὴν ἐπιτροπὴν εἰς τι κατάστασιν εὐρίσκονται καὶ πῶς ἀπέρασαν ἕως τὴν σήμερον πεινασμένοι τελείως καὶ μερικοὶ ἐζήσαν με κρέας, ὅσοι εἶχον, καὶ οἱ περισσότεροι με χόρτα καὶ βλαστάρια, ὥστε ἀπεφάσισαν νὰ μείνουν εἰς τὴν διάκρισιν τῶν Τούρκων παρὰ νὰ ἀποθάνουν τῆς πείνας· λείποντας ὅμως ἡμεῖς μερικοὶ βέβαια, ἐχάναμεν ὅλους τοὺς ἐδῶ κατοίκους· νῦν δὲ οὔτε σφαχτὸν μᾶς ἔμεινε οὔτε ψωμί εὐρίσκομεν, καὶ ἐλάβαμε παρηγορίαν ἀφοῦ εἶδομεν ἕνα γράμμα σας πρὸς τὸ στρατόπεδον Λιδωρικίου, πῶς τοὺς ἐστείλατε ζαχαρὲν εἰς τὰ Τριζόνια ἀπὸ τὸν ὁποῖον δὲν εἶδομεν ἡμεῖς οὔτε ἕνα δράμι καὶ οὔτε γράμμα ἐλάβομεν τῆς Σεβαστῆς ἐπιτροπῆς καὶ ἐμείναμεν πάλιν εἰς δευτέραν ἀπελπισίαν· ἔχει τὸ δίκαιον ὅμως ἡ Σεβαστὴ ἐπιτροπὴ, ἐπειδὴ δὲν εἰμπορέσαμεν νὰ εὕρωμεν τρόπον νὰ γράψωμεν ἕως τώρα, ὅτι ἡ μεγαλύτερα χρεῖα εἶναι ἐδῶ ὁποῦ καθόμεθα εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ Σιλιχτὰρ πόντα καὶ Ἀληπασᾶ. Ὅτι ἂν αὐτοὶ ἐπροχωροῦσαν ἕως τώρα ἐχάνονταν ὅλος ὁ κόσμος, τῶν ὁποίων τὸ στράτευμα συμποσοῦνται ἕως πέντε χιλιάδες καὶ ἐπέκεινα ἐκτεταμένει ἀπὸ Πατρατζίκι ἕως Ζητούνη, καὶ ὅλο ἕνα βλέπομεν ὁποῦ συνάζονται καὶ Ρωμαῖοι πολλοί, με ταυτοὺς Χασιώτης Μάνταλος καπετάνος καὶ λοιποί. Καὶ καθὼς μαυθάνομεν ἀπὸ τοὺς Πατρινοὺς σὲ δύο τρεῖς μέρες κάμνουν τὸ κίνημα δύο κολῶνες, οἱ μὲν διὰ τὸ Μακρυκάμπι, οἱ δὲ διὰ Γραμμένην Ὁξυὰν καὶ ἐμεῖς εἴμεθα ἀρκετοὶ διὰ νὰ τοὺς καρτερέσωμεν καὶ νὰ κάμωμεν τὸ χρέος μας. Ὅθεν ἐσυνάχθημεν σήμερον καὶ ἐξαποστέλλομεν τὸν πατριώτην κύριον Ἀναγνώστην Ἀγραφιιώτην διὰ νὰ σᾶς πληροφορήσῃ στοματικῶς με τὸν ποῖον θέλετε μᾶς ἐξαποστείλῃ ἡ Σεβαστὴ ἐπιτροπὴ ὅλα τὰ ἀναγκαῖα, τόσον πολεμοφόδια καὶ ἀρκετάς τροφάς ὅσον τάχιστα παρακαλοῦμεν, διὰ νὰ μὴν μᾶς προλάβῃ ὁ ἐχθρὸς καὶ ὕστερα μᾶς χαλᾶ ὅλα τὰ συστήματα ὁποῦ μετὰ μόλις ἐδιωρθώσαμεν ἕως τώρα. Καὶ ἂν τὰ ἀναγκαῖα μᾶς προφθάσουν ὅχι τόσοι Τούρκοι ἂν μᾶς ἔλθουν, ἀλλὰ ἂν διπλώσουν καὶ τριτώσουν δὲν τοὺς βάνομεν εἰς τὸν νοῦν μᾶς. Πρὸς τούτοις ἀκόμη στοχάζομαι καὶ προβάνω εἰς τὴν Σεβαστὴν ἐπιτροπὴν, ὅτι μέγα συμφέρον τῆς πατρίδος ἐστὶ τὸ νὰ ἀπεράσῃ ἐν σώμα στρατιωτῶν πρὸς τὰ μέρη τῶν Ἀγράφων καὶ Ἀσπροποτάμου, καὶ ἂν ἡ Σεβαστὴ ἐπιτροπὴ τὸ κρίνῃ εὐλογον καὶ ἂν δὲν κολοβοῦται τὸ στρατόπεδον Σαλώνων, νὰ διορίσῃ τὸν στρατηγὸν Καραϊσκάκη, ὅτι κάμνει δουλειάν, σαστίζει τοὺς Τούρκους εἰς ὅλα τὰ μέρη, διατάττον τοῦτον ὅμως νὰ μὴ βλάβῃ κανέναν ἀπὸ τοὺς Τούρκους εἰς ὅλα τὰ μέρη, διατάττον τοῦτον ὅμως νὰ μὴ βλάβῃ κανέναν ἀπὸ τοὺς ἐκεῖ κατοίκους εἰς τὸ παραμικρὸν. Ἀκόμη φωνάζω πρὸς τὴν Σεβαστὴν ἐπιτροπὴν πολλάκις με ὄλον τὸν λαόν, ὅτι ἂν θέλῃ τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα χωρὶς ἀναβολὴν καιροῦ ν' ἀναφέρῃ εἰς τὴν Σεβαστὴν Διοίκησιν νὰ μπουκάρουν ὀλίγοι Ἑλληνες τὰ καράβια εἰς τὸν κόρφο τοῦ Σαλώνου καὶ ἀμέσως οἱ ἐχθροὶ χάνονται. Εἰ δὲ καὶ αὐτὸ δὲν κατορθωθῆ ἀλλοίμονον

εἰς ἐτοῦτον τὸν λαὸν ὅτι χάνονται, καὶ νὰ μὴν ἐξοδεύεται καὶ ἡ Διοίκησις τοῦ κάκου, ὅτι Ρούμελης ὕστερα δὲν ὑπάρχει. Παρακαλοῦμεν νὰ θέσῃ διαταγὴ καὶ διὰ τὸ μέρος μας, νὰ εὐγῆ καὶ ὁ στρατηγὸς Λόντος καὶ ὁ στρατηγὸς Μελετόπουλος μὲ ἀρκετὰς δυνάμεις καὶ ἔτσι ἐλευθεροῦται ἡ Ἀνατολικὴ Ἑλλάς, χάνονται καὶ οἱ ἐχθροὶ ἀμέσως. Χρεῖα εἶναι νὰ ἀσφαλίσωμεν καὶ τὸ σκάλωμα Βυτρινίτζας διὰ ξηρᾶς καὶ θαλάσσης διὰ νὰ μετακομίζωμεν τὰς τροφὰς καὶ πολεμοφόδια χωρὶς φόβον. Πρὸς τούτοις ἀκόμη παρακαλῶ τὴν Σ^ν ἐπιτροπὴν νὰ μοῦ ἐξοικονομήσῃ τὰ ὅσα ἔξοδα κατὰ τὸ δευτέρῳ ὅπου θέλει παρουσιασθῆ, ὅπου ἔχω ἀγοράσει τροφὰς καὶ οἰκονόμησα τὸ στρατόπεδον ἕως τώρα· καὶ παρακαλῶ νὰ μοῦ σταλθοῦν αὐτὰ μὲ τὸν ἴδιον, ἐπειδὴ δὲν εἶναι καμμία ἀμφιβολία ὁ κάθε εἰς εἰμπορεῖ νὰ τὰ συμπεράνῃ ἀπὸ τὴν ἡμέραν ὅπου ἐπολέμησα εἰς Βελβίτζαινα καὶ Παπαδιὰ καὶ ἕως τὴν σήμερον πῶς ἐξοικονομήθηκα χωρὶς νὰ λάβω οὔτε ἀπὸ ἐθνικὸν παρὰ ἐξ ἰδίων μου· ἀκόμη παρακαλῶ νὰ ἐπιμεληθῆ Σ^ν ἐπιτροπὴ διὰ νὰ μοῦ σταλθῆ μὲ τὸν ἴδιον καὶ ὁ τριμηνιαῖος μισθὸς τῶν στρατιωτῶν μου, ὅτι μετροῦν καὶ τὴν ἡμέραν, καὶ ἡ περίστασις δὲν τὸ συγχωρεῖ ὅπου νὰ τοὺς μακρύνω τὴν διορίαν ὅτι μὲ ἀφήνουν μοναχόν.

Ταῦτα καὶ μένω μὲ ὄλον τὸ προσῆκον σέβας.

Ἐκ Γραμμῆς Ὁξυᾶς τῆ 8 Ἰουνίου 1825

Ὁ πατριώτης
Ἀνδρίτζος Σαφάκας

ΣΗΜ. Τὸ παραπάνω ἔγγραφο ποὺ ξεσηκώσαμε ἀπ' τὸ Ἀρχεῖο τῶν ἀγωνιστῶν στὴν ἐθνικὴ βιβλιοθήκη, ἦρθε νὰ μᾶς συμπληρώσῃ ἓνα χάσμα στὴν ἱστορία τοῦ καπετάν Σαφάκα. Μαθαίνουμε πῶς τὴν πιὸ μεγάλη ἐθνικὴ ὑπηρεσία ἐκτελοῦσε τὸ Μάη καὶ Ἰούνιο στὰ 1825, Ὁ Σελιχτάρ Πόντας φοβέριζε τὸ Κράββαρη καὶ Λιδωρίκι καὶ συνεννοεῖταν μὲ τοὺς Τούρκους ποὺ βρισκόνταν στὸ Καρπενήσι νὰ βγοῦν ἀπάνω στὴν Ὁξυᾶ, ὅπου τὸ ταμπούρι τοῦ Σαφάκα καὶ νὰ πολιορκήσουν καὶ τὸ Βαρδούσι. Ἐκεῖ εἶναι ἀκόμα ἡ λεγόμενὴ «Ἀποκλείστρα», σπηλιὰ μεγάλη ἀπέναντι τῆς Ἄρτοτινας, ὅπου σώζεται μὲ ξερότοιχο φκειασμένα Κάστρο καὶ τάπια. Ἐκεῖ εἶχαν καταφύγει ὅλοι οἱ πλησιόχωροι γιὰ νὰ σωθοῦν ἀπ' τὴν Τουρκικὴ ἐπιδρομὴ²¹². Τὸ ἤκουσα ἀπ' τὸ στόμα τῆς γιαγιάς μου ποὺ τὴν ἔφτασα σὲ ἡλικία 15 χρονῶν.

Ὁ Σαφάκας ἐμφύχωσε τὸ λαὸ ποὺ κατατρομαγμένος ἀπ' τὴν Τούρκικη ἐπιδρομὴ ἔτρεχε νὰ κλειστῆ στὸ Βαρδούσι. Μὲ δικὰ του χρήματα τροφοδότησε τὰ δύο στρατόπεδα ποὺ ἦταν.

67

Ὁ Χαραλ. Παπαπολίτης ἀπὸ Μέγαρο

Περίοδ. Γ'
Ἄριθ. 470.

212 Σ' αὐτὴ τῆ σπηλιὰ γεννήθηκε ἡ γιαγιά τοῦ συγγραφέα.

Προσωρινή Διοίκησης τῆς Ἑλλάδος
Ἡ προσωρινῶς Διευθύνουσα τὰ κατὰ τὴν
Ἀνατολική Ἑλλάδα ἐπιτροπή
Πρὸς τὸν Γενν. στρατηγὸν Ἀνδρίτζον Σαφάκαν.

Ἀποστέλλεται ἓν πλοιάριον μὲ τροφάς, πολεμοφόδια καὶ τουφεκόπετρες μετὰ τοῦ Παπαϊωάννου Γαλαξειδιώτου, ἐκ τῶν ὁποίων θέλεις λάβει ἀπὸ μὲν τὸ ἄλευρον ὀκάδες δύο ἡμισυ χιλιάδες, φουσέκια πέντε κασέλλες [χαλασμένο τὸ χαρτί] [τουφεκ]όπετρες δίδοντες καὶ τὴν ἀνήκουσαν τῆς παραλαβῆς των ἀπόδειξιν πρὸς τὸν εἰρημένον Παπαϊωάννην. Γνωρίζοντες δὲ τὰ περιστατικὰ τοῦ ἔθνους μας καὶ τὰς δυσκολίας τοῦ νὰ σᾶς ἔρχονται αὐτόσε τροφαὶ πρέπει νὰ γίνῃ ἡ καλὴ οἰκονομία εἰς τὰς τροφὰς διὰ νὰ ἐξοικονομείσθε τακτικῶς ἕως οὔ νὰ εὐρίσκεται ἡ εὐκολία ἄλλης ἀποστολῆς. Εἰδοποιήσατε προσέτι τὴν ἐπιτροπὴν καὶ περὶ τῶν αὐτῶν διατρεχόντων πρὸς ὁδηγίαν τῆς.

Τὴν 2 Ἰουλίου 1895
Ἐν Μεγάροις.

Ἡ ἐπιτροπή
Νικολάκης Κ. Γκίκα
Ἀλέξιος Λουκόπουλος
Χαραλ. Παπαπολίτης
(Τ. Σ.) ὁ Γεν. Γραμματεὺς
Χαραλ. Παπαδόπουλος

Ἄμα λάβῃς τὴν διαταγὴν ταύτην χωρὶς ἄργητα νὰ στείλῃς ζῶα διὰ νὰ πάρῃς ἀπὸ τὸ πλοιάριον τὰ ὅσα σοὶ γράφει ἡ διαταγή, ἐπειδὴ δὲν πρέπει νὰ σταθῇ αὐτόσε τὸ πλοιάριον πολὺ, μήπως ὑπάγουν οἱ ἐχθροί.

ὁ Γεν. Γραμματεὺς
Χαραλ. Παπαδόπουλος

[Ἐξώγραμμα]

Ἀριθ. 470.

Πρὸς τὸν Γενναιότατον
στρατηγὸν Ἀνδρίτζον Σαφάκαν.

Ἡ ἐπιτροπή τῆς
Ἀνατ. Ἑλλάδος

68

Ὁ Καραϊσκάκης, Βαλτινὸς καὶ Κοντογιάννης ἀπ' τὸν Πλάτανο στὸν Σαφάκα

Γενναιότατοι στρατηγοὶ ἀδελφοί.

Ψὲς βράδῳ λαβόντες τὸ γράμμα σας ἀπεκρίθημεν τὰ πρέποντα· τώρα δὲ σᾶς εἰδοποιούμεν, ὅτι ἡμεῖς σήμερον εἴμεθα ἐδῶ καὶ σταφνίζόμεθα, καὶ ἐπειδὴ ἔχομεν ἐντοπίους ὁδηγοὺς εἰδήμονας καὶ ἐμπειροτάτους πόθεν πρέπει νὰ πηγαίνωμεν, τὸ εὔρομεν εὐλογον νὰ ἀφήσωμεν ἡμεῖς ἐδῶ ὅλα τὰ καλαμπαλίκια, πράματα καὶ

φυχογυιούς και νά κινήσωμεν στὸ γελέκι, μόνον μὲ τὰ φουσέκια μας, τὸν δὲ ζαερέ²¹³ τὸν ἐδιωρίσαμεν νά μᾶς τὸν φέρουν οἱ ἐντοπιοὶ φορτωμένον ἕως τὸν Ἄμπουλαν μὲ δικά τους πράματα· ἐπειδὴ τὸ ἠύραμεν εὐλόγον βράδῳ τῆ νύχτα νά κινήσωμεν ἀπ' ἐδῶ και νά κατεβοῦμεν εἰς τὸν Ἄμπουλαν· ἐκεῖ εἶναι ὁ δρόμος μας και ἐκεῖ εἶναι εὐκολώτερον και δι' ἡμᾶς και δι' ἐσᾶς. Ὅθεν ἐξακολουθήσατε τὸ ἴδιον και ἡ γενναιότης σας· ἀφήσατε τᾶλλα καλαμπαλίκια, τοὺς φυχογυιούς και τὰ πράματα και αὔριον πρωῖ νά ἀνταμωθοῦμεν εἰς τὸν Ἄμπουλαν και ἐκεῖ ὀμιλοῦμεν στοματικῶς τὰ πάντα, Ἄπὸ τὸν Ἄμπουλαν και κάτω πρᾶμα δὲν παίρνομεν καθόλου, ἀλλὰ ὁ καθεὶς τὸ φωμί του εἰς τὴν πλάτην του.

Προσμένομεν ὡς βράδῳ νά μᾶς ἔλθῃ και ὁ Σαδήμας διὰ δὲ τὸ χαμπέρι τοῦ Ἄγκουκούρη ἐδιωρίσαμεν τὸν Μακρῆν ὡς χαβιλέν²¹⁴. Προσμένομεν και τὸν Πεσλῆν· και τὸ περισσότερο αὐτὸ εἶναι ὅπου μᾶς ἔκαμε νά ἀργοπορήσωμεν σήμερον· και ἀπὸ τὸν Ἄμπουλαν κάμνομεν τὸ κάθε τερτιπικὸν κίνημα.

Και μένομεν.

Τῆ 21 Ἰουλίου 1825
Πλάτανος

Οἱ ἀδελφοί σας
Καραϊσκάκης
Γ. Βαλτινὸς
Εὐάγγ. Κοντογιάννης.

[Ἐξώγραμμα]

Τοῖς Γενναιοτάτοις στρατηγοῖς Κ.
Κίτζῳ Τζαβέλα, Α. Σαφάκα,
Χ. Φωτομάρα
και λοιποῖς ἀδελφικῶς
Εἰς Σίμου.

213 Τροφές.

214 Φόρτωμα, σκοτούρα, ἀντιπερισπασμό.

69

Λογαριασμός εξόδων από 1 Άπριλίου 1825 και έδωθεν

1825 1 Άπριλίου και δώθε.

Λογαριασμός και έξοδα χωρίων όσα έδωσαν από πρώτη Άπριλίου και δώθεν είς τὸ στρατόπεδον και είς όσους απέρασαν.

	άλεύρι όκάδες	σφαχτά
Μικρή Παλούκοβα (Λεύκα σήμερα.)		
Του Πιστιόλη είς Τρία Πηγάδια.	120	
έτερ. είς τὸ όρδι Όξυās.	50	
έτερ. είς τὸν Πιστιόλη είς Όξυά.	30	98
έτερα είς τὸ όρδι Όξυās.	70	
όκ. είς τὸς σιΐζηδες Καραϊσκάκη.	76	
	346	
κριθάρι είς τὸς ίδίους σιΐζηδες Καραϊσκάκη.	90	
άγώγια όπου έδωσα διὰ τὸς νιστηράδες ²¹⁵ όπου τὸς έκουβάλησαν από Βυτρινίτζα.		παράδες 260
Τρανή Παλούκοβα		
και είς τὸν έργάτη Μεσολογγίου.		παράδες 50
		παράδες 310
Ό Πιστιόλης είς Τρία Πηγάδια.	100	
Είς τὴν Όξυά είς τὸ Όρδί.	100	
Είς τὸς σιΐζηδες Καραϊσκάκη.	30	
Είς τὴν Κλεπὰ στὰ χαρέμια Καραϊσκάκη.	50	
	280	
Κριθάρι είς τὰ άλογα Καραϊσκάκη Φωτομάρα και λοιπά.	170	
Τὰ σφαχτά τὸς, δεκατιὰ και όσα έδωσα είς τὸ όρδι Όξυās.		παράδες 120
Είς άγώγια όπου έπήγαν και ίφεραν τὸς νιστιράδες από Βυτρινίτζα και έπήγαν και είς Σάλωνα.		παράδες 280
Είς τὸν έργάτη όπου έστειλα στὸ Μεσολόγγι.		παράδες 50
		παράδες 330

Άβόρανη.

215 Ζωοτροφίες.

είς τὴν Ὁξυά.	17	4
ἕτερα εἰς Ὁξυά.	30	
ἕτερα ὁ Σκαμπαρδώνης.	40	3
Ὁ Πιστιόλης εἰς τρία Πηγάδια.		20
ἀπὸ δεκατιὰ.		30
ἔτι ὁ Πιστιόλης εἰς Ὁξυά.	40	2
εἰς τὸ χαρέμι εἰς Κλεπά.	40	1
εἰς τοὺς σιῆζηδες Καραϊσκάκη 4 χόβια ²¹⁶ .	60	4
εἰς τὸν Κώστα Ράγκο.	60	8
εἰς τὸ γύρισμα τοῦ Ράγκου.	120	35
εἰς τὸν Κεπριανὸν στὴν Ὁξυά.	30	4
εἰς τὸ Ὁρδι ἕτερα.		4
	377	115
κριθάρι εἰς τοὺς σιῆζηδες Καραϊσκάκη καὶ λοιπῶν.	104	
<i>Λευτέργιανη.</i>		
Εἰς Καταβόθρα.	20	1
Ὁ Μακρυγιάννης εἰς Παπαδιὰ.	40	6
Εἰς Λειβαδάκια στὸν Πάνο.		4
Τῆς δικατιᾶς.		17
	60	28
<i>Βιτοφίστα (Ἀναβρουτὴ σήμερα).</i>		
Εἰς Καταβόθρα Μακρυγιάννη.	60	
ἔτι τοῦ Μακρυγιάννη ... Λειβαδάκια.	40	
τοῦ Πάνου εἰς Λειβαδάκια.	60	16
εἰς Παπαδιὰ.	40	17
Ὁ Μακρυγιάννης.		6
ἔτι ὁ Μακρυγιάννης εἰς Παπαδιὰ.	40	
Εἰς τὸν Παργινὸν.		1
τοῦ Πάνου εἰς Μαραθιά.	26	4
εἰς τοὺς σιῆζηδες Καραϊσκάκη, Φωτομάρα τέσσερες φορὲς.	40	
λαβ. 90 ὄκ. κριθάρι εἰς τὰ ἄλογα Καραϊσκάκη, Φωτομάρα καὶ λοιπά.	30	
	336	
Εἰς τοὺς λαβωμένους.		7
		51

²¹⁶ τέσσερες φορὲς.

Κουτουλίστια (Κρουονέρια σήμερα).

Καπετάνος Δήμον Τζέλιον.	10	1
ἔτι Καραϊσκάκη ὅπου ἤρθε ἀπὸ Σάλωνα.	50	10
Πιστιόλης εἰς Ὅξυρὰ Γιολτασαῖοι.	10	6
	<hr/>	
	70	17

κριθάρι εἰς τὰ ἄλογα Καραϊσκάκη, Τζαβέλα καὶ τὰ λοιπὰ ἄλεύρι.

220

Πηλάλας.

30

Δῆμο Τζελαίων.

60

ἄλεύρι Παναγιωτάκης.

40

ἄλεύρι εἰς τὸν Βασίλη Κάτζη.

45

 175
Στρωμίνιανη

ἀνιψιδὸς Παλάσκα

20

ἄλεύρι καὶ κριθάρι εἰς τὰ ἄλογα Καραϊσκάκη, Χρήστου Φωτομάρα, Χριστοδούλου, Γιώργη Κίτζου καὶ λοιποὶ.

180

καπετάνος.

24

Βοϊτζά (Ἐλατόβρουση σήμερα)

Δῆμο Τζελαῖοι καὶ Βλάχοι.

150

5

Ἀναγνώστης Καραγιάννη.

65

εἰς τὸν χιλίαρχον Γιαννάκη Βαλτινὸ.

80

εἰς τὸν στρατηγὸν Καραϊσκάκη ὅταν ἤρθεν ἀπὸ Λιδωρίκι εἰς Βοϊτζά τρεῖς ἡμέρες.

520

καὶ Γιωργάκης Βαλτινὸς καὶ λοιποὶ.

25

 840

σφαχτὰ εἰς τὸν ἴδιον

55

εἰς τὸν Ἀναγνώστη Μαραθιώτη ὀμπροστὰ μὲ τὰ φορτώματὰ του.

40

εἰς τὸν Σταμούλη Σιλβίστα τοῦ καπ. Βαγγέλη Κοντογιάννη.

30

εἰς τὸν Μπακατζέλο, Τζαβέλα.

20

εἰς τὸν στρατηγὸ Γιαννάκη Μιχάλη.

50

155 ὀκ. κριθάρι εἰς τὰ ἄλογα Καραϊσκάκη, Τζαβελαίων Φωτομάρα, Χριστοδούλου καὶ λοιπῶν.

480

Ἄβόρανη

Καπετάνος.

210

38

ἄλεύρι εἰς τὸν Κωσταντῆ Ράγκο.

60

8

ἄλεύρι εἰς τὸν ἴδιον Κωσταντῆ Ράγκο καὶ στρατηγὸν

120

35

Άναγνώστη Καραγιάννη.

200 όκ. κριθάρι εις τὰ ἄλογα Καραϊσκάκη, Χρήστο
Φωτομάρα καὶ λοιπῶν, καὶ ἔφαγαν καὶ οἱ σεΐζηδες.

81

Άσπριᾶς

εις τὸν καπετάνο εις Ὁξυά.		6
ἔτερα εις τὴν Ὁξυά.		11
ἔτερα εις Ὁξυά.		3
Σκαμπαρδωνάκης εις Παπαδιὰ.		4
εις τὸν Καλύβα καὶ Γιώργη Κίτζου.		28
οἱ λαβωμένοι.		4
Γιαννάκης καὶ Μιχάλης.		2
ἄλεύρι εις Ὁξυά.	20	
κριθάρι εις τὰ ἄλογα Καραϊσκάκη Τζαβελείκα. Χρήστο Φωτομάρα καὶ λοιπῶν.	190	

Γρανίτζα

Καπετάνος.	100	29
Μακρυγιάννης.		8

Στράνομα

Καπετάνος.	48	20
Τζαβέλας.		6
Γιολτασαῖοι Κικολάκης καὶ Μάρκο Καψιώτης.		11

Βελβίτζαινα (Παλιόπυργος σήμερα)

Καπετάνος.	30	
Κασιγιωργάκης.	60	
ἄδελφός Τριαντάφυλλου, ὅταν ἀπερνοῦσε διὰ τὸν Σοῦτζο.	50	
Δημοτζελαῖοι.	30	3
Τζαβελαιῖοι.		6
δεκατιὰ καπετάνου.		20

Άμόρανη (Καταφύγι σήμερα)

Άναγνώστης Καναβός.		9
Δῆμο Τζελαῖοι.		5
ὅταν ἀπερνοῦσε ὁ Τζαβέλας Παπαδιὰ.		49
εις τοὺς πληγωμένους.		18
εις Παπαδιὰ Τζαβελαιῖους.	100	
κριθάρι εις τὰ ἄλογα τῶν στρατηγῶν Καραϊσκάκη, Τζαβελαιῶν καὶ Χρήστο Φωτομάρα.	200	

Γιάννης Βλάχος τοῦ στρατηγοῦ Καραϊσκάκη, ἐστάθηκαν ἓνα μῆνα μὲ πέντε νομάτους εἰς τὸν ἴδιον.	120	4
Δέλγα (Γάβρος)		
εἰς τὸν χιλιάρχον Πᾶνο Κωλοβελόνη. εἰς τὸν ἴδιον. δεκατιὰ καπετάνου.	82	4 10
Ζελίστα (Κυδωνιά, Ὁξυά)		
ἀλεύρι, ὅταν ἀπέρασεν ἡ φαμιλιὰ τοῦ στρατηγοῦ Καραϊσκάκη καὶ κριθάρι. εἰς τοὺς ἰδίους.	182	6
Νίσβαρης (Κοκκινοχώρι σήμερα)		
οἱ λαβωμένοι. ἀλεύρι κριθάρι εἰς τοὺς σεῖζηδες Καραϊσκάκη, Χρῖστο Φωτομάρα καὶ Τζαβελαίων. Δεκατιὰ. οἱ λαβωμένοι καὶ σεῖζηδες. ἀλεύρι ἀντιστράτηγος καπετάν Δήμου καὶ ἀντιστράτηγος καπετάν Γιώργη Κίτζου. εἰς τοὺς ἰδίους.	55 57 125	25 6 20
Λευτέργιαννη		
λαβωμένοι καὶ σεῖζηδες. κριθάρι εἰς τοῦ στρατηγοῦ Καραϊσκάκη τὰ ἄλογα, Φωτομάρα καὶ Τζαβελαίων. Δεκατιὰ. λαβωμένων καὶ σεῖζηδων. στρατηγὸς Γιαννάκης Μιχάλης εἰς τὸν Πᾶνο Κωλοβελόνη.	60 120	17 6 2 4
Μικρὴ Λομποτινὰ		
Κασιγιωργάκης. εἰς τὸν ἐρχομὸν Καραϊσκάκη. τῶν Τζαβελαίων εἰς Λομποτινὰ. Ἄναγνώστης Καναβός. καπετάνος δεκατιὰ. εἰς Ὁξυὰ στὸ Ὁρδί. ὁ Γιαννάκης Μιχάλης. εἰς Λομποτινὰ Μπακατζέλο. κριθάρι εἰς τὰ ἄλογα Καραϊσκάκη Τζαβελείικα, Φωτομάρα καὶ λοιπὰ.	66 50 100 50 30 200	6 4 5 7 24 5 1 10

εἰς τὸν στρατηγὸν Γιολλάση.	100	6
Πόδος		
Πᾶνος.	28	10
Ἄναγνώστης Καναβός.	30	7
οἱ λαβωμένοι.	45	4
κριθᾶρι εἰς τὰ ἄλογα τοῦ στρατηγοῦ Καραϊσκάκη.	80	
Παλούκοβα		
εἰς τὸν Ἄναγνώστη Καραγιάννη καὶ Κωσταντῆ Ράγκο.	100	5
Κωνσταντῆς Σιρέτης καὶ Ζαχαράκης.	200	15
εἰς τοὺς σείζηδες Καραϊσκάκη.	30	3
εἰς τὰ χαρέμια Καραϊσκάκη εἰς Κλεπά.	10	
Δῆμο Τζέλιος.		5
κριθᾶρι εἰς τὰ ἄλογα Καραϊσκάκη, Φωτομάρα, Τζαβελείκα καὶ Χριστοδοῦλου.	170	
οἱ Καραϊσκαῖοι, ὅταν ἐπερνοῦσαν διὰ τὰ Ἴγγραφα.		36
εἰς τὸ Ὅρδι Ὁξυᾶς.		40
Γληγόρη		
Ἄναγνώστης Μαραθιώτης.		4
ὀκάδες ἀλεύρι, 3 κριθᾶρι.	40	
χιλίαρχος Γιαννάκης Βαλτινός.		2
εἰς τὸν ἐρχομὸν τοῦ στρατηγοῦ Καραϊσκάκη.	80	20
εἰς τὸν ἐρχομὸν Χρίστου Φωτομάρα.	20	
ἀλεύρι εἰς τὸν ἴδιον.	50	
κριθᾶρι εἰς τὰ ἄλογα τῶν στρατηγῶν Καραϊσκάκη, Τζαβελαίων, Χρίστου Φωτομάρα καὶ Χριστοδοῦλου.	15	
Λιμνίστα (Λιμνίστα σήμερον)		
κριθᾶρι εἰς τὰ ἄλογα τῶν στρατηγῶν Καραϊσκάκη, Χρίστου Φωτομάρα, Τζαβελαίων καὶ Χριστοδοῦλου καὶ λοιπῶν.	10	
οἱ λαβωμένοι.		1
Ἄντριδιστα (Κεντρικὴ σήμερα)		
δεκατιά.		16
Κασιγιωργάκης.	60	5
οἱ Τζαβελαῖοι.		6
οἱ λαδωμένοι.		1
οἱ σείζηδες.		1
κριθᾶρι εἰς τὰ ἄλογα Καραϊσκάκη Χρίστου Φωτομάρα καὶ λοιπῶν.	70	
Κοζίτζα (Ἀμπελακιώτισσα σήμερα)		

εἰς τὸν Πᾶνο.	14	
οἱ λαβωμένοι.	250	25
κριθάρι εἰς τοὺς ἰδίους.	60	
εἰς τοὺς σεΐζηδες.	80	4
κριθάρι διὰ τὰ ἄλογα.	100	
Γιαννάκης Μιχάλης.	60	1
ὁ Μπακατζέλος.	80	10

Μαναστήρι

οἱ Καραϊσκαῖοι.		4
Βασίλης.	30	3
Γιολτάσης.		1

Ἐλετζοῦς (Ἐλατοῦ σήμερα)

εἰς τὸν Ρούκη τοῦ Γκούρα.	250	50
εἰς τὸν Χρῖστο Φωτομάρα.	100	
εἰς τοὺς λαβωμένους.	50	
εἰς τὸν στρατηγὸν Καναβὸ.		3
ὁ Νικολὸς Τζαβέλας.		3
εἰς τὸν στρατηγὸν.		43
κριθάρι εἰς τὰ ἄλογα.	144	

Χόμορη (Χώμερη σήμερα)

εἰς τὸν Γιολτάση.	60	3
τοῦ Μιχαλόπλου.	30	3
οἱ Τζαβελαῖοι Μπακατζέλος.		5
εἰς τὸ Τζαβέλα.	150	
εἰς τὸν Βασίλη Πάτζη.	30	4
εἰς τὸν Κωνσταντῆ Ράγκο.	50	6
εἰς τοὺς λαβωμένους.	40	2
τοῦ Γιακοβόελου.		8
κριθάρι εἰς τὰ ἄλογα τῶν στρατηγῶν Καραϊσκάκη, Τζαβελαίων, Χρῖστου Φωτομάρα.	126	
ἔτι ἀλεύρι.	260	
Μιχαλόπλος.		4
κριθάρι εἰς τὰ ἄλογα τῶν στρατηγῶν Καραϊσκάκη, Τζαβελαίων, Χρῖστου Φωτομάρα.	54	4

Βετολίστα (Τερψιθέα-Ρωμιὰ σήμερα)

Δεκατιὰ.		65
εἰς τὸν ἐρχομὸν Καραϊσκάκη εἰς Βοϊτζὰ.		6

εἰς τὸν ἔρχομὸν Τζαβέλα καὶ Χριστοῦ Φωτομάρα εἰς Παπαδιά.	20
ἀντιστράτηγοι Γιώργη Κίτζου καὶ τοῦ Καλτζᾶ.	6
Γιαννάκης Μιχάλης.	3
ὁ χιλιάρχος Πηλάλας.	4
Ἄναγνώστης Καναβὸς	2
ὁ Γιάννης Ρούκης τοῦ στρατηγοῦ Γκούρα.	30
εἰς τοὺς λαβωμένους.	10
εἰς τὴν Ὁξυὰ Ὁρδὶ.	6
εἰς τὸ Ὁρδὶ Ὁξυᾶς.	7
εἰς Λομποτινὰ εἰς τὸν Κίτζο Τζαβέλα.	160
εἰς Βοϊτζᾶ στὸν στρατηγὸν Καραϊσκάκη.	88
εἰς τὸν Χριστο Φωτομάρα.	135
εἰς τὸν Ρούκη τοῦ Γκούρα.	250
εἰς τὸν Γιαννάκη Μιχάλη.	60
κριθάρη εἰς τῶν στρατηγῶν τὰ ἄλογα Καραϊσκάκη, Χριστο Φωτομάρα καὶ Τζαβελαίων.	360
εἰς τοὺς λαβωμένους.	80
ΣΗΜ. Μικρὴ Παλούκοβα, Τρανὴ Παλούκοβα, Κλεπά, Ἀβόρανη, Λευτέριανη, Βιτοψίστα, Κουτουλίστα, Βοϊτζᾶ, Ἀσπριάς, Γρανίτσα, Στράνομα, Βελβίτζαινα, Ἀμόρανη, Δέλγα, Ζελίστα, Νίσθαρα, Μικρὴ Λομποτινὰ, Πόδος, Γληγόρη, Λιμνίστα, Ἀντρίβιστα, Κοζίτζα, Ἐλετζοῦ, Χόμορη, Βετολίστα, Στρωμίνιανη εἶναι τὰ Κραββαροχώρια ὅπου περνοῦσε τὸ ἀσκέρι τοῦ καπετάν Σαφάκα τὸ πρῶτο ἔτος τῆς πολιορκίας τοῦ Μεσολογίου μαζί με τὰ ἀσκέρια τοῦ Καραϊσκάκη καὶ ὄλων τῶν ἄλλων καπεταναίων ποὺ δὲν κλείστηκαν στὸ φρούριο.	
Τρία Πηγιάδια: εἶναι διάσελο πάνω σὲ ράχη ποὺ κατεβαίνει ἀπ' τὴν ὄροσειρὰ τῆς Ὁξυᾶς. Ἐκεῖ περνάει ὁ δρόμος ποὺ ἔρχεται ἀπ' τὴ Φθιώτιδα καὶ κατεβαίνει στὸ Μεσολόγγι.	
Ὁξυὰ, εἶναι τὸ γνωστὸ βουνὸ ποὺ σὰν ζυγὸς ἐνώνει τὰ Βαρδούσια μετὰ τὸ Βελοῦχι, ὅπου εἶχε τὸ Ὁρδὶ τοῦ ὁ καπ. Σαφάκας.	
Παπαδιά, ζυγὸς μεγάλος κατὰ τὸ ἀνατολικὸ τῶν Κραββάρων.	
Λειβαδάκια, τοποθεσία κοντὰ στὸ Σίμου.	
Καταβόθρα, τοποθεσία δὲν ξέρω ποῦ.	
Μοναστήρι, ἐννοεῖ τὸ μεγαλύτερο μοναστήρι τῶν Κραββάρων, τῆς Κοζίτζας (Παναγία Ἀμπελακιώτισσα).	
ΣΗΜ. Χαρέμι καὶ χαρέμια Καραϊσκάκη ποὺ ἀναφέρονται στὸν παραπάνω κατάλογο δὲν θὰ εἶναι γυναικωνίτης. Πῶς ἦταν δυνατὸ νὰ παίρνη μαζί του γυναῖκες ἕνας στρατηγός; Ἀσφαλῶς θὰ πρόκειται γιὰ γυναικόπαιδα ποὺ εἶχε ἀναλάβει στὴν προστασία του ὁ μεγάλος στρατηγὸς τῆς Ρούμελης. Τὴ γνώμη αὐτὴ ὀφείλω στὸ φίλο κ. Πέτρ. Φουρίκη.	

70

Ὁ Κωσταντῆς Βουλπιώτης ἀπὸ Μπερίστα γιὰ τὴ σύνοδο τῶν
Κραββαριτῶν

Γενναιότατε στρατηγέ,

Ἐλάβομεν τὰ γράμματά σας καὶ εἶδομεν τὸν ἐρχομὸν σας ὅπου γίνεται εἰς Λομποτινά, καὶ τὴν ἐτοιμασίαν ὅπου κάμνετε διὰ τὸ κίνημα τὸν κατήφορον, ὁ θεὸς νὰ σᾶς διευθύνῃ τὰ διαδήματά σας. Εἶδομεν πρὸς τούτοις νὰ μᾶς γράφῃς διὰ τὴν σύνοδον ὅτι δὲν εὐρέθη ἄλλο χωρίον παρὰ ἐδῶ στὴν ἄκρη²¹⁷ ὅθεν σὲ λέγομεν ὅτι ἡ αἰτία τῆς συνόδου τούτης ἐγένετο κατ' ἐτοῦτο τὸ μέρος, τὸ ἔν μὲν διὰ νὰ περιλαμβάνωμεν τὸν λογαριασμὸν τοῦ ἡστηρᾶ· ὡς διὰ τοῦτον τὸ ὑπουργεῖον διὰ τὸν ὅποιον δὲν κατωρθώσαμεν τὸ οὐδέν, ὅτι ὁ Σωτήρης λογαριασμὸν δὲν ἔδωσεν· τὸ δὲ ἄλλο ἦταν ὅπου ἐδῶ τὸ κάμαμεν μὲ τὸ νὰ ἀφανίσθημεν ἐτοῦτα τὰ χωρία ἀπὸ τὰς καταχρήσεις καὶ εἶναι πολλὰ καὶ μεγαλώτατα τὰ παράπονά τους τῶν ἐδῶ. Ἀπὸ τὸ μέρος αὐτό, ὅθεν ἀπεράσαμεν δὲν ἠκούσαμεν ἀπὸ κανένα νὰ κλαυθῆ καὶ διὰ τοῦτο ἐτραβήσαμεν ἐδῶ· τώρα σὲ εἰδοποιούμε, ἰδοὺ παίρομεν ἡμεῖς ἐτούτους τοὺς δημογέροντες ἀπὸ τὰ χωρία τοῦτα, ὡς εἶναι συναγμένοι ἐνταῦθα τοὺς ἐβγαίνομεν τὰ ἴσια δι' αὐτοῦ. Γράψε καὶ ἡ γενναιότη σου ἀπὸ αὐτοῦ τῶν βλαχοχωρίσιων διὰ νὰ κατέβουν καὶ αὐτοὶ εἰς Βετολίστα, τὴν τετράδην ὅπου μᾶς ἔρχεται νὰ εἶναι φερμένοι ἐκεῖ διὰ νὰ ὀμιλήσωμεν καμμιά ἡμέρα τὰ ἀναγκαῖα τῆς ἐπαρχίας, ὅτι ὁ καιρὸς ἀπερᾶ καὶ ἐθνικὴ συνέλευσις ζυγώνει καὶ ἡμεῖς ἐμείναμεν οἱ ἄλλου ὑστερνοὶ ἀπὸ τὲς ἄλλες ἐπαρχίες. Ἡ γενναιότη σου τὸ γνωρίζει ὅπου εἶναι ἀναγκαιοτάτη ἡ σύνοδος ἐτούτη, καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἐκτεινόμεθα περισσότερο.

Τῆ 8 Νοεμβρίου 1825, Μπερίστα

Ἀδελφὸς
Κωσταντῆς Βουλπιώτης
ἀδελφὸς
Ἀντώνης Καναδὸς
ὁ ἀδελφὸς σου
Κωσταντῆς
ὁ ἀδελφὸς σου
Γεώργιος

Ὁ γράφας προσκυνῶ ἀδελφικῶς

[Ἐξώγραμμα]

Τῶ γενναιοτάτῳ στρατηγῶ Κυρίῳ Ἀνδρίτζῳ Σαφάκα ὅπου τύχη

217 Ἄκρη ἐννοεῖ τὸ ἄκρον τῆς ἐπαρχίας.

71

Ἡ προσωρ. Διοίκ. τῆς Ἑλλάδος ἐγκλείει καὶ ἀποστέλλει στὸ
ἐκτελεστικὸ Σῶμα λογαριασμὸν Σαφάκα

A.A. 3278
Περίοδος Γ'
Ἄριθ. 15897

Προσωρινὴ Διοίκησις τῆς Ἑλλάδος
Πρὸς τὸ Σ^{ον} ἐκτελεστικὸν σῶμα
Τὸ ὑπουργεῖον τοῦ Πολέμου

Ἐγκλείεται καὶ καθυποβάλλεται ὑπ' ὄψιν τοῦ Σ^{οῦ} σώματος λογαριασμὸς τοῦ
στρατηγοῦ Ἄνδρίτζου Σαφάκα ἐπεξεργασθεὶς παρὰ τοῦ ὑπουργείου τούτου μετὰ τὴν
θεώρησιν τῆς ἐπὶ τῶν στρατιωτικῶν λογαριασμῶν δουλευτικῆς ἐπιτροπῆς διὰ γρόσ.
τεσσαράκοντα ἑννέα χιλιάδες τετρακόσια ὀγδοήκοντα ἑπτὰ καὶ παράδες εἴκοσι ἀριθ.
49487,20.

Ἐν Ναυπλίῳ τῇ 13 9βρίου 1825

Ἡ ἐπιτροπὴ τῶν πολεμικῶν
Α. Μεταξᾶς
Ἄδᾶμ Δούκας
Ὁ Γεν. Γραμματεὺς
(Τ. Σ.) Δημ. Σαλτέλης
Διὰ τὴν ἀντιγραφὴν
28 Ἰουνίου 1825
Ὁ Δήμαρχος

72

Λογαριασμός (β'). τοῦ στρατηγοῦ Άνδρ. Σαφάκα

Άριθ. 115

Λογαριασμός τοῦ στρατηγοῦ Άνδρ. Σαφάκα

297 Στρ. μισθός ἀπὸ 1ης Ἀπριλίου ἕως τέλος Αὐγούστου Γρόσσια 25	γρ.	37125.00
2: σημαιοφόροι μισθός πρὸς γρόσ. 50	»	500.00
1: Γραμματεὺς μισθός πρὸς γρόσ. 100 ὠσαύτως	»	500.00
	»	38125.00
Σιτηρ. τῶν 297 στρ. μισθός πρὸς 15 παρ.	»	16706.10
ὑπηρεσία τῶν 2 σημαιοφόρων ὠσαύτως πρὸς 30 παρ.	»	225.00
ὑπηρεσία τοῦ ἑνὸς γραμματέως ὠσαύτως	»	112.20
	»	17043.30
	»	55168.30
Ἐκπίπτονται τὸ ἕν τρίτον τῶν σιτηρεσίων εἰς ἀποζημίωσιν τῆς ἐπαρχίας Κραββάρων δι' ὅσα σφακτὰ ἔφαγεν ὁ ρηθεὶς στρατηγὸς	»	5681.10
ἦτοι γρόσ. τεσσαράκοντα ἑννέα χιλιάδες τετρακόσια ὀγδοήκοντα ἑπτὰ καὶ παράδες εἴκοσι	»	46487.20

Ὁ λογαριασμός του στρατηγοῦ τούτου ἔθεωρήθη προλαβόντως παρὰ τοῦ ὑπουργείου τούτου διὰ ἑκατὸν πενήκοντα στρατιώτας ἕως τέλος Μαρτίου ὅμως τῶ ἐδόθη ἑτέρα διαταγή παρὰ τοῦ ἐκλαμπροτάτου προέδρου διὰ τριακοσίους στρατιώτας· καὶ ἐπειδὴ ἐπέρασεν εἰς τὴν ἀνατολικὴν Ἑλλάδα περὶ τὴν 25 Μαρτίου ἢ ἐπιτροπὴ αὕτη τοῦ πολεμικοῦ παραδέχεται καὶ τοὺς τριακοσίους στρατιώτας ἀπὸ 1ης Ἀπριλίου ὅσους ἀναφέρει τὸ ἀποδεικτικὸν τοῦ ἐπιθεωρητοῦ Τάτζη Μαγγίνα, ὅτι ἔχει ὑπὸ τὴν ὄδηγίαν του.

Ἐν Ναυπλίῳ τῇ 13 Νβρίου 1825

Ὁ Γεν. Γραμματεὺς
τοῦ Ὑπουργ. τῶν Πολεμικῶν
Δημ. Σαλτέλης

73

Ἐγκριση πιστώσεως στὸ στρατηγὸ Σαφάκα

Ἀριθ. 8855

Τὸ ὑπουργεῖον τῆς Οἰκονομίας

Πρὸς τὸ Ἔθν. Ταμεῖον

Κατὰ τὴν ὑπ'ἀριθ.14452 διαταγὴν τῆς

Διοικήσεως καὶ τῆς ὑπ' ἀριθ. 13397

αἰτήσιν τοῦ ὑπουργείου τῶν πολεμικῶν νὰ

δοθῶσι δι' αὐτοῦ τούτου πρὸς τὸν

στρατηγὸν Ἀνδρίτζον Σαφάκαν γρόσσια

τεσσαράκοντα ἑννέα χιλιάδες τετρακόσια

ὀγδοήκοντα ἑπτὰ, ἀριθ. 49487 διὰ

μισθοῦς καὶ σιτηρέσια διακοσίων

ἑνενήκοντα ἑπτὰ στρατιωτῶν ἀπὸ 1ης

Ἀπριλίου ἕως τέλους Αὐγούστου.

τῇ 16 Νβρίου 1825 Ναύπλιον.

Ὁ ὑπουργὸς

Νικ. Πονηρόπουλος

(Τ. Σ) Ὁ Γεν. Γραμματεὺς

Νικ. Οἰκονόμου

Στιχ. Μ.

Πολ. Ἀριθ. 13397

Ἀνδρίτζον Σαφάκαν

Τὸ ἐκτελεστικὸν ἐγκρίνει νὰ δοθῶσι διὰ

τοῦ ὑπουργ. τοῦ πολέμου γρόσσια

τεσσαράκοντα ἑννέα χιλιάδες τετρακόσια

ὀγδοήκοντα ἑπτὰ ἀριθ' 49487.

τῇ 14 Νβρίου 1825 ἐκ Ναυπλίου

14452 Ὁ ἀντιπρόεδρος

Γκίκας Μπότασης

Ἀναγνώστης Σπηλιωτάκης

Ἰωάν. Κωλέτης

(Τ. Σ) Ὁ Γεν. Γραμματεὺς Α.

Μαυροκορδάτος

Διὰ τὴν ἀντιγραφὴν

Ἐν Ἀθήναις τῇ 18 Ἰουνίου 1865

Ὁ Δήμαρχος Ἀθηναίων

74

Όμολογία τῶν Βενέτικων διὰ τὸ ἀρματολίκι

Τὴν σήμερον φανερώνομεν οἱ δημογέροντες ἀπὸ κάθε χωρίον Βενέτικο, ἐπειδὴ καὶ ἀποφασίσσαμεν καὶ ἐβάλαμεν τὸν στρατηγὸν Σαφάκαν διὰ στρατηγὸν εἰς τὴν ἐπαρχίαν μας· καὶ διὰ τὸ βέβαιόν μας δίδομεν τὴν ὑπογραφή μας ἕνας τὸν ἄλλον ὅπου νὰ μὴ γυρίση κανένας ἀπὸ ἐμᾶς διὰ τὸν λόγον μας ὅπου ἀποφασίσσαμεν ὅποιος στρίψει ἔχομεν νὰ τὸν παιδεύωμεν ὅλοι ἀντάμα μαζί μὲ τὸν στρατηγὸν κατὰ τὸν νόμον· ἔτσι νὰ παιδεύεται νὰ τοῦ ἀποδώσωμεν, καὶ μένομεν.

1825, Δεκεμβρίου 1

Γιάννος Κίκας, ἀπὸ Βρώστιανη μαζί μὲ τὸ χωρίον του.
Γιωργάκης Τζουμπάκης, ἀπὸ Φαμήλα μ' ὅλο τὸ χωρίον μου.
Παπακώστας παρῶν, ἀπὸ Μαμουλάδα.
Πολύχρονος παρῶν, ἀπὸ Βομποκοῦς.
Γαλαναντριάς παρῶν, ἀπὸ Καλοβρούζα.
Ἀναγνώστης Κρίτζας παρῶν.
Δῆμος Μπέκος παρῶν, Φοζίλα.
Γιῶργος Σκίτζας παρῶν, Παλιοχωράκι.
Ἄδαμοχρῖστος παρῶν, Νιόκαστρο.

[Ἐξώγραμμα]

1825, Δεκεμβρίου 1

Όμολογία τῶν Βενέτικων διὰ τὸ ἀρματολίκι.

75

Ἡ ὁμολογία τῶν Βενέτικων ὅπου ἔδωκαν τοῦ Κ. Σαφάκα διὰ τὸ ἀρματολίκι

Τὴν σήμερον φανερώνομεν ἐμεῖς οἱ ποκάτωθεν γεγραμμένοι Βενέτικοι, ἐπειδὴ ἀπὸ στενοχώρια τῶν Τούρκων καὶ δὲν εἶχαμεν ποῖος νὰ μᾶς βοηθήσῃ καὶ ἐπήγαμε καὶ περικαλέσαμεν τὸν γενναιοτάτον στρατηγὸν Ἀνδρίτσο Σαφάκα καὶ τὸν βάλαμεν εἰς τὸν τόπον τῶν ἀρμάτων ὅπου νὰ τοὺς συνάξῃ ὅλους αὐτοὺς καὶ νὰ τοὺς ἔχη μαζί του. Ὅποιος θέλει ν' ἀκολουθήσῃ μ' αὐτὸν καλῶς, καὶ ὅποιος δὲν ὑποταχτῇ τὸν κάνομεν ἴδιον νοικοκύρη ὅπου νὰ κάμῃ τὸ χρέος του σὲ αὐτὸν. Καὶ διὰ τοῦτο τὸν κάνομεν ἴδιον νοικοκύρη εἰς τὸ Βενέτικο νὰ κάμῃ ἐκεῖνο ὅπου τὸ καλὸ τῆς πατρίδος καὶ μένομεν.

1825, Δεκεμβρίου 1

Ἀναγνώστης Κίτζος στρεχτὸς.
Ἄδαμοχρῖστος, ἀπὸ Νιόκαστρο παρῶν μαζί μὲ τὸ χωρίον μου.
Γιωργάκης Τζουμπάκης, ἀπὸ Φαμήλα μὲ ὅλο τὸ χωρίον μου.

Δῆμος Μπέκος, ἀπὸ Φοζίλα μαζί με τὸ χωριὸ μου.
 Πολύχρονος Βομποκοὺς μαζί με τὸ χωριὸν μου παρῶν.
 Παπακώστας ἀπὸ Μαμουλάδα μαζί με τὸ ὄλουσ τοῦ χωρίου του.
 Γιώργιος Σκίζας, ἀπὸ Παλιοχωράκι με τοὺς χωριανούς του.
 Γαλαντριάς, ἀπὸ Καλαβρούζα μαζί με τὸ χωριὸ του.

ΣΗΜ.

Νιόκαστρο. Χωριὸ βόρεια ἀπ' τὸν Ἴεπαχτο.

Φαμήλα. Χωριὸ στὸ Ἄπάνω Βενέτικο κοντὰ στὸ Φεΐδαρη.

Φοζίλα. Χωριὸ;

Βρώστιανη. Νότια τῆς Φαμήλας, στὸ πλάι τοῦ Ριγανιοῦ.

Μαμουλάδα. Χωριὸ στ' Ἄπάνω Βενέτικο, κοντὰ στὸν Ἴεπαχτο, στὸ πλάι τοῦ Ριγανιοῦ.

Παλιοχωράκι. Στὸ πλάι τοῦ Μακρύορου, κοντὰ στὸ Μόρνο.

Καλαβρούζα. Χωριὸ τοῦ Κάτω Βενέτικου, στὸ πλάι τῆς Κλόκοβας.

Βομποκοὺς. Κοντὰ στὸν Ἴεπαχτο καὶ βόρεια, χωριὸ τοῦ κάτω Βενέτικου.

Τὰ παραπάνω χωριά εἶναι καὶ σήμερα καὶ ἀκούονται με τὸ ἴδιο ὄνομα.

[Ἐξώγραμμα]

Ἡ ἐμολογία τῶν Βενέτικων ὅπου ἔδωκαν τοῦ Κ. Σαφάκα διὰ τὸ ἀρματολίκι.
 1825 Δεκεμβρίου 1.

76

Τὰ ὅσα μεράζει ὁ καπετάνος διὰ λουφέν

Τὰ ὅσα μεράζει ὁ καπετάνος διὰ λουφέν

- 35.00 παρ. Ἐλιάς
- 35.00 » Ζήσιμος
- 34.00 » Σπῦρος Πολίτης
- 30.00 » Παναγιώτης, Φτέρης
- 35.00 » Μπισμπιρούλης
- 35.00 » Πλακοπαγίδας
- 30.00 » Κοτούλας
- 30.00 » Σαϊσανῆς
- 34.00 » Καφές καὶ Κιτίγας
- 33.00 » Ἐλιόπλο
- 17.00 » Εηροτύρης
- 20.00 » Τζουβάρας
- 34.20 » Ντελεγιῶργος
- 35.00 » Ἀλεξανδράκης
- 35.00 » Γιωργούσης
- 38.20 » Τζουραπάκης
- 19.20 » Κακανάτζας
- 19.20 » Φλέγκας
- 35.00 » Θανάσης Ψυχογιῶς
- 30.00 » Τερπίτζας
- 35.00 » Γιαννάκης Γαρδίκης
- 35.00 » Ξεθερμοκοίλης
- 30.00 » Κουτζούκης
- 35.00 » Καρπενησιωτάκης
- 39.20 » Μακρῆς
- 40.00 » Μανούκας
- 52.00 » Γιαβρούτας
- 44.00 » Γιωργούλας
- 50.10 » Ἀναγνώστης Γαρδίκης
- 43.00 » Γῶγος
- 45.00 » Τάτζης Γιαννιώτης

- 52.00 » Άντώνης Πετζίνης
52.00 » Πολύμερος
52.00 » Μπάμπαλης
52.00 » Νικολός, Φτέρης
52.00 » Βαλτινός
41.00 » Άνδρίας
52.20 » Ταράτζας
52.00 » Παπακώστας
35.00 » Βαρσάκης και Καραΐσκος
17.00 » Ψυχογιός Κοσκινᾶ
15.00 » Άκρίδας
14.00 » Πιστιόλης
94.10 » Κεπριανός
14.00 » Ντιλιζάκης
14.00 » Μαρκαντώνης
14.00 » Πᾶνος
91.30 » Παντούλης
12.00 » Κοσκινᾶς
14.05 » Παλούκης
14.00 » Κλέζος
19.20 » Μπατζάκης Βιτολίστα
4.00 » Τὸ παιδὶ τοῦ Νικολοῦ, Φτέρη
9.30 » Λαμπράκης
7.00 » Πετράκης Μπάμπαλη
4.00 » Βαρβάτος
3.00 » Καβράκης
96.30 » Άναγνώστης Τζαούσης.
94.20 » Κώστας Τζαούσης
62.20 » Γιώργος Μωραγίτης
62.20 » Δήμος Καπνιάς
61.00 » Παλασκωνάκης
62.20 » Άντώνης Λιάρος
21.10 » Θανάσης Μπαλαφούτης
52.00 » Σκαμπαρδωνάκης
45.00 » Τοῦ Μιλίσση 25 ἐχρωστοῦσε τοῦ Καπιτάνου.
52.00 » Τοῦ Βασίλη Κούστα
30.00 » Τοῦ Πιστιόλη ἕναν μαχμουτιέ

14.00	»	Τοῦ Χριστάκη Βοϊτζαίτη
52.00	»	Τοῦ Ἀλέξη
14.00	»	Γραμματικὸς
52.00	»	Ἀβγέρης
52.00	»	Σωτήρης
283.06	»	Μακρουγιάννης
62.00	»	Ἀλεξανδρῆς
14.00	»	Τοῦ Ἀντώνη Βοϊτζαίτη
17.00	»	Τοῦ Ψυχογιουῦ του.
25.00	»	Βλάχος
52.00	»	Μπομπότης
52.00	»	Χριστιᾶς
35.00	»	Κάτζος
52.00	»	Χριστάκης Βοϊτζᾶ
3,276.51		
90.00	»	τὰ κολωνάτα
81.30	»	οἱ φτιρωτές(;)
11.00	»	τὰ κατοστάρια
15.05	»	Μαχμουτιέδες
2.30	»	...
199.65		

1826

77

Τοῦ Καπετάν Σαφάκα ἀναφορά πρὸς τὸ Ὑπουργεῖον τοῦ Πολέμου

[Ἐξω εἰς τὸ περιθώριο] .

«Πρὸς τὸ ἔξοχον Ὑπουργεῖον τοῦ Πολέμου»

«Εἰς Ναύπλιον.»

«3949 Ἀνδρίτζος Σαφάκα τῆ 15 Ἰαν. 1826

ἐνεργήθη Ἀριθ. 14674

Πρὸς τὸ ἔξοχον ὑπουργεῖον τοῦ πολέμου.»

Ἀναφέρομαι διὰ τῆς ταπεινῆς μου ἀναφορᾶς ὅτι ἕως τώρα ἔχομεν ἄμετρες ἀναφορὲς πρὸς τὴν σεβαστὴν διοίκησιν εἰς τὰς ὁποίας μᾶς ἀποκρίνεται διὰ τοῦ ἐξοχωτάτου τούτου ὑπουργείου χωρὶς νὰ βάλῃ καμμίαν φορὰν εἰς πρᾶξιν τὰς ἀνάγκας τοῦ στρατιωτικοῦ· μόνον διατάσσει νὰ συγκροτηθῇ γενικὸν στρατόπεδον καὶ δὲν εἰξεύρει αὐτὴ τὸ στρατόπεδον ἂν ζῆ μὲ χόρτα καὶ δὲν εὐρίσκομεν καὶ ἀπὸ αὐτά. Ἀπὸ τὸν Ἀπρίλιον καὶ δῶθε ἔγραψα τόσες φορὲς εἰς τὸ ὑπουργεῖον τοῦ πολέμου ζητώντας τροφὰς καὶ πολεμοφόδια, διὰ νὰ ἐξοικονομηθοῦν δύο στρατόπεδα ὅπου εἶχα εἰς τὸ μέρος Πατρατζικίου καὶ Ἐπάχτου καὶ δὲν ἐστάθη τρόπος νὰ λάβω οὔτε δρᾶμι ἀπὸ ἐθνικόν, καὶ τί τὸ αἴτιον ἀγνοῶ καὶ μὲ τί ἐξοικονομήθησαν καὶ ἐξοικονομοῦνται αὐτὰ τὰ στρατόπεδα δὲν ἐξετάζει ἢ σεβαστὴ διοίκησις ἔδωσα ἕως τώρα ὅλον τὸ τίποτές μου καὶ εἰς τὸ ἐδικὸν μου σῶμα καὶ εἰς τὰ Σουλιώτικα σώματα καὶ τοῦ Καραϊσκάκη καὶ τὸ καλοκαίρι καὶ τώρα καὶ χωριστὰ ἢ ἐπαρχία Κραββάρων ὅπου ἐξαφανίσθη ἐξ ὀλοκλήρου, ὥστε ἐγδύθηκα καὶ ἐγὼ καὶ δὲν μοῦ ἔμειναν τὰ καθημερινὰ μου ἔξοδα. Λοιπὸν ἐγὼ παραπονοῦμαι ἀπὸ μέρους τῆς Σ⁷⁵ Διοικήσεως ὅτι τὸ καλοκαίρι ἐδόθησαν εἰς ὅλα τὰ σώματα τῆς ἀνατολικῆς Ἑλλάδος μίαν ποσότητα χρημάτων τοῦ κάθε στρατηγοῦ διὰ τῶν ἐπιτροπῶν τῆς ἀνατολικῆς Ἑλλάδος, καὶ δευτέραν φορὰν τὸν Αὐγούστον εἰς Ναύπλιον καὶ ἐγὼ δὲν ἔλαβα ἀπὸ αὐτὸ οὔτε ὀβολόν· τὰ ἐζήτησα πολλὰς φορὲς καὶ δὲν μοῦ ἐδόθη οὔτε ἀπόκρισις μόνον ὅπου ἐγὼ ἀδιακόπως ἐθυσίαζα συντρόφους πολεμοῦντας εἰς ὅλα τὰ μέρη καὶ ἐξοδεύοντας καθημερινῶς καὶ ἕως τὴν σήμερον καθὼς καὶ τὶς περασμένες εἰς Δερβέκισταν, ὅπου ἐστείλαμε τοὺς συντρόφους μέσα εἰς τὸ Μεσολόγγι καὶ τοὺς ἐπληρώσαμεν πρῶτον δέκα μηνῶν μισθοὺς καὶ τότες μετὰ μόλις τοὺς ἐκαταπίεσαμεν νὰ ἔμβουν μέσα. Ὅθεν καὶ τώρα παρακαλῶ τὸ ἔξοχον ὑπουργεῖον νὰ ἀναφερθῇ πρὸς τὴν Σ^{7ν} Διοίκησιν νὰ μοῦ σταλθοῦν ὀλίγα μετρητὰ μὲ τὸν ἄνθρωπὸν μου διὰ νὰ ἐξοικονομηθῶ ὅτι εἶναι ἀδύνατον νὰ ὑποφέρω εἰς τὸ χάλι ὅπου εὐρίσκομαι τώρα, καὶ νὰ μὴ τὸ καταδεχθῆ νὰ μείνω μόνον ἐγὼ παραπονεμένος· νὰ μᾶς στείλετε καὶ τροφὰς καὶ πολεμοφόδια· ὅτι τὰ στρατόπεδα διαλύονται ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη καὶ οἱ κάτοικοι τῶν ἐδῶ ἐπαρχιῶν θέλει αἰχμαλωτισθοῦν τώρα τὸν χειμῶνα καθὼς εἰς τὸ Βενέτικον καὶ εἰς ἄλλα μέρη αἰχμαλωτήθηκαν πολλὰς ψυχὰς χριστιανῶν ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς. Ἄς γυρίσῃ καὶ εἰς ἐτοῦτο τὸ μέρος νὰ πληροφορηθῆ ὅτι ἔχομεν νὰ κάμωμεν καὶ μὲ τὸν σουλτάνον καὶ μὲ τὸν Ἀράπην, τῶν ὁποίων ἢ ποσότης εἶναι ἀπὸ χιλιάδες τακτικοὶ Ἄραβες καὶ πέντε ἄτακτοι, καὶ δώδεκα χιλιάδες ἔχει ὁ Κιουταχῆς

και ὄλο ἕνα ἑτοιμάζονται, καθὼς θέλετε πληροφορηθῆ και ἀπὸ τοὺς σκλάβους Νησιῶτες ὅπου στέλλω, οἱ ὅποιοι ἦτον εἰς τὰ καράβια τοῦ Τοπάλ πασᾶ και ἔφυγαν ἀπὸ τὸν Ἑπαχτον και ἔπεσαν εἰς τὸ ἰδικὸν μας στρατόπεδον οἱ ὅποιοι μοῦ εἶπαν ὅτι ὁ Ἱμπραχῆμ πασᾶς στέλνει συχνὰ κατασκόπους εἰς Ναύπλιον με τὴν ἰμπεριάλικην σημαίαν και ἄς λάβη μέτρα ἢ Σ^η Διοίκησις.

Σεβαστὴ Διοίκησις, οἱ κάτοικοι τῶν ἐδῶ ἐπαρχιῶν ἄρχισαν ἀπὸ τώρα νὰ ἀποθνήσκουν τῆς πείνας, και τὶ ἐλπίς νὰ τοὺς μείνη διὰ τὸ ἐρχόμενον; Ὅ,τι και ἂν εἶχαν ψωμί και σφαχτὰ τοὺς τὰ ἔφαγαν οἱ Ἑλληνες, και σήμερον ἐγὼ παρακινήθεις ἀπὸ ὄλους τοὺς στρατηγοὺς ἀνεχώρησα ἀπὸ Δερβέκισταν και ἦλθα εἰς τὴν ἐπαρχίαν Κραββάρων και Λιδωρικίου νὰ προβλέψω τροφᾶς διὰ τὸ... τῶν στρατοπέδων νὰ μὴ διαλυθοῦν ἀκόμη ἕως νὰ λάβωμεν τὴν ἀπόφασιν. Ξαναπαρακαλῶ τὴν Σ^η Διοίκησαν νὰ εἰσακουσθῶ εἰς τὰ ἄνωθεν ζητήματά μου και μένω με ὄλον τὸ βαθύτατον σέβας.

τῆ 10 Ἰανουαρίου 1826 ἐκ Κραββάρων
ὁ πατριώτης Ἀντρίτζος Σαφάκας.

(Υ. Γ) Τελειώνοντας τὸ γράμμα σήμερον ἔλαβα βεβαίαν εἶδησιν ἀπὸ τοῦ Μισολογγίου ὅτι ὁ Ἀράπης ἄρχισεν ἀπὸ τὰς ἑπτὰ τοῦ τρέχοντος και ρίχνει μπόμπες και μπάλες τακτικῶς μέσα στὸ φρούριον.

Ἡ ποσότης τῶν πολεμοφοδίων τοῦ Ἀράπη εἶναι μπόμπες πολλῆς ἕως 1500 και μπάλες 3000· χαβάνια ἔβαλεν ὀκτὼ και κανόνια δώδεκα... και μίαν. Ἀνάγκη εἶναι νὰ φθάσῃ ὅσον τάχιστα ὁ ἑλληνικὸς στόλος.

ΣΗΜ. Τὸ ἔγγραφο τοῦτο μοῦ ἐπέτρεψε και τὸ ἀντέγραψα ἀπὸ τὰ ἀρχεῖα τοῦ Κράτους ὁ κ. Βλαχογιάννης, μοῦ παραχώρησε δὲ και τὸ δικαίωμα νὰ τὸ δημοσιέψω μαζί με τὰ ἄλλα τοῦ Ἀρχείου Σαφάκα.

78

Ἡ Προσ. Διοίκ. τῆς Ἑλλάδ. ὑποβάλλει λογαριασμὸ τοῦ Σαφάκα γιὰ
300 ἄντρες

Ἀριθ. Α.Α. 3278.

(Περίληψις)

(Ἡ προσωρινὴ Διοίκησις τῆς Ἑλλάδος μὲ τὸ ὑπ' ἀριθ. 16375, περιόδ. Γ' τῆς 10 Ἀπριλίου 1826 ὑποβάλλει λογαριασμὸ τοῦ στρατηγοῦ Ἀνδρίτζου Σαφάκα γιὰ τὴν τροφοδοσίαν 300, ὅση ἦταν ἡ δύναμις του ἀπὸ 1η Σβρίου ἕως τέλος Νοεμβρίου 1825 γρόσ. 34100.30

πρὸς
τὸ ὑπουργεῖον τοῦ πολέμου
στὸ Ναύπλιο 10 Ἀπριλ. 1826.)
Ἰπουργεῖον Πολέμου 16375
ἐπικυροῦται

(Στοιχ. Μ.)

Τὸ ἐκτελεστικὸν ἐγκρίνει νὰ πληρωθῶσι διὰ τοῦ ὑπουργείου τοῦ πολέμου γρόσ. 33100.30 τριάκοντα τρεῖς χιλιάδες ἑκατὸν

τῇ 11 Ἀπριλίου 1826, ἐν Ναύπλιον
ὁ Ἀντιπρόεδρος
Γίκιας Μπότασης
19100 Ἀναγνώστης Σπηλιωτάκης 3786
(στ.) Ἰωαν. Κωλέτης
ὁ πρῶτος Γεν. Γραμματεὺς
Τ. Πραϊῖδης

Περιοδ. Γ' 784

Ἀριθ. 4899

Τὸ ὑπουργεῖον τῆς οἰκονομίας
πρὸς τὸ ἔθν, Ταμεῖον

Κατ' ἐπιταγὴν τῆς Διοικήσεως ὑπ' ἀριθ. 19100 καταταχθεῖσαν ὑπ' ἀριθ. 9571 καὶ αἴτησιν τοῦ ὑπουργείου τῶν πολεμικῶν ὑπ' ἀριθ. 16375 νὰ δοθῶσιν εἰς τὸν Ἀνδρίτζον Σαφάκαν 33100 εἰς ἐξόφλησιν στρατιωτικῶν μισθῶν καὶ μέχρι τέλος Νοεμβρίου νὰ καλυφθῇ ἡ ἀνήκουσα ἀπόδειξις.

τῇ 13 Ἀπριλίου 1826, ἐν Ναύπλιον
(στ.) εἰς ἀπουσίαν τοῦ ὑπουργοῦ
ὁ Γεν. Γραμματεὺς
Νικ. Οἰκονόμου.

79

Λογαριασμός (γ') Άνδρίτζου Σαφάκα

Άριθ. 581²¹⁸

Λογαριασμός του στρατηγού Άνδρίτζου Σαφάκα.

297 στρ. μισθός από 1 7βρίου έως τέλος 9βρίου μισθ. πρὸς γρ. 25τὸ μῆνα	γρ. 22275
2 σημαιοφόροι μισθός ὡσαύτως πρὸς γρόσια 50 τὸν μῆνα	» 300
1 Γραμματέως μισθός ὡσαύτως πρὸς γρόσια 100 τὸν μῆνα	» 300
300	γρ. 22875

Σιτηρέσια αὐτῶν ὡσαύτως πρὸς παρ. 15 τὴν ἡμέραν	γρ. 10025.30
τῶν σημαιοφόρων ὡσαύτως πρὸς 30	» 135 10225.30
τοῦ γραμματέως ὡσαύτως πρὸς 30	» 67
ἦτοι γρόσ. τριάκοντα τρεῖς χιλιάδες ἑκατὸν καὶ παράδες τριάκοντα	33100.30

Τούτου ὁ λογαριασμός ἐθεωρήθη ἕως τέλος Αὐγ. διὰ 300 στρ. δυνάμει τῆς παρὰ τοῦ Τάτζη Μαγγίνα τῆ 5 8βρίου γενομένης ἐπιθεωρήσεως, δυνάμει τῆς ὁποίας θεωρεῖται ἤδη διὰ τόσους, ἕως τέλους 9βρίου τὰ σιτηρέσια ἐπληρώθησαν ὅλα, διότι ὁ ρηθεὶς ἐστρατοπέδευσε κατὰ τὸ Δραγαμέστον ὁμοῦ με τοὺς λοιποὺς ὄπλαρχηγούς.

τῆ 10 Ἀπριλίου 1826 ἐν Ναυπλίῳ
ὁ Γεν. Γραμματεὺς τῶν πολέμων
(τ. σ.) Δημήτρ. Σαλτέλης

80

Διορισμός Σαφάκα εἰς Καπετανίαν Λιδωρικίου

Βεζύρ Ρεσίτ Μεχμέτ πασσᾶς Ρούμελης Ἰωαννίνων, Δελβίνου, Αὐλῶνος ντερβεντάζ καὶ νεζιρι²¹⁹ καὶ σερασκέρ²²⁰ πληρεξούσιος διὰ τῆς δοθείσης ἡμῖν πληρεξουσιότητος παρὰ τοῦ ἀηττήτου ἡμῶν βασιλέως καὶ ντερπεντάζ νεζιρετιοῦ²²¹ μας, διορίζομεν εἰς τὸν Καζᾶ Λιδωρικιοῦ καπετάνο τὸν καπετάν Σαφάκα· πρῶτα νὰ δώσῃ τὸ μουτεπέριχο ριγένι του²²² καὶ ἔπειτα τῷ δίδεται ἡ ἄδεια νὰ περιφέρεται ὅλον τὸν

218 Τὸ ξεσηκώσαμε ἀπὸ τὸ Ἀρχεῖο τῶν ἀγωνιστῶν στὴν ἐθνικὴ βιβλιοθήκη.

219 Ἐπόπτης στὰ Δερβένια.

220 στρατηγός.

221 ὁ διορισμός του ὡς ἐπόπτης.

222 τὴν ἐγγύησή του· τὸ ἐνέχυρό του.

Καζά²²³ μαζί με τὸν ντερβέν ἀγᾶ²²⁴ νὰ κάμη καλὰ μοχαρτζᾶ (;) τὸν βασιλικὸν ραγιᾶ καὶ νὰ τὸν φλάγη ἀπὸ κακοὺς ἀνθρώπους καὶ ἀπ' τὸν γερλησταῖος καὶ κάμνοντας οὕτω θενὰ εἶναι καπετάνος διὰ πάντα καὶ ἐδόθη τὸ παρὸν καπετανλίκι μπουγιουρντισέ²²⁵ διὰ ἀσφάλεια τοῦ εἰρημένου καπετάν Σαφάκα.

1826 Ἰουνίου 1, Σάλωνα

81

Ἄμνηστείας χαρτὶ ὑπὸ Ρεσίτ Μεχμέτ

Βεζύρ Ρεσίτ Μεχμέτ πασσᾶς Ρούμελης, Ἰωαννίνων καὶ Αὐλῶνος Μουτεπέρ ντερβεντάζ ναζιρι καὶ σερασκέρης πληρεξούσιος.

Ἐπειδὴ καὶ ὁ καπετάν Σαφάκας ἀρθεὶς ἀπὸ τὴν ὀλέθριον ὁδὸν τῆς ἀποστάσεως ἐννοήσας ἦλθε εἰς τὸ ἔλεός μας, διὰ τοῦτο καὶ ἡμεῖς δυνάμει τῆς πληρεξουσιότητός μας παρὰ τοῦ ἀηττήτου ἡμῶν βασιλέως συγχωροῦμεν αὐτῷ ὅλα τὰ ἀπερασμένα σφάλματα μετὰ παντελῆ ἀμνηστεία καὶ δὲν ἔχει νὰ μνημονευθῆ εἰς τὸν αἰῶνα τὸν ἅπαντα τόσον ἀπὸ μέρος τοῦ Ὑψ. Ντουβλετιοῦ μας, καθὼς καὶ ἀπὸ ἡμᾶς. Διὰ τοῦτο ἐδόθη τὸ παρὸν μου πρὸς ἀσφάλειάν του.

1826, Ἰουνίου 1, Σάλωνα

82

Διαταγὴ στοὺς καπ. Ἀπόκουρου, Κράββαρη καὶ Μαλανδρίνου

Βεζύρ Ρεσίτ Μεχμέτ πασσᾶς Ρούμελης, Ἰωαννίνων, Δελβίνου, Αὐλῶνος Μουτεπέρ ντερβεντάζ ναζιρι²²⁶ σέρ ἀσκέρη²²⁷ χαῖρ διατζήδες²²⁸ μου, καπετάνε Ἀποκούρου Χριστάκη, καπετάνε Κραββάρων Μακρυγιάννη καὶ καπετάνε Μαλανδρίνου Γιάννη. Μετὰ τὸν χαιρετισμὸν μου σᾶς φανερώνω, ὅτι ὁ ἡμέτερος καπετάν Ἄνδρίτζος

223 ἐπαρχία.

224 ὁ ἀγᾶς ποὺ φυλάει τὰ ντερβένια.

225 καπετανλίκι μετὰ γραφτὴ διαταγῆ.

226 Ἐπόπτης τῶν δερβενίων.

227 στρατηγός.

228 εὐγνώμονες γιὰ τὴν ἐλεημοσύνη.

Σαφάκας ἔχει ἐξ ἡμῶν διαταγὰς ὅπου διὰ κάθε ὑπόθεσιν, ἥτις ἤθελεν ἀνήκει εἰς τὸ Βασιλικὸν μασλαάτι²²⁹ καὶ ἰδικὸν μας χισμέτι²³⁰ νὰ σᾶς διαθέτη κατὰ τὰς χρείας ὅθεν καὶ σεῖς προστάξεσθε διὰ τοῦ παρόντος μας ὅπου εἰς τὸν περὶ τούτου λόγον καὶ συμφώνως μὲ ἐσᾶς ἀπόφασίν του νὰ εἴσθε εὐπειθεῖς ἐξάπαντος καὶ ὑγιαίνετε.

1826, τὴν 16 Ἰουνίου, Σάλωνα

83

Ὁ Φεῖζόπουλος πρὸς τὸ Σαφάκα γιὰ τὴν οἰκογένειάν του

Ἐξοχώτατε, ἀδελφὲ στρατηγέ: ἐκ βάρους ψυχῆς ἀδελφικῶς σὲ ἀσπάζομαι.

Χθὲς διὰ τοῦ παρόντος ἐπίτηδες ἀνθρώπου σᾶς ἔλαβον ἀδελφικὸν σας ὁμοῦ καὶ τὸ τοῦ στρατηγοῦ Μελετόπουλου. Εἶδον τὰ ὅσα ἐν αὐτοῖς γράφετε περὶ τῆς φαμελίας σας· καὶ ἐπειδὴ ὁ ἔξοχος στρατηγὸς Μελετόπουλος πρὸ ἡμερῶν ἀπέρασεν εἰς Ναύπλιον, σᾶς ἀποκρίνομαι ἐγὼ καὶ εἶναι ὅλο τὸ ἴδιον. Ὅθεν διὰ τὴν εἰλικρίνειαν ὅπου ἔχετε μετὰ τοῦ στρατηγοῦ Μελετόπουλου, διὰ τὸ χρέος τὸ ἀπαραίτητον ὅπου ἐγὼ ἔχω νὰ περιποιῶμαι ὅσον ἔνεστι τοὺς φίλους τῆς ἐξοχότητός του, καὶ διὰ τὴν εἰλικρίνειαν ὅπου ἐν τῷ μεταξὺ μας ἔχομεν, σᾶς λέγω ὅτι, ἀφοῦ κάμετε ἀπόφασιν καὶ στείλετε ἐνταῦθα τὰς φαμελίεσ σας, θέλει εὐρουν τὴν ἀναγκαίαν ὑπεράσπισιν ἀπὸ τὸ μέρος μου, φθάνει ὅμως νὰ εἶμαι προειδοποιημένος, διότι ἐνδεχόμενον νὰ εἶμαι εἰς κανένα χωρίον. Ὁ δρόμος ἀπὸ ἐδῶ ἕως Γαστούνην εἶναι ἐλεύθερος ἀπὸ ἐχθροὺς καὶ ἂν κάμη χρεία, θέλει τοὺς συνοδεύσω καὶ μὲ στρατιώτας μου. Περὶ δὲ τῆς Ζακύνθου καὶ Κάλαμον ὅπου γράφετε, κατὰ τὰς πληροφορίας ὅπου ἔχομεν ἀπὸ διαφόρους συμπολίτας μας ὅπου καθημερινῶς ἐκεῖθεν ἔρχονται, εἰς μὲν τὴν Ζάκυνθον εἶναι τὸ μόνον ἀδύνατον νὰ δεχθοῦν φαμελιὰ ἐλληνική, ἐκτὸς ἂν τὸ κατορθώσῃ τινὰς πρῶτον διὰ μέσου κανενὸς μεγάλου ἀτόμου, εἰς δὲ τὸν Κάλαμον δέχονται μὲν, πλὴν ἀπὸ τὴν πληθὺν τοῦ λαοῦ εἶναι δυστυχία καὶ ἀρρώστεια πολλή. Μὲ τὸν ἐνταῦθα ἴσιον ἐρχομὸν σας συσκεπτόμεθα καλύτερα. Ὁ Ἰμπραήμης πρὸς τὸ παρὸν εἶναι ἀδύνατος, ὅστις πρὸ δεκαπέντε ἡμέρας ἦλθεν εἰς Τριπολιτζάν καὶ πάλιν ἐπέστρεψεν εἰς Νεόκαστρον· μάλιστα εἰς τὴν ἐπιστροφὴν του τὸν ἐκτύπησε κάποιος καπετὰν Κορέλλης ἀπὸ Ἀρχουδόρεμμα. Τοῦ ἐφόνευσε πολλοὺς Ἀράπηδες καὶ τοῦ ἐπῆρεν καὶ ὑπὲρ τὰ τριακόσια ζῶα. Ἐμβάρκων διὰ τὰ νησιὰ εἰς Γαστούνην καὶ εἰς Πύργον ὅποιαν ὥραν θελήσῃ τινὰς εὐρίσκει, καὶ μάλιστα ὅταν κάμετε μίαν τοιαύτην ἀπόφασιν, στέλλομεν

229 ὄργανο.

230 Ὑπηρεσία.

ΣΗΜ. Δὲν ξέρουμε ἂν ἔκαμε καπάκι ὁ καπετάν Σαφάκας καὶ τοῦ ἔστειλαν τὰ παραπάνω συχωροχάρτια οἱ Τουρκαλάδες. Ὑστερα ἀπ' τὸ χαλασμὸ τοῦ Μεσολογγίου ὅλοι βέβαια ἀπελπίστηκαν γιὰ τὸ μέλλον τῆς Ρούμελης καὶ πολλοὶ καπεταναῖοι θὰ ἔτρεξαν νὰ προσφέρουν τὰ «πολλὰ τὰ ἔτη» στοὺς ἀφέντες. Δὲν μπορῶ μὲ βεβαιότητα νὰ πῶ, ἂν ἓνας ἀπ' αὐτοὺς ἦταν κι ὁ καπετάνος μου. Σπουδάζοντας τὸ χαρακτῆρα του δὲν παραδέχομαι πὼς ὕστερα ἀπὸ προσκύνημα τοῦ στάληκαν τὰ παραπάνω χαρτιά. Μᾶλλον παραδέχομαι πὼς οἱ Τοῦρκοι τοῦ τὰ ἔστειλαν αὐθόρμητα γιὰ νὰ τὸν κολακέψουν νὰ τὸν φέρουν μὲ εὐσχημο τρόπο στὴν ὑποταγὴ τους γιὰ νὰ φανῆ τάχα πὼς κάθε σπιθα ἐπαναστατικὴ ἔσθῃσε πιά στὴ Ρούμελη ὕστερα ἀπ' τὸ πάρισμο τοῦ Μεσολογγίου.

δύο ανθρώπους έμπρός και τὸ κάμνει ἔτοιμον. Ἐπληροφορήθημεν και τὰ ἡρωϊκὰ κατορθώματα ὅπου ἔκαμον οἱ Ἑλληνες κατὰ τοῦ ἐχθροῦ εἰς τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα και χαίροντες ἅπαντες παρακαλοῦμεν τὸν Θεὸν νὰ ἐνισχύσῃ ὅλους τοὺς Ἑλληνες ἵνα θριαμβεύσωσι κατὰ τοῦ ἐχθροῦ και εἰς ἀνώτερα πράγματα· νέον οὐσιῶδες και ἀντάξιον πρὸς τὸ παρὸν εἰς τὰ ἐδῶ οὐδέν, εἰμὴ τὰ πράγματα τῆς συνελεύσεως εἶναι εἰς μέγαν βρασμόν. Ταῦτα και μὲ ὅλην τὴν ἀδελφικὴν εἰλικρίνειαν.

Μένω

ὁ ἀδελφὸς σας

Ἰωάννης Φειζόπουλος

τῆ 27 Ἰουνίου 1826

Ἀπὸ...

(Υ.Γ. Τὸν ἀδελφὸν και ἀνεψιὸν σας

Καπ. Πιστιόλη ἀσπάζομαι ἐκ ψυχῆς

[Ἐξώγραμμα]

Πρὸς τὸν ἐξοχώτατον στρατηγὸν Κύριον Ἀνδρίτζον Σαφάκαν

Εἰς Λιδωρίκι

84

Ὁ Κωνσταντῖνος παπαῆς γράφει γράμμα στὸ Σαφάκα ἀπὸ Στρώφακα

Γενναιοτάτε καπετάνε, ταπεινῶς ἀσπάζομαί σε ἔνεκα υἱείαν.

1826, 31 Ἰουλίου Στρώφακα.

Ἴδου μὲ τὸ ταπεινὸν μου παρακαλῶ αὐτοῦ στέλνω τὸν διάκον μου (;) νὰ τοῦ δώσῃς 1000 γρ. Ἀπὸ αὐτὰ ἀπὸ ἦτον μαζί τοῦ Κουτούρα· ὅτι ἐπειδήτις μούρθανε κάτι πορτζιλῆδες²³¹ τοῦ μοναστηρίου ὁ λεγόμενος Τζαμαλῆς Κουίτζος και ἄλλος ἓνας [ὁ] ὁποῖος ἦλθεν μόνος του και τὸν ἔχω ἐδῶ, εἰδὲ ὁ Τζαμαλῆς μόχει δυὸ γράμματα στείλει και πληροφορήσου τα, και σοῦ λέγει και ὁ διάκος διὰ στόματος και ὅπως νὰ κάμῃς, γενναιοτάτε, νὰ μοῦ τὰ στείλῃς και διὰ τὴν ὅπου σοῦ εἶπον, γράψε μου ποῦ νὰ ἔλθω ὅπου νὰ σ' ἀνταμώσω· και λάβε κ' ἓνα πεπόνι και ἓνα παγούρι ρακί και χάρε τα διὰ υἱείαν μου· ἂν ἔχῃς και κάνα νέον και μὲ ἀγαπᾶς φανέρωσέ μου. Ἀπὸ τοῦτο τὸ μέρος σιγουριὰ κατὰ τὸ παρὸν· και ὅτι μονέδα στείλῃς, γράψε μου. Και ξεῦρε και ὁ Κουτουρός. ἦλθεν και ἔπεσεν εἰς τὰ πόδια τῶν πατέρων Ὀβριὸς ἦτον και νὰ τὸν βαπτίσωμεν και μετὰ τοῦτο και ἐμεῖς τοῦ τὸ ἐσυχωρήσαμεν τὸ σφάλμα του και ὅταν ἀνταμωθοῦμεν, τὰ ὀμιλοῦμεν καθὼς ἔχουν ἀράδα και μένω εἰς τοὺς ὀρισμοὺς σου.

Κωνσταντῖνος παπαῆς

ταπεινός.

[Ἐξώγραμμα]

Τῷ γενναιοτάτῳ Καπετάν Ἀνδρίτζῳ Σαφάκα

υἱῶς ἐγγχειρισθῆ.

231 Χρεῶστες.

Ἡ Διοικ. Ἐπιτρο. τῆς Ἑλλάδ. πρὸς τοὺς ὀπλαρχηγούς τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος

Ἀριθ. 3317

Ἡ Διοικητικὴ ἐπιτροπὴ τῆς Ἑλλάδος πρὸς τοὺς Γενναιοτάτους ὀπλαρχηγούς, τοὺς προκρίτους καὶ ἅπαντας τοὺς κατοίκους τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος.

Ἐφθασε τέλος πάντων ἡ ποθητὴ ἐκείνη στιγμή καθ' ἣν ἡ εὐχὴ καὶ ἡ ἐπιθυμία τῆς Διοικήσεως λαμβάνουσι τέλος. Ἴδου ὁ ἀρμόδιος καιρὸς, καθ' ὃν οἱ Στερεολλαδίται πρέπει νὰ λάβωσι καὶ πάλιν τὰ ὄπλα καὶ ἀποτινάζοντες ἐνδόξως καὶ εὐτυχῶς τὸν τυραννικὸν ζυγὸν νὰ ἀποδείξωσι πραγματικῶς εἰς ὅλον τὸ ἔθνος, ὅτι ἀνάγκη μεγάλη τοὺς ἐβίασε νὰ προσποιηθῶσι προσωρινῶς ὑποταγὴν εἰς τοὺς ἐχθροὺς διὰ νὰ οἰκονομήσωσι τὰς δεινὰς περιστάσεις των καὶ ἄδραξαν ἀμέσως τὰ ὄπλα ἐναντίον τῶν ἀσεβῶν τυράννων των. Ἴδού, Στερεολλαδίτες, ἐκστρατεύει ὁ στρατηγὸς Καραϊσκάκης καὶ ἔρχεται εἰς τὰς ἐπαρχίας ταύτας διὰ νὰ κτυπήσῃ τοὺς βαρβάρους, διὰ νὰ ἐλευθερώσῃ τὸ ἔδαφος αὐτό, τὸ ὁποῖον ἔβαψαν μὲ τόσα καὶ τόσα πολῦτιμα αἵματα μάρτυρες ἄπειροι τῆς πίστεως καὶ τῆς πατρίδος. Ἀποστέλλεται κατ' ἐπιταγὴν τῆς Διοικήσεως Ἀρχηγὸς μὲ ἰκανὰς δυνάμεις ὡς τὰ βλέπετε ὀφθαλμοφανῶς διὰ νὰ φέρῃ εἰς ἔκβασιν τὸ σωτήριον τοῦτο σχέδιον, τὴν καταστροφὴν τῶν βαρβάρων καὶ τὴν σωτηρίαν τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος. Τούτου τὰς ὁδηγίας ὀφείλετε νὰ ἀκολουθήτε.

Στερεολλαδίτες, ξυπνήσατε ἀπὸ τὸν βαθὺν ὕπνον εἰς τὸν ὁποῖον σᾶς ἐβύθισεν ἡ ἀνάγκη. Ἀδράξατε τὰ ὄπλα πάραυτα καὶ ἀκολουθοῦντες τὸν στρατηγὸν Καραϊσκάκη κτυπᾶτε μὲ τὸν συνηθισμένον σας ζῆλον τοὺς Τούρκους. Ἐλευθερώσατε τὴν πατρίδα σας ἐλευθερώσατε τοὺς ἀδελφοὺς σας, τοὺς συγγενεῖς σας καὶ τοὺς φίλους σας.

Ἡ μόνη περίστασις πρὸς ἐπιτυχίαν καὶ εὐκόλον ἐκτέλεσιν τῶν ἐπιθυμιῶν τῆς Διοικήσεως, αὐτῆς τῆς Σωτηρίας σας εἶναι αὕτη. Καὶ ἡ Διοίκησις ἀδράξασα αὐτὴν ἐκίνησεν ἀμέσως πάντα λίθον καὶ ἐφρόντισε νὰ τὴν βάλῃ εἰς πρᾶξιν, ὡς βλέπετε πράγματι. Ὁ ἐχθρὸς εἶναι προσηλωμένος ὅλως διόλου εἰς τὰς δὲν δύναται καὶ μόνον γενναία ἀπόφασίς σας τὸν καταστρέφει πάραυτα, τόσον δὲ εὐκολώτερον ὅσον ἐντὸς ὀλίγου φθάνουν εἰς Ταλάντι τὰ Ὀλύμπια σώματα τῶν γενναίων ὀπλαρχηγῶν Καρατάσου, Γάτζου καὶ λοιπῶν, οἵτινες εἶναι βέβαιον ὅτι θέλουν συνεργήσει πολὺ εἰς τὴν καταστροφὴν τῶν ἐχθρῶν. Ἀλλὰ δὲν εἶναι μόνον ταῦτα, τὰ ὁποῖα μᾶς δίνουν χρηστὰς ἐλπίδας. Εἶναι προσέτι καὶ τόσα ἄλλα καθὼς καὶ ἐσωτερικαὶ ταραχαὶ διηγέρθησαν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐναντίον τοῦ Σουλτάνου, καὶ εἰς Αἴγυπτον ἐναντίον τοῦ Μεχμέτ Ἀλῆ. Ὡστε ὁ μὲν στόλος τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐτράβηξε διὰ τὴν Τένεδον διὰ νὰ ἔμβῃ μέσα εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὁ δὲ τοῦ Μεχμέτ Ἀλῆ δὲν ἐβγαίνει τελείως. Ἴδου πόσα πράγματα σᾶς βοηθοῦν καὶ εἶναι ἡ μόνη περίστασις διὰ νὰ ἐλευθερωθῆτε εὐκόλα καὶ ὀγλήγορα καὶ νὰ ξεπλύνετε τὸ ὄνειδος, τὸ ὁποῖον σᾶς ἐπροξένησε ἡ ἀκούσιος ὑποταγὴ σας εἰς τοὺς τυράννους. Στερεολλαδίτες, μὴν καταδέχεσθε νὰ μένετε πλέον ὑπὸ τὸν ζυγὸν αὐτῶν, οἱ ὁποῖοι, ἐὰν σᾶς ἄφησαν ὀλίγον ἡσυχούς σήμερον διὰ τὴν ἀδυναμίαν των, αὔριον θέλουν σᾶς σφάξαι ἀνηλεῶς, καθὼς ἐνδυναμωθοῦν ὀλίγον. Μὴν ἀπατᾶσθε ἀπὸ τοὺς ἀπατηλοὺς λόγους των, διότι Τούρκος καὶ χριστιανὸς Ἕλληνας εἶναι ἀδύνατον πλέον νὰ ζήσουν μαζί.

Ἡ Διοίκησις σᾶς κοινοποιεῖ προσέτι, ὅτι ἤλθεν προλαβόντως ἐδῶ ἐν ἀτμοκίνητον καὶ μετ' ὀλίγον περιμένεται καὶ ὁ Κόχραν με ἄλλα πολλὰ πολεμικὰ καράβια, καὶ τότε ὡς δὲν μένει ἀμφιβολία θέλομεν καταδιώξει μακρύτερα τοὺς ἐχθροὺς καὶ θέλομεν ἐλευθερώσει καὶ ὅλους τοὺς ἄλλους ἀδελφοὺς μας ὅσοι στενάζουν ὑπὸ τὸν Τουρκικὸν ζυγόν.

Ἡ εὐχή τῆς Διοικήσεως καὶ ἡ πρὸς τὴν Πατρίδα ἀγάπη εἶθε νὰ σᾶς ὀδηγήσῃ εἰς τὸν λιμένα τῆς σωτηρίας.

Ἐν Ναυπλίῳ τῇ 24 Σεπτεμβρίου 1826

ὁ πρόεδρος

Ἄνδρ. Ζαΐμης

Δ. Τζαμαδὸς

Ἀναγνώστης Δηληγιάννης

Ἰωάννης Βλάχος

Παναγ. Δ. Δημητρακόπουλος

Ἄ. Ἀναργύρου

Κ. Ζῶτος

Ἄ. Μοναρχίδης

ὁ Γεν. Γραμματεὺς

Γ. Γλαράκης

τ. σ.

(Διοικ. Ἐπιτροπὴ τῆς Ἑλλάδος)

86

Ὁ Χριστάκης Σιαδήμας στὸ Σαφάκα

Τίμιε, Καπετάν Άνδρίτσο, ἐρατεινῶς προσκυνῶ.

Ἐλαβα τὸ τιμημένον σου γράμμα, ἐχάρηκα τὴν καλὴν σου ὑγείαν. Μάθε καὶ ἀπὸ ἐμένα σὺν θεῷ ὑγιαίνω. Ἐπληροφορήθην καὶ εἶς τὰ ὅσα μοῦ γράφεις. Λοιπὸν διὰ τὰ πεντακόσια γρόσια ὅπου μοῦ γράφεις, ὅτι ἔχεις δώσει τοῦ μακαρίτου πατρὸς μου, μὴν τὸν εἶδα νὰ εἰξεύρω ἢ νὰ μοῦ εἰπῇ· ὅμως ἡ ἀφεντιὰ σου φέμματα δὲν εἰμπορεῖς νὰ μοῦ γράψῃς· ὅμως ἐγὼ τρόπον δὲν ἔχω τώρα ὅπου νὰ σοῦ τὰ δώσω· ὅμως μετὰ δεκαπέντε ἡμέρες ἐλπίζω ὅπου νὰ ἀπεράσω ἀπὸ αὐτοῦ καὶ ἀνταμωνόμεθα καὶ ὁμιλοῦμεν τὰ πάντα. Κανὲν νέον δὲν ἔχω ὅπου νὰ σοῦ φανερώσω· ἀπὸ αὐτοῦ πάντοτε νὰ μοῦ φανερώνης ὅ,τι νέα ἔχεις, ὅτι εἶμαι υἱὸς σου καὶ σὲ ἔχω πατέρα καὶ μένω μὲ ὄλον τὸ σέβας εἰς τὴν ὑποταγὴ σου καὶ πρόθυμος.

Τῇ 15 Ὀκτωβρίου, Μοναστήρι²³²
Δερβέκιστας

Χριστάκης Σαδήμας
(τ. σ.)

[Ἐξώγραμμα]

Τῷ Γενναίῳ Καπετάν Άνδρίτῳ Σαφάκα
ὕγιως δοθήτω εἰς Λιδωρίκι

232 Τοῦ Προδρόμου· σήμερα διαλυμένο.

87

Σημείωση για τὸ δέκατον τοῦ Βαρουσιοῦ Λιδωρικίου

1826 Ὀκτωβρίου 15

Σημειώνομεν τὴν ὀψιμιάντα τὸ δέκατον τοῦ Βαρουσιοῦ²³³ ἀπὸ τὸ καλαμπόκι ὁποῦ ἐσύναξαν ὁ γερο Τζουρίκης καὶ τὸ μισὸν τῶν φευγάτων.

Κουβέλια

3	Θοδωρῆς Μόσχος.
3.20	Κατζαμπούρης.
6	Σφέτζινα.
13	Δημήτριος Μητρόπουλος.
18	Ἄναγνώστης Πετρόπουλος.
<hr/>	
43.20	
7	Κασιμίρης.
6	Καλουπζῆς.
3	Κατζαντώνης.
4	Θανάσης Κυριαζόπουλος.
<hr/>	
63.20	
15	Δημήτριος Τζίγκας.
2	Δῆμος Ζόγκουζας.
8	Βαρσοκωνσταντῆς.
10	Γιάννης Καραγιαννόπουλος.
15	Σταθιάς καὶ Φωτοδῆμος..
<hr/>	
113.20	
3.20	Παναγιώτης Μάρκος.
7	Παπαθανάσης.
11.20	Γιάννης Φώτης.
8	Καρασταθᾶς.
4	Γεωργάκης Κουτούσης.
4	Παπαθεοχάρης.
<hr/>	
151.20	
2	Γιάννης Μουστάκας.
3	Θοδωρῆς Κονενῆς.
6	Θανάσης Καλύβας.
3	Κωνσταντίναινα Κάπαινα.
5.20	Γεωργάκης Βαρσογιαννόπουλος.
1.20	Ἴηλιᾶς Ταμπάκης.

²³³ Βαρούσι = ἡ κοντὰ στὸ βράχο συνοικία τοῦ Λιδωρικιοῦ.

<hr/>	
172.20	
5.20	Θανάσης Μαργέλος.
9	Βάρσος Άναστασόπουλος.
13.20	Παναγιώτης Κάγκαλος.
3	Άναγνώστης Μαργελόπουλος.
11	Γιάννης Κατζίκης.
5	Δημήτρης Καραπιπέρης.
4	Νικολός Τζίκας.
<hr/>	
223.20	
3	Γιάννης Μαργώνης.
<hr/>	
226.20	
	Έδω σημειώνομεν τῶν φευγάτων ὡς φαίνονται.
18	Μαργέλος.
17	Γεωργάκης Μιταράς.
11.20	Θανάσης Κραββαρίτης.
<hr/>	
46.20	
	5 Γιάννης Μαργώνης.
	12 Λατζουδάκης.
21	4 Φαλίδος.
<hr/>	
67.20	
226.20	τὰ ὀπισθεν.
<hr/>	
294	
28.20	Κατεβάζομεν τὸ κάτωθεν ἀπὸ τὸ ἄνωθεν.
<hr/>	
226.20	
	Έδόθη εἰς τὸν ἀράκον εἰς τὴν Στρούζα
	κουβέλια 25
	Εἷς τὸν Μαργαρίτην 2
διὰ τὸ ἄλογο κριθάρι καὶ κοληγιτικὰ	1.20
	<hr/>
	28.20

Κατεβάζοντες τὰ 28.20 κουβέλια ὅπου ἔδωκεν ὁ γερο-Τζουρίκης, ἔμπασεν εἰς τὸ μαγαζὶ μαζί μετὰ τὰ εἴκοσι κουβέλια ὅπου ἔκαμνε τὸ δίκαιόν του κουθέλια 286.20

88

Ἡ ὁμολογία τὸ Βιλαγέτι (Λιδωρικίου)

1826 Ὀκτωβρίου 26

Δηλοποιοῦμε ἐμεῖς οἱ κάτωθεν ὑπογεγραμμένοι ὅλοι οἱ πρόκριτοι τῶν χωρίων τοῦ Καζὰ μας Λιδωρικιοῦ ὅτι αὐτοθελήτως ἐμεῖς ἐσυνφωνήσαμεν μὲ τὸν καπετάνο μας Κύριον Ἀντρίτζον Σαφάκαν τοῦ ὁποίου καθὼς καὶ ἕως τώρα τὸ ἀπερασμένο ἑξαμῆνιον, ὁμοίως καὶ εἰς τὸ ἐξῆς ἔχομεν νὰ τοῦ δώσωμεν ἑκατὸν λουφέδες πρὸς γρόσσια δέκα τὸν μῆνα ὅπου ὅλα χιλιάδες ἕξι, ἦτοι ἕξ - 6000 διὰ ἕξι μῆνες ἀπὸ τὴν σήμερον ἕως τοῦ ἐρχομένου Ἁγίου Γεωργίου· καὶ ἔχει νὰ φυλάξῃ καὶ τὸ βιλαέτι μας ἀπὸ τοὺς κακοὺς ἀνθρώπους, ὅθεν καὶ εἰς ἔνδειξιν ἔγινεν τὸ παρὸν ἐνυπόγραφον καὶ ἐδόθη εἰς χεῖρας τοῦ ἄνωθεν καπετάνιου μας εἰς ἀσφάλειαν.

Βεκίληδες

Παπαθανάσης, Παλιοξάρι

Κωσταντῆ Φασίτζας

Κώστας Κουτζαγγέλος

Παπαγιάννης, Ἄρτοτινα

Ἄντρίτζο Κόταρης

Ἀναγνώστης Μπαμπαλῆς

Δημήτρης Καραντρέας

Νικολὸς Γρίβας

Ἀσημάκης, Παλιοξάρι

Ἀναγνωστάκης, Παλιοξάρι

καὶ λοιποὶ πάντες Λιδωρικιώτες μικροὶ καὶ μεγάλοι.

[Ἐξώγραμμα]

ὁμολογία διὰ τὸ βιλαγέτι.

89

Δευτέρι διὰ τὸ μπακαγέ τῆς δεκατιᾶς

Τὸ δευτέρι διὰ τὸ μπακαγέ²³⁴ τῆς δεκατιᾶς
ὀκάδες ἀλεύρι

30	Σέλος
125	Ἀσπριᾶς
100	Ἄντριβιστα
80	Χρῦσοθο
20	κολλῆγος εἰς μέρη.
<hr/>	
335	
150	Νίσβαρης
30	Λιμνίστας μὲ τοὺς κολλήγους μαζί ὅλοι.
550	Βιτολίστα
125	Ἐλετζοῦ
50	Γληγόρη
<hr/>	
1260	
30	Χριστιᾶς Γιωργακέλου
30	Σκεδᾶς
250	Βοϊτζᾶ
125	Στρωμίνιανη
100	Ζελίστα
<hr/>	
1795	
100	Μικρὴ Παλούκοβα
300	Τρανὴ Παλούκοβα
300	Ἄβόρανη
250	Κοτολίστα
150	Κάτω Λομποτινὰ
235	Τρανὴ Λομποτινὰ
200	Κοζίτζα
<hr/>	
3330	

234 Τὸ σημεῖωμα μοῦ φαίνεται πὼς εἶναι τοῦ 1825 ἢ 1826 ὅταν ἦταν καπετᾶνος τοῦ Κράββαρη ὁ Σαφάκας, γιὰτὶ ὅλα τὰ χωριὰ πού γράφονται σ' αὐτὸν γιὰ τὸ «μπακαγιέ τῆς δεκατιᾶς» εἶναι Κραββαρίτικα χωριὰ. Τὸ καινούριο τους ὄνομα θὰ τὸ εἶδες παραπάνω.

50 Μοναστήρι Άϊ-Δημήτρης²³⁵ με τὰ μετόχια Βοϊτζὰ και λοιπά.

90

Άποδεικτικὸ τοῦ Σαφάκα στὸν Άναγνώστη Κιτζόπουλο

Δίδω τὸ ἱποδεικτικὸν μου τοῦ Άναγνώστη Κιτζόπουλο διὰ τὰ διακόσια γρόσσια ὅπου μοῦ θέλει. Τὰ ἔλαβα ὅλα και ἂν βρεθῆ ἡ ὁμολογία νὰ εἶναι ἄκερος ὄχι ἄλλο.

1826 4 Μαΐου, Άρτοτίνα
Άνδριτζος Σαφάκας

91

Ταβίλι Σαφάκα στὸ Θανάση Κωσταντινόπλο

Ἔλαβα ἀπὸ τὸν Θανάση Κωσταντινόπλο ἀπὸ τὰ ἄσπρα ὅπου μοῦ χρεωτοῦσε π. 100, λέγω ἑκατό, και δίδω τὸ ταβίλι²³⁶ μου εἰς λογαριασμὸν τῆς ὁμολογίας

τῆ 31 Ὀκτωβρίου 1826
Ζελίστα (Τ. Σ.)
Άνδριτζος Σαφάκας

235 Άϊ-Δημήτρης μοναστήρι κοντὰ στὴ Λομποτινὰ.

236 Ταβίλι=ἐξόφληση, ἀπόδειξις.

1827

92

Σημείωμα για έξοδα - έσοδα

Έδωκα

Τῷ Ντούζω ²³⁷ διὰ τὲς πιστόλες γρόσσια	687.20
Έμοίρασα εἰς τοὺς συντρόφους	1116.10
Διὰ τὰ ψώνια εἰς Ζητούνι	239
Έκράτησα διὰ μισθόν μου	300
Διὰ ψωνιάτικα	100
Διὰ καπνιστικὰ τῆς πιστόλας	100
	<hr/>
	2542.30
Έξοδα εἰς Τριζόνια καὶ ἕως εἰς τὸ Καλαμάκι	175
	<hr/>
	2717.30

Έλαβον

ἀπὸ δάσκαλον γρόσσια	1764.20
δύο σακοῦλες μὲ λιανοπαράδες	150
ἀπὸ Κουρλαλέξην	2086
ἀπὸ τὸν λουφέν	2584.20
	<hr/>
	6584.20

[Έξώγραμμα]

Τὰ ὅσα δευτέρια ἔδωσε ὁ Ἰωάννης γραμματικὸς εἰς Λουτράκι διὰ ὅσα γρόσσια ἐπῆρα ἀπὸ τὸν δάσκαλο καὶ τὰ ὅ,τι ἐξώδεψα εἰς τοὺς συντρόφους.

237 ΣΗΜ. Τὸ ὄνομα «Ντούζος» ποὺ εἶναι ἀπὸ μιά καὶ σήμερα γνωστὴ οἰκογένεια τῆς Κωστάριτζας Λιδωρικιοῦ καὶ τὸ «Ζητούνι» ποὺ ἀναφέρει πὼς πλήρωσε γιὰ ψώνια, μοῦ δίνει τὴν ὑποψία πὼς τὸ σημείωμα πρέπει νὰ εἶναι ἀπὸ τὸ 1827. Γιατὶ σὲ κανέναν ἀπ' τοὺς γνωστούς καταλόγους δὲν ἀναφέρεται Ντούζος μὰ καὶ στὸ Ζητούνι βρίσκεται ὁ Σαφάκας τὸ 1827. Στὰ Τριζόνια ἐπίσης καὶ στὸ Καλαμάκι τὸ ἔτος αὐτὸ μποροῦσε νὰ πάγη ὅπως καὶ στὸ Λουτράκι ὅπου ἦταν τὰ στρατόπεδα ποὺ τροφοδοτοῦσαν τὴ στρατιωτικὴ δύναμη τοῦ Καραϊσκάκη.

93
Σημείωμα λογαριασμού

112	ριγγίνες	γρόσσια	1540
46	τάλληρα	»	644
40	μπεσλίκια	»	400
			2584
48	μπαρμπούτια	»	144
13	ρουμπιέδες	»	78
2	Βενέτικα	»	64
2	μαντζάρικα	»	63.20
			2933.20
2	μισά μισίρικα	γρόσσια	15
3	ένενηντάρια	»	13.20
2	κάρτα άλιέ	»	7
1	άράπικον	»	2
			2971
1	κάρτον	γρόσσια	3.10
1	σελινάχι	»	1.30
1	ρούπι	»	1
			2977
	Έλαβον από τον Ντιλεζάκη	γρόσσια	2977
	Έμέρασε τών συντρόφων	»	2050.20
	Έστειλεν είς Ζητούνι	»	700
			5727.20
			272.20
			6000

94

Σημείωμα διὰ τὰ ψώνια στὸ Ζητούνι

Τὰ ὅσα ἔδωκα διὰ τὰ ψώνια εἰς Ζητούνι

Τοῦ Γκίκα Ἀχμέτα	γρόσσια	37
Διὰ τὰ παπούτζια τῆς ἀδελφῆς τοῦ Α.	»	7
Διὰ τὸ χορτάρι	»	29
Διὰ τὸ κοντογούνι ²³⁸	»	83
		<hr/>
		156
Τοῦ Μωραΐτη, διὰ τὸν ἀλαντζιᾶν διὰ τὸ φέσι καὶ διὰ τὰ δύο τζεμπέρια	»	28
Τοῦ σαράτζη	»	15
		<hr/>
		199
Διὰ ψωμί	»	3
Διὰ ραφτικὰ γαϊτάνι καὶ κουμπιά τοῦ ἀλαντζιᾶ τῆς ἀδελφῆς τοῦ καπετάνου	»	7.30
Τῆς ἰδίας Κωσταντάκινας	»	2
Τοῦ ἀγωγιάτη ἕως εἰς Στρώμην ²³⁹	»	24.10
		<hr/>
		236
Διὰ τζαρούγια τοῦ Σπύρου		3

238 Κοντὸς γυναικεῖος σάκκος.

239 Στρώμη χωριὸ στοὺς βόρειους πρόποδες τῆς Γκιώνας. Σήμερα Στρώμνη.

ΣΗΜ. Τὸ πιθανώτερο εἶναι πρὸς τὸ σημείωμα εἶναι τοῦ 1827, ὅταν ὁ Σαφάκας βρίσκεται στὸ Ζητούνι.

95 Ἐπιστολῆς μέρος

Γενναιότατε ἀδελφῆ²⁴⁰.

Δὲν λείπομεν νὰ ἐρωτήσωμεν τὸ αἴσιον τῆς ὑγείας σας· ἂν ἐρωτᾶτε καὶ διὰ λέγου μας, καλῶς ὑγιαίνομεν. Εἶδαμεν νὰ γράφης διὰ νὰ σᾶς στείλωμεν στρατιωτικὴν βοήθειαν. Καθὼς ἀπεφασίσαμεν καὶ σᾶς στέλλομεν τοὺς ἀδελφοὺς Στρατ. Δημήτριον Μακρῆν..... Κ. Γιολτάσην, Νικ. Κοντογιάννη, Κωστ. Καλύβαν Φαρμάκηδες, Ἄθ. Ξείδην καὶ Φαρμάκην Βενέτικους στρατιῶτες, τοὺς ὁποίους θέλει γνωρίζεις ἀπὸ ὅλα τὰ ἐνταῦθα σώματα καὶ αὐτοὶ θέλει εἶναι μόνον καὶ μόνον Μαλανδρίνου καὶ Λιδωρικὶ δική σου βοήθεια· ὅθεν ἀδελφῆ, ἐμεῖς δὲν σὲ ξεχωρίζομεν ἀπὸ ἀδελφὸν μας καὶ συναγωνιστὴν μας καθὼς ἀπὸ Ναύπλιον ἐλαμβάναμεν, ὡσαύτως καὶ ἐδῶ. Δὲν ἀμφιβάλλομεν ὅμως ὅτι ἕως τώρα νὰ εἴσθε πληροφορημένος.... τὸν ἀφανισμόν τῶν ἐχθρῶν, ἐπειδὴ δὲν σᾶς ἔχομεν στείλει καὶ διάφορα γράμματα. Τώρα λοιπὸν δὲν..... μαζί με τοὺς ἀδελφοὺς μας θέλετε κτυπήσει τοὺς αὐτόθεν ἐχθροὺς, καὶ ἡμεῖς διὰ ἐκείνους ὅσους εὐρίσκονται..... εἴμεθα ἀρκετοὶ. Προσέτι σᾶς λέγομεν ὅτι ἀνίσως ἤθελεν σᾶς χρειασθοῦν καὶ περισσότερα κανονίζετε με τοὺς ρηθέντας ἀδελφοὺς μας εἰς ὅσα περισσότερα σᾶς ἀναγκαιοῦν. Διὰ δὲ τὸ σχέδιον ὁποῦ κανονίζεις με τοὺς ἀδελφοὺς μας στοματικά, ἐπειδὴ με τὸ νὰ εἴμεθα ἀλάργα δὲν μᾶς τὸ ἐσυγχωροῦσαν..... τὰ πράγματά μας καλλιώτερα.

96 Τὰ χωριὰ τοῦ Λιδωρικιοῦ ἐκλέγουν καπετάνο τὸ Σαφάκα

Δηλοποιοῦμεν ἡμεῖς οἱ κάτωθι ὑπογεγραμμένοι ἅπαντες μικροὶ καὶ μεγάλοι εἰς τὴν ἐπαρχίαν Λιδωρικίου ὅτι ἰδιοθελήτως μας καὶ κοινῆ γνώμῃ ἐκλέξαμεν δι' ἀρχηγὸν τῶν ἀρμάτων τῆς ἐπαρχίας τὸν γενναιότατον στρατηγὸν καὶ ἐπαρχιώτην μας κύριον Ἄνδρίτζον Σαφάκαν, τὸν ὁποῖον γνωρίζοντες ἔμπειρον καὶ ἄξιον τοῦ στρατιωτικοῦ ἐπαγγέλματος, τοῦ δίδομεν ὅλην τὴν πληρεξουσιότητα εἰς τὸ νὰ διοικῆ καὶ νὰ κρίνῃ τὰ ἄρματα τῆς ἐπαρχίας μας καὶ νὰ μᾶς φυλάττῃ ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς κατὰ τὴν συνηθισμένην του στρατιωτικὴν ἐμπειρίαν. Διὰ τοῦτο γνωρίζοντες τὸν πατριωτισμὸν του τοῦ ἐμπιστευθήκαμεν τὴν ὑπαρξίν μας καὶ τὴν ἐπαραδώσαμεν νὰ μᾶς τὴν

240 ΣΗΜ. Ἡ ἐπιστολὴ δὲν ἀμφιβάλλω πὼς εἶναι τοῦ Καραϊσκάκη ἢ καὶ καπετάνου ἀπ' αὐτοὺς ποῦ ἀκολουθοῦσαν τὸν Καραϊσκάκη. Τὸ «νὰ εἶναι μόνον Μαλανδρίνου καὶ Λιδωρικὶ» μᾶς μαρτυρεῖ πὼς τὸ γράμμα εἶναι γραμμένον ἀπ' τὰ στρατόπεδα τῆς Ἀράχovas ἢ Διστόμου, τὸν καιρὸ ποῦ ἦταν ἀνάγκη νὰ γίνῃ κάποια βοήθεια ἀπὸ πίσω νὰ χτυπηθοῦν δηλ. οἱ Τούρκοι ἀπ' τὴν πλάτες γιὰ νὰ εἶναι πιὸ ἀδύνατοι στὰ κινήματά τους κατὰ Καραϊσκάκη.

φυλάττη ἀσφαλῶς ὡς ἱερὰν παρακαταθήκην. Καὶ ὅποιος ἀπὸ ἐμᾶς τοῦ ἐναντιωθῆ εἰς τὸ στρατιωτικὸν τοῦ ἢ τοῦ φέρει καμμίαν παραμικρὰν δυσκολίαν νὰ παιδεύεται ὡς σκανδαλοποιὸς κατὰ τοὺς νόμους. Ὅθεν καὶ τοῦ ἐδώσαμεν τὸ παρὸν μας ὡς ἔνδειξιν καὶ ὑπογραφόμεθα ἰδιοχείρως.

1821 Ἰανουαρίου 22, Γρανίτζα

Ἄναγνώστης Μαργελόπλος, ἐπιστάτης.
 Κωνσταντῖνος Φασίτζας, Ἄρτοτίνα, ἐπιστάτης.
 Νικολὸς Γρίδας, ἐπιστάτης.
 Παναγιώτης, ἀπὸ Γρανίτσα.
 Παπαγιώργης, ἀπὸ Πενταγιούς.
 Δημήτρης Γεωργίου ἀπὸ Κλήμα Ἄποστόλης καὶ Γληγόρης καὶ
 Κορακοκότας ἀπὸ Τριστενά.

Ἄναγνώστης Μπαμπαλῆς.
 Παπαδόγιαννος.
 Κωσταντῆς Κουτζαγγέλος.
 Ἄνδρίτζος Κόταρης.
 Δημήτρης Καραντρίας.
 Γιωργοῦτζος Πρωτοπαπᾶ.
 Παπαγιάννης, ἀπὸ Ἄρτοτίνα.
 Παπανικόλας.
 Ρουφαγάλας.
 Μαργώνης.
 Ἄναγνώστης Κότας.
 Μητρογιάννος.
 Παπαδημήτρης.....
 Γιωργάκης Καρόπλος, Πενταγιούς.
 Ἄπὸ Λευκαδίτι Παπαναγιώτης Γιώργος.....
 Λακαφώσης.
 Θόδωρος Κουτζαύτης.
 Γιωργάκης Παναγιώτης, Στύλια.
 Δῆμος Παπαδόπλος, ἀπὸ Μουσινίτζα.
 Κωσταντῆς Κυριαζόπλος, ἀπὸ Μουσινίτζα.
 Ἄλποχώρι, Γιαννακὸς.
 Δημήτρης Γανύσης (;)
 Κουπάκι, Ἄντριᾶς Γιώργος Κοκώνης.
 Παναγιώτης Χαρόπλος, Σουρούσι.
 Φλωροδήμος, Κριάτσι.
 Κωσταντῆς..... Στρούζα
 Γιάννης Γκόλφους.

97

Γράμμα του Καραϊσκάκη απ' τὸ Δίστομο

Γενναιότατε ἀδελφέ!

Τὸ γράμμα σου ἦτον χαϊρλίτικον ὅθεν μὲ ἀνέκφραστον καὶ ἀγαλίασιν, χαρὰν τῆς ψυχῆς μου σπεύδω νὰ σὲ εἶπω, ὅτι αὐτὴν τὴν νύκταν πρὸς τὰς 8 ὥρας τῆς νυκτὸς ἐπιπεσόντες οἱ Ἕλληνες μέσα εἰς τὸ ἐχθρικὸν στρατόπεδον, ἔδωσαν οἱ ἐχθροὶ εἰς φυγὴν ἀφήνοντες εἰς τὸ στρατόπεδον τοὺς τὰ τζαντίρια τοὺς, κανόνι, ἄλογά τοὺς καὶ ὄλας τὰς ἀποθήκας τοὺς. Οἱ Ἕλληνες τοὺς πῆραν κατόπιν κόβοντες καὶ σφάζοντες ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς καὶ δὲν εἰμπορῶ νὰ σοῦ γράψω τὴν ποσότητα τοὺς φονευμένους μὲ τὸ νὰ ἐστάθῃ πολυάριθμος καὶ μὲ τὸ νὰ μὴ συνηθῶ τὸ νὰ σοῦ γράψω ραγκλήκο (;) τοῦτο μόνον σοῦ λέγω ὅτι ὁ θεὸς ἠδύοκῆσε τὰ ἄρματά μας. Ἡ Γενναιότης σου ὅμως, ἀδελφέ, λαμβάνοντας τὸ ἀδελφικὸν μου νὰ ἐπιστρεύσης ὀπίσω καὶ νὰ σταθῆς καθὼς πρότερον μὲ τὴν συνηθισμένην σου φρόνησιν, καὶ νὰ στέκης ἄγρυπνος μὲ ἀνοικτὸν ὄμμα. Διὰ τοῦτο λοιπὸν ἀδελφέ, νὰ γράψῃς ἓνα γράμμα τοῦ ἀνεψιοῦ σου Πιστιόλη διὰ νὰ ἀκολουθήσῃ μαζί μου, διότι χωρὶς γράμμα σας δὲν εἰμπορεῖ νὰ ἀκολουθήσῃ. Περιπλέον δὲν σᾶς λέγω, εἰμὴ ὅτι εἶμαι ἀδελφὸς σου καὶ διὰ τοῦτο περικαλῶ νὰ βάλῃς ὄλα εἰς ἐνέργειαν διὰ νὰ ἀποδειχθῆς ὡς καὶ ἄλλοτε.

Τῆ 6 Φεβρουαρίου 1827
ἐκ τοῦ στρατοπ. Διστόμου

ὁ ἀδελφὸς σου
Καραϊσκάκης

Καὶ εἰς ὀλίγας ἡμέρας καταφθάνω.

Ἐκλεψαν μερικὰ ἄλογα τοῦ ἀδελφοῦ μας Καπ. Γιαννούσιου Λιδωρικιώτη διὰ νὰ μὴ χαθοῦν ἔρχεται καὶ ὁ ἀδελφὸς μου Τριαντάφυλλος κατὰ τὸ κάτω μέρος καὶ εἰς ὀλίγας ἡμέρας ἀνταμωνώμεθα.

[Ἐξώγραμμα]

Πρὸς τὸν Γενναιότατον ἀδελφὸν μου στρατηγὸν Ἄντριτζον Σαφάκαν ὅπου καὶ ἂν εἶναι.

98

Ἄλλο γράμμα τοῦ Καραϊσκάκη απ' τὸ Δίστομο

Γενναιότατε ἀδελφέ.

Καὶ προχθὲς μὲ τὴν διάλυσιν τοῦ αὐτόθι ἐχθρικοῦ στρατοπέδου σᾶς ἔγραψα καὶ σᾶς ἐφάνέρωσα διὰ νὰ ἐπιστρεύσετε ὀπίσω. Τώρα δὲ μὲ τὸ νὰ ἔρχεται αὐτόθι ὁ ἀδελφὸς μας Καπ. Τριαντάφυλλος ὁ ὁποῖος θέλει σταθῆ εἰς τ' ἄρματα τῆς ἐπαρχίας Μαλανδρίνου, μὲ τὸ ὁποῖον παρακαλῶ νὰ συνεννοεῖσθε διὰ κάθε ὑπόθεσιν τῆς πατρίδος· προσέτι σᾶς λέγω, ὅτι οἱ ἐχθροὶ ὅπου ἐξεμβαρκαρίσθησαν ἀπὸ τὰ ἐχθρικὰ καράβια, ἐπολέμησαν μὲ τοὺς ἐδικοὺς μας καὶ ἐπιάσθη αἰχμάλωτος ὁ ἀδελφὸς μας

Καπ. Θανάσης Δράκος· διὰ τοῦτο λοιπόν, ἀδελφέ, νὰ ἔχετε πάντοτε τὸν νοῦν σας κατὰ τὰ Σάλωνα, καὶ ἂν εἰς τὰ αὐτοῦ δὲν εἶναι ἀνάγκη εἰ δυνατόν ὅπου νὰ τρέχετε ὅποια δῆποτε ἀνάγκη ἤθελε ἀκολουθήσῃ τοὺς ἡμετέρους διὰ τὴν πολιορκίαν τοῦ Σαλώνου. Τὸν ἀνεψιὸν σας Πιστιόλη τὸν ἔχω μαζί μου καὶ μένε ἡσυχος κατὰ τοῦτο.

Τῆ 1 Φεβρουαρίου 1827
Δίστομον

ὁ ἀδελφός σου
Καραϊσκάκης

[Ἐξώγραμμα]

Πρὸς τὸν Γενναϊότατον ἀδελφὸν μου στρατηγὸν Σαφάκαν εἰς Λιδωρίκι²⁴¹.

99

Ἄμπρος Βεΐκος ἀπ' τὸ Λουτράκι

Γενναϊότατε ἀδελφέ.

Σήμερον ἔλαβα τὸ ἀδελφικὸν σας καὶ πληροφορηθεὶς περὶ τῆς ὑγείας σας ἐχάρην ἄκρως ὡσαύτως ἐπληροφορήθην καὶ τὰ ἐνδιαλαμβανόμενα ὅλα τόσον περὶ τῶν ἐχθρῶν, ὡσὰν καὶ διὰ τὸ ὁποῖον ἔσω βέβαιος ὅτι ἡσφαλίσθη μέσα εἰς τὴν ψυχὴν μου καὶ ἀσφαλῶς στέλνεται καὶ ὅθεν εἶναι ἀνάγκη. Ἡμεῖς εὐρισκόμεθα εἰς Λουτράκι ὅπου προσμένομεν τὴν διαταγὴν τῆς Συνελεύσεως διὰ νὰ ἐκστρατεύσωμεν ὅθεν μας διατάξῃ προσμένομεν καὶ καμμίαν χρηματικὴν παραμέρα ἐξοικονόμησιν διὰ νὰ παρηγορήσωμεν τοὺς στρατιώτας μας, καὶ ἀμέσως ὅπου φθάσουν αὐτὰ κινῶμεν δι' ὅθεν διαταχθῶμεν. Ἐλάβαμεν καὶ γράμματα ἐπροχθές, ἐχθές καὶ σήμερον ἀπὸ τοὺς πληρεξουσίου μας καὶ μᾶς λέγουν ὅτι ὁ Ντζενεράλ Ντζιόρτζες ὅτι ἔφθασεν εἰς Καστρί καὶ ἀπὸ Καστρί ἀπέρασε εἰς Αἴγιναν διὰ νὰ μεσιτεύσῃ νὰ συναχθοῦν εἰς ἓνα μέρος νὰ κάμουν τὴν Συνέλευσιν. Ἔχει τὰ μέσα νὰ κάμῃ χιλιάδες στράτευμα ἡμιτακτικὸν κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν Ἐπτανήσων ἐκ Φραντζέζων καὶ Ρώσων καὶ 3.χιλ. καβαλλαρία· καὶ ἄλλα πολλὰ ἐλπίζομεν ἀπὸ αὐτὸν. Πρὸς τούτοις μας γράφουν ὅτι ἡ Ἐθνικὴ Συνέλευσις εἰς Καστρί ἄρχισαν, ἐδιώρισαν ἐπιτροπὴν νὰ σκεφθῇ περὶ τοῦ θρησκευτικοῦ, πολεμικοῦ, Ναυτῶν καὶ πολιτῶν καὶ τ' ἀναφέρουν εἰς τὸ ὄλομελές τῆς Συνελεύσεως διὰ νὰ τὰ τελειώσουν, καὶ ὅτι ἐκατέθεσαν 800 χιλ. γρόσσια πρὸς ἐξοικονόμησιν τοῦ στρατοπέδου τῶν Ἀθηνῶν καὶ ἐν ταυτῶ καὶ μίαν ἐπιτροπὴν διὰ νὰ μεταβῇ πλησίον τοῦ στρατοπέδου διὰ νὰ φροντίξῃ· καὶ οὕτως ἡ Συνέλευσις νὰ κάμῃ τὸ πρέπον ἐν ἡσυχίᾳ· τὰ πράγματα λοιπὸν τῆς Συνελεύσεως θέλει λάβουν καλὴν ἔκβασιν καὶ ἐλπίζομεν εἰς τὸν θεὸν μετὰ τὴν ἐλευθέρωσιν τῶν Ἀθηνῶν νὰ ἴδωμεν μεγάλα πράγματα. Ὁ Βλέκερ ὄλεν ἐν ὀργανίζει διὰ νὰ μᾶς ἔλθῃ τὸ δάνειον καὶ ὅλα τὰ Βασίλεια μεσιτεύουν διὰ τὴν ἀνεξαρτησίαν μας· πλὴν πικραίνονται, διότι δὲν τρέχομεν νὰ ἐλευθερώσωμεν τὰς Ἀθήνας καὶ ὅτι μᾶς κυριεύουν τὰ πάθη καὶ αἱ διχόνοιαι. Ὁ Γληγόρης ἀνεχώρησεν ἀπὸ Λουτράκι εἰς τὰς 3 τοῦ παρόντος καὶ ὑπάγει ἀσφαλῶς διὸ καὶ μεῖνε ἡσυχος καὶ ἐν τοσοῦτῳ μένω.

Τῆ 8 Μαρτίου 1827

ὁ ἀδελφός σας

241 ΣΗΜ. Τὰ ὑπ' ἀριθ. 96 καὶ 97 γράμματα δημοσιεύτηκαν καὶ στὰ « Ἑλληνικά Γράμματα» χρόνος Β', μὲ ὑπομνηματισμὸ τοῦ κ. Σωκ. Κουγέα. (Κοίτ. σελ. 26-29)

Λουτράκι

Λάμπρος Βείκου

Καὶ ἐγὼ ὁ γραμματεὺς σᾶς προσκυνῶ· τοὺς γραμματικούς σας ἀσπάζομαι ἀδελφικῶς.

[Ἐξώγραμμα]

Πρὸς τὸν Γενναιότατον στρατηγὸν καὶ ἀδελφὸν
Κ. Άνδρουτῆζον Σιαφάκην
ὄθεν τύχει.

100

Ἵ στρατηγὸς Καραϊσκάκης ἀπ' τὴν Ἄττικὴν

Γενναιότατε ἀδελφὲ.

Εἶδον ἓν γράμμα τὸ ὁποῖον ἐγράφατε τοῦ στρατηγοῦ Νάκου Πανωριᾶ καὶ Γεωργάκη Δυοβουνιώτου μὲ ἓνα πολλὰ ὑπεροπτικὸν ὕφος. Τὴν Γενναιότητά σου σὲ ἄφησα αὐτοῦ διὰ νὰ φυλάξης αὐτὸ τὸ πόστον καὶ ἀπαντήσης κάθε ἐνδεχομένην ὀρμὴν ἐχθρικὴν νομίζων σὲ ἀρκετὸν διὰ τοῦτο. Ἐὰν ὅμως δὲν εἶσαι ἀρκετὸς, κόπιασε τοῦ λόγου σου ἐδῶ ὅπου πολεμοῦμεν ὄλον τὸ ἔθνος τὴν κεφαλὴν τοῦ ἐχθροῦ, καὶ αὐτοῦ στέλλομεν ἓνα ἄλλον ἀρκετὸν νὰ ἀπαντήσῃ τὸ ἐχθρικὸν αὐτὸ κίνημα. Ἄγκαλὰ ἡμεῖς ἐντὸς δεκαπέντε ἡμερῶν ἐλπίζομεν τῇ τοῦ θεοῦ βοηθείᾳ, νὰ βάλωμεν ἐμπροστὰ τὸν Κιουταχῆν καὶ ἐρχόμεθα πάλιν αὐτοῦθεν καὶ εὐχαριστοῦμεν καὶ αὐτοὺς καθὼς τοὺς πρέπει. Καὶ μὴ προφασίζεσαι πλέον τοιοῦτοτρόπως διορίζων καὶ τοὺς συναδέλφους. Καὶ μὴ εἶσαι ἀκόμη παλαβωμένος.

τῇ 9 Μαρτίου 1827

ὁ Γεν. ἀρχηγὸς

Ἐκ τοῦ στρατοπέδου Ἄττικῆς

Εἰς τὰς τοῦ παρόντος ἐπολεμήσαμεν μὲ τὸν Κιουταχῆν καὶ ὄλον τὸ στρατόπεδον κατακαμπῆς, καὶ ἀφοῦ ἐσκοτώσαμεν καὶ ἐπληρώσαμεν ὑπὲρ τοὺς 500 τοὺς ἐπιστρεῦσαμεν εἰς φυγὴν, οἱ ὁποῖοι καὶ κάθονται τοποθετημένοι εἰς μίαν ράχην· ἐπίσης ἐπληρώσαμεν καὶ ἐσκοτώσαμεν καὶ ὑπὲρ τὰ 250 ἄτια τοὺς καθὼς ἐπληροφορήθημεν ἀπὸ ἓν ψυχογιὸν τοῦ Κιουταχῆ, ὁ ὁποῖος ἤλθεν ἐχθὲς τὸ βράδυ.

Στείλε, ἂν ἔχῃς ἀνάγκη ἓναν ἄνθρωπον σου νὰ σᾶς στείλω πολεμοφόδια ἡμεῖς εἴμεθα τοποθετημένοι εἰς τὸν κάμπον καὶ αὐτοὶ στὰ βουνά.

Καραϊσκάκης

[Ἐξώγραμμα]

Πρὸς τὸν Γενναιότατον στρατηγὸν καὶ ἀδελφὸν μου Σαφάκην
εἰς Λιδωρίκι²⁴².

242 τὸ γράμμα τοῦτο δημοσιεύθηκε καὶ στὰ «Ἑλληνικὰ γράμματα» χρόνος Β, σελ. 29 μὲ τίς ἀνορθογραφίες του. (Κοίτα καὶ ὑπομνηματισμὸ τοῦ κ. Σ. Κουγέα στὸ ἴδιο περιοδικὸ σελ. 27).

101

Ό Σαφάκας στὸν κὺρ Σπυρ. Τρικούπη καὶ Γ. Αἰνιᾶνα γιὰ τὸ Βεληγογιιάτζη

Πρὸς τοὺς εὐγενεστάτους κυρίους Σπυρ. Τρικούπην καὶ Γ. Αἰνιάν.

Αριθ. Α. Α. 3996

Εὐγενέστατοι ἀδελφοί,

Κατὰ χρέος πατριωτικὸν δὲν λείπω νὰ σᾶς γνωστοποιήσω τὰ ἐδῶ διατρέχοντα ὁ Βεληγογιιάτζης ἔφθασε πρὸ πέντε ἡμερῶν εἰς Ναύπακτον ὅστις ἐνωθεὶς μετὰ τοῦ Χατζιατάρ τοῦ Κοτζαλιῆ ὁποῦ διὰ θαλάσσης ἤλθεν ἀπὸ Ἀθήνας σταλμένος πληρεξούσιος ἀρχηγὸς ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ Βεληγογιιάτζη καὶ τῶν λοιπῶν στρατευμάτων ὁποῦ εὐρίσκονται εἰς τὸ εἰρημένο φρούριον τῆς Ναυπάκτου ἔγινε μὲ περίπου τῶν πέντε χιλιάδων. Ἐν μέρος λοιπὸν ἀπὸ τὸ σῶμα τοῦ εἰρημένου ἀρχηγοῦ ἐπῆγαν τὰ κάτω χωριὰ τῶν Κραββάρων καὶ τοὺς ἐπῆραν αὐτοθελήτως καὶ ἔμπασαν ἄλλους μέσα εἰς Ἀμόραννην, Γρανιτζάν καὶ Βελβίτζαινα καὶ ἄλλους εἰς ἄλλα μερικὰ ἀπὸ τὰ κάτω χωριὰ. Ἐνα ἄλλο δὲ σῶμα ἤλθεν ἐναντίον εἰς τὸ ἐδικὸν μου ταμποῦρι μὲ τοὺς ὅποιους ἀφοῦ ἐκτυπήθημεν δυὸ φορὲς, τοὺς ἐτρέψαμεν εἰς φυγὴν πληγώνοντες καὶ μερικούς. Ὁ ἴδιος Βεληγογιιάτζης εἶναι στρατοπεδευμένος μὲ τὸ δυνατώτερον τάγμα του εἰς τὸ χάνι τοῦ Φερχάτ ἐφένδη καὶ καθημερινῶς κάμνει ἐτοιμασίας διὰ νὰ μᾶς ριχθῆ καὶ ἐκ τούτου. Ὁ Τουρκόφρων Γιολδάσης ἐξέδωκε προκηρύξεις κατὰ τὰς κόπιαις ὁποῦ περικλείομεν· ἐπειδὴ τὰ πρωτότυπα τὰ ἐστείλαμεν πρὸς τὸν ἀρχηγὸν Καραϊσκάκη καὶ ἐπαπειλεῖ κίνημα καὶ αὐτὸς ἀπὸ τὸ ἐπάνω μέρος, ἂν τὰ Βλαχοχώρια τῶν Κραββάρων δὲν ὑπακούσουν εἰς τὰς προκηρύξεις του. Ἐγὼ λοιπὸν προβλέποντας αὐτὰ καὶ γνωρίζοντας τὸν Γιολδάσην καθὼς καὶ ἄλλους ὅτι ἔφθασαν νὰ γένουν σωστοὶ Τοῦρκοι καὶ ὅτι ἡ Στερεὰ Ἑλλάς ἔφθασε πάλιν νὰ ἐπαπειλεῖται ἀπὸ τὸν παντελεῆ ὄλεθρον καθὼς καὶ πέρουσι, δὲν ἔλειψα νὰ ἀναφερθῶ καὶ προλαβόντως πρὸς τὴν Σῆν Διοικητικὴν ἐπιτροπὴν καθὼς καὶ πρὸς τὴν εὐγένειάν σας. Δὲν λείπω λοιπὸν καὶ τώρα νὰ σᾶς γνωστοποιήσω καὶ διὰ τοῦ παρόντος μου καὶ διὰ ζώσης φωνῆς τοῦ γραμματικοῦ μου Ἀναγνώστη, καὶ ἄς ληφθοῦν τὰ ἀναγκαῖα μέτρα.

Τὴν φαμελιὰν τὴν ἐμετοίκησα εἰς Πελοπόννησον εἰς τὸ χωρίον Διακοφτὸν. Εἶχον σκοπὸν νὰ τὴν ἀπεράσω πρὸς αὐτὸ τὸ μέρος, πλὴν ἡ μεγάλη ἀνάγκη τῆς Πατρίδος ὁποῦ κατὰ τὸ παρὸν ἔχει, δὲν μοῦ ἔδωσε καιρὸν νὰ λείψω κατὰ ὥρας. Ἐγραψα καὶ πρὸς τὸν στρατηγὸν Γ. Δυοβουνιώτην καὶ Ν. Πανουριᾶν, οἱ ὅποιοι ἤλθον καὶ ἐνώθημεν καὶ μὲ τοὺς ἀδελφοὺς Γ. Ράγκον καὶ λοιποὺς καὶ ἐκ συμφώνου θέλει κάμομεν τὸ ἀνῆκον χρέος καὶ πρὸς τοὺς Τούρκους καὶ πρὸς τὸν Τουρκόφρονα Γιολδάσην. Δὲν ἔχω καιρὸν νὰ ἐκταθῶ ἐπὶ πλέον, παρὰ ὁ ἴδιος σᾶς πληροφορεῖ διὰ ζώσης τὴν κατάστασιν τῆς Πατρίδος, καὶ ὡς καλοὶ πατριῶτες ἐνεργήσατε τὰ δυνατὰ εἰς τὸ νὰ προφθάσωμεν ἀπὸ τὰ ἀναγκαῖα. Ἐν θέλωμεν νὰ ἔχωμεν Πατρίδα. Ἐν τούτῳ δὲ μένω μὲ ὅλην τὴν ἀδελφικὴν ἀγάπην.

τῆ 3 Ἀπριλίου 1827²⁴³

243 ΣΗΜ. Στις 3 τοῦ Ἀπριλίου 1827 βρίσκεται στὴ Βαρνάκοβα ὁ Σαφάκας. Τὸν καιρὸ ἐκεῖνο ὁ Βεληγογιιάτζης εἶχε φθάσει πρὸ ἡμερῶν στὴ Ναύπακτο. Ἐνώθηκε μὲ τὸ Χατζιατάρ τοῦ Κοτζαλιῆ ποῦ ἤλθε ἀπὸ τὴν Ἀθήνα σὰν πληρεξούσιος τοῦ Κιουταχῆ καὶ κεφαλὴ τῶν στρατευμάτων ποῦ κατεῖχον τὸ κάστρο τοῦ Ἐπάχτου. Ἐν μέρος στρατοῦ ἔκαμε ἐπιδρομὴ στὰ Κράββαρα καὶ πῆρε τὴν Ἀμόραννη, Γρανιτζὰ καὶ Βελβίτζαινα καὶ ἄλλα χωριδάκια. Ἄλλο σῶμα διευθύνθη στὴ Βαρνάκοβα* ὅπου τὸ ταμποῦρι τοῦ Κ. Σαφάκα. Δυὸ φορὲς

Ἐκ τοῦ στρατοπέδου Βαρνάκοβας
ὁ πατριώτης καὶ ἀδελφός

102

Ὁ Ἰωαννοῦλης Νάκος ἀπὸ Δαμαλᾶ

Ἀδελφὲ στρατηγὲ Κύριε Ἀνδρίτσο Σαφάκα, σὲ ἀσπάζομαι ἀδελφικῶς.

Ἐπειδὴ ἔτυχεν ὁ παρῶν πεζός, δὲν λείπω τὸ νὰ σᾶς γράψω ἐρωτῶν τὰ περὶ τῆς ὑγείας σας, καθότι καὶ ἐγὼ ὑγιαίνω.

Ἀπὸ τῆς Διοικήσεως τὸ γράμμα μανθάνεις τὰ πρὸς τὸ παρὸν ἐπὶ καλοῦ πρὸς τὴν πατρίδα διατρέχοντα, ὅθεν καὶ ἡ ἐξοχότη σου ὕστερα ἀπὸ τὴν ὑγείαν σας, γράφε μας τὰ αὐτόθι διατρέχοντα νὰ χαιρώμεθα καὶ πάλιν διὰ τὰ ἔξοχα γενναῖα σου κατορθώματα, γράφε μου ἐλευθέρως ὡς πρὸς ἀδελφὸν σας καὶ διὰ κάθε τι πρὸς τὴν πατρίδα ἀναγκαῖον καὶ ὅσα συντείνουν εἰς τὴν πρὸς αὐτὴν ὠφέλειαν.

τῆ 8 Ἀπριλίου 1827
Δαμαλᾶ

ἀδελφός σου
Ἰωαννοῦλης Νάκος

Ἀδελφέ μου, Σαφάκα, ἡ φιλία μας εἶναι παλαιὰ καὶ τώρα εἶναι ὁ καιρὸς νὰ δειχθῆ καὶ ἀπὸ τὰ δύο μέρη ἡ μπέσα· καὶ ἐπιθυμῶ εἰς κάθε σου δουλειᾶν γράφε ἐλεύθερα, ὅτι ὁ κύριος Γιαννοῦλης εἶναι ἀδελφός σου καὶ ἔχω χρεῖα διὰ τὰς ὑποθέσεις τῆς Ρούμελης νὰ εἶσαι αἷτιος.

ὁ ἀδελφός σου
(ὑπογραφή δυσανάγνωστος)

[Ἐξώγραμμα]

Πρὸς τὸν ἐξοχώτατον στρατηγὸν Κον Ἀντρίτσο Σαφάκα
Εἰς Κράββαρη

[Δύο σχέδια ἀπαντήσεων]

Σεβαστὴ ἐπιτροπή.

κτυπήθηκαν οἱ Ἕλληνες σὲ τοῦτο τὸ μέρος, ἀλλὰ τοὺς ἔτρεψαν εἰς φυγὴν καὶ πλήγωσαν καὶ μερικοὺς. Ὁ Βεληκογιάτζης ὄντας στρατοπεδευμένος στὸ χάνι τοῦ Φεράτ ἐφέντη** ἐτοιμαζόταν νὰ ριχθῆ καὶ πάλι. Καὶ σὰν νὰ μὴν ἔφταναν τὰ βάραινα τῶν Τούρκων ἀπὸ τὴν πλάτες του ὁ καπετάν Σαφάκας εἶχε καὶ τὸν Τουρκόφρονα Καρπενησιώτη Γιολδάση· ἐπαπειλοῦσε κίνημα προδοτικόν, ἂν δὲν τὸν ἄκουαν τὰ Βλαχοχώρια τῶν Κραββάρων.

Τὴν οἰκογένειά του τὴν ἔστειλε στὸ Διακοφτό, δὲν εἶχε ἀδειὰ νὰ τὴ φέρη στὴν Αἴγινα καθὼς σκεφτόταν. Ἐγράφε καὶ στοὺς Δυοβουνιώτην, Πανουριᾶ καὶ Γ. Ράγκον καὶ λοιποὺς κι ὅλοι μαζεύτηκαν στὴ Βαρνάκοβα νὰ κάμουν τὸ χρέος τους καὶ πρὸς τοὺς Τούρκους καὶ πρὸς τὸν Τουρκόφρονα Γιολδάσην.

* Ἡ Βαρνάκοβα εἶναι μοναστήρι Βυζαντινῶν χρόνων στὸ πλάι τοῦ Τρίκορφου καὶ κοντὰ στὰ Παλιζάρια.

Τότε πήγαινε στὸν καζᾶ Μαλανδρινίου, σήμερα στὴν ἐπαρχία Δωρίδος.

** Κάτω στὸν κάμπο τοῦ Μόρνου.

Ἔλαβον τὴν ὑπ' ἀριθμ. 42 διαταγὴν τῆς καὶ τὰς περικλειομένας προκηρύξεις ἐξ ὧν πληροφορηθεὶς περὶ πάντων τῶν ἕως τότε διατρεξάντων τα τῶν ἀπὸ καλοῦ τῆς πατρίδος ἀποβλεπόντων ἄπερ ἐν τῇ ἐθνικῇ ταύτῃ συνελύσει ἐσυστήθησαν ἐχάρημεν ὑπερβολικὰ, καὶ εἶθε ἡ θεία πρόνοια νὰ τὰ καταφέρῃ καὶ εἰς ἄπον κατὰ χρέος λοιπὸν πατριωτικὸν δὲν λείπω νὰ ἀναφέρω διὰ τῆς παρουσίας μου πρὸς τὴν Σ^{την} ἐπιτροπὴν περὶ πάντων τῶν ἐδῶθεν διατρεξάντων.

Εἶμαι βέβαιος ὅτι τῇ ἔγιναν γνωστὰ τὰ ἀπ' ἐδῶ κινήματα τῶν ἐχθρῶν, οἵτινες ἀφοῦ ἔφθασαν εἰς Ναύπακτον συμποσούμενοι περίπου τῶν 5 χιλιάδων καὶ ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ Βεληκογιιάτζη ἔκαμαν κίνημα ἐναντίον μας, τοὺς ὁποίους ἀντεστάθην με τὴν ἀπαιτουμένην γενναιότητα· ἐφονεύσαμεν τρεῖς σηματοφόρους του καὶ ἄλλους πολλοὺς πληγώσαντες καὶ ἀρκετούς. Ἐκινήθησαν καὶ ἐκ δευτέρου καὶ ἐκ τρίτου, καὶ πάλιν ἀπέλαβον τὰ ἐπίχειρα τῆς κακίας των φονεύσαντες δύο τζαουσάδες του, πιάσαντες καὶ ἓνα αἰχμάλωτον. Ἐκ δέ των ἡμετέρων ἐπληγώθησαν δύο καὶ ἐφονεύθη εἷς. Ἐν τῷ μεταξὺ αὐτῶ ἀφοῦ ἐστάθησαν εἴκοσι ἡμέρες εἰς τὰ σύνορά μας χωρὶς νὰ δυνηθῶσι νὰ κατορθώσουν τίποτε, τοὺς ἔρχεται μία σφοδρὰ διαταγὴ, παρὰ τοῦ σατράπου Κιουταχῆ καὶ ἀμέσως ἐστράφησαν ἕως δύο χιλιάδας διὰ τὰς Ἀθῆνας καὶ ἕως 1500 ἔμειναν εἰς Ναύπακτον, οἱ δὲ ἐπίλοιποι διεσκορπίσθησαν ἔνθεν κάκεισε. Ἐνῶ ὅμως ἐπεριμέναμεν ἡμέραν παρ' ἡμέραν ν' ἀκούσωμεν τὸν παντελῆ ἐξολοθρευμὸν τοῦ Κιουταχῆ, καὶ τὴν τελείαν διάλυσιν τῆς πολιορκίας τῶν Ἀθηνῶν, ἐξ ἐναντίας ἠκούσαμεν διὰ λόγου κάποιας θλιβερὰς εἰδήσεις, αἱ ὁποῖαι μᾶς ἐκαταπλήγωσαν τελείως τὴν ψυχὴν, καὶ ἐπειδὴ δὲν ἐλάβομεν καμμίαν σωστὴν πληροφορίαν παρὰ τινος διὰ γράμματος, εἶμεθα εἰς ἀπορίαν, μὴ εἰδότες πῶς ἠκολούθησεν ἐν τοιοῦτον συμβεβηκός. Δὲν ἔλειψα ὅμως νὰ στείλω ἐπίτηδες ἄνθρωπὸν μου διὰ νὰ λάβω καμμίαν ἐντελῆ πληροφορίαν περὶ τῶν τοιούτων. Εἶδον πρὸς τούτοις εἰς τὴν διαταγὴν τῆς νὰ μοὶ λέγῃ ὅτι μᾶς ἐστάλησαν πολεμοφόδια παρὰ τῆς παυσάσης διοικήσεως· τί ἀποκάνωμε λοιπὸν, ὅτι ἕως τώρα οὔτε πολεμοφόδια εἶδομεν ἀπὸ κανένα μέρος, ἀλλ' οὔτε καὶ τροφάς, ἀπὸ τὰς ὁποίας εἶχομεν μεγαλωτάτην ἀνάγκην, ὥστε οἱ ἄνθρωποι τῶν μερῶν τούτων ἐφθασαν νὰ ζοῦν με λάχανα. Ἄς μὴ λείψῃ λοιπὸν ἡ Σ^{την} αὕτη Ἐπιτροπὴ εἰς τὸ νὰ μᾶς καταφθάσῃ ὅσον τάχιστα τόσον ἀπὸ τροφάς, καθὼς καὶ ἀπὸ πολεμοφόδια, ὅτι ἐξ αἰτίας τῆς τοιαύτης ἐλλείψεως εἴμπορεῖ νὰ διαλυθοῦν τὰ ἐδῶ στρατόπεδα, καὶ ἐξόχως τὸ πρὸς τὸ μέρος τῆς Ναυπάκτου καὶ Μακρουκαμπίου, τὰ ὁποῖα ἀνάγκη πᾶσα νὰ φυλάττωνται ἀπαρασάλευτα, καὶ τότε ἔσεται ἡ ἐσχάτη πλάνη χείρων τῆς πρώτης. Δὲν ἐκτείνωμαι ἐπὶ πλέον, παρὰ ἡ Σ^{την} Ἐπιτροπὴ ἄς λάβῃ τὰ ἀναγκαῖα μέτρα.

Εὐγενέστατε Κύριε.

Ἔλαβον τὸ ἀπὸ 8 τοῦ παρελθόντος ἀδελφικὸν σου ἐκ τοῦ ὁποίου πληροφορηθεὶς τὸ αἴσιον τῆς υἱείας σου ἐχάρην ὑπερβαλλόντως καὶ τὸν προβιβασμὸν εἰς τὸν ὁποῖον κατ' ἐκλογὴν ἐσυστήθη. Δὲν λείπω λοιπὸν καὶ ὁ ἀδελφός σου νὰ σὲ γνωστοποιήσω, ὅτι τῇ τοῦ θεοῦ δυνάμει υἱαίνω. Τὰ ἐδῶθεν διατρέξαντα θέλει τὰ πληροφορηθῆς εἰς πλάτος ἀπὸ τὸ πρὸς τὴν Σ^{την} Ἐπιτροπὴν γράμμα μου. Ὅθεν καὶ ἡ εὐγενία σου μὴ λείψῃς εἰς τὸ νὰ ἐνεργήσῃς ὅσον τὸ δυνατὸν διὰ νὰ προφθασθῶμεν ὅσον τάχιστα ἀπὸ

τροφάς τε καὶ πολεμοφόδια. Ἐσο βέβαιος ὅτι ὁ ἀδελφός σου θρέφει πρὸς τὸ ὑποκείμενόν σας ἀπαρασάλευτον καὶ αὐξάνουσιν τὴν παλαιὰν ἐκείνην φιλίαν καὶ ἀγάπην. Μὴ μᾶς ἀλησμονῆς λοιπὸν καὶ ἡ εὐγενεία σου, ἀλλὰ ἀγάπα τὸν ἀγαπῶντα σε ἀδελφόν²⁴⁴.

103

Ὁ Γιαννάκης Πανόπουλος καὶ Ἀναγνώστης Ζωρογιαννόπουλος στὸ Σαφάκα

Ἐξοχώτατε στρατηγέ.

Καὶ διὰ τοῦ ταπεινοῦ μας σὲ εἰδοποιουῦμεν ὅτι μετὰ τὴν ἀντάμωσιν τοῦ κύριου Ἀναγνώστη Κατζίκαπῆ με τὸν κύριον Μεσσηνέζην, ὕστερα ἀνταμωθήκαμε καὶ ἡμεῖς. Αὐτὸς ὁ ἄρχοντας ἔκαμε τὸ χρέος του πρὸς τὴν φαμελιὰν σας καὶ ἔλαβεν τὴν φροντίδα των ὡσάν νὰ εἶσαι ὁ ἴδιος ἐδῶ ἔγραψεν ἀμέσως καὶ τοῦ Λόντου· ἐτζιαλίστησεν²⁴⁵ καὶ ὁ κύριος Κατζίκαπῆς τὸ ἴδιον, [ὁ] ὁποῖος θέλει σᾶς πληροφορήσῃ στοματικῶς ὅλα τὰ ἐδῶθεν τρέχοντα· τόσον μόνον σοῦ λέγομεν ὅτι εἰς τὸν Μωρέαν εἶναι ἄκρα ἡσυχία ἀπὸ ἐχθρῶν· ἀκολουθεῖ ὀλίγον ὁ ἐμφύλιος πόλεμος ὅμως. Ἐχθὲς ἓνας πεζὸς ἀπερνοῦσεν ἀπὸ Ζάκυνθον διὰ τὸν Α. Λαζαρόπουλον τοῦ ὁποῖου ἀνοίξαμεν τὰ γράμματα καὶ ἐμάθαμεν ἀπὸ ἓνα τοῦ Τουρτούρη πρὸς τὸν ἀρχηγὸν Καραϊσκάκην, ὅτι βεβαιώνει ὁ ἐρχομὸς τοῦ Καποδίστρια ἀπὸ τὴν Γενεύην με ἀρκετὰς δυνάμεις, καὶ θὰ σταθῇ πρόεδρος τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὸ παρὸν ὅμως ἔρχεται ὁ αὐταδελφός του, ἀντιπρόεδρος, ὀνομαζόμενος Βιάρως ἀπὸ Κέρκυραν· βλέπομεν καὶ ὅτι θὰ γεμίσῃ ἡ Ἑλλάς μπαγιονέτα καὶ ἔχομεν μεγάλας ἐλπίδας· διὰ φήμης ἠκούσαμεν ἀπὸ πολλὰ μέρη ὅτι ἡ συνέλευσις ἐτελείωσεν, δηλ. δὲν ἔγινεν καθὼς ἤθελαν παρὰ ἔμεινεν πάλιν ἀνοικτὴ ἕως νὰ φθάσῃ ὁ Καποδίστριας· καὶ ἐστάθη μία τριμελὴς ἐπιτροπὴ, ἓνας Πελοποννήσιος, ἓνας Νησιώτης καὶ ἓνας Στερεολλαδίτης. Ἐδιωρίσθη καὶ ὁ λόρδος Κόχραν ἀρχιναύαρχος, καθὼς καὶ ὁ Τζωρτζεγενεράλης Γεν. ἀρχηγὸς τῆς Στερεᾶς, ὅστις ἐξέδωσεν καὶ προκηρύξεις νὰ συναχθοῦν στρατεύματα· ὁ Ἀναγνώστης αὐριον ἔρχεται· τὸ μουλάρι ξεκινᾷ ἀμέσως καὶ αὐτὸς θέλει μᾶς φέρει ὅλα τὰ οὐσιώδη. Εἶναι περιττὸν νὰ ἀλησμονήσωμεν τὰ χρέη μας, στρατηγέ. Ἡ φαμελιά σας ὅλη σὲ προσκυνοῦν καὶ εἶναι ὅλοι καλά. Ἐτοποθετήθημεν εἰς τὸν Ἅγιον Νικόλαον καρσι²⁴⁶ εἰς Διακοπτὸν, μοναστήριον πολλὰ ἐξαιρετὸν καὶ ὑγιέστατον, με νερὸν κρυώτατον. Ἄν δὲν βαρύνεσαι, νὰ μᾶς γράφετε συχνὰ τὰς ἀνδραγαθίας σας, διὰ νὰ ιδιάζωμεν τοὺς φίλους σας, ὅπου συχνὰ μᾶς ἐρωτοῦν· ὅλος ὁ κόσμος ἐλπίζειν μεγάλα πράγματα ἀπὸ μέρους

244 Τὰ δύο παραπάνω ἔγγραφα χωρὶς ἄλλο εἶναι σχέδια γραμμένα στὸ ἄγραφο μέρος τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Ἰωαννοῦλη Νάκου.

Τὸ πρῶτο ἀπευθύνεται στὴν Ἐπιτροπὴ (ὑποθέτω τὴν Τριμελῆ τῶν Σαλώνων) καὶ περιγράφει τὰ τῆς μάχης με τὸ Βεληκογιιάτζη κλπ. (ἴδε καὶ ὑπ' ἀριθμ. 100 ἔγγραφο).

Τὸ δεύτερο ἀσφαλῶς εἶναι ἡ ἀπάντησις στὸ ἀπὸ 8 Ἀπριλίου τοῦ 1827 τοῦ Ἰωαννοῦλη Νάκου.

245 Ἐφρόντισε.

246 Ἀπέναντι.

σου, ἐπειδὴ γνωρίζουν τὴν ὑπόληψιν ὅπου σοῦ ἔ[χουν] οἱ μεγάλοι. Ἐνα γράμμα τοῦ ἄρχων Μεσσηνέζη εὐχαριστήριον, τὸ ἴδιον καὶ τοῦ Καπετάν Γιάννη Μελετοπούλου, μὲ τὸν ὁποῖον ἀνταμωθήκαμε καὶ μᾶς ἔδωσε καὶ αὐτὸς πεντέξι ζῶα· ὁ ἀδελφὸς του Δημήτριος εἶναι εἰς Ναύπλιον.

10 Ἀπριλίου 1827, Ἅγιος Νικόλαος

Τὸν στρατηγὸν Τριαντάφυλλον προσκυνοῦμεν καὶ τοὺς ἀδελφοὺς μας Καστανιώτην καὶ Κωσταμπέτην ἀσπαζόμεθα ἀδελφικῶς· ὁμοίως κάμνομεν καὶ εἰς τὸν Ἰωάννην καὶ σὺ μὴ βαρύνεσαι νὰ γράφης ἐκτεταμένως ὅτι ἐδῶ θὰ τὰ βλέπουν καὶ ἄλλοι τὰ γράμματα μένομεν δὲ χωρὶς νεώτερον εἰς τοὺς ὀρισμοὺς σας Γιαννάκης Πανόπουλος Ἀναγνώστης Ζωρογιαννόπουλος

[Ἐξώγραμμα]

Πρὸς τὸν ἐξοχώτατον στρατηγὸν μας Κ^{ον}
Ἀνδρίτζον Σαφάκον
εἰς στρατόπεδον Λιδωρικίου.

104

Ὁ Ἰωαννούλης Νάκος ἀπὸ Πόρο

Ἐξοχώτατε στρατηγέ.

Πρὸ πολλοῦ ὄλον τὸ ἔθνος ἔμαθε τὰς λαμπρὰς προόδους κατὰ τοῦ ἐχθροῦ ὄλων τῶν αὐτόσε ὄπλαρχηγῶν μετὰ τῶν ὑπὸ τὴν ὄδηγιαν των σωμάτων, ὁμοίως καὶ ἡ Διοίκησις αὐτὰ δὲν ἠγνόει, Πρὸς τούτοις καὶ τὰς χρεῖας τὰς ὁποίας ἔχετε ἀπὸ πολεμοφόδια καὶ ζωοτροφίας καὶ ἐλυπεῖτο μεγάλως, διότι δὲν εὐκολύνετο νὰ τὰς θεραπεύσῃ διὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν τότε ἔλλειψιν. Εὐκολυνθέντων ὅπως οὖν τῶν πραγμάτων ἀπεφάσισεν ἡ Ἀντικυβερνητικὴ ἐπιτροπὴ νὰ σταλοῦν αὐτόσε ἀπὸ τὰ ὀλίγα εὐρισκόμενα γεννήματα χίλια πεντακόσια κιλά, τὰ ὁποῖα μετὰ δύο ἡμέρας ἀποστέλλονται· μετ' ὀλίγον θέλει σᾶς προφθάσει καὶ πολεμοφόδια.

Ἡ Ἐθνικὴ δὲ τῶν Ἑλλήνων Συνέλευσις μ' ἐδιώρισεν ἓν μέλος τῆς τριμελοῦς Ἀντικυβερνητικῆς ἐπιτροπῆς ἐκ μέρους τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος. Λοιπὸν ἔκρινα ἀναγκαῖον νὰ σᾶς εἰδοποιήσω τοῦτο καὶ νὰ σᾶς εἴπω, ὅτι πάντοτε θέλω φροντίζει μετὰ τὰ γενικὰ ὑπὲρ τῶν δικαιωμάτων τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος γενικῶς. Ἡ ἐξοχότης σου μὴ λείπῃς ἀπὸ τὸ νὰ μοὶ γράφῃς πάντοτε τὴν ὑγείαν σου πρὸς χαρὰν μου, ὁμοίως καὶ κάθε ὑπόθεσιν σου ἰδιαιτέραν καὶ ἔσο βέβαιος, ὅτι θέλεις μὲ εὐρεὶ συνεργόν, καὶ θέλω κάμει ὅτι δυνηθῶ περὶ τοῦ αἰσίου τέλους τῆς. Ἐν τοσοῦτοις ἐπευχόμενός σας λαμπρὰς νίκας κατὰ τοῦ ἐχθροῦ μένω μὲ ἀδελφικὴν ἀγάπην.

Τῆ 27 Ἀπριλίου 1827, ἐν Πόρω
ὁ ὡς ἀδελφὸς σου
Ἰωαννούλης Νάκος

105

Ἐπιστολὴ χωρὶς ἐξώγραμμα στὸν Καπ. Σαφάκα ἀπὸ προεστοῦς Λιδωρικιοῦ.

Εὐγενέστατε ἀδελφὲ, σᾶς ἀσπαζόμεθα ἀδελφικῶς σὺν τῷ ἀναστάντι Χριστῷ.

Ἐλάβομεν τὸ ἀπὸ 10 Ἀπριλίου ἀδελφικὸν σας, ἐχάρημεν κατὰ πολὺ διὰ τὴν ἀδελφικὴν ὑγείαν σας, καὶ διὰ τὰς χαροποιὰς εἰδήσεις ὅπου μᾶς γράφετε, καὶ ἄμποτες ὁ θεὸς νὰ τὰς φέρῃ καὶ εἰς καλὴν ἔκβασιν. Εἶδομεν πρὸς τούτοις νὰ μᾶς ἀναφέρητε καὶ διὰ τὴν δημοπρασίαν τῆς ἐπαρχίας μας καὶ ἐπαραξενεύθημεν. Ἀδελφέ, ἡ ἐπαρχία μας δὲν εἶναι εἰς τὴν κατάστασιν ὅπου τὴν ἠξεύρατε, ἀλλὰ ἐκατάντησε τώρα νὰ ζοῦν ὁ κόσμος μὲ λάχανα· οὔτε ἔσπειραν τίποτε, ἐπειδὴ εἰξεύρετε τὸν χαλασμὸν ὅπου ἔπαθον πέρυσι ὅπου δὲν εὔρισκον οὔτε σπόρον νὰ σπείρουν διὰ τὸ ἐρχόμενον. Λοιπὸν τί δημοπρασία νὰ γένη, ἐνῶ ἡ ἐπαρχία μας ἐξὸν ἀπὸ τὸν χαλασμὸν ὅπου ἔπαθε, ἔχει νὰ λάβῃ καὶ 100 χιλ. γρόσσια κατὰ τὰ ἔγγραφα τῆς σεβαστῆς Διοικήσεως, καὶ χωριστὰ τὰ φετεινὰ ἔξοδα ἀπὸ τὸν καιρὸν ὅπου ἤλθεν ὁ Καραϊσκάκης ἐδῶ, ὅστις ἐστάθη ἓνα μῆνα μὲ τόσα στρατεύματα· ὁμοίως καὶ ἀπὸ τότε ἕως τώρα ὅπου τρέφει ἐντόπια καὶ ξενικὰ τόσα ἄλλα στρατεύματα ὀλοένα. Καὶ ἕως τώρα δὲν εἶδαμεν οὔτε σπυρὶ ἀπὸ ἄλλο μέρος καθὼς οἱ ἄλλες ἐπαρχίαι βοηθοῦνται.

Λοιπὸν πρέπει ὡς καλὸς πατριώτης καὶ ἀδελφὸς καὶ ὡς πληρεξούσιον ὅπου σὲ ἔκλεξεν ἡ ἐπαρχία μας νὰ τὴν διαφθεντάης λόγῳ καὶ ἔργῳ καὶ μὲ ὅ,τι τρόπον γνωρίζεις, καὶ ὄχι νὰ γίνεσαι αἴτιος τῆς ζημίας τῆς, ὄχι πάλιν καὶ θέλεις νὰ κοιτάζης μερικὰ ἰντερέσια²⁴⁷, χωρὶς νὰ ἀποβλέπουν εἰς τὸ κοινὸν ὄφελος τῆς Πατρίδος, εἰς αὐτὸ ἡμεῖς καμμίαν εὐχαρίστησιν δὲν ἔχομεν, διὰ δὲ τὰ γεννήματά σου ὅπου μᾶς γράφεις, αὐτὰ εἰξεύρεις, ὅτι κατὰ τὴν προσταγὴν τοῦ τότε ἐξουσιάζοντος ἔμβαινον ὅλα μαζί καὶ τὰ ἐθνικὰ εἰς ἓνα μαγαζί. Λοιπὸν τὰ ἄρπαξαν τὰ στρατεύματα καὶ τὰ ἔφαγον χωρὶς νὰ ἐρωτηθῶμεν ὀλότελα, καθὼς σοῦ εἶναι γνωστὸν ὅπου ἡμεῖς τίποτε δὲν ἐπεριλάβαμεν, παρὰ θέλεις νὰ μᾶς πειράζης. Ἡμεῖς ἐλπίζομεν ὡς πληρεξούσιον ὅπου σὲ ἔχομεν νὰ μᾶς ἐβγάλης καὶ τὰ ἄλλα ἔξοδα τῆς ἐπαρχίας μας, καὶ ὄχι νὰ ζητῆς ἀπὸ ἐμᾶς πράγματα ὅπου δὲν τὰ εἶδαμεν μὲ τὰ μάτια μας. Καὶ πρέπει νὰ ἀναφερθῆς εἰς τὸ ἔθνος δι' αὐτά, ὡσάν ὅπου ἐξωδεύθησαν εἰς τὰ στρατεύματα τοῦ ἔθνους καὶ μαζί μὲ αὐτὰ νὰ λάβῃ καὶ ἡ ἐπαρχία τὰ δίκαιά της. Γράφε μας μαζί μὲ τὴν ἀδελφικὴν ὑγείαν σου καὶ κάθε χαροποιὰν εἶδησιν ἀπ' αὐτοῦ. Καὶ ἐν τοσοῦτῳ μένομεν.

οἱ πατριῶται καὶ ἀδελφοί σου

Παπαθανάσης, Παλιοξάρι,

Κωσταντῆς Φασίτζας, Ἄρτοτινα,

Ἄντριτζο Κόταρης, Βοστινίτζα,

Κωσταντῆς Κουτζαγγέλος, Ἀσημάκης ἀπὸ Παλιοξάρι,

Γεωργάκης Καρόπλος, Πενταγιούς,

Ἀναγνώστης Μπαμπαλῆς. Δημήτριος Καραντρία ἀπὸ Γρανίτζα,

Γιαννάκης Κοτζόπλος ἀπὸ Μοσινίτζα,

Ἀναγνώστης Παπαδόπλος ἀπὸ Κάτω Μοσινίτζα,

Σταθάκης ἀπὸ Μαραφέντη.

247 Ὑπόθεσις.

106

Ὁ Χαρ. Παπαπολίτης ἀπὸ Δαμαλαῖ στὸ Σαφάκα

Γενναιότατε καὶ περιπόθητε ἀδελφὲ στρατηγέ.

Εἶναι καιρὸς ὅπου δὲν ἔλαβον γράμμα σας καὶ εἶμαι εἰς ἀπορίαν· τὰ τῆς Ἀττικῆς δυστυχήματα μᾶς ἐλύπησαν μεγάλως, διότι ἐκτὸς τοῦ ἀρχηγοῦ Καραϊσκάκη ὅπου ἐχάσαμε κατὰ τὴν 22 τοῦ τρέχοντος εἰς τὴν πεισματώδη μάχην ὅπου ἔγινεν εἰς τὰς 24 τοῦ τρέχοντος κοντὰ εἰς τὸ Πέτζιο, ἐχάσαμεν τοὺς ἀνδρειότερους καὶ περιφημότερους ἄνδρας μετὰ ἄλλων πεντακοσίων ἐδικῶν μας· καὶ μὲ φθορὰν 1500 Τούρκων. Οἱ ἀξιωματικοὶ μας εἶναι οἱ ἀκόλουθοι, τοὺς ὁποίους μὲ πόνον τῆς ψυχῆς μου καὶ μὲ δάκρυα σᾶς τοὺς γράφω: Ὁ Γιωργάκης Δράκος, λαβωμένος, ἐπιάσθη ζωντανός, φονευθεὶς ὁ Λάμπρος Βέϊκος Θ. Ντούσιας (φθαρμένο τὸ χαρτί) Γιώργος Ντζαβέλας, Πάσχος Κοσμάς, Κώστας Διαμάντης,.... Κίτζος Κοντακτζῆς μὲ ὄλους τοὺς ταίφεδες τους ὁ Ἰωάννης Νοταρᾶς λαβωμένος ἐπιάσθη ζωντανός. Ὁ Καλέργης ζωντανός. Αὐτὸ τὸ δυστύχημα μᾶς ἐλύπησε κυρίως καὶ ὅσον ἀπὸ μέρος μου ἴμουν ἀπελπισμένος καὶ ἂν δὲν παρηγορούμην ἀπὸ τὰ ἐλπιζόμενα ὡς ἄφευκτα λαμπρὰ κατορθώματα τοῦ Κόχραν διὰ θαλάσσης καὶ τὰ ὁποῖα ἐντὸς δέκα δεκαπέντε ἡμέρες ἐλπίζομε· ἐλπίζομε πολλὰ καὶ μεγάλα καὶ ἀπὸ τὸν ἀρχιστράτηγον. Ἐλπίζω μὲ δεύτερον νὰ σὲ χαροποιήσω ἂν καὶ τώρα μὲ λύπη μου σὲ ἐλύπησα. Σταθῆτε λοιπὸν γενναῖοι ἐμφυχώσατε τὸν κόσμον, φροντίσατε νὰ βασταχθοῦν οἱ θέσεις αἱ ἀναγκαῖες. Σᾶς στέλλονται κατὰ τὸ παρὸν ὅτι θέλουν τὰ στρατόπεδα χίλια πεντακόσια κιλὰ σιτάρι μὲ δεύτερον θέλει στείλῃ καὶ ἄλλο ὁμοῦ καὶ πολεμοφόδια. Ἔμαθον τὸ φθάσιμον τῆς φαμίλιας σας εἰς Διακοπτὸν καὶ ἂν ἐκεῖ εἶναι ὑποψία ἀπὸ τὸν Ἀράπη, ἄς ἔλθουν εἰς Αἴγινα ἢ Πόρον· ἡ θάλασσα εἶναι ἀσφαλισμένη, δηλαδὴ τὰ νησιά, καὶ ὅπως ἀγαπᾶς. Παρακίνησα καὶ τὸν γυναικάδελφόν μου νὰ τὴν φέρῃ. Γράφε μου συνεχῶς περὶ πάντων ὁμοῦ καὶ διὰ τὴν υἱεῖαν σου διὰ χαρὰν μου μὴν ἀμελῆς εἰς τὸ νὰ μοῦ γράφῃς περὶ πάντων διὰ τὰ ὅσα μοῦ ἔγραφες εἰς ἓνα παλιὸν γράμμα σου ὠμίλησα ὅθεν ἔπρεπε. Ταῦτα καὶ μένω εἰς τὴν ἀγάπην σου.

Ὁ εἰλικρινὴς φίλος σου καὶ ἀδελφὸς

Χαράλαμπος Παπαπολίτης

τῇ 28 Ἀπριλίου 1821

Δαμαλαῖ

Ἡ συνέλευσις ἐντὸς πέντε ἕξῃ ἡμερῶν διαλύεται

[Ἐξώγραμμα]

Πρὸς τὸν γενναιότατον καὶ περιπόθητὸν μοι ἀδελφὸν στρατηγὸν

Κύριον Ἀνδρίτζον Σαφάκα

Εἰς Λιδωρίκι

107

Ὁ Κίτζος Τζαβέλας ἀπὸ Πειραιᾶ

Γενναιότατε στρατηγὲ ἀδελφε.

Εἶδα ἓνα γράμμα σου ἀπὸ τὰς 20 τοῦ ἰδίου ὁποῦ ἔγραφες τὸν ἀρχηγὸν Καραϊσκάκη καὶ εἶδα τὰ αὐτόσε κινήματα τοῦ Βελίου Γιάτζη. Ἡμεῖς, ἀδελφέ, συναχθέντες πανταχόθεν ἐδῶ διὰ τὴν ἐλευθερίαν τῶν Ἀθηνῶν περὶ τὰ μέσα τοῦ Ἀπριλίου ὀρμήσαντες οἱ Ἕλληνες ἀπὸ ὅλες τὶς μεριῆς κατασφάζοντες τοὺς Τούρκους ἐκυριεύσαμεν εἰς μίαν στιγμὴν ἐννιὰ ταμπούρια, σχεδὸν κάστρα καὶ ἔμειναν κλεισμένοι Τούρκοι εἰς τὸ μοναστήρι τοῦ Πετράκη ἕως 400, τοὺς ὁποίους, ἀφοῦ μὲ τὶς κανονιῆς τὶς πολλὰς τοὺς στενοχώρησε τὸ ντιλάνι²⁴⁸ μας, μετὰ δύο ἡμέρας παρεδόθησαν εἰς ἡμᾶς μὲ μπέσα νὰ τοὺς στείλωμεν εἰς τὸ Ὀρδί των μὲ τὰ ἄρματα των. Οἱ ἄτακτοι Ἕλληνες χωρὶς νὰ στοχασθοῦν ὅτι ἡμασταν ὅλοι ἐνέχυρα εἰς τὴν μίαν τοὺς ἄρπαξαν εἰς τὸν δρόμον ἀπὸ τὰ χέρια μας καὶ τοὺς ἐσκότωσαν καὶ μόλις γλύτωσαν ἕως 70. Καὶ ὁ ἀρχηγὸς καὶ ὅλοι ἡμεῖς ἐταράχθημεν εἰς τὴν ἀπιστίαν, μὰ διὰ τὴν μεγάλην ἀνάγκην ὑποφέραμε τὴν ἀταξίαν καὶ ἐπειδὴ προξενήθη πανικὸς φόβος εἰς τοὺς ἐχθροὺς, ἠθελήσαμεν νὰ δοκιμάσωμεν καὶ εἰς ἄλλα ταμπούρια ὅπου ἔχουν εἰς τὶς ἐλιές. Καθὼς ἐμβήκαμεν εἰς τὴν μέσην πεζούρα καὶ καβάλλα, ὁ θεὸς ἠθέλησεν φαίνεται νὰ μᾶς σηκώσῃ ἀπὸ τὴν μέσην μας τὸν ἀξιώτατον ἀδελφόν μας ἀρχηγὸν Καραϊσκάκη, ὅστις μᾶς ἄφησεν γενικὴν λύπην εἰς ὅλους λαβωμένους βαριά εἰς τὴν βαλανίδα ἔζησε ἕως 14 ὥρες καὶ ἀπέρασεν εἰς τὰς αἰωνίους μονὰς ἀφήσας παραγγελίαν νὰ πάρωμεν χάκι ὅλοι οἱ ἀδελφοὶ του καὶ νὰ βαστάξωμεν τὰς θέσεις καὶ τὸ στρατόπεδον· ζῶντος αὐτοῦ σχεδιάσαμε νὰ πλησιάσωμε μὲ ταμπούρια ἀπὸ δεξιὰ τοῦ Πειραιῶς πρὸς τὰς Ἀθήνας καὶ νὰ ἀνοιχθῇ ὁ δρόμος εὐθύς. Τὸ σχέδιον ἦτον ἐξαιρετικὸν καὶ ἐδιωρίσθησαν ἕως τρεῖς χιλιάδες ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τῶν ἐδικῶν μας Λάμπρου Βεΐκου, Δράκου καὶ λοιπῶν Σουλιωτῶν καὶ Κώστα Μπότζαρη.

Ἡ μπονάτζα ἐμπόδισε καὶ δὲν πρόφθασαν νὰ κάμουν τὰ ντισμπάρκα²⁴⁹ ὀγλήγορα καὶ ξημέρωσε· ἐνθουσιασμένοι καὶ οἱ ἀρχηγοὶ καὶ οἱ στρατιῶτες κίνησαν τὴν αὐγὴν καὶ ἄρχισαν νὰ σκάπτουν τὰ ταμπούρια των καὶ πλησίασαν εἰς τὴν Ἀθήναν μίαν ντουφεκιὰ τόπον. Ὁ Κιουταχῆς τρόμαξεν καὶ εὐθύς κίνησεν πανστρατιᾶ κατὰ τῶν ἐδικῶν μας ἢ νὰ πάρῃ ἢ νὰ δώσῃ· ὤρμησεν εἰς τὸ πρῶτον ταμπούρι καὶ ἕως 2000 χιλ. καβάλλα καὶ ἄλλους τόσους πεζούρα ἔφαγαν τρεῖς τέσσαρες φωτιῆς πανταχόθεν· τέλος ἐπειδὴ εἶδεν ὅτι τὰ ταμπούρια τὰ παίρνει μὲ τὴν καβάλλαν διότι δὲν εἶχαν προφθάσει νὰ τὰ φκειάσουν ἔβαλεν ὅλην τὴν καβάλλαν καὶ ρίχθησαν μέσα. Ὁ θρῆνος ὁποῦ ἔγινεν εἰς τοὺς Τούρκους εἶναι ἀπερίγραπτος· βλέποντας τὰ ἄλλα ταμπούρια μας ὅτι ὤρμησαν ἐκεῖ, τραβήχθησαν καὶ τζακισμένοι ἀνακατωμένοι πῆραν καὶ 40 ἄτια Τούρκικα. Τὸ βράδυ ἐμβαρκαρίσθησαν καὶ ἤλθαν ἐδῶ ὀπίσω. Ἔτσι λοιπὸν ἐτελείωσεν αὐτὴ ἡ σκηνὴ καὶ ὅλοι ἐσυναχθήκαμεν ἐδῶ διὰ νὰ κάμωμεν ἄλλα κινήματα.

248 Κοίτ. Ἡμ. Μ. Ἑλλάδος 1928 σελ. 273.

249 Τὴν ἀπόβασιν.

Άπο ἄνθρωπον ὁποῦ ἤλθεν ἀπο μέσα μᾶς εἶπεν ὅτι οἱ ἐδικοὶ μᾶς εὐρέθησαν ἕως 410 σκοτωμένοι καὶ ἔπεσαν ἀπο τοὺς Τούρκους ἕως 1500. Ὁ Γιωργάκης Δράκος εἶναι ζωντανός, ὁ δὲ Λάμπρος Βεΐκου, Γεώργης καὶ ὅλοι οἱ γνωστοὶ μου ἐτελείωσαν μετὸ σπαθὶ εἰς τὸ χέρι φονεύοντες Τούρκους.

Ὁ Κιουταχῆς εἶναι πολλὰ ἀδύνατος αὐτὴν τὴν ὥραν, διότι εἰς ὅλους τοὺς πολέμους μας πάντοτε ἔχαλάσθη ἐκτὸς αὐτῆς τῆς φορᾶς. Οἱ Ἕλληνες πρῶτον δειλίασαν ὀλίγον, πλὴν πάλιν ἤλθαν εἰς τὰ μέτρα τους. Ἡμεῖς λοιπὸν θά προσπαθήσωμεν μετὸ ὅ,τι τρόπον εἰμπορέσωμεν νὰ λύσωμεν τὴν πολιορκίαν. Ἡ Γενναιότη σου μαζί με τοὺς λοιποὺς ἀδελφοὺς σταθῆτε γενναῖα καὶ ὅσα ζητεῖς μέσα, λαβαίνει τὴν φροντίδα ὁ ἀρχηγὸς στρατηγὸς μας Τζιῶρτζης καὶ ὁ Κόχραν.

Αὐτὰ τρέχουν ἕως τὴν ὥραν τὸ ἀληθινὰ καὶ πάλιν με δευτέραν σᾶς γράφω, μὰ γράφετέ μας καὶ ἀπο αὐτοῦ συχνὰ νὰ μαθαίνωμε τὰ κινήματα καὶ σταθῆτε γενναῖοι.

τῆ 30 Ἀπριλίου 1827
Περαιᾶς

ὁ ἀδελφός σου
Κίτζος Τζαβέλας

[Ἐξώγραμμα]

Πρὸς τὸν γενναιότατον στρατηγὸν Ἀνδρίτζον Σαφάκαν
Εἰς Βλαχοβούνη²⁵⁰.

250 Βουνὸ πάνω ἀπ' τοὺς Πενταγιούς τοῦ Λιδωρικιοῦ.

108

Άγιαθυμιῶτες, Βουνιχωρίτες, Πεντεορνιῶτες ἀπὸ Κάριο

Γενναιότατε καπετάν Άντρίτζο ἀδελφικῶς ἀσπαζόμαστε.

Μὲ τὸ ἀδελφικόν μας ἐρχόμαστε, σᾶς φανερώνομε διὰ τὴν καταδρομὴν ὅπου μᾶς συνέβη μὲ τὸ νὰ μὴ ἀποφάσισης διὰ νὰ ἐρθοῦμε ἀπὸ ἕνας ἄνθρωπος ἀπὸ τὰ Σαλωνίτικα χωριὰ ὅπου βρισκόμαστε εἰς τὸ Κάριο²⁵¹. ἰδοὺ βρισκόμαστε Ἁγία Θυμία, Βουνιχώρα, Πενταόρνια, Καροῦτες καὶ ἰδοὺ δὲν ἐλάχαν ἄνθρωποι ἀξιονόματοι διὰ νὰ ἐρθοῦνε καὶ ἐμαζώχτηκαν καὶ τὰ τέσσαρα χωριὰ καὶ ἐκάμαμε τὸν Καρουτιανὸν τὸν Παπαγιάννη ἀπὸ Καροῦτες νὰ ἔρθῃ εἰς τὴν γενναιότητά σου διὰ νὰ κλίση εἰς σέ, ὅτι ἀποφασίση ἢ γενναιότητά σου κλίνομε καὶ ἐμεῖς τὰ τέσσαρα χωριὰ καὶ εἴμαστε εἰς τὸ λαιμὸ σου κρεμασμένοι καὶ λυπήσου τὸν ντουνιὰ καὶ τὴν φτώχεια ὅπου εἴμαστε κλεισμένοι. Ἄλλοῦ δὲν ἔχουμε ἐλπίδα πρῶτα ὁ θεὸς καὶ δεύτερα ἢ γενναιότη σου νὰ κάμῃς ὅτι σὲ φωτίσει ὁ θεὸς νὰ γλυτώσης τὸν ντουνιὰ· κλίνουνε χρεῖα διὰ νὰ γραφτοῦν τὰ χωριὰ εἰς τὰ ἐδικὰ σου γράμματα· σοῦ λέγει ὁ Παπαγιάννης τοὺς ἀξιονόματους καὶ γράφτε τους τοῦτα καὶ μένομε εἰς τοὺς ὀρισμούς σου προσκυνητοί.

1827 Ἰουνίου 3

Άγιαθυμιῶτες ὄλο τὸ χωριὸ
Βουνιχωριῶτες ὄλο τὸ χωριὸ
Πενταορνιῶτες ὄλο τὸ χωριὸ
Κάριο²⁵².

251 Βουνὸ πάνω ἀπ' τοὺς Πενταγιούς τοῦ Λιδωρικιοῦ.

252 Ἡ Ἁγία Θυμία, ἡ ἀρχαία Μιονία, Βουνιχώρα, καὶ Πεντεόρνια εἶναι χωριὰ ποὺ ὑπάγονται στὴν ἐπαρχία Παρνασσίδος καὶ βρίσκονται στὰ πλάγια τῆς ὄροσειρᾶς τῆς Γκιώνας ποὺ βλέπουν κατὰ τὸν Κορινθιακὸν κόλπο. Οἱ Καροῦτες, μιὰ ὥρα μακρὰ ἀπ' τὸ Λιδωρίκι ὑπάγεται στὴν ἐπαρχία Δωρίδος καὶ βρίσκεται πάνω σὲ ὄροπέδιο τοῦ ὄρους Ἐλατος ποὺ εἶναι συνέχεια τῆς Γκιώνας.

Κάριο, ὅπου εἶναι κλεισμένα τὰ τέσσερα αὐτὰ χωριὰ κι ἀπ' ὅπου γράφουν στὸν Καπετάν Σαφάκα εἶναι ἕνα σπήλαιο στὸ πλάγι τῆς Γκιώνας ποῦ βλέπει δυτικὰ κατὰ τὸ Δάφνο ποταμὸ, πάνω ἀπ' τὰ χωριὰ Συκιά καὶ Λευκαδίτι. Ἐδῶ σὰν σὲ φοῦριο ἐκλείονταν οἱ κάτοικοι τῶν μερῶν τούτων, ὅταν τοὺς ἀπειλοῦσε ἐχθρική καταδρομὴ στὸν καιρὸ τῆς ἐπαναστάσεως. Ἐδῶ βρίσκονται κλεισμένοι καὶ οἱ κάτοικοι τῶν Σαλωνίτικων χωριῶν ποὺ γράφουν στὸν καπετάν Σαφάκα.

109

Μπουγιουρδὶ ἀμνηστείας

Βεζύρ Ρεσίτ Μεχμέτ πασᾶς Ρούμελης, Ἰωαννίνων, Δελβίνου, Αὐλῶνος, Μουτεπέρ ντερβεντάζ νάζερι καὶ Σερασκέρης πληρεξούσιος.

Διὰ τοῦ παρόντος ἡμῶν ὑψηλοῦ ράγι μπουγιουρδιοῦ²⁵³ ἀποφαινόμεθα, ὅτι ἐπειδὴ ὁ δουπτζῆς²⁵⁴ μας καπετάν Άνδρίτσος Σαφάκας καπετάνος τοῦ Λιδωρικιοῦ διὰ τινὰ πταίσματα ἐκούσιά του καὶ ἀκούσια ἐμπερδεύθη εἰς τὸν κατάλογον τῶν ἀποστατῶν, ἤδη μεταμεληθεὶς μὲ τὸ νὰ ἐπρόσπεσεν εἰς τὸν μερχαμέτι²⁵⁵ τοῦ κραταιοτάτου δουβλετιοῦ ζητῶν τὸ ράγι²⁵⁶, διὰ τοῦτο καὶ ἡμεῖς οἴκτω τε καὶ συμπαθείᾳ κινούμενοι δυνάμει τοῦ σερασκερλικιοῦ²⁵⁷ καὶ τῆς δοθείσης ἡμῖν πληρεξουσιότητος, τῷ δίδομεν τὸ ράγι συγχωροῦντες αὐτόν μὲ τὴν παντελῆ ἀμνηστείαν ὅλων τῶν παρελθόντων, χαρίζοντές τω πρὸς τούτοις τὰς ἰδιοκτησίας του καὶ ὅλον τὸ ἔχειν του χωρὶς νὰ δουκοντισθῇ ζωρὴ καδὸρ²⁵⁸ οὔτε εἰς τὸ ἴρτζι²⁵⁹ οὔτε εἰς τὴν ζωὴν του καὶ οὔτε εἰς τὰς ἰδιοκτησίας του καὶ βιὸς του. Ὅθεν καὶ διὰ παντοτεινὴν του ἀσφάλεια καὶ βεβαιότητα τοῦ ἑαυτοῦ του καὶ τῆς φαμελίας του τῷ ἐδόθη τὸ παρὸν ἡμέτερον ράγι μπουγιουρδὶ διὰ νὰ μὴν ἤθελε τοῦ γίνῃ κανένας μανῆς²⁶⁰ ἐξ ἀποφάσεως.

1827 Ἰουνίου 10 Εὐριπος.

253 ράγι μπουγιουρδὶ = χαρτὶ ἀμνηστείας.

254 δουπτζῆς = ὑποτακτικὸς.

255 μερχαμέτι = ἔλεος.

256 ράγι = ἀμνηστεία, συχώρεση.

257 σερασκερλίκι = ἀρχιστρατηγία.

258 χωρὶς νὰ ἐνοχληθῇ ἀνάλογα μὲ τὶς ἀνάγκες.

259 ἔρτζι = τιμὴ, φιλοτιμία.

260 τὸν ἐνοχλήσει.

110

**μπουγιουρδὶ διορισμοῦ τοῦ Σαφάκα καπετάνου τοῦ Λιδωρικιοῦ
Βεζύρ Ρεσὶν Μεχμέτ πασᾶς Ρούμελης, Ἰωαννίνων, Δελβίνου, Αὐλώνος, Μουτεπέρ
ντερβεντάζ ναζερί καὶ Σερασκέρης πληρεξούσιος.**

Διὰ τοῦ παρόντος ἡμῶν ὑψηλοῦ μπουγιουρδιοῦ ἀποφαινόμεθα, ὅτι ἐπειδὴ ὅλοι οἱ ραγιάδες τοῦ Καζᾶ Λιδωρικιοῦ μὲ ἐπαρεκάλεσαν διὰ νὰ ἤθελε διορίσω καπετάνον τοῦ Βιλαγετιοῦ των τὸν χαῖρ διατζῆν μας²⁶¹ ἡμέτερον καπετάνον Ἄνδρίτζον Σαφάκα, ὄντες εὐχαριστημένοι ἀπ' αὐτὸν καὶ ἐγγυούμενοι διὰ τὸ καλὸν του φέρισμον καὶ διὰ τὸ σαντακάτι²⁶² του διὰ τοῦτο καὶ ἐμεῖς δυνάμει τοῦ δερβεντάζ ναζιρετιοῦ²⁶³ σερασκερλικιοῦ καὶ τῆς πληρεξουσιότητος μας, τὸν διορίζομεν διὰ καπετάνιον ὅλου τοῦ Καζᾶ Λιδωρικιοῦ ὡς πρότερον, ὁ ὁποῖος ἔχει νὰ χαίρει ὅλα τὰ συνηθισμένα ἀντέτια²⁶⁴ καθὼς ἔπαιρνε καὶ προτύτερα προφυλάττοντας τὸν τόπον καὶ ὅλον τὸν ραγιά ἀπὸ κλέπτας καὶ κακοὺς ἀνθρώπους ὅθεν σεῖς οἱ προεστότες καὶ ἐπίλοιποι ραγιάδες Λιδωρικιοῦ νὰ τῷ προσφέρετε τὸ ἀνήκον σέβας καὶ ὑπακοὴν ἀποκρινόμενοι εἰς τὰ ἀντέτια τους κατὰ τὴν συνήθειαν. Σὺ δέ, χαῖρ δουπτζῆ²⁶⁵ μας, ἡμέτερε καπετάν Ἄνδρίτζο Σαφάκα, ἐπειδὴ ἀπὸ μέρους μας εἶσαι διορισμένος εἰς αὐτὸ τὸ καπετανλίκι Λιδωρικιοῦ νὰ ἐπαγρυπνῆς ἀόκνως εἰς τὸ μαμουριέτι²⁶⁶ σου προσέχοντας καὶ προφυλάττοντας τοὺς ραγιάδες ἀπὸ κάθε ἐνάντιον· ἐξ ἀποφάσεως καὶ μαδὰμ²⁶⁷ ὁ Καζᾶς Μαλανδρίνου συνορεύεται μὲ τὸ Λιδωρίκι ὡς γειτνιαζόν θέλει εἶναι εἰς τὴν ἐπίσκεψίν σου ἕως ὅτου νὰ διορίσω τὸν καπετάνον του ἐξάπαντος.

1827 Ἰουνίου 10 Εὐριπος.

261 Ἐκτιμητῆς τῆς ἐλεημοσύνης.

262 Μετάνοια.

263 διορισμὸς ἐπόπτη τῶν ντερβενίων.

264 Νόμιμα.

265 κατὰ χάριν ὑποτακτικέ.

266 Καθῆγον.

267 καὶ ἀκόμα, προσέτι.

111

Στὸν Ἀσημάκη βεκίλη τοῦ Βιλαετίου, ὁ Λουκάς

Εἰς τὴν ἀφεντιά σας, Κύρ Ἀσημάκη²⁶⁸, ἀδελφικῶς ἀσπαζόμεστε· μετὸ ἀδελφικό μας ἰδηλοποιούμε ἤξερε διὰ τὴν κουβέντα ποῦ σοῦ εἶπα προχτές, ἀληθινὸς βγγῆκα· κάνοντας κείνος πίσω τοὺς ἔδεσαν τοὺς ἀνθρώπους καὶ τοὺς ἐπαίδεψαν· τοὺς ἔφαγαν τὰ σφαχτὰ καὶ τοὺς ἐπῆραν τρακόσια γρόσσια. Λοιπὸν αὐτοῦ ποῦ ἔρχονται οἱ ἄνθρωποι καὶ σοῦ τὰ λένε διὰ στόματος τὴν κάθε κουβέντα καὶ βεβαιώνουσι καὶ ἂν ἔχουν φταίξιμο σ' αὐτό, χαλιούμεστε ὅλοι μας μίαν ὥρα πρωτύτερα. Ἐγὼ κατὰ τὸν λόγο τοῦ Ντελιζάκη ἀκολούθησα· αὐτεῖνοι ἐβιάστηκαν διὰ νὰ κάμουν τὰ δικά τους, καὶ ἄς τοὺς κάμετε καλὸ ἢ ἀφεντιά σας, κ' εἶπαμε νὰ χαθοῦμε ὅλοι μας, μόνον ὡς βιλαέτι ποῦ εἶστε νὰ γίνεστε βακούφηδες²⁶⁹ στὴν κάθε δουλειὰ νὰ μὴ χαλᾶνε τοὺς ραγιαδες καὶ νὰ τοὺς διατάξης κείνα ποῦ ξέρετε. Αὐτεῖνοι περπατοῦν καὶ χαλᾶνε τὸν κόσμο, καὶ σὰν ἔρθω μέσα, σᾶς τὰ παρασταίνω ὅλα· τὴν Κυριακὴ ἔρχομαι καὶ φέρνω καὶ ὅσα χαράτζια²⁷⁰ λείπουν· ἰθαρθοῦμε ἀντάμα, ὅμως ἐσκιάχτηκαν καὶ ἤρθαν.

Ταῦτα καὶ ὑγείαν
Λουκάς εἰς τοὺς ὀρισμούς σας,
1827 Ὀκτωβρίου 28.

Τὸν Κύρ Κωσταντῆ τὸν ἀσπαζόμεστε.

[Ἐξώγραμμα]

Εἰς χεῖρας τοῦ Κύρ Ἀσημάκη βεκίλη τοῦ
Βιλαετίου τιμίως δοθήτω.

268 Ποιὸς εἶναι ὁ Ἀσημάκης ὁ βακίλης τοῦ Βιλαετιοῦ ποῦ γράφει ὁ Λουκάς; Ὑποθέτω αὐτὸς ποῦ ὑπογράφεται στὸ παραπάνω (ἀριθ. 104) ἔγγραφο ἀπ' τὸ Παλιοξάρι, καὶ θὰ ἔμεινε στὸ Λιδωρίκι «μέσα» ὅπου πρόκειται νὰ πάη ὁ Λουκάς νὰ τοῦ φέρη τὰ χαράτζια. Ὁ Λουκάς αὐτὸς εἶναι ἀγνωστο ποιὸς εἶναι, ἀλλὰ γιὰ «ν» ἀκολουθήση κατὰ τὸ λόγο τοῦ Ντελιζάκη*, πρωτοπαλικάρου τοῦ καπ. Σαφάκα, φαίνεται πὼς ἦταν ἓνας ἀπ' τὰ παλικάρια του.

Ἀπ' τὸ ἔγγραφο αὐτὸ βγαίνει πὼς τώρα ποῦ ἀπουσίαζε ὁ καπ. τῆς ἐπαρχίας Σαφάκας ὄντας ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψη τῶν Τούρκων στὸ Ζητούνι, στὸ Βιλαέτι τοῦ Λιδωρικιοῦ γιὰ κεφάλι εἶχε μπῆ ὁ κύρ Ἀσημάκης ἀπ' τὸ Παλιοξάρι. Σ' αὐτὸν ἀναφέρονταν γιὰ τὸ κάθε τι οἱ ἐπαρχιώτες καὶ σ' αὐτὸν ἀναφέρεται μετὸ γράμμα τοῦτο κι ὁ Λουκάς τὴν 28 8βρίου στὰ 27 ποιὸς ξέρει ἀπὸ ποῦ γράφοντας, γιὰτὶ δυστυχῶς στὸ γράμμα του δὲν τὸ ἀναφέρει.

* Πὼς εἶχε στὸ πόδι του ὁ Σαφάκας τὸν Ντελιζάκη ὄντας αὐτὸς στὸ Ζητούνι βγαίνει κι ἀπὸ τὸ γράμμα τῆς 14 Φεβρ. 28 ποῦ γράφει στὰ παιδιὰ του.

269 Ἄνθρωποι τοῦ βακουφιοῦ, νὰ παίρνετε τὸ δίκαιο τοῦ συνόλου ἀπάνω σας.

270 Φόροι.

112

Ὁ Άνδρ. Σαφάκας στὸ δάσκαλο ἀπ' τὸ Ζητούνι

Ἐπιπόθητέ μοι δάσκαλε²⁷¹ σοῦ φιλῶ τὰ μάτια καὶ σοῦ φανερώνω νὰ δώκης τοῦ Ἀναγνώστη Φακίτζα τρία τάλαρα κολωνάτα, ἐπειδὴ θὰ τὰ δώκη εἰς μίαν ὑπόθεσίν μου, καὶ κράτα τὸν ντεσχερέν²⁷² μου διὰ λογαριασμόν σου. Ὑγίαινε.

1827 Νοεμβρ. 19 Ζητούνι

ὁ ἀγαπῶν σε
Ἀνδρίτζος Σαφάκας
(τ. σ.)

Κἀγὼ ὁ Ἰωάννης, γραμματικός, ἀδελφικῶς καὶ ἐκ ψυχῆς σὲ ἀσπάζομαι καὶ τὰ δέκα πέντε καὶ μισὸν Νο 15.20 γρόσια ὅπου μοῦ θέλεις ἀπὸ τὰ ψώνια ὅπου σοῦ ἔστειλα, παρακαλῶ νὰ τὰ δώκης τοῦ Ἀναγνώστη Φακίτζα, ἐπειδὴ τὰ ἐδανείσθηκα ἀπὸ τὸν ἴδιον ἐδῶ καὶ τοῦ τὰ χρεωστῶ.

[Ἐξώγραμμα]

Τῷ ἐπιποθήτῳ μοι δάσκαλῳ ὑγιῶς
εἰς Ἄρτοτίνα.

113

Ὁ Ἀνδρίτζος Σαφάκας στὸ γυιό του Γιαννάκη

Παμφίλτατε υἱὲ μου, Γιαννάκη, ἐκ ψυχῆς καταφιλῶ τοὺς ὀφθαλμοὺς σου, καὶ σᾶς εἰδοποιῶ ὅτι καὶ ἐγὼ μὲ τὴν δύναμιν τοῦ θεοῦ ὑγιαίνω ἕως τὴν σήμερον. Καιρὸν ἔχω ὅπου δὲν ἔλαβον γράμμα σας, μὲλον ὅπου σᾶς ἔστειλα τρία γράμματά μου ἕως τώρα· καὶ τί εἶναι τὸ αἴτιον δὲν εἰξεύρω. Ἴσως μὲ ἀλησμονήσατε. Ἦλθε καὶ ὁ Παπακώστας²⁷³ τίς προάλλες καὶ ἐσεργιάνισε καὶ αὐτὸς κάμποσες ἡμέρες χωρὶς καμμίαν προφύλαξιν. Καὶ καθὼς βλέπω ἔχετε μὲ τὸν νοῦν σας νὰ μὲ ποντιάσετε, ὅμως δὲν παθαίνω τίποτε. Λοιπὸν μὴν ἔχετε τὴν παραμικρὰν ὑποψίαν ἀπὸ μέρους μου· καὶ εἰς ὀλίγας ἡμέρας ὅπου ἐβγαίνω εἰς τὸ βιλαέτι, τότε στέλνω ἐπίτηδες ἄνθρωπον καὶ σᾶς γράφω εἰς πλάτος καὶ μένω.

τῇ 25 Νοεμβρίου 1827

ὁ πατήρ σου
Ἀνδρίτζος Σαφάκας
(τ. σ.)

[Υ.Γ.] Μὴ λείπετε νὰ μοῦ γράφετε συχνὰ διὰ τὴν υγείαν σας καὶ διὰ κάθε ὑπόθεσίν σας διὰ στόματος.

[Αὐτόγραφο τοῦ Σαφάκα]

271 Ὁ δάσκαλος καθὼς μπόρεσα νὰ πληροφορηθῶ ἀπὸ χωριανοὺς μου ἦταν κάποιος Κουτσίκης. Γιατὶ ὁ τόσος φιλικὸς σύνδεσμος μετὰξὺ αὐτοῦ καὶ Σαφάκα, ἄγνωστο. Ἴσως νὰ εἶχα συγγενικό σύνδεσμο μαζί του.

272 τὸ γράμμα. τὸ σημείωμα.

273 Παπακώστας εἶναι ὁ ἀδερφός τοῦ Πιστόλη ἀνεψιὸς κι αὐτὸς τοῦ Καπ. Σαφάκα.

Τὸν Βασιλάκη καὶ τὴ Δημητρούλα τοὺς γλυκοφιλῶ τὰ μάτια ὁμοίως τὴν γριγιὰ καὶ οὐλοὺς τοὺς χαιρετῶ. Τοῦ Κώστα Πήτη τοῦ φιλῶ τὰ μάτια καὶ γιατί δὲν μοῦ ἔγραψε. Κώστα Πήτη, κυβέρνα καλὰ αὐτοῦ καὶ ἐδῶ μὴ σὲ μέλει καὶ ὀγλήγορα ἀνταμωνόμαστε· καὶ ὑγείαν ὁμοίως καὶ τοῦ γραμματικοῦ καὶ ὅποιος φιλοερωτᾷ γιὰ μέναν τοὺς ἀσπάζομαι ἐκ ψυχῆς.

[Ἐξώγραμμα]

Τῷ παμφιλτάτῳ υἱῷ μου Γιαννάκη Ἀνδρίτζῳ Σαφάκα
εἰς Αἴγιναν.

114

Ὁ Ἀνδρίτζος Σαφάκας στὸ δάσκαλο ἀπ' τὸ Ζητούνι

Δάσκαλε, σέ ἀσπάζομαι· ἂν ἐρωτᾷς καὶ διὰ μέρος μου, θέλοντας ὁ θεὸς τὴν ὑγείαν μου ἔχω, λοιπὸν ἐσὺ μόντας μάθης καὶ ἂν μείνω χωρὶς χαρτζιλίκι ὅσο γέννημα καὶ ἂν ἔχω νὰ τὸ πουλήσης οὐλο. Μὸν ἢ τροφή τῶν χοσμεκιαρέων νὰ σταθῆ καὶ πέντέξι κουβέλια παραγανισμένο (;), τὸ ἴδιο καὶ κριθάρι κάνια δεκαριά κουβέλια. Ἔτζι ἀκολουθᾷ καὶ νὰ δώσης σπόρο νὰ σπείρουν τὰ χωράφια καὶ ὑγείαν.

1827 Ἀντρέου 26 Ζητούνι

Νὰ διαβάζουν καὶ
παράκλησες οἱ παπάδες
καὶ οἱ καλογέροι.

Ἀντρίτζος Σαφάκας²⁷⁴
(τ. σ.)

[Ἐξώγραμμα]

Νὰ δοθῆ εἰς χεῖρας τοῦ δασκάλου
ὅπου εἶναι στὸ σπίτι τοῦ καπετάνου στὴν
Ἄρτοτίνα.

274 ΣΗΜ. Τὸ γράμμα εἶναι αὐτόγραφο τοῦ καπ. Ἀνδρίτζου Σαφάκα.

1928

115

Ὁ Άνδρίτζος Σαφάκας στὸ δάσκαλο ἀπ' τὸ Ζητούνι

Ἐπιπόθητέ μοι δάσκαλε, σοῦ φιλω τὰ μάτια, καὶ σοῦ φανερώνω. Δῶσε τοῦ Καπναναγνώστη γρόσσια 63, ἐξήντα τρία, καὶ βάστα τὸ παρὸν μου διὰ λογαριασμόν σου.

Τῆ 5 Ἰανουαρίου 1828.
Ζητούνι

Άνδρίτζος Σαφάκας
(Τ. Σ)

116

Ὁ Άνδρίτζος Σαφάκας στοὺς γιουὺς του ἀπ' τὸ Ζητούνι

Φίλτατέ μοι, υἱὲ Γιαννάκη, καὶ Βασιλάκη, σᾶς ἀσπάζομαι πατρικῶς καὶ εὐχομαι νὰ υἱαίνοιτε. Μετὰ τὴν ἐρώτησιν τῆς υἱείας σας σᾶς φανερώνω, ὅτι καὶ ἐγὼ κατὰ τὸ παρὸν εἶμαι πολὺ καλὰ καὶ μὴν ἔχετε καμμίαν ἔγνοιαν διὰ λόγου μου· ὡσὰν ὅμως ὁποῦ εἰξεύρετε μετὰ ὀλίγας ἡμέρας προσμένω τὸν Ντιλεζάκη νὰ ἔλθῃ ἐδῶ νὰ σταθῇ μὲ τὸν αὐθέντην μας, καὶ ἐγὼ θέλω ὑπάγει εἰς Λιδωρίκι καὶ ἀπ' ἐκεῖ θέλω σᾶς γράψῃ πάλιν καὶ ὅ,τι ἀκούσετε, κανένα εἰς τὸν νοῦν σας νὰ μ ἢ βάλετε· καὶ υἱαίνοιτε.

Τῆ 14 Φεβρουαρίου 1828
Ζητούνι

ὁ πατὴρ σας
Άνδρίτζος Σαφάκας
(τ. σ.)

Τὴν γριγιὰ τὴν προσκυνῶ, τὴ Δημητροῦλα τῆς φιλω τὰ μάτια, ὁμοίως καὶ τῆς Κατερίνης καὶ Λεϊμονιάς· καὶ καμμία χρεῖα μὴν ἔχετε καὶ ἀηκοῦτε τὸν κόσμον τὶ σᾶς λέν²⁷⁵.

[Ἐξώγραμμα]

Τῷ φιλτάτῳ μοι υἱῷ Γιαννάκη καὶ Βασιλάκη, υἱγιῶς
εἰς Αἴγινα
εἰς τὸ ὀσπίτιον τοῦ Σαφάκα.

275 Τὸ ὑστερόγραφο τοῦτο εἶναι αὐτόγραφο.

117

‘Ο Άνδρίτζος Σαφάκας στὸ γυιό του ἀπ’ τὶς Μυξάτες

Υἱὲ μου καὶ ψυχὴ μου Γιαννάκη, σᾶς ἀσπάζομαι ἐκ ψυχῆς. Θέλετε μάθει διὰ μέρος μου, θέλοντας ὁ ἅγιος Θεὸς τὴν υἰείαν ἔχω· διὰ τὴν ἐσᾶς ἔχω πέντε μῆνες ἀπὸ τὸν καιρὸ ὅπου ἦρθε ὁ Φόλας ὅπου δὲν ἔλαβα γράμμα σας καὶ εἶμαι σὲ μεγάλο κιντέρι. Ἐγὼ σήμερα κινῶ διὰ τὴν δυστυχιμένη πατρίς, διὰ νὰ ἰδῶ βρίσκω ἐκείνους ὅπου ἀνέμειναν νὰ τοὺς συλλάβω καὶ ἄς ὄψωνται οἱ αἴτιοι. Ἐσεῖς κανιὰ χρεῖα μὴν ἔχετε καὶ ἀπὸ κεῖ σᾶς στέλνω μαξοὺς²⁷⁶ ἄνθρωπο. Διὰ τὸν Παπακώστα ἔμαθα ὅπου, δὲν ἐμπόριγε καὶ νὰ μοῦ γράφετε μαξοὺς ἂν εὔρετε ἄνθρωπο γιὰ νὰ ἔρθη γιὰ τὸ Λιδωρίκι καὶ υἰείαν. Ὁ Ἀναγνώστης ὁ ποτὲ γραμματικὸς μας ἂν εἶναι αὐτοῦ καὶ εὔρη τὸν τρόπο, ἄς ἔρθη, τὸν ὁποῖον τὸν ἀσπάζομαι καὶ μὴ φοβᾶται ὁ γερόλαος· ὁμοίως καὶ τὸν κὺρ Γιαννάκη.

1828 Φλεβαρίου 23
Μυξάτες - Πάτρα²⁷⁷

ὁ πατήρ σας
ὁ Ἄνδρίτζος Σαφάκας
(τ. σ.)

Τοῦ Βασιλάκη καὶ Δημητρούλα τῆς φιλῶ τὰ μάτια· ὁμοίως τὴν γριγιά.

Ὁ Παλασκωνάκης, Σταμάτης καὶ Στεφανῆς, Μακροῆς καὶ λοιποὶ σύντροφοι σᾶς προσκυνοῦν. Τοῦ παπᾶ τοῦ φιλοῦν τὰ μάτια²⁷⁸.

[Ἐξώγραμμα]

Νὰ δοθῆ εἰς χεῖρας τοῦ υἱοῦ μου Γιαννάκη
υἱοῦ τοῦ καπετάν Σαφάκα
εἰς Αἴγινα
περιχαρῶς δοθήτω.

²⁷⁶ Ἐπίτηδες.

²⁷⁷ Φθιώτιδα (Ἰπάτη).

118

Σημείωμα λογαριασμοῦ γιὰ γρόσσια

1828 Μαρτίου 28, Άρτοτίνα.

Σημειώνω τὰ ὅσα γρόσσια λαμβάνω ἀπὸ χέρι τοῦ δάσκαλου.

Άπὸ τὴν ὁμολογίαν τοῦ Μπαλῆ ²⁷⁹	γρ.	300
Άπὸ τὴν ὁμολογίαν τοῦ Πολύζου ²⁸⁰	»	475
Άπὸ τυρὶ ὀκάδες 114	»	201.20
Άπὸ δέκα κουβέλια καλαμπόκι	»	160
	»	<u>1136.20</u>
Άπὸ τὴν ὁμολογίαν τοῦ Ζαγορίσιου	»	628
Ἔλαβον καὶ δύο σακκοῦλες μὲ λιανοπαράδες	»	<u>1764.20</u>

119

Ὁ Φακίτζας ἀπ' τὸ Παλιοκάτουνο

Εἰλικρινέστατε ἀδελφέ μου καπετὰν Γιαννάκη, σὲ ἀσπάζομαι ἐκ ψυχῆς καὶ καρδιάς. Ἔλαβα τὸ τίμιόν σου γράμμα καὶ καλῶς ἐκατάλαβα διὰ νὰ ἔλθω ἀπὸ αὐτοῦ· καὶ καθὼς μοῦ γράφεις τῷ ὄντις ἔτσι ἦτανε διὰ νὰ ἔλθω καὶ νὰ καθήσω καὶ πολλὲς ὀλίγες ἡμέρες, ὅμως ἐξ αἰτίας τοῦ καιροῦ καὶ καθὼς εἶναι γνωστόν σας δὲν ἦρθα. Τὸ γνωρίζω ὅπου ἔσφαλα καὶ νὰ μὲ ἀγαπᾶτε, ὅτι εἶμαι ἐδικός σας καὶ καταγίνομαι διὰ νὰ πάρω τὸν Τζίνη διὰ νὰ ἔλθω· μένε ἡσυχος θὰ σὲ εἰδοποιήσω, τὸν διδάσκαλόν τους σταύρωσαν ὡσὰν οἱ Ὀβραῖοι τὸ Χριστό· καὶ ὅ,τι ἦταν, κάτι ἦταν τὰ παράτησε ὅλα τοῦ καπετὰν Βαγγέλη ὅμως, ἀδελφέ, ἂν ἔχης καμμιά ἐλπίδα ἀπὸ αὐτοῦ, καλὰ· ἐδῶ εἴμαστε χαημένοι καὶ ὁ θεὸς νὰ βάλῃ τὸ χέρι του ὅτι δὲν εἴχαμε μπάχτη²⁸¹ διὰ νὰ ζήσωμε καὶ ἐμεῖς ὅπου εἴχαμε τὴν ἐλπίδα μας καὶ τώρα περπατοῦμε καὶ δὲ σώνομε· αὐτὸ γιὰ τὴν ἀγάπην σας.

1828 9, Ἰουλίου
Παλιοκάτουνο²⁸²

ὁ ἀχώριστος
ἀδελφός σου
Φακίτζας.

Τὸν Παπακώστα τὸν ἀσπάζομαι.

Τὴν κυρὰ μητέρα σας ταπεινῶς προσκυνῶ. Τὸ Βασιλάκη τὸν ἀσπάζομαι. Τὴν καλομάννα²⁸³ σας καὶ Δημητρούλα ἀκριβῶς χαιρετῶ.

278 Τὸ γράμμα εἶναι αὐτόγραφο.

279 Ἡ οἰκογένεια Μπαλῆ σώζεται ἀκόμα στὴν Άρτοτίνα.

280 Πολύζου οἰκογένεια ὑπάρχει στὴ Σιτίστα.

Ὁ Πράπας καὶ Κασβίκης²⁸⁴ σὲ ἀσπάζονται ἀδελφικῶς

Τὸν εἰλικρινέστατον καὶ ἀδελφὸν μου Κύρ Ἰωάννη ἀδελφικῶς ἀσπάζομαι. Τὸ ξέρω ὅπου τοῦ ἔμεινε τὸ χατήρι, ὅμως νὰ καθήσῃ καλά, ὅτι δὲν εἶναι καιρὸς ἀκόμη. Οἱ δικοὶ του ὅλοι καλά εἶναι· ἄς εἶναι ἡσυχος· ἂν πάρω τὸ Τζίνη καὶ ἔλθω ὀμιλοῦμε στοματικῶς.

[Ἐξώγραμμα]

Τῷ τιμίῳ καὶ ἀδελφοῦ μου καπετάν Γιάννη Σαφάκα
τιμίως δοθήτω
εἰς Διακοπτόν.

120

Ἐπιστολὴ Σαφάκα στὸ γυιό του ἀπ' τὸ Λιδωρίκι.

Φίλτατε υἱέ μου, Γιαννάκη, ἐκ ψυχῆς ἀσπάζομαι τοὺς ὀφθαλμούς σου, καὶ σᾶς εἰδοποιῶ ὅτι μὲ τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ ὑγιαίνομεν ἕως τὴν σήμερον. Ἀπὸ τὸν καιρὸν ὅπου ἤρθεν ὁ Γρατζάκης²⁸⁵ καὶ ἕως τώρα δὲν ματὰ ἔλαβα γράμμα σας, καὶ εἶμαι εἰς ἀπορίαν, μάλιστα λυποῦμαι, ὅτι μὲ τὸ νὰ μὴ μανθάνω, δὲν εἰξεύρω πῶς εὕρισκεσθε, καὶ πῶς ἀπερνᾶτε διὰ τοῦτο καὶ δὲν ἔλειψα νὰ στείλω ἐπίτηδες τὸν Σπῦρον Φωλιᾶν, ὁ ὁποῖος θέλει σᾶς πληροφορήσει τὰ πάντα διὰ στόματος. Πρὸς τούτοις θέλετε εἰξεύρει ὅτι οἱ δουλειές μας ἐδῶ ἐδιορθώθησαν μὲ καλὸν τέλος, καθὼς ἠθέλαμεν· καὶ εἴμεσθεν καλὰ χωρὶς νὰ βάλετε τὴν παραμικρὰν ὑποψίαν· καὶ ἐπειδὴ στέλλω τὸν παρόντα ἐπίτηδες νὰ σᾶς ἐξηγηθῇ διὰ στόματος εἰς πλάτος, διὰ τοῦτο εἰς τὸ παρὸν δὲν ἐκτείνομαι, καὶ μὲ τὸν ἴδιον περιμένω ἀνυπομόνως γράμμα σας δηλοποιῶντας μοι τὴν ὑγείαν σας πρὸς ἡσυχίαν καὶ παρηγορίαν μου. Ἄλλο κανένα νεώτερον μὴ ἔχοντας μένω.

Τῆ 13 Αὐγούστου 1828
Λιδωρίκι

ὁ πατήρ σου
Ἄνδρίτζος Σαφάκας
(τ. σ)

281 Τύχη.

282 Σήμερα: Κροκύλειο τῆς Δωρίδος.

283 καλομάννα = γιαγιά.

284 Κι' οἱ δύο Ἄρτοτινοὶ στρατιωτικοί. Ὁ πρῶτος κατοίκησε στὸν Ἐπαχτο, ὁ δεύτερος μέχρι τέλους τῆς ζωῆς του στὴν Ἄρτοτινα.

ΣΗΜ. Τὸ γράμμα τοῦ γνωστοῦ συντρόφου Φακίτζα φαίνεται πῶς γράφτηκε ὕστερα ἀπ' τὸ κινήγημα τοῦ Καπ. Σαφάκα καὶ πρὶν νὰ πάῃ στὰ Γιάννενα. Ἀπ' αὐτὸ βγαίνει πῶς μὲ προδοσίᾳ, ποὺς ξέρει ποιῶν, ἔγινε ὑποπτὸς ὁ καπετάνος. Καὶ φεύγοντας ἀπ' τὸ Ζητούνη ἄφησε ὅ,τι καὶ ἂν εἶχε τοῦ Καπ. Βαγγέλη Κοντογιάννη τοῦ γνωστοῦ Καπετάνου τῆς Φθιώτιδος.

«Περπατοῦν καὶ δὲν σώνουν». λέει ὁ Φακίτζας στὸ γυιό τοῦ Σαφάκα, Γιαννάκη, ὕστερα ἀπ' τὸ διωγμὸ τοῦ ἀρχηγοῦ τους.

285 Ἕνας Ἄρτοτινὸς ἀπὸ τοὺς στρατιῶτες τοῦ Καπ, Σαφάκα.

ΣΗΜ. Ἀπὸ τὸ γράμμα αὐτὸ βγαίνει ὅτι ὁ Σαφάκας νομίζει πῶς οἱ δουλειές του μὲ τὴν Τουρκικὴ διοίκηση εἶναι διορθωμένες. Τὸ γράμμα τοῦτο εἶναι καὶ τὸ τελευταῖο στὸ γυιό του Γιαννάκη.

[Υ.Γ.] Τοῦ Βασιλάκη καὶ Δημητρούλας ἀκριβὰ καὶ ἐκ ψυχῆς φιλῶ τὰ μάτια τους τὸν Παπακ.....

121

ἽΟ Χαράλ. Παπαπολίτης ἀπ' τὰ Τριζόνια

Κ. Σαφάκινα [χαῖρ]ε

Ἄπὸ τὰ ἐσώκλειστα. πληροφορήσου, τὰ εἰδίσιματα τάχω στὸ κονάκι μου, καὶ εἰς ὅποιον μοῦ γράφεις, θέλει τὰ δώσω· ἐκεῖνο τὸ ἀμανάτι ὅπου εἶχε ὁ Φακίτζας τὸ ἐπαράδωσα τοῦ Πιστιόλη καθὼς μοῦ γράφεις, καὶ μένε ἡσυχῆ· τὸ καλαμπόκιον τὸ συνάζουν· κάμε ὑπομονὴ καὶ θυμήσου ὅσα σοῦ ἔλεγα ὅπου ἓνα ἓνα γίνονται· οὕτως θὰ γίνουν καὶ εἰς τὸ ἐξῆς, ὅσα δὲν ἔγιναν ἕως τώρα. Ἄπορῶ πῶς ἕως τώρα δὲν μοῦ ἔγραψες πῶς εἶστε. Ἐγὼ οὔτε ἔχω καιρὸν νὰ σοῦ γράψω ἀπὸ φροντίδες καὶ ξεχωριστὰ μὲ ἐλύπησεν ὁ θάνατος τῆς γριᾶς, ἣ ὅποια σᾶς ἄφησε χρόνους πρὸ πέντε ἡμερῶν. Προσμένω μὲ πόνον νὰ λάβω γράμμα σας, νὰ μάθω πῶς εἶστε διὰ ἡσυχίαν μου. Τὰ εἰδίσιματα μοῦ τὰ ἔφερεν ὁ πατέρας τοῦ Θανασοῦλα. Ὁ Πιστιόλης εἶναι εἰς Ἄρτοτίνα, ὁ Παπακώστας πάγει μὲ τὸ ἀσκέρι καὶ μένω.

11 7βρίου 1828
Τριζόνια²⁸⁶

ἽΟ εἰλικρινῆς φίλος
Χαράλ. Παπαπολίτης

Ἀσπάζομαι τὸν διδάσκαλον· φιλῶ τὰ μάτια τοῦ Γιαννάκη καὶ Βασιλάκη· χαιρετῶ τοὺς λοιπούς.

[Ἐξώγραμμα]

Εἰς χεῖρας τῆς καπετὰν Σιαφάκινας

Κ: χρ.

εἰς τὸν Ἅγιον Νικόλα.

286 Νησάκι κοντὰ στὸ παράλιο τῆς Δωρίδος μέσα στὸν Κορινθιακὸ κόλπο.

1829

122

Ό Πιστιόλης άπ' τὰ Σάλωνα

Θειά καπιτάνισσα, σέ προσκυνῶ πρῶτον ἐρωτῶ διὰ τὴν ὑγεία σας καὶ ἔπειτα σᾶς φανερώνω λάβε τὸ γράμμα τοῦ κυρίου Γαζή²⁸⁷ καὶ νὰ κοιτάξετε ὅλα τὰ χαρτιά διὰ νὰ εὔρετε κείνο τὸ δίπλωμά του καὶ μὲ ὅποιον ἀραδίση διὰ ἐδῶ νὰ τὸ στείλετε νὰ τὸ φέρουν πρὸς τὸ κριτήριον καὶ αὐτὸς τὸ λαβαίνει· ὁ Παπακώστας ἂν εἶναι αὐτοῦ, ἀμέσως νὰ τραβήξῃ νὰ πάγῃ στὸν Ἐπαχτον· καὶ ἂν τοῦ ἀρέσῃ διὰ πρωτόγερος στὴν Ἄρτοτίνα, ἄς καθήσῃ. Καπιτάνισσα, τὸ γράμμα αὐτὸ νὰ χαλέψετε νὰ τὸ εὔρετε καὶ νὰ τὸ στείλετε γλήγορα εἶχα σκοπὸν νὰ ρχόμουνα ὡς αὐτοῦ, ὅμως ἡ περίστασις δὲν μ' ἄφησε. Τοῦ Παπακώστα τοῦ ἔχω τρία γράμματα στελμένα διὰ.....(;) καὶ ἀκόμη δὲν τὸν εἶδα. Τοῦ ἔγραφα νὰ σοῦ δώσῃ καὶ γρόσσια: 500 πεντακόσια καὶ ἔγραφα καὶ τῆς ἀφεντιᾶς σου, ὅμως δὲν εἰξεύρω τὰ λαβες; ἢ ὄχι; ἀπόκρισίν σας δὲν ἔλαβα· καὶ θεοῦθεν ὑγιαίνω καὶ μένω.

(Υ.Γ.) Τὸ Γιαννάκη καὶ Βασίλῃ ὡς καὶ τῇ Δημητρούλα ἀκριβῶς χαιρετῶ. Τὸν κύριον Κώσταν Κουτζαγγέλο προσκυνῶ.

1829 τὴν 12 Ἀπριλίου
Σάλωνα

ὁ δικός σας
Πιστιόλης

[Ἐξώγραμμα]

Πρὸς τὴν θειά μου καπιτάν Σαφάκινα, Ἄρτοτίνα
τιμίως.

123

Ό Εὐάγ. Κοντογιάννης άπ' τὴ Σέλιανη

Περιπόθητέ μοι ὡς υἱέ, Βασίλῃ, ἀκριβῶς φιλῶ τὰ μάτια σου καὶ σέ εἰδοποιῶ, ἔλαβον τὸ γράμμα σου μὲ τὸν Πόρδα καὶ ἐκατάλαβα, μοῦ γράφεις διὰ ἐκεῖνα τὰ εἰδίσιμα ὅπου νὰ σοῦ τὰ στείλω· καὶ ἐγώ, παιδί μου, αὐτὸ τὸ εἶχα μὲ τὸν νοῦν καὶ ὄντας τὰ ἐπῆρα καὶ τότες τὰ εἶπα. Πλὴν σ' ἐφτὰ ὀχτῶ ἡμέρες πᾶρε καμμιά δεκαριά συντρόφους καὶ ἔλα μόνος σου ἕως ἐδῶ διὰ νὰ σοῦ τὰ δώσω· ἐπειδὴς μοῦ ἔτυχε μιὰ δουλειὰ καὶ δὲν εἶμαι ἐδῶ τοῦτες τὲς ὥρες εἶναι κάτι χαλκώματα καὶ τὰ δυσκοπότηρα ὅπου τὰ εἶχεν ὁ μακαρίτης ὁ πατέρας σας, νὰ σοῦ πληρώσω καὶ τὰ βοῖδια τὰ δύο· καὶ κάντα καὶ ἓνα δεφτέρι καλὸ τότε.....

287 Οἰκογένεια άπ' τὰ Σάλωνα.

Είδε διὰ ὁμολογίης ὅπου μοῦ γράφεις, ἐγὼ δύο μόνον ἔλαβα, ἡ μία δεκαπέντε γροσσιῶν καὶ ἡ ἄλλη εἴκοσι ἀπὸ αὐτοῦ χωργιανούς· εἶδε τις ἄλλες τις πέντε τις ἔχει ὁ Θεοδωρῆς

Τῆ 17 Μαΐου 1829
Σέλιανη²⁸⁸

καὶ μένω
Εὐάγγελος Μ. Κοντογιάννης

[Ἐξώγραμμα]

Τῷ περιποθητῷ μοι ὡς υἱῷ Βασίλῃ, υἱῷ τοῦ Καπ. Σαφάκα
Εἰς Ἄρτοτίνα.

124

Ὁ Παπανικόλας τοῦ Παπαμιχάλη ἀπ' τὸν Ἔπαχτο

Ἐξοχολογιώτατε, κὺρ Γιώργη, εὐχόμεθά σοι ἱερατικῶς· ἀσπάζω τοὺς ὀφθαλμούς σου· με ἄπειρον πόθον δέομαι καὶ παρακαλῶ τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν διὰ νὰ σᾶς χαρίσῃ τὴν υἰείαν. Μάθε ἀπὸ τὸν ἀδελφόν σου Πούλιο μαζί με τὰ παιδιά του καὶ ὄλο τὸ ἀρχοντικό τους ὅλοι γεροὶ καὶ καλὰ εἶναι, ὡσάν θέλῃ ὁ Θεός· καὶ γράμμα δὲν μοῦ ἔδωκεν ὅπου νὰ σοῦ στείλω ὅτι σὲ ἤξευρεν ὅπου δὲν ἤσουν εἰς ἐτοῦτα τὰ μέρη ὅπου με ἔφευρεν καὶ ἐμένα ἡ ἁμαρτία μου καὶ μὴ πρὸς βάρος ὅτι ἔχει ἀτός του σκοπὸν ὁ Πούλιος νὰ ἔλθῃ αὐτοῦ με κάθε τρόπον. Τώρα σ' ἔχω ριντζά²⁸⁹, ἂν εἶναι τρόπος αὐτοῦ νὰ ἔβγῳ νὰ πάω πίσω εἰς τὸ σπίτι μου, ὅτι ἔχασα τὸν ἑαυτὸν μου καὶ τὸ σπίτι μου· ὅπου τί νὰ τοῦ εἰπῶ τοῦ ἐξαδελφοῦ σου Χαράλαμπε, ὅπου με ἔφευρεν ἐδῶ καὶ τώρα ἄνοιξα τὸ στόμα. Περπατάω εἰς τὰ σοκάκια ὡσάν ἄχρειος καὶ ἂν εἶσαι χριστιανὸς καὶ πιστεύεις τὸν Χριστὸν μὴν με ἀφήνῃς νὰ ἀποθάνω ἐδῶ καὶ μὴν ἔχοντας, με τί νὰ ἔλθῳ αὐτοῦ κοίτομαι ἀνήμπορος ἐδῶ· καὶ ἐγελάσθηκα· πῆρα κοντὰ καὶ χαρτιὰ πολλὰ καὶ τὰ ἱατροσόφια καὶ τὰ σιδερικά· καὶ τὸ περισσότερο αὐτὸ με βλάπτει· καὶ σήμερα κινάω διὰ τὴν Αἴγινα μαζί με τὸν Χαράλαμπο νὰ ἀνταμωθῶ με τὸν Δήμα. Ἐπειτα θὰ γυρίσωμε στὰ Σάλωνα. Εἶδέ τὰ εἰδίσματά μου τὰ ἀφήνω ἐδῶ, καὶ ἂν ἀγαπᾶς, ἔχεις δουλειὰ σὲ χέρι καὶ διὰ τ' ἐμᾶς· καὶ νὰ μᾶς στείλῃς καὶ γράμμα στὰ Σάλωνα. Νὰ τὸ εὔρω ἐκεῖ ὡσάν ἀπογυρίσω ἀπὸ τὴν Αἴγινα· καὶ νὰ κλάψῃς τὸ χάλι μου, κὺρ Γιώργη, ἂν εἶσαι φίλος μου. Ὅχι ἄλλο καὶ μένω ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ ἡμῶν εὐχέτης σας 1829 τῆ 2 Αὐγούστου.

Ἔπαχτο
ντοῦ ἀντζίτας ἐν Χριστῷ (;)
Παπανικόλας τοῦ Παπαμιχάλη
Ὁ Χαράλαμπος σὲ ἀσπάζεται
ἀδελφικῶς
Τοὺς ψυχογιούς σου τοὺς εὐχομαι
με ἄπειρον πόθον.

288 Χωρὸ τῆς Φθιώτιδος. Σήμερα Μάρμαρα.

289 Ριντζά = παρακαλιά.

ΣΗΜ. Κοίτα τοῦ Φακίτζα τὸ γράμμα.

[Ἐξώγραμμα]

Τῷ ἐξοχολογιωτάτῳ κϋρ Γεώργῃ ἱατρῷ
ὅπου εὐρίσκεται μὲ τὸν καπετάν Βαγγέλη
πανευτυχῶς
εἰς ὄθεν τύχη.

125

Ἅναγνώστης Κίτζου πρὸς τὴν Ἄνδριτζαῖνα Σαφάκα

Τὴν τιμιότητά τῆς ἀκριβῶς σᾶς χαιρετῶ· ἐρωτῶ διὰ τὴν καλὴν σας ὑγείαν τὴν ὁποῖαν καλῶς ἔχομεν ἕως τὴν ὥρα ὅπου σᾶς γράφω· καὶ σᾶς εἰδοποιῶ· ἐδῶ εἶδα δύο ὁμολογίες τοῦ μακαρίτη καπετάν Ἄνδριτζο, τὶς ὁποῖες ἢ μία εἶνε ἐδική μου διὰ διακόσια γρόσσια, καὶ ἢ ἄλλη εἶναι διὰ ἑκατὸν πενήντα. Καπετάν Ἄνδριτζαῖνα τὰ διακόσια γρόσσια, ὅπου χρεωστοῦσα τοῦ καπετάνου εἰς καιρὸν ὅπου εἴμαστε μὲ τὸν μακαρίτη Ντιλεζάκη στοῦ Μερμηγγάρη²⁹⁰, μᾶς ἐπαράγγειλε καὶ πήγαμεν ἐκεῖ. Τότες μοῦ τὰ γύρεψε καὶ τᾶδωσα, τὴν ὁμολογίαν τοῦ τὴν ἔστειλα καὶ μοῦ ἔδωσε ταβίλι²⁹¹ καὶ δευτέρα ματανταμωθήκαμε εἰς ἀντάμωσιν τοῦ εἰς Σλαπέγη (;)· καὶ μάτα τὴν ἐγύρεψα καὶ μοῦ εἶπε πάλιν τὸ ἴδιον καὶ μοῦχε δώσει τὸ πρῶτον ταβίλι εἰδὲ διὰ τ' ἄλλα τὰ ἑκατὸν πενήντα, τὰ ἑκατὸ τὰ πῆρα, εἰδὲ τὰ πενήντα δὲν ἔχει αὐτὸς ὅπου τὰ πῆρε· εἶναι σὲ μεγάλη δυστυχία. Ὅμως, ἂν εἶναι, παράγγειλέ μου διὰ νὰ τοῦ ἀλλάξωμεν τὴν ὁμολογίαν καὶ μὲ διορίαν θέλει τὰ πάρωμεν. Λάβε τὰ ἑκατὸν γρόσσια (100) καὶ μένω εἰς ἀδελφικὴν. Ἀκόμη τὰ παιδιὰ τὰ ἀσπάζομαι.

1829
9 8βρίου.

Ἀδελφικῶς
Ἄναγνώστης Κίτζος

Ὅμως γράψε τοῦ Παπακώστα²⁹² νὰ μοῦ δώσῃ τὴν ὁμολογίαν νὰ λάβῃ τὸ ταβίλι του.

[Ἐξώγραμμα]

Εἰς τὰ τίμια χέρια τῆς καπετάν Ἄνδριτζαῖνας
ὕγιως.
Εἰς Ἄρτοτίνα.

290 Μερμηγγάρη εἶναι θέση σὲ ἓνα διάσελο τῆς ὁροσειρᾶς τῆς Παπαδιάς. Τὴ βρίσκεις ὅταν πηγαίνης ἀπ' τὴν Ἐλετσὸν γιὰ τὴ Λομποτινὰ καὶ συναντᾶς τὸ δρόμο πού ἔρχεται ἀπ' τὸ Βλαχοβούνη τῆς Πενταγιόυς. Ἡ θέση «Μερμηγγιάρη» εἶναι στὴν περιφέρεια τοῦ χωριοῦ Ζελίστα καὶ δὲν ἔχει καμμιά σχέση μὲ «τοῦ Μερμηγγάρη» τῆς Παπαδιάς.

291 Ἐξόφληση.

ΣΗΜ. Ποιὸς εἶναι ὁ κϋρ Γιώργῃς ἱατρὸς πού βρίσκεται μὲ τὸν καπετάν Βαγγέλη δὲ μπορεῖ νὰ τὸ ξέρουμε. Ὁ Καπ. Βαγγέλης εἶναι ὁ γνωστὸς καπετάνος Ζητουνίου Κοντογιάννης.

Χωρὶς ἄλλο τό γράμμα τοῦτο θὰ μπερδεύτηκε μὲ τὰ ἄλλα εἰδίσματα πού παράδωσε ὁ Κοντογιάννης στὴν καπετάνισσα Σαφάκα ὕστερα ἀπ' τὸν ἄδικο χαμό τοῦ ἀντρα τῆς.

292 Τοῦ ἀνεψιοῦ τοῦ καπ. Σαφάκα πού τὸν διαδέχθηκε στὸ καπετανλίκι.

1830

126

**Άναφορά Καπετάνισσας Άνδρ. Σαφάκα στὸν ἔκτακτο ἐπίτροπο τῆς
Άνατολ. Ελλάδος**Πρὸς τὸν Σ^{όν} Ἐκτακτον ἐπίτροπον τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος

Ἡ ὑπογεγραμμένη δούλη σας, σύζυγος τοῦ μακαρίτου Ἀνδρίτζου Σαφάκα ἐκ τῆς Ἀρτοτίνας, ἀναγκασμένη ἀπὸ τὰς δεινὰς περιστάσεις τοῦ ἑνναετοῦς πολέμου, κατέφυγον εἰς τὴν νῆσον Αἰγίνης ὁμοῦ μὲ τὰ ἀνήλικα παιδιά μου.

Ὁ σύζυγός μου τότε μετήρχετο τὸ στρατιωτικὸν ἐπάγγελμα, καὶ δουλεύσας τὴν πατρίδα, ἐβοήθησεν ὅπως ἐδυνήθη τοὺς πατριώτας του καὶ τέλος δι' αὐτοὺς ἔγινεν θυσία.

Ἄφοῦ εἰς τὴν πατρίδα μου ἐπέρασον ὁμοῦ μὲ τὰ ὄρφανά, ἤκουσα αἰφνηδίως ὅτι ἡ ἐπαρχιακὴ δημογεροντία ὁμοῦ μὲ μερικοὺς τῶν χωρίων δημογέροντας ἔδωσαν ἔγγραφον πιστοποιήσιν εἰς τὸν Κύριον Ἀναστάσιον Λιδωρίκη, ὅτι ὁ μακαρίτης εἶχεν πάρει τὰ ἀφεθέντα εἰς τὴν οἰκίαν του γεννήματα καὶ τὰ ἐμεταχειρίσθη εἰς τὰς οἰκιακάς του χρείας· διὰ τὸ ὁποῖον ὁ κύριος Ἀναστάσιος μὲ ἐνοχλεῖ ἀπαιτῶντας παρ' ἐμοῦ τοιαῦτα γεννήματα· τὸ ὁποῖον εἶναι εἰς ἐμὲ καὶ τὰ ὄρφανά πάντῃ ξένον καὶ ἀνήκουστον, καθότι, ὡς εἶπον, εὐρισκομένη μακράν, ἀγνοοῦσα καὶ ἀγνοῶ κατὰ πάντα τὰς πράξεις τοῦ μακαρίτου διὰ τὰς ὁποίας δὲν εἰμπορῶ νὰ ἀπολογηθῶ οὔτε ἐγὼ οὔτε τὰ ὄρφανά.

Παρακαλῶ τὸν Σ^{όν} ἔκτακτον Ἐπίτροπον νὰ διατάξῃ τὰ εἰκότα, ὅπου ἀνήκει διὰ νὰ μείνω ἀνενόχλητος ἀπὸ τὰς ἀδίκους διαδικασίας τοῦ ἑνὸς καὶ ἄλλου ἕνεκα τοῦ μακαρίτου συζύγου μου, διὰ τὰς πράξεις τοῦ ὁποίου στοχάζομαι νὰ μὴν μὲ καταδικάζῃ κανένας νόμος οὔτε ἐμὲ οὔτε τὰ θηλάζοντα ὄρφανά.

Μένω μὲ σέβας

Ἐν Γρανίτζα²⁹³ τῇ 26 Ἰανουαρίου 1830.

[Ἐξώγραμμα]

1830 τῇ 26 Ἰανουαρίου. Ἀναφορὰ ὅπου ἔκαμε ἡ Καπετάνισσα εἰς τὸν ἔκτακτον ἐπίτροπον τῆς Ἀν. Ἑλλάδος ὅπου ζητοῦσε ὁ Ἀναστασάκης²⁹⁴

293 Γιὰ ποῖο λόγο βρίσκεται στὴ Γρανίτζα τῆς Δωρίδος ἡ Καπετάνισσα εἶναι ἀγνωστο. Ἡ «Γρανίτσα» σήμερα λέγεται Διακόπι.

294 Λιδωρίκης, ἀπὸ τῆ γνωστῆ πολιτευόμενῃ οἰκογένεια τῆς Δωρίδος.

127

Σημείωμα για ὅσα ἔλαβε ὁ Πιστιόλης

Ἔση μονέδα ἔλαβε ὁ Πιστιόλης ἀπὸ τὰ χωμένα.

250 διακόσια πενήντα βενέτικα.

240 μαχμουτιέδες.

33 μαχμουτιέδες.

250

100

(διάφοροι λογαριασμοὶ) 150 χρεωστῆ φλωριά ἑκατὸν πενήντα.
 Ἄπὸ Δάβολο χρεωστῆ ὁ Πιστιόλης τῆς
 Σαφάκινας.

Τὰ δομένα

Εἰς τὰς προβατίνας	925
340 ὀκ. κρασί μὲ 12 παρ.	102
διὰ δύο βόιδια	270
διὰ 18 κουβέλ. σιτάρι παρ. 18	125
διὰ 22 ὀκ. τυρὶ ἄσπρ. γρ. 2	44
τοῦ Φακίτζα γρ.	280
	<hr/>
	1766

128

Ἦ Ιωάν. Παπαδημητριάδης ἀπ' τὸ Καρπενήσι στὸ Γιαννάκη Σαφάκα

Γενναιότατε, ἀδελφέ, Κε Γιαννάκη, σὲ ἀσπάζομαι ἐκ ψυχῆς.

Μὲ μεγάλην μου εὐχαρίστησιν ἔλαβον σήμερον τὸ ἀδελφικὸν σου· ἐχάρην μαθὼν τὴν καλὴν σας ὑγείαν, τὴν ὁποίαν καὶ ἐγὼ καλῶς ἔχω μέχρι τοῦδε.

Μὲ κακοφανισμόν μου βλέπω τὰ ὅσα σᾶς ζητεῖ ὁ Ἀναστάσης Λιδωρίκης. Διὰ τὰ μπουγιουρδιά, ὅπου ζητεῖς, ἀδελφέ, δὲν ἐνθυμοῦμαι ἂν ἦτον παρόμοια ἢ ὄχι, ἀγκαλὰ ἐγὼ δὲν ἐβάσταξα ἐπάνω μου κανένα γράμμα, ἀλλὰ σᾶς τὰ ἐπαράδωσα τότε ὅλα, καὶ ἂν εἶναι, πρέπει αὐτοῦ νὰ εἶναι.

Ἦταν ἀναχωρήσαμεν μὲ τὸν μακαρίτην πατέρα σας διὰ Θήβαν, ἐνθυμοῦμαι ὅπου ἄφησε γράμματα πολλὰ εἰς τὸν Θανασάκη, ἐξετάξατε λοιπὸν καὶ εἰς ἐκεῖνα· ἴσως εὐρίσκονται εἰς κανένα μέρος. Ἦνθυμοῦμαι τότε ὅπου ἐπαρησίαζεν ὁ πατήρ σου ἐν μπουγιουρδί καὶ ἔλεγεν, ἰδοὺ τί μοῦ γράφει ὁ αὐθέντης, διὰ τοὺς φευγάτους Λιδωρικιώτας, τί τὸ ἔκαμεν ὁμως δὲν ἤξεύρω. Πρέπει νὰ ἐρευνήσετε καλά, διότι ἐγὼ καθὼς εἶπα, δὲν ἐβάσταξα κανένα γράμμα ἐπάνω μου, οὔτε μὲ ἐχρησίμευεν.

Είχα, ἀδελφέ, καὶ πάντοτε ἔχω ἐπιθυμίαν διὰ νὰ ἔρχωμαι νὰ σᾶς βλέπω, ἐπειδὴ στοχάζομαι, ἐγνωρίσατε ὅπου θρέφω ἀδελφικὴν ἀγάπην πρὸς ἐσᾶς· τὶ νὰ κάμω ὅμως ἐποὺ ἓνα μὲν εἶναι ὁ δρόμος μακρυνὸς (καὶ δὲν μὲ μέλει τόσον καὶ διὰ τὸν δρόμον), ἄλλο δὲ ὅπου εἶμαι γραμματεὺς τῆς Δημογεροντίας ἐδῶ καὶ δὲν εὐκαιρῶ οὔτε μίαν ὥραν· καὶ ξεχωριστὰ τώρα, ὅπου ἦλθε καὶ ὁ διοικητὴς τῆς ἐπαρχίας μας ἐδῶ. Αὐτὰ εἶναι τὰ αἷτια ὅπου μὲ ἐμποδίζουν· μ' ὅλον τοῦτο, ὅταν εὕρω καιρὸν πάλιν θὰ ἔλθω.

Τῆ 13 Μαρτίου 1830
ἐκ τοῦ Καρπενησίου

Μένω δὲ μὲ ἀγάπην ἀδελφικὴν.
ὁ ἀδελφός σας
Ἰωάν. Παπαδημητριάδης

Τὸν κ. Κωνστ. Κοτζαγγέλον²⁹⁵ προσκυνῶ, τὸν δὲ καπετάν Βασιλάκην ἀσπάζομαι ποθεινότερα.

[Ἐξώγραμμα]

Πρὸς τὸν Γενναιότατον ἀδελφόν μου Κ^{ον} Γιαννάκην Σαφακόπουλον
Εἰς Ἄρτοτιναν

129

Χρεωστικὸ στὴν Καπετ. Σαφάκαινα

Φανερόνομεν μεῖς οἱ ποκάτωθε γεγραμμένοι, ὅτι ἐλάβομεν ἀπὸ τὸν κὺρ Ἄναγνώστην Ζωρογιαννόπουλον ἐλάβαμε ἐκ χειρός του γρόσσια 358.20 ἤτοι τριακόσια πενήντα ὀχτῶ καὶ μισὸ καὶ τὰ ἔχω δανεικὰ καταδανεικὰ· καὶ τὰ ἔχομε καὶ διορίαν ἀπὸ τὴν σήμερον ἕως δέκα πέντε Αὐγούστου χωρὶς διάφορον καὶ ἐρχάμενος ὁ διωρισμένος ἀβαντὲς²⁹⁶ ἔχομε νὰ τὰ πᾶμε εἰς Ἄρτοτινα νὰ τὰ ἐγχειρίσουμε τῆς καπετάνισσας Σαφάκαινας καὶ ἂν περάσουν ἀπὸ τὴν διορίαν τοὺς ἔχομε νὰ πληρώνωμεν τανάτανα (;) τῶν γροσσίων καὶ ὅλα τὰ ἔξοδά του καὶ διὰ βεβαίωσιν ἐδώσαμε τὸ παρόν μας δι' ἀσφάλειαν.

1830 Ἰουλίου 28
Περιθιώτισσα
Θανάσης Πιζαῖτης
γράφω τὰ ἄνωθεν
Στάθης Πιζαῖτης
βεβαιώνομεν τὰ ἄνωθεν
Γιωργάκης Μπιροῦτζος
βεβαιώνω τὰ ἄνωθεν
καὶ ἐπίλοιποι χωριανοί μας
βεβαιώνομε τὰ ἄνωθεν

[Ὅπισθεν]

1830 Σεπτεμβρίου 17 ἔλαβα ἀπὸ τὰ ὀπισθιν τῆς ὁμολογίας γρ. 342 καὶ παρ. 30 ἤτοι τριακόσια σαράντα δύο καὶ παράδες τριάντα.

295 Θεῖο τοῦ γαμπροῦ τοῦ καπ. Ἀνδρίτζου ἀπὸ τῆς θυγατέρας του Δημητρούλα.

296 Εἰδοποιητῆριο.

130

Ταβίλι τοῦ Άναγνώστη Ζαρογιάννη

342,30 ἦτοι τριακόσια σαράντα δύο καὶ ζουλώτα²⁹⁷ τὰ ἔλαβα ἐγὼ ὁ Γαλάνης ἀπὸ χειρὸς τῆς καπιτάν Σαφάκινα ὅπου χρωστοῦσαν τοῦ Κὺρ Άναγνώστη οἱ Περιθῶτες²⁹⁸ μία ὁμολογία καὶ με ἔστειλε οὔ Άναγνώστη Ζαρουγιαννόπουλος καὶ τὰ ἔλαβα καὶ δίδεται τὸ ταβίλι μου διὰ βεβαίουσιν· ἀκόμα καὶ εἴκοσι γρόσσια ἀπὸ τὸν Νικουλάκη Γιολντάση καὶ γένουντι ὅλα ὅλα 362,30 ἦτοι τριακόσια ἐξῆντα δύο καὶ ζουλώτα με τὴν πρώτη ὁμολογία.

Κωσταντῆς Κουτζαγγέλου	1830	Γαλάνης
μάρτυρας	8βρίου 1 Άρτοτίνα	βεβαιώνου

[Ἐξώγραμμα]

Τὸ ταβίλι τοῦ Άναγνώστη Ζαρογιάννη

297 Τὸ παραπάνω ἀπ' τὸ γρόσσι.

298 Ἀπὸ τὴν Περιθιώτισσα, χωρὶς τοῦ Λιδωρικιοῦ.

1833

131

Τὸ ὑπουργ. τῆς Δικαιοσύνης στὸν Ἰωάν. Σαφάκα

Ἡ ἐπὶ τῆς Δικαιοσύνης
Γραμματεία τῆς ἐπικρατείας
Ἀριθ. 299

Πρὸς τὸν Κύριον

Ἰωάν. Σαφάκαν

Ἡ ἀπὸ 2 Μαρτίου πρὸς τὴν Α. Μ. Αναφορά σας διευθύνθη πρὸς τὸν παρὰ τῷ ἐν Μεσολογγίῳ Δικαστηρίῳ Ἐπίτροπον τῆς Ἐπικρατείας διὰ νὰ ἐνεργηθῶσι τὰ δέοντα.

Ἐν Ναυπλίῳ τῇ 19 Μαρτίου 1833.

Ὁ ἐπὶ τῆς Δικαιοσύνης Γραμματεὺς τῆς Ἐπικρατείας
(τ. σ.) Χ. Κλωνάρης

132

Ἡ Ἀνδρίτζαινα Σαφάκαινα πρὸς τὸν Βασιλικὸν ἑπαρχὸν Ναυπακτίας

Πρὸς τὸν Βασιλικὸν ἑπαρχὸν τῆς
Ναυπακτίας

Κύριε

Τὸ 1824 ἔτος ὁ μακαρίτης Ἀνδρίτζος Σαφάκας ἠγόρασεν ἀπὸ κάποιον Νίκον Χονόπουλον Τζολογιανόπουλον κάτοικον τοῦ χωρίου Σιτίστας²⁹⁹ κατὰ τὴν περιφέρειαν τοῦ αὐτοῦ χωρίου χωράφια τρία κατὰ τό διασωθὲν ἀνὰ χεῖρας μου πωλητήριόν του.

Ἄλλ' ἐπειδὴ [αἱ] περιστάσεις ἀνάγκασαν ἐμὲ μὲν νὰ καταφύγω εἰς τὴν Αἴγιναν ὁ δὲ ἀνὴρ μου νὰ φονευθῆ καὶ διὰ τοῦτο καὶ δὲν τὰ ἐκαλλιεργήσαμεν, ἐπειδὴ ἐπὶ τῆς τελευταίας διώξεως τῶν ἐχθρῶν ἀπὸ τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα, ἦτοι τὸ 1828 μετανελθοῦσα εἰς τὴν πατρίδα μου ἐνταῦθα διώρισα καὶ νὰ καλλιεργηθῶσι καὶ τὰ περὶ ὧν ὁ λόγος χωράφια, ὁ δὲ εἰρημένος Νίκος ἠμπόδισε τὸν ἄνθρωπόν μου ἀπὸ τὸν διορισμόν μου καὶ τρόπον τινὰ ἀθαιρέτως καλλιεργεῖ καὶ νέμεται ἕκτοτε μέχρι τοῦ νῦν τὰ χωράφια ταῦτα.

Ἐπειδὴ καὶ ἐσχάτως ἔστειλα τὸν συλλογέα μου διὰ νὰ τὰ καλλιεργήσῃ καὶ αὐτὸς τὸν ἠμπόδισε.

Δι' ὅλα ταῦτα διαμαρτύρομαι κατ' αὐτοῦ ἐνώπιον τοῦ Βασιλικοῦ τούτου Ἐπαρχείου.

299 Γραμμμένης Ὁξυᾶς σήμερα.

Α^{ον} Ότι άπιτώ άτ' ιδόσιμα έκάστου ένιαυτοϋ, άφοϋ τά νέμεται δέκα κουβέλια σίτου και δέκα κουβέλια άραβοσίτου συλλογικώς και θέλει τά νέμεται.

Β^{ον} Όλα τά έξοδα όσα θέλουν προκύψει διά τήν διεκδίκησιν τής προκειμένης διενέξεως έσονται εις βάρος του.

Άντίγραφον τής παρούσης νά διευθυνθῆ πρὸς εκείνον και άντιαντίγραφον νά με δοθῆ όπως καλεῖ.

Τήν 30 Όκτωβρ. 1833
έν Άρτοτίνα

Ή εύπειθεστάτη
ή τοϋ ποτέ
Άνδρίτζινα Σαφάκα

www.pentalofo.gr

1834-1888

133

Ὁ Ζαρόπουλος ἀπ' τὸ Λιδωρίκι στὴ Σαφάκαινα

Εὐγενεστάτη καπ. Ἀνδρίτζαινα

Ὁ Κωνσταντῆς Μακρῆς μοῦ ζητάει γρόσσια 81, τὰ ὁποῖα εἶχεν γραμμένα ὁ μακαρίτης Κ. Σαφάκας εἰς τὸ προικοσύμφωνο πὼς τὰ εἶχεν τῆς Κατερίνης³⁰⁰ συζύγης μου δοσμένα διὰ προῖκα. Ἐγὼ ἀπ' αὐτὰ τὰ γρόσσια δὲν ἔλαβα κανένα παρὰ καὶ ἀντὶς γιὰ καλωσύνη τὰ ἔγραψε νὰ τὰ λάβω καὶ αὐτὰ τὰ γρόσσια δὲν τὰ ἔλαβα. Τώρα μοῦ τὰ ζητᾶτε νὰ τὰ πάρετε χωρὶς νὰ λάβω τίποτα καὶ ἀδικίζομαι καὶ δι' αὐτὸ τὰ δίνω ἀδίκως.

Ἔτος 1834 1 Αὐγούστου
Ἐν Λιδωρίκι

Ὁ Θανάσιος
Ζαρόπουλος

134

Ἡ Ἀνδρίτζαινα Σαφάκαινα στὸ γιὸ τῆς Γιάννο

Παιδί μου Γιάννο, σε εὐχομαι.

Ἐρωτῶ διὰ τὴν καλὴν σου υἱεῖαν τὴν ὁποῖαν καὶ ἐγὼ καλῶς ἔχω. Ἦξερα ὅτι τὰ πρόβατά μας τὰ ἔχουν γραμμένα δύο φορὲς οἱ περσινοὶ μεριτζῆδες. Τοῦ Μακρῆ τὰ πρόβατα τὰ ἔχουν χῶρια γραμμένα καὶ δραχμὲς δὲν ἐπῆρα ἀπὸ κανένα καὶ νὰ φροντίσης νὰ οἰκονομήσης δραχμὲς καὶ νὰ τὶς στείλῃς τοῦ εἰσπράκτορα ὅταν ἔλθῃ εἰς Ποτιδάνια. Μᾶς νταγιαντάγει εἴκοσι μέρες. Νὰ κάμῃς καὶ ἀναφορὰ εἰς τὸν οἰκονομικόν, ἐπειδὴ καὶ εἶναι δύο φορὲς γραμμένα.

Τὴν 23 Νοεμβρίου 1844.
Ἄρτοτινα

Μένω
Ἡ μητέρα σου
Ἀνδρίτζαινα Σαφάκαινα,

Κἀγὼ ἀδελφός σου Γιάννος Κουτζαγγέλος³⁰¹ σὲ ἀσπάζομαι· σὲ παρακαλῶ νὰ ξαναθυμᾶς τὸν Κύριον Χαράλαμπον διὰ τὴν ὑπόθεσίν μου· εἶναι καλὰ διὰ νὰ ἔλθῃς στὴ διανομή.

[Ἐξώγραμμα]

Πρὸς τὸν Γενναιότατον λοχαγὸν Κύριον
Ἰωάννην Σαφάκαν³⁰²
Εἰς Ναύπακτον.

300 Ἡ Κατερίνη ὑποθέτω πὼς εἶναι ὑπηρετρία τοῦ καπ. Ἀνδρίτσου Σαφάκα. Ἀναφέρεται καὶ στὸ γράμμα ποῦ ἔγραψε ἀπὸ 14 Φεβρ. 1828 ἀπὸ τὸ Ζητούνι στὴν Αἴγινα ὅπως καὶ ἡ Λεμονιά. (Κοιτ. ἀριθ. ἐγγρ. 115)

301 γαμπρός του ἀπ' ἀδελφῆ.

135

Κατάλογος στρατιωτών

Ί. Ντιλεζάκης και γραμματικός του		Λαμπράκης	
Ψυχογιός του		Κασθίκης	
Σωτήριος, τζαούσης	ο	Δάσκαλος	
Γιωργούσης, τζαούσης		άδελφός του	ο
Κριατζιώτης	ο	
Διαμαντής		Μπιτσαβᾶς	ο
Σταμάτης		Κώστας Άποκορίσος	ο
Άναγνώστης Γαρδίκης		άδελφός του	ο
Κώστας άδελφός του		Καναούτος	
Άναγνώστης Φασίτζας.		Καφέτζας	ο
Τζαῶργος ψυχογιός Σωτήρη		Μῆτρος σύντροφός του	ο
και άδελφός του Δημητράκη.		Γιῶργος Βλαχόπλος	ο
Βαρβάτος		Μῆτρος άδελφός του	ο
Γιωργάκης Λαμνάτος		Χρῖστος άδελφός του	ο
άδελφός του Μῆτρος	ο	Παναγιώτης Ζαχαρόπλος	
Βαλτινός		Κωστάκης	
Χαραλάμπης		Μιχάλης, Καρούτικα	
Κατρολωτάς	ο	Πράπας	
Παπαδογιῶργος	ο	Ψυχός του	
Ψυχογιός του		Τζακανίκας	
Σκεδᾶς	ο	Ψυχός του	
Τζοραπάκης	ο	Φώλας	ο
Κόρδας	ο	Ταργαζίκης	ο
Γεροηλιᾶς	ο	μαστρο-Παναγιώτης	ο
Καρανικόλας	ο	Καλόερος	
Γιῶργος Καλλιστόπλος	ο	Σωτηργᾶς	
Κρικέλας	ο	Παπαποστόλης	
άδελφός του	ο	Τὸ παιδί του	
ὄπισθεν με τὸν Ναζία		Παπουτζῆς	
Βαγγέλης άδελφός Κουτζούμπα		Άποστολάκης	
Κουτζαντριᾶς		Βλάμης	
Γιάννης, Πατρινός		Χρῖστος Βλάχος	

302 Ὁ μεγαλύτερος γιός του Καπ. Άνδρίτzu ἀκολούθησε τὸ στρατιωτ. ἐπάγγελμα. Ἐφτασε ὡς τὸ βαθμὸ τοῦ Συνταγματάρχη. Ἐγινε πολλῆς φορῆς πληρεξούσιος σὲ ἔθν. Συνελεύσεις και βουλευτῆς Δωρίδος σὲ πολλῆς ἐκλογῆς. Πολέμησε σὰν ἀρχηγὸς δικῶν του σωμάτων στὰ 54 και 78 γιὰ τὴν ἀπελευθέρωση τῆς Θεσσαλίας.

Γιώργος, Πατρινός		Ψυχρός του	
Κωστάκης άνεψιδός Τζουρέκως		Σκάνταλης	ο
Κουτζούμπας	ο	Τζόγκας	
Ψυχρός του		άδελφός του	
Θανασάκης		Άρβανιτοκώστας	ο
Κρανιας		Καλλιστόπλο	ο
Τώλας		Άλέξης	
Άρκουδοϊάννης		Άλεξανδρής εις Πενταγιούς	
Γιωργούλας	ο	Ντουζος	
άδελφός Νάσος		Κελεπούρης	
Μήτρος Πλούμπης		Κώστας, Πατρινός	ο
Γιώργ. Μπάζας		Βήλος	ο
Θεόδωρος		Λιαράκης, τζαούσης	ο
Μπιτζίστας	ο	Κοντοχρίστος	ο
Γκίκας	ο	Τάσος άδελφός του Χρίστου	ο
Κωστάκης παιδι του Μπακασίλα		Ψυχρός του	
Παλασκωνάκης		Σεργιάνης	
Άβγέρος			

Είναι και ο Πιστιόλης με τους Παλκαίους και είναι κάτ' τὸ Βλαχοβουνοιῦ τὸ μέρος. Τους Παλκαίους καθὼς γράφω δὲν τοὺς εἶδα οὔτε ἐγὼ οὔτε οἱ σύντροφοι καὶ σοῦ λέει καὶ ὁ ἴδιος Νοτζουμπριῶτες³⁰³ τὶς...

[Ἰποσημείωσις]

ὁ ἴδιος ὁ Καπετάνος	γρ.	10
ἔδωσα τοῦ Νικόλα	»	5
τοῦ Θύμνιου διὰ τὸ κρέας	»	4.15
ἔδωκα τοῦ Κατρόγιαννου	»	2.20
		<hr/> 21.35

[Συμπληρωματικὰ χαρτιά]

303 Νούτσομπρο· χωριὰ Δωρίδος μετενωμάστηκε Ψηλὸ Χωριό.

136

Σημείωμα χρεῶν

1823 Φλεβαρίου		1823 Ἡ ὁμολογία τοῦ ...	γρόσ.	50
Ἡ ὁμολογία τοῦ Μεγαδήμου	γρόσ.	45	1822 τοῦ Κοράκη	»
1821 Κώστα	γρόσ.	35	Ἡ ὁμολογία τοῦ	»
Ἡ ὁμολογία τοῦ			Ἀλεξαντροδήμου	40
			Τοῦ Παναγιώτη Καπινιά	»
1822 σανιδιάδων	γρόσ.	35	Τοῦ Ἀλεξαντράκη	γρόσ.
		165		60
				1306
Τοῦ Ἀποστόλη Τερτελῆ	γρόσ.	75	Τὴν ὁμολογία τοῦ Περστίου	γρόσ.
			διὰ τὸ λειβάδι	300
Γιάννου Μαλούκα	γρόσ.	30	Τοῦ Καραδήμα ἀπὸ Στίσα	»
Τοῦ Γρατζάκη	γρόσ.	50	Τοῦ Κωτζόπουλου Ἀρτότινα	»
		320	Τοῦ Καραπιπέρη	»
				20
Τοῦ Ἀντρίγα Φασίτζα	γρόσ.	35		1726
Τοῦ Δάβουλου	»	110	Τοῦ Καραθανάση ἀπὸ Στίστα	γρόσ.
Τοῦ Κυπριανοῦ	»	250	Του Γατόπουλου	»
Τοῦ Τρυπογώργου	»	45	Τοῦ Τελεζαίων	»
Τοῦ Παπαγιώργιο	»	55	Τοῦ Λιαρουγιώργου	»
		815		30
				1893
Τῆς Σταυρογιώργαινας	γρόσ.	100	Τοῦ Γράτζου με τὰ παιδιά	γρόσ.
			τοῦ Ποπότη	40
Τοῦ Χοντρομήτρου	»	150	Τοῦ Ζουπογιώργου	»
Τοῦ Κορνέτου	»	60		50
				200
		1125		2183
Ἡ ὁμολογία τοῦ Φερτάκη	γρόσ.	21		

137

Σημείωμα χρωστοῦμενων

Κατάλογος χρωστοῦμενων³⁰⁴

Παπακώστας		Γεωργάκης Χομορίτης	80	
Σταμάτης	50	Καπναναγνώστης	50	[αυτόγραφο Κ. Σαφάκα]
Μακρῆς		Δάσκαλος	50	
Παλασκωνάκης	55	Ντουζος	50	Ἔχει νὰ δώση τὸ κάθε ὄνομα ἀπὸ γρ. 50 ἥτοι πενήντα
Στιφάνης		Πράπας	50	
Νικολάκης		Κασβίκης	50	
Τρυπίτζας		Τζακανίκας		
Σώκης	50	Κατρόγιαννος	50	
Λιαράκης	50	Λουκάς	50	
Φακίτζας	50	Θανασάκης	50	
Άναγνώστης Γαρδίκης	50	Λαμπράκης	50	
Άρβανιτοκώστας		Τζόλκας	50	
Βαγγέλης		ἀδελφός του	50	
Κούγιας	50	Βλάμης	50	
Τόλιας	50	Κελεπούρης	31.10	
Μπιμπατζούρης				

304 ΣΗΜ. Τὸ σημείωμα τοῦτο εἶναι ὁ κατάλογος (αὐτόγραφος μάλιστα) τοῦ Καπ. Άνδρίτζου Σαφάκα τῶν ὁμολογιῶν πὸν εἶχε στὰ χέρια γιὰ ὅσα τοῦ χρωστοῦσαν. Οἱ περισσότεροι ὀφειλέτες του εἶναι Άρτοτινοί.

138

Σημείωμα για ἀποθεσινιὸ τῆς Σαφάκαινας

1888 Σεπτεμβρίου 7

Φατούρα τὰ ὅτι περιλαβαίνει ἀποθεσινιὸ τῆς Σαφάκαινας ἀπὸ τῆς Τελεζάκαινας

2 προτοέτζες	δύο
6 βενέτικα	ἕξι
1 μαντζάρικο	ἓνα
13 ρουμπιέδες	δεκατρεῖς
50 μαχμουτιέδες	
2 μισίριχο	
5 κολωνάτα	
6 φραντζικόνια	

ἀπὸ τὸ μουλάρι ἔλαβα γρόσ. 100

[τὸ πίσω μέρος τοῦ χαρτιοῦ]

Φανερώνω τὰ ὅ,τι δίνω ἀπὸ τὰ γρόσσια τὰ ἀνταμικά.
Ἔδωσα τοῦ Χριστοῦ Ἀλεξαντρόπουλου κοσιάρια τρία.
Τοῦ Νάσου Ζουμπόπουλου κοσιάρια δύο.
Διὰ τὰ χάρτζια τῶν προβατιῶν γρόσ. 19.20

**ΟΜΟΛΟΓΙΕΣ ΠΑΛΙΕΣ ΠΟΥ ΒΡΕΘΗΚΑΝ ΣΤΟ ΑΡΧΕΙΟ
ΤΟΥ ΚΑΠ. ΑΝΔΡ. ΣΑΦΑΚΑ**

139

όμολογία χρεωστική τοῦ 1790

1790 Ὀκτωβρίου 5.

Διὰ τῆς παρουσίας όμολογίας και καθολικῆς αποδείξεως φανερώνω και όμολογῶ ἐγὼ ό Γεωργάκης Πολυζόπουλος ἀπὸ Πουρούφλιανη³⁰⁵ πὼς μοῦ ἔκαμαν χρείγια μερικὰ ἄσπρα στῆ χρεία μου και διὰ βασιλικά μου δοσίματα και πῆγα περικαλεστικὸς εἰς τὸν Δημ. Χαριζτετόπουλο και με δάνεισε τὸν ἀριθ. γρόσ. 50 ἦτοι πενήντα και μισό, τὰ όποία ἄσπρα τὰ ἔλαβα και νὰ τρέχουν με τὸ διάφορόν τους τὰ δέκα δώδικα. Και τὰ ἔλαβα Ὀκτωβρίου 5 και ἔχομε ἀβαντὲ Μαγίου πρώτη νὰ τοῦ δώσω τ' ἄσπρα του και νὰ τὸν φικαριστήσω χωρὶς λόγον και ἀνάγκη και γιὰ τοῦτο ἔδωσα τὴν όμολογία μου εἰς τὰ χέρια τοῦ Χαριτζετοπούλου κατέπροστεν τῶν εὔρεθέντων μαρτύρων.

Γιάννης Πακόλας, μάρτυρας

Γιωτάκης παρών, μάρτυρας

Γιωρούσης Πολυζόπουλος ἀπὸ Πουρούφλιανη
ἔλαβα και βεβαιώνω.Θανάσης Σουβουλακιώτης³⁰⁶ μάρτυρας

Σιώρης ἀπὸ Πουρούφλιανη μάρτυρας.

305 Δίλοφον τῆς Φθιώτιδος σήμερον.

306 Ἀπὸ Σωβολάχο τῶν Ἀγράφων.

140

όμολογία για τὰ κεφαλικά πρόβατα τοῦ 1801

Τὴν σήμερον φανερώνω καὶ ὁμολογῶ ἐγὼ ὁ Γιάννης Φαράντος ἀπὸ Βοστινίτζα³⁰⁷ καὶ ὅτι ἐσυμφωνήσαμεν μὲ τὸν Παναγιώτη Τριώτη ἀπὸ τὸ Λιάσκοβον³⁰⁸, ὅτι μοῦ ἔδωσεν 8 προβατίνες κεφαλιακὲς πρωτόγεννες καὶ δευτερόγεννες καὶ ἔχω νὰ δίδω ἐγὼ ὁ Φαράντος τοῦ Τριώτη ἀπὸ μιὰ ὀκὰ βούτυρον εἰς τὸ κεφάλι καὶ ἀπὸ δυὸ ὀκάδες διὰ ἓνα ἄρνι ὅπου νὰ γένουνται ὀκάδες δέκα - 10 τοῦ χρόνου. Δέκα ὀκάδες νὰ λάβῃ ὁ Τριώτης τοῦ χρόνου καὶ ὄχι ἄλλο.

Καὶ τὰ πῆρα Τρυγητίου 15, ἤγουν ὅτι μ' εἶπετε καὶ νὰ τὰ φάγω χρόνια δύο· καὶ σὰν περάσουν τὰ δύο χρόνια, ὅπως νὰ τὸ εὔρωμε, κάνουμε. Καὶ διὰ τοῦτο ἐγὼ ὁ Φαράντος δίδω τὴν ὁμολογίαν μου εἰς χεῖρας τοῦ Τριώτη ὡς ἔνδειξιν καὶ ἀσφάλειαν.

Τῶν μαρτύρων νὰ μαρτυροῦν
τὴν ἀλήθειαν
Θεόκλητος ἡγούμενος³⁰⁹
μαρτυρῶ
Λούθρος παρῶν

1801 Τρυγητίου 15
Νικόδημος παρῶν
Χρυσανθος γράψας

141

όμολογία χρεωστική τοῦ 1801

Ἔτος 1801.

Διὰ τῆς παρουσίας μου ὁμολογίας καὶ καθολικῆς ἀποδείξεως ὁμολογῶ καὶ βεβαιῶνω ἐγὼ ὁ Γιώργος Καπράλος, ὅτι πὼς ἐδανείστηκα ἀπὸ τὸν Κωσταντῆ Νεχωρίτη Ριζοχριστόπουλο ἄσπρα δανεικὰ διὰ χρεία μου γρόσ. 150 ἦτοι ἑκατὸν πενήντα καὶ τὰ ἔχουμε καβούλι³¹⁰ νὰ τρέχουν μὲ τὸ διάφορόν τους τὰ δέκα δώδεκα ὅσον καιρὸν καὶ ἂν σταθοῦν· καὶ διὰ τοῦτο δίδω τὴν ὁμολογίαν μου εἰς τὰς χεῖρας τοῦ Κωσταντῆ Ριζοχριστόπουλο εἰς καμίαν ἀσφάλειαν καὶ οἱ εὔρεθέντες μάρτυρες νὰ μαρτυροῦν τὴν ἀλήθειαν.

Γεώργιος Καπράλος ἔλαβα τὰ ἄνωθεν καὶ ὑπόσχομαι.

Δεκεμβρίου 18

Θανάσης Γερολίρης μαρτυρῶ.
Γεώργος τοῦ Καραγγούνη μαρτυρῶ.

307 Σήμερα τὸ χωριὸ λέγεται Δάφνος.

308 Χωριὸ τῆς Φθιώτιδος. Σήμερα Μεσοχώρι.

309 Οἱ καλόγεροι τοῦ μοναστηριοῦ τῆς Ἄρτοτινας «ὁ Πρόδρομος»

142 όμολογία χρεωστική τοῦ 1806

1806 - 7βρίου 1.

Τὴν σήμερον φανερώνω καὶ ὁμολογῶ ἐγὼ ὁ Άντρέας Τομαράς ἀπὸ Ζελίστα ὅτι πῶς μοῦ ἐχρειάσθηκαν μερικὰ ἄσπρα διὰ χρεία μου καὶ μὴν ἔχοντάς τα ἐπῆγα καὶ ἐπερικάλεσα τὸν Μεεμέτον Σινίτζαινας καὶ μὲ δάνεισε γρόσ. ὀγδοήκοντα, ἤγουν 80· τὰ ὅποια ἔλαβα μετρητὰ καὶ νὰ τρέχουν μὲ τὸ διάφορό τους τὰ δέκα δεκατρία ὅσος καιρὸς περάσει· καὶ διὰ τὸ βέβαιον τῆς ἀληθείας ἔδωσα τὴν ὁμολογίαν μου εἰς χεῖρας τοῦ Μεεμέτη. παρόντους μάρτυρας.

Μουσταφᾶς Άργυροκαστρίτης, μάρτυρας.

Ζετρίπλι(;) Μποστιβάνος, μαρτυρῶ

Άναγνώστης τοῦ Τριανταφύλλου, μαρτυρῶ

Μῆτρος Λαμπόπλος, ἀπὸ Τρανῆ Παλούκοβα³¹¹, μάρτυρας.

Μῆτρος Γεωργόπουλος ἔγραψα καὶ μαρτυρῶ.

143 όμολογία χρεωστική τοῦ 1807

Διὰ τῆς παρουσίας μου ὁμολογίας καὶ καθολικῆς ἀποδείξεως ὁμολογῶ καὶ βεβαιῶνῶ ἐγὼ ὁ γερο Θανάσης ἀπὸ χωρίον Φειδάκι³¹² ἦτοι πῶς ἐπερικάλεσα τὸν Κωνσταντῆ Νεχωρίτη καὶ Ριζοχριστόπλο καὶ μὲ ἐδάνεισε ἄσπρα δανεικὰ γρόσ. 67, ἦτοι ἑξῆντα ἑφτὰ καὶ μισὸ καὶ τὰ ἔχομε συμφωνίαν καβούλι νὰ τρέχουν μὲ τὸ διάφορόν τους τὰ δέκα δώδεκα ὅσον καιρὸν καὶ ἂν σταθοῦν· καὶ διὰ τοῦτο ἔδωκα τὴν ὁμολογίαν μου εἰς τὰς χεῖρας τοῦ Κωσταντῆ Νεχωρίτη εἰς καμίαν ἀσφάλειαν καὶ οἱ εὔρεθέντες νὰ μαρτυροῦν τὴν ἀλήθειαν.

1807 Νοεμβρίου 1

Γεώργιος Καπράλος μαρτυρῶ.

Γεώργ. τοῦ Γερο-Δημήτρη μαρτυρῶ.

Κωνσταντῆς Νεχωρίτης γράφω καὶ μαρτυρῶ.

Γεροθανάσης ἔλαβα καὶ μαρτυρῶ.

310 Συμφωνία.

311 Μανδρινῆ σήμερα.

ΣΗΜ. Ἡ ὁμολογία γράφτηκε στὴ Ζελίστα, ὅπου καθὼς φαίνεται κατοικοῦσαν καὶ Τοῦρκοι. Ἡ Ζελίστα σήμερα: Κυδωνιά – Ὁξιά.

312 Χωριὸ τῶν Ἀγράφων.

144

ὁμολογία χρεωστική τοῦ 1810

1810 Αὐγούστου 10.

Τὴν σήμερον φανερώνομε ἐμεῖς τὰ τρία ἀδέρφια Γεῶργος καὶ Ρήγας καὶ Παναγιώτης Σπανόπλας ἀπὸ χωρίο Βοϊτζὰ ἔστοντας καὶ μὴν ἔχοντας ἄσπρα διὰ χρεία μας καὶ πήγαμε καὶ περικαλέσαμεν τὸν Κύρ Ἀντώνη τὸ Λογοθετόπλο ἀπὸ Λομποτινὰ καὶ μᾶς ἐδάνεισε 240 ἄσπρα ἥτοι διακόσια σαράντα, τὰ ὁποῖα νὰ τρέχουν μὲ τὸ διάφορόν τους τὰ δέκα δώδικα ὅσος καιρὸς περάσῃ. Καὶ διὰ τοῦτο ἐδώσαμε τὴν ὁμολογίαν μας κατέπροσθεν τῶν μαρτύρων.

Κωσταντῆς Νικολόπουλος ἔγραψα καὶ μαρτυρῶ.

Παπαγεράσιμος³¹³ μάρτυρας.

Κωνσταντῆς Νικολόπουλος μάρτυρας.

[ὀπισθόγραφο]

1810 Ὀκτωβρίου 9. Στὸ μερδικὸ τοῦ Γιώργου ὅπου διαλαμβάνει ἡ ὁμολογία τὰ ἔλαβα γρόσ. 80 ἥτοι ὀγδοήντα καὶ δὲν ἔχει νὰ κάμῃ μὲ τ' ἀδέλφια του.

145

ὁμολογία χρεωστική τοῦ 1812

1812 Μαγίου 24.

Τὴν σήμερον φανερώνω καὶ ὁμολογῶ ἐγὼ Θανάσης Ταρναρόπουλος ἔστοντας καὶ νὰ μοῦ ἐχρειάσθηκαν ἄσπρα διὰ χρεία μου, ἐπήγα καὶ περικάλεσα τὸν Κάκου καὶ μοῦ δάνεισε τὸν ἀριθμὸν γρόσ. 30 ἥτοι τριάντα, τὰ ὁποῖα ἄσπρα τὰ ἔλαβα μὲ τὸ διάφορόν τους στὰ δέκα δώδεκα· καὶ ὅτι ὅσον καιρὸν ἤθελε κάμουν· καὶ διὰ τοῦτο ἔδωσα τὴν ὁμολογίαν μου εἰς τὰ χέρια τοῦ Μάμου Ἀργυροκαστρίτη διὰ πίστεως ἀληθείας τῶν μαρτύρων· μάρτυρες καλοὶ ἄνθρωποι.

Γιάννης Μαργάρας μάρτυρας.

Μπαρδάκης μάρτυρας.

Θανάσης Ταρναρᾶς ἔλαβα καὶ βεβαιώνω.

313 Ἀπ' τὸ Μοναστήρι τῆς Κοζίτζας φαίνεται.

146

ὁμολογία χρεωστική τοῦ 1820

Σήμερον φανερώνω καὶ ὁμολογῶ ἐγὼ ὁ..... ἀπὸ χωρίον Γρανίτζα³¹⁴ πῶς μὴν ἔχοντας ἦρθα περικαλεστικὸς εἰς Μπικὸρη σοῦμπασή μας καὶ μὲ δάνεισε ἐπὶ χεῖρας γρόσ. 60 ἦτοι ἑξήντα καὶ νὰ τρέχουν τὸ διάφορόν τους τὰ δέκα δώδεκα ὅσος καιρὸς περάση· νὰ δώσω τ' ἄσπρα του καὶ νὰ λάβω τὴν ὁμολογία μου.

1820 Ἀπριλίου 15

Ἄλέξανδρος Ράντος μάρτυρας.

Δημήτριος μάρτυρας.

Καὶ γὼ Πρωτόπαπας ἔγραψα καὶ μαρτυρῶ.

314 Τοῦ Κράββαρη.

Τò βιβλίο διαμορφώθηκε σè ψηφιακή μορφή από αντίτυπο
για τις ανάγκες τής ιστοσελίδας www.pentalofo.gr

www.pentalofo.gr

